

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

МАЗУРЕНКО ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 343.976:343.575 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ
ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ,
ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ У
ПРИЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ МАТЕРИКОВОЇ УКРАЇНИ

081 «Право»

08 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.В. Мазуренко

Науковий керівник **Бабенко Андрій Миколайович**, доктор юридичних наук, професор

Одеса – 2023

АНОТАЦІЯ

Мазуренко О.В. Запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Одеський державний університет внутрішніх справ, Одеса, 2023.

Дисертація являє собою самостійну завершену наукову працю, в якій представлені результати кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень у сфері незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України. Сформовано систему детермінації, надано данні щодо осіб, які вчиняють збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України; на основі узагальнення зарубіжного і вітчизняного досвіду вперше у вітчизняній кримінології запропоновано комплексну систему запобігання цим кримінальним правопорушенням у Причорноморському регіоні материкової України в умовах воєнного стану.

Доведено, що аналіз і запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів останнім часом перетворилися на один із важливіших напрямів досліджень у вітчизняній кримінології. Оскільки з початком російської широкомасштабної агресії проти України і окупацією значної частини території нашої країни, в тому числі і у Причорноморському регіоні материкової України, одним із наслідків війни зафіксовано суттєве збільшення рівня споживання і торгівлі наркотиками. Особливо гострою ця проблема виявилась на наших територіях у місцях де-окупації та у зонах, наближених до активних бойових дій, в тому числі, і на територіях Одеської, Миколаївської та Херсонської областях.

Наводиться низка доказів, що в умовах війни наркоторгівці у Причорноморському регіоні України постійно удосконалюють системи виробництва, рекламування, переміщення та доставки наркотиків до споживачів. Вони постійно розширюють ринки збуту та асортимент пропозиції наркотиків; вдосконалюють способи розповсюдження наркотиків, змінюють маршрути пересування, використовують заходи конспірації та приховування протиправної діяльності.

З'ясовано, що з початком війни відбулося загострення всіх детермінантів соціального, економічного, управлінського, організаційного, інформаційного, та соціально-психологічного характеру. Доведено погіршення кількісно-якісних показників кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків. Якщо протягом 2015 – 2021 років доля наркозлочинів в середньому коливалася на рівні близько 5%, то з початком війни, - у 2022 році їх питома вага зросла до 10%, тобто, зростання відбулося у два рази (з 4,5 % у 2015 році до 10 % у 2022 році). На сьогоднішній день, кожне десяте кримінальне правопорушення в Україні пов'язане із незаконним обігом наркотиків. Що стосується Причорноморського регіону, більшість якого знаходилася у зоні активних бойових дій, або в яких відбувається процес відновлення після де-окупації, то тут доля наркозлочинності збільшилася від 7 до 14,6%. Незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні характеризується високою питомою вагою (в Одеській області вчиняється – 23,3%; у Миколаївській – 36%; і у Херсонській – 31%) кримінальних правопорушень, передбачених ст.307 КК України і посідає друге місце за поширеністю у структурі всіх кримінальних правопорушень у сфері незаконного наркообігу, становить третю його частину; забезпечує протиправний попит на наркотики всього регіону.

Констатовано, що незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України в абсолютній більшості вчиняють непрацюючі особи чоловічої статі, як молодого, так і

дорослого віку від 18 до 54 років, громадяни України, українці, які на момент вчинення злочину, передбаченого ст. 307 КК України, були неодруженими. Здебільшого особи, що вчиняли незаконний збут наркотиків і психотропних речовин у досліджуваному регіоні, характеризуються середнім рівнем освіти, на момент вчинення кримінального правопорушення ніде не працювали й не навчалися. Практично чверть осіб, що вчиняли злочин даного виду на території Причорномор'я, мають досвід протиправної діяльності, зокрема, раніше засуджувалися за злочини, переважно, у сфері незаконного обігу наркотиків. Близько 20 % осіб, що вчиняють незаконний збут, передбачений ст. 307 КК України, на теренах Одеської, Миколаївської й Херсонської областей реалізують його в співучасті та у складі організованих груп чи злочинних організацій.

У роботі, на основі комплексного вивчення феномену незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в історичній, соціально-правовій та кримінологічній ретроспективі встановлено залежність між негативними соціальними, економічними, політичними, кліматичними змінами та розширенням сфери попиту та пропозиції на наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги тощо. Доводиться, що особливо безпрецедентне зростання збуту та споживання наркотиків відбувається на територіях, де відбувалися війни, революції, регіональні чи локальні військові конфлікти.

Обґрунтовано, що система запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Причорноморського регіону материкової України має ґрунтуватися на: 1) створенні якісних соціально-економічних, психологічних, інформаційних та культурних умов життя населення у країні та у Причорноморському регіоні; відновлення зруйнованої критичної та цивільної інфраструктури населених пунктів; забезпечення житлом на пільгових умовах осіб, які постраждали від війни; 2) потребує вдосконалення інформаційно-аналітичне забезпечення

правоохоронної діяльності; 3) налагодження взаємодії з правоохоронними органами зарубіжних країн та використання їх кращих запобіжних практик у запобіганні незаконного обігу наркотиків; 4) покращення матеріально-технічного забезпечення правоохоронних органів, які здійснюють запобігання незаконного обігу наркотиків; 5) на основі використання сучасних технічних систем: «Ситуаційний Центр» регіональних ГУНП, програм «Безпечне місто», програмно-цільових комплексів з відео спостереження та елементів штучного інтелекту потребує посилення контролю за поведінкою місцевих жителів та гостей міст та селищ за допомогою сучасних технічних засобів відеоспостереження та моніторингу; оперативне реагування та припинення випадків незаконного збуту заборонених речовин. Наголошено на необхідності розширення структури підрозділів Департаменту протидії наркозлочинності зі створенням їх представництв на рівні управлінь, а також міських та районних представництв (відділень) у регіональній структурі територіальних органів Національної поліції України; доведено важливість відновлення практики підготовки кадрів у ЗВО зі специфічними умовами навчання на основі цільової підготовки та набуття здобувачами вищої освіти спеціальних компетенцій у сфері протидії незаконному обігу наркотиків у регіонах та населених пунктах різних видів та типів (у промисловому, аграрному, курортному, кризовому, екстримально-критичному, у де-окупованому тощо).

Доведено, що законодавство, котре регулює діяльність сил правопорядку в умовах воєнного стану надає додаткові можливості у протидії незаконному збуту наркотиків у Причорноморському регіоні. Рекомендується в умовах воєнного стану правоохоронним органам у взаємодії з військовими підрозділами здійснювати зупинку транспортних засобів, перевіряти документи, проводити огляд автотранспорту та особистих речей, а у разі відповідних підстав, – багажу, службових приміщень, а також житла громадян. На практиці це може знаходити відображення у виконанні правоохоронних функцій органами поліції з військовими підрозділами під час несення служби

на «блок постах» та пересувних пунктах контролю; під час оперативних чергувань, сумісних нарядів та патрулів на території обслуговування; а також під час здійснення виїзних перевірок відповідно до приписів та наказів військових адміністрацій, керівництва збройних сил та територіальних поліцейських підрозділів. Такі заходи на регіональному рівні надають додаткові можливості у підсиленні контролю з боку сил правопорядку за криміногенною обстановкою, для виявлення та затримання осіб, які займаються протиправною діяльністю у сфері незаконного обігу наркотиків.

Зазначено на необхідності застосування сучасних інформаційно-аналітичних комплексів у сфері протидії незаконному збуту наркотиків, а саме, за допомогою «Ситуаційних центрів» та можливостей кримінального аналізу і кримінологічного картографування правоохоронним органам доцільно здійснювати цілодобовий моніторинг оперативної обстановки на рівні області, міста та окремих населених пунктів області; централізоване управління поліцейськими підрозділами та автомобільними поліцейськими нарядами під час перешкоджання незаконному наркообігу; раціональний розподіл сил та засобів з протидії наркозлочинності; швидке реагування на вчинення наркозлочинів; оперативне опрацювання інформації від кол-центрів за лінією “102” щодо місць наркозбуту та осіб, які вчиняють такі дії; зменшення термінів реагування нарядами поліції за повідомленнями громадян про вчинення наркозлочинів та пов’язаних з ними кримінальних правопорушень; затримання злочинців по “гарячих слідах”, які вчинили кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу та збуту наркотиків у Причорноморському регіоні України.

Обґрунтовано необхідність використання практики співробітництва правоохоронних органів з різноманітними «антинаркотичними» громадськими рухами, об’єднаннями та окремими активістами (накшальт – Narcostop, Narconon і т.д.). Встановлено доцільність посилення протидії організованим формам контрабанди та збуту наркотиків, особливо таких, що функціонують у Інтернет

просторі, а також наголошено на блокуванні Інтернет сайтів, чат-ботів, Інтернет-форумів, Інтернет-блогів і т.д., які спеціалізуються на рекламуванні та розповсюдженні наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Не останню роль відіграє міжнародне співробітництво в удосконаленні практики інформаційної профілактики і запобігання незаконному збуту наркотиків.

Ключові слова: незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, незаконний обіг наркотиків, наркозалежність, замісна підтримувальна терапія, Причорноморський регіон материкової України, особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, детермінація, причини та умови злочину, профілактика, запобігання кримінальним правопорушенням.

SUMMARY

Mazurenko O.V. Prevention of illegal sale of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues in the Black Sea region of mainland Ukraine - Qualification scientific work as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the speciality 081 "Law." - Odesa State University of Internal Affairs, Odesa, 2023.

The dissertation is an independent completed scientific work, which presents the results of the criminological characteristics of criminal offences in the field of illegal sale of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues in the Black Sea region of mainland Ukraine. The author forms a system of determination, provides data on persons who sell narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues in the Black Sea region of mainland Ukraine, and, based on the generalization of foreign and domestic experience, for the first time in national criminology, proposes a comprehensive system of prevention of these criminal offences in the Black Sea region of mainland Ukraine under martial law.

It is proved that the analysis and prevention of illegal sale of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues has recently become one of the most important areas of research in national criminology. Since the outbreak of Russia's large-scale aggression against Ukraine and the occupation of a large part of our country's territory, including the Black Sea region of mainland Ukraine, one of the consequences of the war has been a significant increase in drug use and trafficking. This problem has become particularly acute in our territories in the areas of de-occupation and in areas close to active hostilities, including in Odesa, Mykolaiv and Kherson regions.

There is a number of evidence that in the context of war, drug traffickers in the Black Sea region of Ukraine are constantly improving the systems of production, advertising, movement and delivery of drugs to consumers. They are constantly expanding their markets and the range of drugs on offer; improving the methods of

drug distribution, changing routes of movement, using measures of conspiracy and concealment of illegal activities.

It is found that with the outbreak of war, all the determinants of social, economic, managerial, organizational, informational, and socio-psychological nature have become more acute. The author proves the deterioration of quantitative and qualitative indicators of criminal offences related to drug trafficking. In 2015-2021, the share of drug-related crimes fluctuated on average at around 5%, but with the outbreak of war, in 2022, their share increased to 10%, i.e., the growth doubled (from 4.5% in 2015 to 10% in 2022). Today, one in ten criminal offences in Ukraine is related to drug trafficking. As for the Black Sea region, most of which was in the area of active hostilities or is in the process of recovery from de-occupation, the share of drug-related crime has increased from 7 to 14.6%. Illegal sale of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues in the Black Sea region is characterized by a high proportion (23.3% in Odesa region, 36% in Mykolaiv region, and 31% in Kherson region). Criminal offences under Art. 307 of the Criminal Code of Ukraine) and ranks second in terms of prevalence in the structure of all criminal offences in the field of illegal drug trafficking, accounting for one third of it; and provides for the illegal demand for drugs in the entire region.

It is stated that the illegal sale of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues in the Black Sea region of Ukraine is committed in the vast majority by unemployed males, both young and adult aged 18 to 54 years, citizens of Ukraine, Ukrainians who were unmarried at the time of committing the crime under Article 307 of the Criminal Code of Ukraine. For the most part, the persons who committed the illegal sale of drugs and psychotropic substances in the study region have an average level of education, and at the time of committing the criminal offence, they had not worked or studied anywhere. Almost a quarter of those who committed this type of crime in the Black Sea region have experience of illegal activity, in particular, they have been previously convicted of crimes, mainly in the field of drug trafficking. About 20 per cent of persons committing illegal sales under Article 307 of the

Criminal Code of Ukraine in Odesa, Mykolaiv and Kherson regions do so in complicity and as part of organized groups or criminal organizations.

Based on a comprehensive study of the phenomenon of illegal sale of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues in historical, socio-legal and criminological retrospect, the article establishes the relationship between negative social, economic, political, climate changes and the expansion of supply and demand for narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues, etc. It is proved that the unprecedented growth in drug sales and consumption is especially evident in areas where wars, revolutions, regional or local military conflicts have taken place.

It is substantiated that the system of prevention of illegal sale of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues in the Black Sea region of mainland Ukraine should be based on the following: 1) creation of high-quality socio-economic, psychological, informational and cultural living conditions for the population in the country and in the Black Sea region; restoration of the destroyed critical and civilian infrastructure of settlements; provision of housing on preferential terms for persons affected by the war; 2) information and analytical support for law enforcement needs to be improved; 3) establishing cooperation with law enforcement agencies of foreign countries and using their best preventive practices in preventing drug trafficking; 4) improving the material and technical support of law enforcement agencies involved in the prevention of drug trafficking; 5) through the use of modern technical systems: The "Situation Centre" of the regional police departments, the "Safe City" programme, video surveillance software and artificial intelligence elements require strengthening control over the behaviour of local residents and visitors to cities and towns using modern technical means of video surveillance and monitoring; prompt response and suppression of cases of illegal sale of prohibited substances. The author emphasizes the need to expand the structure of the units of the Department for Combating Drug Trafficking with the establishment of their representation at the level of departments, as well as city and district representative offices (branches) in the regional structure of the territorial bodies of the National

Police of Ukraine; the importance of resuming the practice of training personnel in higher education institutions with specific training conditions based on targeted training and acquisition of special competencies by higher education students in the field of combating drug trafficking in regions and settlements is proved.

It is proved that the legislation regulating the activities of law enforcement forces under martial law provides additional opportunities to counter drug trafficking in the Black Sea region. It is recommended that under martial law, law enforcement agencies, in cooperation with military units, should stop vehicles, check documents, inspect vehicles and personal belongings, and, if appropriate, baggage, office premises and homes of citizens. In practice, this can be reflected in the performance of law enforcement functions by police forces with military units when serving at "block posts" and mobile checkpoints; during operational duties, joint patrols and patrols in the service area; and during on-site inspections in accordance with instructions and orders of military administrations, the leadership of the armed forces and territorial police units. Such measures at the regional level provide additional opportunities to strengthen law enforcement control over the crime situation, to identify and detain persons involved in illegal drug trafficking activities.

It is established that a significant effect in the work of law enforcement agencies in preventing drug trafficking in the Black Sea region is achieved by conducting special comprehensive police operations - "Poppy", "Hemp", "Doping", "Pharmacy", "Station", "Passenger", "Market", "Foreigner", "Wanted", "Summer", "Apartment", "Life", "Migrant", "Supervision", "Night City", etc. The general purpose of such operations is to: comprehensively counteract the commission of criminal offences in various areas of society and protected values; prevent and reduce the possibility of committing criminal offences; identify and detain persons who commit them or evade law enforcement agencies. The special purpose of such operations is to counter drug-related crime, identify and detain persons involved in illicit trafficking, including the transportation, transport or sale of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues.

The author emphasizes the need to use modern information and analytical complexes in the field of combating drug trafficking, namely, with the help of "Situation Centres" and the capabilities of criminal analysis and criminological mapping, law enforcement agencies should carry out round-the-clock monitoring of the operational situation at the level of the region, city and individual settlements of the region; centralized management of police units and police car patrols during the prevention of drug trafficking; rational allocation of forces and means to combat drug-related crime; rapid response to drug-related crimes; prompt processing of information from call centres via the 102 line on drug dealing sites and persons committing such acts; Reduction of response time for police units to respond to citizens' reports of drug-related crimes and criminal offences; detention of criminals in hot pursuit who have committed criminal offences in the field of drug trafficking and sale in the Black Sea region of Ukraine.

The author has substantiated the need to use the practice of cooperation between law enforcement agencies and various "anti-drug" social movements, associations and individual activists (e.g. Narcostop, Narconon, etc.). The expediency of strengthening counteraction to organized forms of drug smuggling and sale, especially those that operate through the Internet, was established and the blocking of Internet sites, chatbots, Internet forums, Internet blogs, etc. specializing in the advertising and distribution of narcotic drugs, psychotropic substances and their analogues was emphasized. International cooperation plays an important role in improving the practice of information prevention and prevention of drug trafficking.

Keywords: illegal sale of narcotic drugs, psychotropic substances or their analogues, drug trafficking, drug dependence, substitution maintenance therapy, Black Sea region of mainland Ukraine, person who committed a criminal offence, determination, causes and conditions of the crime, prevention, prevention of criminal offences.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Мазуренко О.В. Кримінологічний аналіз та вдосконалення системи запобігання наркозбуту у Причорноморському регіоні материкової України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. №5. 2022. С.335-340. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/64.pdf>

2. Мазуренко О.В. Запобігання збуту наркотичних засобів у Причорноморському регіоні України у контексті Євроінтеграції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4. Ч.2. С.77-83.

3. Мазуренко О.В. Досвід запобігання незаконному збуту наркотиків у Причорноморському регіоні України у роботах українських вчених: питання теорії, методики та практики. *Правові новели*. № 17/2022. С.77-84.

4. Andriy Babenko, Oleksandr Mazurenko, Anastasiia Mernyk. Chronic Alcoholism Treatment in Custodial Facilities: Ukraine's Experience During Independence. *Wiadomości Lekarskie*. 2019. № 12. P.2451-2457 (Наукометрична база Scopus).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Мазуренко О.В. Актуальність та практичне значення досліджень проблем незаконного наркозбуту у Причорноморському регіоні материкової України/Державотворення та право творення в контексті Євроінтеграції: матеріали доповідей, виступів та повідомлень IV Всеукраїнського круглого столу (Львів, 8 грудня 2018 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2018. – С.78-82.

6. Мазуренко О.В. Методика дослідження незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у Причорноморському регіоні материкової України: матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції молодих учених «Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку» присвяченої дню прийняття Прав людини. – Одеса, 2018. – С.108-112.

7.Мазуренко А.В. Деякі результати стану та детермінації незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у Причорноморському регіоні материкової України. *Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції* : матеріали доповідей, виступів і повідомлень учасників V-го Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 9 грудня 2019 р.). Львів : *Львівський державний університет внутрішніх справ*, 2019. С.133-135.

8.Мазуренко О.В. Кримінологічна оцінка ефективності запобігання наркозбуту на регіональному рівні. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності*: матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет. конф. (м. Одеса. 29 листопада 2019 р.). Одеса: ОДУВС, 2019. С. 115-118.

9.Мазуренко О.В. Профілактика наркозбуту у Причорноморському регіоні материкової України. *Забезпечення прав людини і громадянина в Україні: правові та соціальні аспекти* : матеріали IV Всеукраїнської наукової конференції (м.Одеса, 17 грудня 2021 р.). Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 150-153.

10.Мазуренко О.В. Бабенко А.М. Деякі шляхи підвищення ефективності запобігання наркоз буту у Причорноморському регіоні материкової України. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності*: матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет конф. (м. Одеса, 27 листопада 2020 року). Одеса: ОДУВС, 2020. С.138-140.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1 КРИМІНОЛОГІЧНЕ ПІЗНАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ У ПРИЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ МАТЕРИКОВОЇ УКРАЇНИ.....	30
1.1 Стан наукової розробки проблем запобігання незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України.....	30
1.2 Незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні як негативне соціально-історичне явище та кримінологічний феномен.....	49
Висновки до розділу 1.....	67
РОЗДІЛ 2 КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ У ПРИЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ МАТЕРИКОВОЇ УКРАЇНИ.....	70
2.1 Кількісні та якісні показники незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України.....	70
2.2 Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України.....	100
2.3 Детермінація незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України.....	128
Висновки до розділу 2.....	146
РОЗДІЛ 3 КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ,	

ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ У ПРИЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ МАТЕРИКОВОЇ УКРАЇНИ.....	150
3.1 Міжнародний досвід запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України.....	150
3.2 Загальносоціальне та спеціально-кримінологічне запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України.....	162
3.3 Шляхи вдосконалення запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України в умовах воєнного стану	176
Висновки до розділу 3.....	200
ВИСНОВКИ.....	204
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	212
ДОДАТКИ.....	249

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Повномасштабна війна російської федерації проти України принесла багато негативних змін для нашої країни: руйнування інфраструктури, загибель тисяч українців, безпрецедентні втрати в економіці, негативні зміни у соціально-політичному та культурному житті тощо. Як свідчить історичний досвід, невід’ємним супутником будь-якої війни є збільшення рівня злочинності, психічних та психологічних розладів, а відповідно, зростання алкоголізації і наркотизації населення. В таких умовах кримінальні елементи швидко зорієнтувалися у новій парадигмі і переорієнтували свою діяльність під потреби зростаючого «нелегального ринку наркотиків». На сьогодні експерти фіксують збільшення кількості нелегальних пунктів виробництва та збуту наркотичних та інших психостимулюючих речовин; на фоні зростання безробіття спостерігається втягнення у незаконний збут наркотиків нових верств населення. Особливо враженими цими негативними явищами виявилися території Причорноморського регіону материкової України: Херсонської та Миколаївської області, – як території безпосередньо активних бойових дій, які постраждали в ході російської агресії, зазнали масових руйнувань, а також, Одеської області, куди відбулося масове переселення людей з охоплених активними бойовими діями територій. Війна РФ проти України обумовила загострення всіх детермінантів соціального, економічного, управлінського, організаційного, інформаційного, та соціально-психологічного характеру, що негативно вплинуло на погіршення кількісно-якісних показників кримінальних правопорушень, пов’язаних з незаконним обігом наркотиків. Останнім часом наша країна досягла найвищих у світі темпів зростання кількості наркоспоживачів. Якщо протягом 2010-2014 рр. фіксувалося близько 200 тис.наркозалежних, то на сьогодні, за оцінками фахівців, їх кількість перевищила 1,5 млн.осіб. Якщо протягом 2015 – 2021 років питома вага наркозлочинів в середньому коливалася на рівні близько 5%, то з початком війни, у 2022 році їх питома вага зросла до 10%, тобто,

зростання відбулося у два рази. На сьогоднішній день кожне десяте кримінальне правопорушення в Україні пов'язане із незаконним обігом наркотиків. Що стосується Причорноморського регіону, більшість якого знаходилася у зоні активних бойових дій, або в яких відбувається процес відновлення після де-окупації, то тут доля наркозлочинності збільшилася від 7 до 14,6%. Незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні є одним з домінуючих та небезпечним видом кримінальних правопорушень у регіоні, характеризується негативною динамікою і високою питомою вагою: в Одеській області щорічно вчиняється – 23,3%; у Миколаївській – 36%; у Херсонській – 31%. кримінальних правопорушень, передбачених ст.307 КК України. У структурі всіх кримінальних правопорушень у сфері незаконного наркообігу Причорноморського регіону наркозбут посідає друге місце за поширеністю, становить третю його частину, – забезпечує протиправний попит на наркотики всього регіону. Що ж стосується динаміки незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, то якщо в Україні з 2015 по 2022 рр. кількість незаконного наркозбуту (ст.307 КК України) зросла з 4350 до 6960 (+ 63 %) випадків, то в Одеській області за вказаний період ці кримінальні правопорушення збільшилися з 221 до 550 (+203%); у Миколаївській області – з 201 до 247 (+ 18 %) фактів наркозбуту; у Херсонській області до окупації налічувалося до 205 випадків збуту наркотиків. Причорноморський регіон останнім часом характеризується також високою інтенсивністю незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Якщо у Закарпатській області цей показник становить 8 випадків на 100 тис. населення; у Чернівецькій – 6; у Львівській – 4, то в Одеській області вона фіксувалася на рівні – 15; у Миколаївській – 18; у Херсонській області – 15 кримінальних правопорушень на 100 тис. населення.

У зв'язку з цим, тема запобігання збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів у Причорноморському регіоні України

перетворилася у надзвичайно важливу та актуальну тему наукового пошуку. Це обумовило необхідність вивчення данного феномену, визначення сучасного стану, тенденцій, основних детермінантів з метою розробки нових підходів до запобігання цим кримінальним правопорушенням.

Науковим підґрунтям для підготовки результатів зазначеної роботи використані наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: С. В. Албула, А. М. Бабенка, М. І. Бажанова, В. С. Батиргарєєвої, В. М. Бесчастного, А. Б. Благої, В. І. Борисова, І. Г. Богатирьова, В. В. Голіни, Б. М. Головкіна, О. А. Гритенко, І. М. Даньшина, С. Ф. Денисова, Т. А. Денисової, О. М. Джужи, В. М. Дрьоміна, В. І. Женунтія, А. П. Закалюка, М. В. Корнієнка, В. Я. Конопельського, О. Г. Кулика, О. М. Литвинова, В. О. Меркулової, А. А. Музика, Є. С. Назимка, Н. А. Орловської, Є. Л. Стрельцова, В. О. Тулякова, Д. В. Федоренка, В. П. Філонова, І. М. Чекмарьової, В. В. Шаблистого, В. І. Шакуна, О. С. Шеремета, Н. С. Юзікової, О. Н. Ярмиша та ін.

Проблема вивчення питань, пов'язаних із незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів не є новою у кримінологічній науці. Ці питання у контексті вивчення територіальних особливостей злочинності висвітлювалися у роботах А. М. Бабенка (Київ, 2007; Харків, 2015). Ю. В. Баулін та В. І. Борисов зі співавторами приділяли увагу протидії організованим формам збуту наркотиків (Харків, 2005) А. П. Закалюк з одностороннім звертанням до питань аналізу та розробки дієвих механізмів запобігання наркозлочинності (Київ, 2006), А. А. Музика досліджував проблеми запобігання наркозлочинності кримінально-правовими засобами (Київ, 1998), О. В. Одерій зі співавторами досліджував проблеми розслідування злочинів щодо незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів (Харків, 2004); М. В. Корнієнко та Д. В. Головін працювали над вдосконаленням організаційно-правових проблем протидії незаконному обігу наркотиків тощо.

Враховуючи значну актуальність, важливість і об'єктивну необхідність дослідження зазначених проблем виникла необхідність у розв'язанні цілої низки теоретичних і практичних проблем, що визначили основні напрями дослідження, вибір теми дисертації, його мету і завдання та дозволили отримати нові знання про аналізований феномен, а так само розробити науково обгрунтовані пропозиції і рекомендації для формування цілісної системи запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів у Причорноморському регіоні України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до положень Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020); п. 5.2. «Кримінологічна характеристика злочинності в Україні, регіональні (територіальні) її особливості» додатку 5 наказу МВС України від 16.03.2015 р. № 275 «Про затвердження Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років». та Стратегії розвитку наукової діяльності Національної академії правових наук України на 2016-2020 рр. (затвердженою загальними зборами НАПрН України 3 березня 2016 р.). Робота відповідає Національній стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (затверджена указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021); Пріоритетним напрямом розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності (відповідно до Закону України від 12 січня 2023 року N 2859-IX зі змінами); Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454), а також в межах науково-дослідних робіт Одеського державного університету внутрішніх справ «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер №0116U006773), та

згідно з планом науково-дослідницької роботи кафедри кримінального права та кримінології Одеського державного університету внутрішніх справ «Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи запобігання злочинності» (державний реєстраційний номер № 012U002156). Тему дисертації затверджено Вченою радою Одеського державного університету внутрішніх справ 31 листопада 2018 р. (протокол № 2).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексне вивчення кримінологічного феномену незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України, з'ясування змісту його основних детермінант та розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо запобігання цьому виду кримінальних правопорушень на території Причорноморського регіону материкової України.

Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити такі завдання:

- визначити стан наукової розробки проблем незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України;
- охарактеризувати незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні як негативне соціально-історичне явище та кримінологічний феномен;
- надати кількісні та якісні показники незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України;
- виявити кримінологічні властивості осіб, які вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України;
- визначити специфіку детермінації незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України;

- охарактеризувати міжнародний досвід у системі запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України;

- сформулювати концептуальне бачення теоретичних основ загально-соціального та спеціально-кримінологічного запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України;

- запропонувати шляхи вдосконалення запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України в умовах воєнного стану.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають унаслідок функціонування системи запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні.

Предметом дослідження є запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України.

Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети визначених завдань, об'єкта та предмета дослідження. У ході дослідження використовувались загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема системно-структурний – для аналізу кількісно-якісних показників незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України та запобігання їм (розділи 1 – 3); історико-правовий – у процесі характеристики стану дослідження, появи, розвитку та існування досліджуваного явища, розвитку законодавства та практики запобігання (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3); формально-логічний – у ході висвітлення особливостей феномену незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України та запобігання їм, надання кримінологічної характеристики цих кримінальних правопорушень, їх

детермінації та особливостей запобігання (підрозділи 1.1,1.2, 2.1,2.2.3, розділ 3); логіко-нормативний – у ході аналізу нормативно-правових актів з питань запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (підрозділи 1.2, 3.1, 3.2, 3.3.); моделювання – під час побудови кримінологічних моделей досліджуваних явищ, при наданні пропозицій з удосконалення системи запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України, а також при формулюванні загальних оцінок та висновків до розділів та підрозділів дисертації (розділи 1–3); соціологічні методи дослідження використані для вивчення думки фахівців із ефективності запобіжної діяльності щодо досліджуваних наукових питань (анкетування, опитування, інтерв'ювання) (підрозділи 2.1–2.3, 3.2–3.3); компаративістський (порівняльно-правовий) метод використано у ході вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України, а також в інших країнах (підрозділи 1.2, 3.2, 3.3); статистичні методи використовувалися під час обробки емпіричних даних та опрацюванні кримінологічної характеристики незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України, а також під час вивчення особи злочинця (підрозділи 2.1–2.2, 2.3).

Нормативно-правова та теоретична база дисертації включає Конституцію України, закони і підзаконні нормативно-правові акти України станом на 01 лютого 2023 р., зарубіжна та наукова наукова література з кримінального права, кримінології, соціально-економічної географії, філософії, психології, історії, яка містить інформацію про феномен злочинності та незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, їх детермінацію та запобігання кримінальним правопорушенням.

Емпіричну базу дослідження становлять дані кримінально-правової статистики Офісу Генерального прокурора про стан та структуру кримінальних правопорушень за 2015-2022 рр., аналітичні узагальнення МВС України, Національної поліції України, Верховного Суду, Державної судової адміністрації України за 2015-2022 рр.; дані судової статистики за 2015–2022 рр.; статистична звітність Державного комітету статистики України за 2015–2022 рр.; результати вивчення 208 вироків за вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей у 2015-2022 рр.; матеріали анкетування й опитування 225 фахівців, які безпосередньо займаються запобіганням кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Одеської, Миколаївської та Херсонської; 140 повідомлень на інформаційних Інтернет-порталах за 2018–2022 рр., а також результати власного багаторічного досвіду запобігання кримінальним правопорушенням.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших досліджень, в якому представлено ґрунтовну кримінологічну характеристику, систему детермінант та запропоновано систему заходів запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаних із незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Причорноморського регіону материкової України. За результатами дослідження обґрунтовано нові положення, висновки і рекомендації, зокрема:

уперше:

- надано кримінологічну характеристику кримінальним правопорушенням, пов'язаних із незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Причорноморського регіону материкової України в умовах війни, яка проявляється у особливостях кількісно-якісних змін параметрів цих кримінальних правопорушень, а саме, у

негативній їх динаміці, збільшенні ступеню суспільної небезпеки діянь, домінуванню організованих форм протиправних дій, негативний вплив на криміногенну обстановку у регіоні, високий рівень латентності, яскраво виражені територіальні відмінності у їх структурі, динаміці, інтенсивності тощо;

- виявлено специфічні особливості кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Причорноморського регіону материкової України (переважно це чоловіки молодого віку різних соціальних груп, неодружені, раніше засуджувалися за злочини у сфері обігу наркотиків; діяльність злочинців характеризується зорганізованістю, витонченістю, приховуванням протиправної діяльності; домінуванням безконтактних форм протиправної діяльності – розповсюдження заборонених речовин способами «закладки», через Інтернет і різноманітні чат-боти тощо; наявність у діяльності злочинців міжрегіональних зв'язків; втягування у злочинний наркообіг великої кількості осіб, які постраждали від війни;

- доведено, що в умовах війни, значну кількість наркозбуту на території Причорномор'я вчиняють або організовують не тільки місцеві злочинці, а і мешканці з інших регіонів України, і, навіть, з інших країн; в умовах воєнного стану змінилися форми та способи протиправної діяльності, розширюється коло осіб, які втягуються у незаконний збут наркотиків; розширюється асортимент пропозиції наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; використовуються сучасні засоби зв'язку та технічні можливості з розповсюдження заборонених речовин та способи приховування протиправної діяльності та уникнення від відповідальності;

- встановлено, що війна Російської Федерації проти України є провідним фактором погіршення соціально-економічного життя населення і підґрунтям збільшення пропозиції та зростання попиту на наркотики у

Причорноморському регіоні материкової України, що є загальним фактором ускладнення криміногенної обстановки у регіоні.

- доводиться, що наркоділки, користуючись соціально-економічними негараздами у країні, збільшують свою протиправну активність в регіоні серед різних категорій осіб, в тому числі і переселенців, військовослужбовців, а також серед прибулих з окупованих територій, із зон безпосередніх бойових дій тощо. Злочинці під час втягування у незаконний обіг наркотиків, використовують психологію потенційних споживачів наркотиків, яка ґрунтується на стресі, бажанні відійти від дійсності, позбутися негативних емоцій, пов'язаних: із пораненнями; втратами майна, рідних чи близьких; страху перед майбутнім;

удосконалено:

- теоретичні положення щодо обґрунтування ідеї, що система запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Причорноморського регіону материкової України має ґрунтуватися на: 1) створенні якісних соціально-економічних, психологічних, інформаційних та культурних умов життя населення у країні та у Причорноморському регіоні; відновлення зруйнованої критичної та цивільної інфраструктури населених пунктів; забезпечення житлом на пільгових умовах осіб, які постраждали від війни; 2) потребує вдосконалення інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності; 3) налагодження взаємодії з правоохоронними органами зарубіжних країн та використання їх кращих запобіжних практик; 4) покращення матеріально-технічного забезпечення правоохоронних органів; 5) на основі використання сучасних технічних систем: «Ситуаційний Центр» регіональних ГУНП, програм «Безпечне місто», програмно-цільових комплексів з відео спостереження та елементів штучного інтелекту потребує посилення контролю за поведінкою місцевих жителів та гостей міст та селищ за допомогою сучасних технічних засобів відеоспостереження та моніторингу;

оперативне реагування та припинення випадків незаконного збуту заборонених речовин;

- теоретичне розуміння комплексу детермінант, які обумовлюють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Причорноморського регіону материкової України;

дістало подальшого розвитку:

- теоретичні положення про осіб, які вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Причорноморського регіону материкової України, зокрема, фіксується зростання рецидивізму і професіоналізації серед злочинців; використання злочинцями безконтактних форм розповсюдження наркотиків серед споживачів; застосування сучасних інформаційних та технічних інструментаріїв і засобів під час вчинення злочинів та уникнення від кримінальної відповідальності;

- ідея щодо розширення структури підрозділів Департаменту протидії наркозлочинності зі створенням їх представництв на рівні управлінь, а також міських та районних представництв (відділень) у регіональній структурі територіальних органів Національної поліції України; потребує відновлення практика підготовки кадрів у ЗВО зі специфічними умовами навчання на основі цільової підготовки та набуття здобувачами вищої освіти спеціальних компетенцій у сфері протидії незаконному обігу наркотиків у регіонах та населених пунктах різних видів та типів (у промисловому, аграрному, курортному, кризовому, екстримально-критичному, у де-окупованому тощо);

- положення про вдосконалення спеціально-кримінологічного запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Причорноморського регіону материкової України на основі використання комплексу гласних та негласних методів організаційно-правового та технічного характеру з використанням сучасних досягнень науки і техніки та можливостей програмно-цільових комплексів централізованої системи

спостереження, кримінологічного картографування і кримінального аналізу, оперативного інформаційно-аналітичного забезпечення та автоматизованого управління підрозділами поліції в режимі реального часу.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені у дисертації рекомендації, висновки і пропозиції можуть бути використані:

у науково-дослідній діяльності – як основа для подальших наукових досліджень особливостей запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Причорноморського регіону материкової України (акт впровадження в наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ від 02 лютого 2023 р.);

у правотворчій діяльності – під час розробки змін і доповнень до законодавчих та інших нормативно-правових актів, що регулюють запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Причорноморського регіону материкової України;

у правозастосовній сфері – як науково обґрунтовані заходи щодо підвищення ефективності діяльності із запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Причорноморського регіону материкової України;

у навчальному процесі – під час підготовки наукових, навчально-методичних видань та проведенні занять із навчальних дисциплін «Кримінологія», «Кримінологія та профілактика правопорушень», «Кримінальне право України (акт впровадження у навчальний процес Одеського державного університету внутрішніх справ від 02 лютого 2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі сформульовані у дисертації положення, висновки та рекомендації ґрунтуються на власних дослідженнях здобувача.

У

публікації

«Chronic Alcoholism Treatment in Custodial Facilities:Ukraine’s Experience During Independence», у співавторстві з А. М. Бабенком та А.Мернік, дисертантом

здійснено узагальнення та опис статистичних даних, здійснено опис шкідливих звичок (вживання алкоголю, наркотиків) та продемонстровано їх вплив на різні кримінальні правопорушення (внесок автора – 55%). Власні теоретичні розробки здобувача в опублікованих у співавторстві наукових працях становлять понад 50%.

Апробація матеріалів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції автором доповідалися і обговорювалися на міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових та науково-практичних конференціях і «круглих столах»: IV Всеукраїнський круглий стіл «Державотворення та правотворення в контексті Євроінтеграції» (Львів, 8 грудня 2018 р.); XI Всеукраїнська наукова конференція молодих учених «Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку присвячена дню прийняття Прав людини» (Одеса, 17 грудня 2018 р.); V Всеукраїнський круглий стіл «Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції» (м. Львів, 17 грудня 2019 р.); Всеукраїнська науково-практична Інтернет конференція «Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності» (м. Одеса, 29 листопада 2019 р.); Міжнародна науково-практична Інтернет конференція «Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності» (м. Одеса, 27 листопада 2020 року);

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 10 наукових працях, з яких: 3 – статті в наукових фахових виданнях України, 1 – стаття в зарубіжному виданні (Наукометрична база Scopus), 6 тезах матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що включає 286 найменування, 26 додатків. Повний обсяг дисертації становить 277 сторінок, з яких: основний текст – 194 сторінок, список використаних джерел – 37 сторінок, додатки – 28 сторінок.

РОЗДІЛ 1

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ПІЗНАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ У ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОМУ РЕГІОНІ МАТЕРИКОВОЇ УКРАЇНИ

1.1. Стан наукової розробки проблем незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України

Проблема аналізу і запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів довгі роки залишається одним із важливих напрямів дослідження у вітчизняній кримінології. З початком російської широкомасштабної агресії проти України і окупацією значної частини території нашої країни, в тому числі і на Півдні України, одним із наслідків війни зафіксовано суттєве збільшення рівня споживання і торгівлі наркотиками. Особливо гострою ця проблема виявилась на наших територіях у місцях де окупації та у зонах, наближених до активних бойових дій. Задекларована тема неодноразово висвітлювалася у цілому ряді наукових статей, дисертацій, монографій та навчальних посібників. У зв'язку з новими реаліями та істотними змінами кількісно-якісних показників наркозлочинності виникла нагальна потреба у вивченні теоретично-практичних надбань наших попередників, узагальнення їх досвіду та отримання нових знань щодо цього феномену з метою розробки дієвих заходів із запобігання проявам незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в нових умовах воєнного стану. Вивчення спеціалізованої літератури дає підстави стверджувати, що основні ідеї щодо згаданого феномена висвітлені вченими у межах загальнодержавних показників цього виду наркозлочинності так і у розрізі міст та регіонів нашої країни.

Одним із перших комплексних фундаментальних досліджень, присвячених запобіганням незаконного обігу наркотиків, в тому числі і обмеженню сфери збуту, можна вважати монографію, а пізніше і докторську дисертацію А.А.Музики «Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів» (Київ, 1998 р.) [194,с.3-291]. У монографії та серії тематичних публікацій автор послідовно висвітлює питання відповідальності за злочини, пов'язані з наркотичними засобами, психотропними речовинами і прекурсорами. Проблеми запобігання незаконному обігу наркотиків і обмеження сфери їх збуту автор справедливо розглядає в якості пріоритетного напрямку української карної та кримінологічної політики. Суттєву увагу автор приділяє висвітленню регіональних особливостей злочинного наркообігу. А.А.Музика наводить результати порівняльного аналізу злочинного наркозбуту на рівні декількох країн (Азербайджан, Білорусь, Великобританія, Казахстан, США, Франція, Таджикистан, Узбекистан і т.д.) [194,с.14-21; 194,с.283]; звертає увагу на особливості експансії міжнародного наркобізнесу в Україні [194,с.13]; висвітлює шляхи транзитного переміщення територією нашої країни наркотичних засобів з країн Азії в країни Європи [194,с.13]; розкриває місцеву специфіку кількісно-якісних параметрів наркозлочинності На Черкащині, Волині, в Івано-Франківській, Львівській, Херсонській та Запорізькій області [194,с.16-18]; значну увагу вчений приділяє аналізу інтенсивності та злочинної активності наркоділків у Донецькій, Дніпропетровській, Одеській, Запорізькій, Харківській областях та у м. Київ, які, за даними А.А.Музики протягом 1992-1996 років були «лідерами» за кількістю виявлених та засуджених осіб за злочини у цій сфері [194,с.15]. Вченим представлений розгорнутий аналіз діючого антинаркотичного законодавства; визначені його прогалини; запропоновані шляхи вдосконалення системи запобігання наркобізнесу в Україні. Враховуючи специфіку теми і завдань наукових пошуків А.А.Музики, запобігання незаконному наркозбуту у

Причорноморському регіоні материкової України не розглядалося в якості самостійного об'єкта дослідження.

Наступним дисертаційним дослідженням, що заслуговує на увагу у межах розкриття нашої теми є кандидатська дисертація Р.М.Павленка «Попередження органами внутрішніх справ незаконного виробництва наркотичних засобів та психотропних речовин», яка була захищеною у 2004 році у м. Києві. У зазначеній праці автором представлено порівняльний аналіз незаконного виробництва наркотичних засобів та психотропних речовин у регіональному розрізі. За результатами дослідження Р.М.Павленка у рамках нашої роботи являють науковий інтерес такі результати: незаконне виробництво наркотичних засобів та психотропних речовин з метою збуту посідає третє місце у структурі всієї наркозлочинності[217,с.90]; у співвідношенні кількості чоловіків і жінок традиційно лідирують перші – 75,1% проти 24,9% жінок[217,с.91]; переважна більшість нарковиробників є громадянами України – 98,1%, як правило, переважна більшість з них відноситься до категорії “місцевий мешканець” – 67,9%, як правило з низьким рівнем освіти [217,с.91-95]; найчастіше у протиправному наркозбуті приймають участь особи, які не навчаються і не працюють – 71,5%. Друге місце займають підприємці – 9,8%. Третє місце поділяють між собою пенсіонери і кооперативні працівники – по 3,9%[217,с.92]; за місцем вчинення наркозбуту переважає місто (52,3%), потім сільська місцевість (15,6%) та селище міського типу (4,5%) % [217,с.93]; наркозлочини, що вчинені групою осіб, складають 13,7% [217,с.93]; у деяких областях частка осіб, які скоїли наркозлочин у групі, значно вища середніх показників: Одеса – 31,7%, Тернопільська – 33,1%, Харківська – 34%, Рівненська – 34,4%, Житомирська – 36,9%, Автономна Республіка Крим – 38,9%, Волинська – 41,3%, Чернівецька – 52,1%, Закарпатська – 55,4%, Львівська – 56,3% [217,с.95-96]. Теоретичний інтерес являють собою данні, представлені Р.М.Павленком, які відображають типологію нарковиробників: 1) особи, які виробили чи виготовили наркотичні засоби чи психотропні речовини

одноособово з метою збуту; 2) особи, які збувають ці засоби і речовини у місцях масового відпочинку і у закладах сфери побутового обслуговування; 3) особи, які зберігають наркотичні засоби (наркосировину), з метою збуту; 4) особи, які перевозять наркотичні засоби чи психотропні речовини у великих чи особливо-великих розмірах; 5) особи, які виробили чи виготовили ці засоби і речовини за попередньою змовою групою осіб; 6) іноземні громадяни, які займаються збутом привезених наркотичних засобів та психотропних речовин; 7) особи – збувачі наркотиків з числа осіб циганської народності чи вихідці із Кавказу[217,с.97]. Пізніше – у 2005 році у м. Києві за результатами дисертації автором видано монографію з однойменною назвою[216,с.5-173], у якій були підтверджені попередні результати. Важливими характеристиками вказаних робіт є їх спрямованість на виявлення регіональних відмінностей нарковиробництва, в тому числі і з метою наркозбуту. Разом з цим, результати дослідження спеціально не спрямовуються на виявлення регіональних кримінологічних параметрів наркозбуту, за принципами поділу регіонів за соціально-економічними і культурно-демографічними ознаками (Причорноморський регіон, Кримський, Придніпровський, Закарпатський і т.д.). Також в роботі не знаходять відображення результати аналізу місцевих регіональних факторів детермінації наркозбуту. Отже, запропонована вченим система запобігання органами внутрішніх справ незаконному виробництву наркотичних засобів та психотропних речовин не носить диференційованого характеру; не спрямовується на усунення регіональних причин та умов наркозбуту; і не враховує ним же представлених регіональних особливостей нарковиробництва з метою збуту [217,с.105-181].

У 2004 році у м.Києві підготовлено та захищено дисертацію С.В.Нікітенко «Профілактика корисливих та корисливо-насильницьких злочинів, скоєних жінками на тлі наркоманії». У роботі автором представлено результати аналізу корисливих та корисливо-насильницьких злочинів, скоєних жінками на тлі наркоманії, описані кримінологічні риси особи злочинця,

визначено систему детермінант та запропоновано заходи із запобігання цьому різновиду наркозлочинів[201,с.4-235]. Автором, поряд із іншими, отримано ряд даних, які характеризують жіночу наркозлочинність, пов'язану зі збутом наркотиків, а саме, ним відмічається: поява нових форм і способів розповсюдження наркотиків жінками; зростання організованості жіночого наркозбуту; відмічається зміна ролі жінок у скоєнні наркозлочинів: роль пасивної виконавиці, пособниці витісняється роллю ініціатора й організатора [201,с. 57-58]; зростання кількості суто жіночих злочинних груп і груп з перевагою у їх складі жінок [201,с.59-60]. Автор відмічає зв'язок між особистою хворобою жінки на наркоманію та її діяльністю, спрямованою на збут наркотичних засобів іншим особам. Найбільша поширеність жіночого наркозбуту, за твердженням вченого, корелює із показниками враженості регіону на наркоманію і спостерігається в таких регіонах України, як Одеська, Донецька, Миколаївська, Херсонська та Дніпропетровська області. [201,с.131]. І хоча С.В.Нікітенко у своїй роботі не оминає питань географії жіночої злочинності, пов'язаної з незаконним наркозбутом, цьому питанню він приділяє увагу лише епізодично. А проблема запобігання наркозбуту з урахуванням його регіональних особливостей, взагалі, залишається поза сферою наукових інтересів автора.

У 2004 році у м. Харкові Ю.Г.Пономаренко було захищено дисертацію за темою «Кримінологічна характеристика та попередження злочинів у сфері незаконного наркообігу». У роботі автором представлено кримінологічну та кримінально-правову характеристику незаконного наркообігу в Україні, його причини та умови, надано розгорнуту характеристику осіб, які вчиняють злочини у цій сфері, запропоновано авторську систему запобігання цій категорії злочинів[221,с.10-173]. Серед важливих напрямків аналізу та запобігання наркозлочинності, автором відводиться значне місце зменшенню обсягів незаконного збуту наркотичних засобів, як однієї з передумов запобігання іншим різновидам наркозлочинності. Автором приділялася увага аналізу

кількісно-якісних параметрів наркозбуту в Україні, узагальнено данні щодо місць їх вчинення та розглянуто окремі аспекти регіональних змін у структурі та динаміці цих злочинів[221,с.10-22]. Вченою виділяються три сфери, в яких необхідно передусім здійснювати попереджувальну роботу на загальносоціальному рівні: економічна, соціальна і морально-психологічна[221,с.124-131]. Пропозиції із вдосконалення спеціально-кримінологічного запобігання представлені комплексами: інформаційно-виховних заходів; соціально-психологічних; лікувально-профілактичних; соціально-адаптаційних; організаційно-управлінських; та правових заходів. Центральну роль у запобіганні наркозлочинності Ю.Г.Пономаренко відводить правоохоронним органам, державним органам, громадським організаціям і формуванням, іншим структурам та самим громадянам [221,с.131-172]. В силу специфіки обраної теми, об'єкта та предмета дослідження, у вказаній роботі авторка не ставить за мету виявлення регіональних особливостей наркозлочинів і на цій основі не будує диференційованої системи запобігання саме наркозбуту з урахуванням його територіальної специфіки і місцевих факторів детермінації. Регіональний (порівняльний) аналіз Ю.Г.Пономаренко проводить лише в якості обов'язкового атрибуту вивчення кількісно-яких параметрів, а саме – географії наркозлочинності, а отже, ці параметри жодним чином не відображені у системі запобігання наркозбуту у регіональному розрізі.

У рамках вивчення наркозлочинності у одному із Південних регіонів України, заслуговує на увагу дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук І.О.Доброреца «Кримінологічна характеристика та попередження незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (за матеріалами Автономної Республіки Крим), яке було захищене у м. Харків у 2005 році[88,с.44-81]. У цій роботі у рамках вивчення явища незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи

пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту представлені також результати особливостей наркозбуту у Автономній Республіці Крим. Автором представлений порівняльний аналіз регіональних кількісно-якісних особливостей наркозбуту у АР Крим з аналогічними злочинами у м. Києва, у Харківській, Чернівецькій, Вінницькій, Київській, Одеській, Миколаївській та у деяких інших областях України[88,с.44-81]. Серед регіональних особливостей наркоз буту у АР Крим автор називає: збут вже готових наркотичних засобів та психотропних речовин рослинного походження власного виробництва; підвищена активність наркоділків влітку та восени; активізація постачання та транзиту «важких» наркотиків (героїн, кокаїн і т.д.) у АР Криму важких наркотиків у курортний сезон; використання наркозбвальниками різноманітних форм та способів конспірації та приховування злочинної діяльності; підвищення їх рівня професіоналізму[88,с.44-81]. Головною метою та завданням вказаної роботи було дослідження незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту в Автономній Республіці Крим, аналіз регіональних особливостей, детермінант і запобігання вказаним злочинам саме у АР Крим. Нажаль, проблеми аналізу та запобігання наркозбуту у Причорноморському регіоні материкової України, автором не розв'язувалися. Це при тому, що Причорноморський (Одеська, Миколаївська та Херсонська області) та Кримський регіоні України є сусідніми регіонами і є схожими за географічним розташуванням, рекреаційними та соціально-економічними і демографічними параметрами.

Наступним дослідженням, спеціально присвяченим запобіганню організованим формам наркобізнесу є робота харківських авторів Ю.В.Бауліна, В.І.Борисова, Л.В.Дорош, О.М.Лемешко та О.І.Перепелиці «Організований наркобізнес (поняття, форми, підстави криміналізації)» (Харків, 2005 р.). Ця монографія стала результатом виконання спеціального проекту «Проведення

досліджень з питань боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів» від 12.09.2002 року [204, с.5-179]. Вона була спрямована на розв'язання комплексу проблем, пов'язаних із визначенням поняття організованого наркобізнесу, його форм та видів, кваліфікації злочинів, пов'язаних з цим різновидом організованої злочинності. Істотну увагу автори приділили характеристиці діяльності організованих злочинних груп, що спеціалізувалися на збуті наркотиків на території міста Харкова, Харківської, Луганської, Волинської областей [204, с.14-39]; вченими висвітлені особливості організованої контрабанди наркотиків, способи їх транспортування, особливості приховування злочинної діяльності виявлені закономірності функціонування міжрегіонального злочинного наркобізнесу [204, с.40-59]. За результатами роботи авторами надані відповідні висновки та рекомендації з виявлення та припинення організованого наркобізнесу та з кваліфікації таких злочинів [204, с.47-179]. І хоча дослідження не мало спеціальної мети визначення тих або інших регіональних особливостей наркозбуту, за своїм масштабом воно висвітлювало специфіку організованого наркобізнесу з конкретними практичними прикладами у великій кількості різних регіонів нашої країни.

В.Г.Пшеничний розглядає незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в якості обов'язкового елемента наркотизму. У своїй дисертації «Запобігання поширенню наркотизму в Україні», захищеній у 2005 році у м.Києві, він прямо зазначає, що наркотизм – це негативне соціальне явище, що має міжнародний характер, включає в себе соціальні, правові, кримінологічні, економічні, біологічні, екологічні, медичні та моральні аспекти; характеризується залученням частини населення країни (держави) до немедичного вживання наркотичних засобів та психотропних речовин, які перебувають під спеціальним міжнародно-правовим та внутрішньодержавним контролем, а також участю в організації і здійсненні їх незаконного обігу як у межах держави, так і в міждержавному масштабі

[237,с.51;236]. У своєму дослідженні автор демонструє масштаби поширення цього явища в Україні і у світі; аналізує етапи та елементи цієї діяльності; представляє кількісно-якісні параметри злочинності, пов'язаної з наркотизмом; демонструє структуру функціонування незаконного наркообігу у регіонах. Наприклад, за його даними структура попиту наркотиків в Україні розподіляється таким чином: кустарні препарати з маку – 50 %, кустарні препарати з конопель – 16 %, синтетичні препарати – 19 %, ліки – 15 %. Картина в окремих регіонах істотно відрізняється від середньої: у великих містах України синтетичні препарати становлять 30–40 % попиту; у віддалених регіонах країни домінують похідні маку, коноплі тощо [237,с.54-55].

Автором зафіксовано негативні тенденції незаконного наркообігу, а саме: підвищення ступеня суспільної небезпеки злочинів, пов'язаних із наркотиками; поява і вироблення нових і відповідно збільшення кількості й розмаїтості видів наркотичних засобів; поширення культивування наркотиковмісних рослин у фізично важкодоступних місцях; залучення до вживання наркотичних засобів дедалі більшої кількості людей; посилення ступеня організованості зазначених злочинів; розширення кордонів незаконного обігу наркотичних засобів у міжнародному масштабі; створення і збільшення кількості нелегальних лабораторій з виробництва наркотичних засобів; удосконалення і збільшення кількості способів збуту таких засобів шляхом утворення нелегальних і напівлегальних магазинів, призначених або пристосованих для торгівлі наркотиками; збільшення кількості випадків незаконного придбання, у тому числі розкрадання наркотичних засобів у медичних установах; удосконалення способів прикриття осіб, які беруть участь у незаконному обігу наркотиків, з боку корумпованих чиновників, поєднане з підвищенням посадового рівня і кількості останніх; підвищення ступеня замаскованості методів відмивання, тобто легалізації, коштів, отриманих від незаконної торгівлі наркотичними засобами; збільшення латентності злочинів, пов'язаних із наркотиками[237,с.57]. На основі ґрунтовного кримінологічного аналізу

наркотизму та обставин, що його обумовлюють[237,с.47-97], автором розроблено систему державно-правового запобігання поширенню наркотизму. В основі цієї системи В.Г.Пшеничним запропоновано комплекс заходів загально соціального та спеціально-кримінологічного запобігання на загальнодержавному рівні. Істотну роль у запобіганні наркотизму вчений відводить впровадженню в нашій країні досвіду міжнародного співробітництва у цій сфері [237,с.114-168]. Як загальновідомо, загальнодержавні показники наркозбуту формуються за рахунок низьких параметрів злочинності у одних і високих – у інших регіонах. У цьому сенсі результати дослідження В.Г.Пшеничного, не зважаючи на їх значимість для теорії та практики протидії наркозлочинності на державному рівні, не відображають регіональних особливостей наркозбуту у Причорноморському регіоні України. Запропонована вченим система запобігання не носить диференційованого характеру і не може бути калькою для її застосування у різних за кримінологічними параметрами територіально-просторових системах.

У 2006 році у місті Київ авторським колективом під керівництвом А.П.Закалюка видано науково-практичний посібник «Наркозлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання». Вченими представлені результати спільного дослідження проблеми наркозлочинності в Україні (в тому числі і наркозбуту), причини та умови, що її обумовлюють, характеристику діяльності щодо запобігання злочинам, пов'язаним з наркотиками. Авторами узагальнено зарубіжний та вітчизняний досвід; представлені рекомендації із вдосконалення діяльності стосовно запобігання наркотизму і наркозлочинності [199,с.3-252]. Вже в ті роки науковці застерігали, що наркобізнес все більше бере під контроль регіональні ринки споживачів наркотиків вітчизняного виробництва; розширює ринки збуту наркотиків, що надходять з-за кордону; встановлює контроль за виробництвом, постачанням і реалізацією наркосировини між сільськими виробниками, скупщиками, посередниками, збувачами та споживачами [199,с.31]. Авторами

наведені твердження щодо розвитку групового й організованого наркобізнесу. П'ята частина з яких мала межрегіональні зв'язки, а кожна десята – міжнародні [199,с.31]. Вказана робота окреслює основні напрями проблеми наркозлочинності, в тому числі й наркозбуту, як регіонального феномена і закладає основи для майбутніх ґрунтовних досліджень з цих питань.

У 2007 році наукова спільнота ознайомилася з результатами дисертації В.А.Бублейника [36], в які були сформульовані актуальні для того часу питання боротьби з незаконним збутом наркотичних засобів. Наукові завдання автор розв'язує на основі аналізу кримінально-правових та кримінологічних заходів запобігання незаконному наркоз буту [36, с.13-122]. При цьому він акцентує увагу на вдосконаленні інформаційно-аналітичного забезпечення роботи правоохоронних органів, пропонує зміни до законодавства, розглядає питання кваліфікації цих злочинів як основу для притягнення винних до кримінальної відповідальності; надає рекомендації правоохоронним органам у сфері вдосконалення спеціально-кримінологічної та індивідуальної профілактики, основні рекомендації дисертанта спрямовані на зменшення попиту на наркотики шляхом максимальної нейтралізації та блокування сфери їх пропозиції [39;36,с.173-182; 38,с.64-66;39,с.186-197;40,с.194-204].

У курсі лекцій «Актуальні проблеми боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів в Україні», виданом у 2008 році у м. Київ авторським колективом за редакцією Є.М.Моїсєєва представлені кримінально-правова та кримінологічна характеристики незаконного обігу наркотиків; зазначені причини і умови, що сприяють вчиненню наркозлочинів; дано рекомендації практичним працівникам правоохоронних органів щодо профілактики наркоманії на загальному і індивідуальному рівнях, а також із запобігання незаконному виготовленню і збуту наркотиків[2,с.3-269]. І хоча дана праця не була спеціально присвяченою запобігання наркозбуту у Причорноморському регіоні материкової України, її особливості полягають в тому, що в ній містяться

загальні положення і корисні рекомендації з особливостей аналітичної роботи, організації, управління, планування і здійснення запобігання незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів у територіальних підрозділах правоохоронних органів на рівні району, міста та області [2,с.219-264].

У 2009 році В.І.Женунтієм та А.М.Бабенком видано монографію, яка торкалася питань вивчення феномена незаконного культивування наркотиковмісних рослин в Україні [126,с.]. Серед багатьох питань, вивчених науковцями, одним із важливих напрямків роботи виявилися проблеми аналізу та запобігання незаконному збуту наркотичних речових рослинного походження. Зокрема, вченими висвітлені результати аналізу структури, динаміки та особливості географії злочинів, пов'язаних з незаконним культивуванням наркотиковмісних рослин в Україні; представлені регіональні особливості наркозбуту, якій функціонує на власній наркотичній сировині[126,с.62-76]. Вчені наголошували, що вже на початку 90-тих рр. ХХ сторіччя у Вінницькій, Волинській, Житомирській, Київській, Рівненській, Тернопільській, Хмельницькій областях незаконне культивування опійного маку набуло масового, відкритого характеру та здійснювалося на великих площах[126,с.64-65]. За даними В.І.Женунтія та А.М.Бабенка протягом 1997-2009 років це явище вразило сільські райони практично всіх областей України. Культивування наркотиковмісних рослин стало найприбутковішою систематичною діяльністю. Поступово в Україні не залишилося жодної області, де б не порушувалися кримінальні справи за фактами незаконного посіву або вирощування снотворного маку чи конопель з подальшим потраплянням наркотичної сировини у незаконний обіг наркотиків з метою їх збуту [126,с.65-75]. Незважаючи на актуальність вказаної роботи і на сьогоднішній день, вона лише фрагментарно торкалася питань запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у Причорноморському регіоні материкової України.

Більш ґрунтовною у цьому сенсі можна вважати монографію, видану у 2014 р., а згодом і докторську дисертацію (2015 р.) А.М.Бабенка, у яких розкривалися не лише загальні питання методики дослідження регіональних особливостей злочинності за тривалий період, а і був зроблений спеціальний акцент на дослідження кримінологічних особливостей злочинності у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів в Україні [5,с.156-167;6,с.176-186]. А.М.Бабенком проаналізовані закономірності структури, динаміки, інтенсивності та географії наркозлочинності у розрізі всіх регіонів України; ним проведено рейтинговий та кластерний аналізи наркозлочинності у регіональному розрізі, за результатами яких представлено класифікацію всіх регіонів за кримінальної враженістю наркозлочинністю; вченим встановлено, що Одеська, Миколаївська, Херсонська області та АР Крим належать до вкрай негативної групи з однією з найвищою в Україні інтенсивністю наркозлочинності, а сумарна доля наркозлочинів, вчинених у Причорноморському регіоні України перевищує 18% від загальної сукупності всіх злочинів, пов'язаних з наркотиками[5,с.156-167;6,с.176-186;7, с.12-14]. Згодом вченим розроблено методику, за якою проводився моніторинг регіональних особливостей наркозлочинності не лише на міжрегіональному, а і на внутрішньо регіональному рівні у розрізі окремо визначеного регіону[6,с.176-186; 9,с.16-26;8,с.16-26;10;11;13;14;15;17].

Колективна монографія А.М.Волощука та О.О.Юхна «Організаційно-правові засади та практика запобігання незаконному обігу наркотиків», видана у 2011 році в м.Одеса була присвячена аналізу системи міжнародного і національного законодавства з проблем запобігання незаконному обігу наркотиків; основним напрямом запобігання розповсюдженню наркотиків; особливостям діяльності державних і правоохоронних органів із запобігання наркозлочинності[70,с.5-256]. Серед багатьох інформаційно-аналітичних висновків, методичних та практичних рекомендацій до значних здобутків

вчених ми відносимо висвітлену регіональну схему переміщення наркотиків через кордон України. Автори виділяють умовні регіони митного кордону України через які наркотичні засоби переміщують в Україну та з України: Східний регіон (кордон з Російською Федерацією), Північний регіон (кордон с Республікою Білорусь), Причорноморське узбережжя, Західний регіон. Автори визначають територію нашої країни не лише як надзвичайно привабливу для наркоділків, а й транзитну територію і географічну зону, привабливу для об'єднання шляхів переміщення наркотиків і об'єднання наркоринків Європи, Росії та Азії [70,с.20-23].

У 2012 році С.О.Сорокою висвітлені проблеми протидії контрабанді наркотичних засобів, як одному із складових організованого збуту наркотиків в Україні[255,с.5-227]. Мета та завдання дослідження львівською вченою реалізовані через розкриття соціальної обумовленості кримінально-правової протидії контрабанді наркотичних засобів[255,с.7-68]; на основі кримінально-правового аналізу складу контрабанди наркотичних засобів[255,с.69-140]; та за допомогою визначення шляхів вдосконалення протидії контрабанді наркотичних засобів[255,с.141-193]. Незважаючи на те, що робота не мала центральної мети виявлення регіональних особливостей контрабанди, вчена не оминула увагою розкриття географічних особливостей переміщення через кордон нашої держави наркотичних засобів. Автором узагальнено закономірності відносно каналів постачання наркотиків в Україну на Закарпатті, Одещині, Луганщині і т.д.; висвітлені прийоми і засоби приховування наркотиків від митного контролю; надані рекомендації з підвищення ефективності запобігання контрабанді наркотиків та з кваліфікації злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків[255,с.105-123].

У рамках нашої дисертації заслуговує на увагу також монографія М.В. Кривоноса та В. С. Бондара «Теорія та практика використання спеціальних знань в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів», видана у 2017 році у м.

Сєверодонецьку [159,с.7-371]. В силу специфіки теми, мети і завдань дослідження роботу не можна вважати присвяченою регіональним особливостям запобігання незаконному збуту наркотиків. Разом з цим авторами на основі міжнародного та вітчизняного законодавства, спеціальної літератури досліджено особливості використання спеціальних знань в розслідуванні та профілактиці злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Сформульовані пропозиції щодо оптимізації технікокриміналістичного та судово-експертного забезпечення розслідування та профілактики злочинів даної категорії. Важливе значення вченими відводилося розслідуванню і профілактиці незаконного збуту наркотиків[159,с.7-371]. Схожим за метою, завданням і колом вирішуваних проблем можна вважати роботу Колесник В. А., Гора І. В. «Криміналістика в протидії незаконному використанню вибухових пристроїв, вогнепальної зброї та обігу наркотиків» (Київ, 2017 р.) [147,с.5-352]. Вченими розкриті актуальні питання криміналістичного забезпечення досудового розслідування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані із використанням вибухових пристроїв, вогнепальної зброї й боєприпасів, незаконним обігом наркотичних, сильнодіючих і психотропних речовин. Розкрито поняття й характеристику вибухотехнічних і балістичних об'єктів та слідів застосування вибухових пристроїв і вогнепальної зброї, наведено їх криміналістичну класифікацію й рекомендації з виявлення, фіксації й вилучення, представлено характеристику найбільш поширених у незаконному обігу в Україні наркотиків і описано їх вплив на організм людини, розкрито способи їх виявлення, фіксації, вилучення під час окремих слідчих (розшукових) дій. Також наведено дані щодо можливостей виявлення за ознаками зовнішності осіб, котрі зловживають наркотиками. Вказано на сучасні можливості експертизи вибухотехнічних, балістичних об'єктів, наркотичних засобів та психотропних речовин, запропоновано рекомендації з підготовки матеріалів і постановки запитань для проведення відповідних судово-експертних досліджень[147,с.5-352].

У 2017 році у Києві В.А.Тимошенко, В.Я.Ященко, С.В.Дрьомовим та В.Ф.Буяльським було видано колективну монографію «Гуманізація державної політики щодо людей, які вживають наркотики». У дослідженні авторами представлено; результати ретроспективного аналізу статистичних даних реалізації законодавства у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів; розкриті кримінологічні та морально-етичні аспекти боротьби з незаконним обігом наркотиків в Україні та їх соціальні наслідки; здійснено порівняльний аналіз міжнародного та вітчизняного законодавства із зазначених проблем; вироблені пропозиції щодо гуманізації наркополітики та декриміналізації окремих діянь у цій сфері, що передбачені кримінальним законодавством [78,с.5-229]. Окрему увагу автори приділили кримінологічній характеристиці незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. А саме, їх динаміку за 2011-2015 роки, структурні особливості наркоз буту, кількісно-якісні показники засуджених за ст.307 КК України. Аргументи та пропозиції авторів супроводжувалися прикладами судової практики та критичними коментарями до практики застосування цієї норми [78,с.78-87]. Результати вказаного дослідження відображали переважно загальноукраїнські показники та тенденції наркозлочинності і наркозбуту, зокрема. У роботі вчені обійшли увагою питання географії та регіональних особливостей зазначеної категорії наркозлочинів.

Специфічні особливості дослідження С.П.Рашевського полягають в тому, що він у 2017 р. здійснив ґрунтовний кримінологічний аналіз наркозлочинності на прикладі Дніпропетровської області. Провідна ідея дослідження, а отже і його основні висновки, базуються на людино центристському підході у розкритті механізму вчинення і детермінації анти суспільної поведінки. Значну увагу автор приділив висвітленню кримінологічних особливостей осіб, які вчиняють ці злочини, їх морально-психологічні особливості, класифікація особи сучасного наркозлочинця, індивідуальні причини вчинення

наркозлочинів [241, с.105-118] на території Дніпропетровської області. У авторському розумінні механізм протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин на регіональному рівні має ґрунтуватися на вдосконаленні антинаркотичної політики, на розвитку міжнародного співробітництва [241, с.15-33]; істотна роль відводиться вдосконаленню системи впливу на поведінку особи кримінально-правовими [241, с.143-163], організаційно-управлінськими та соціально-психологічними засобами [241, с.163-187]. Не менш важливими є пропозиції науковця щодо необхідності розроблення у кожній області України регіональних програм із запобігання наркозлочинності, які базувалися би на ранній профілактиці і попередженні всіх видів і форм наркобізнесу і наркотизації місцевого населення з урахуванням регіональних особливостей (географічного розташування, кількості та якісного складу населення, характеристики промислової бази, загальної криміногенної ситуації тощо) конкретних територіально-просторових систем [241, с.5]. І хоча результати дисертації широко впровадженні у наукову, навчальну та практичну діяльність начальних установ і практичних органів Дніпропетровської області [241, с.246-250], велика кількість питань, пов'язаних із діяльністю різних, в тому числі і місцевих суб'єктів правоохоронних органів і державних установ залишилася поза увагою дослідника.

У 2018 році О.С.Шеремет, розв'язуючи теоретичні та практичні проблеми запобігання злочинам територіальними громадами, зосереджується на диференційованому підході у запобіганні злочинності (в тому числі і пов'язаної з наркотиками) з урахуванням її місцевих особливостей [278, с.7-575]. На основі порівняльного кримінологічного аналізу злочинності у Чернігівській, Київській, Сумській та Полтавській області, вчений розробив систему конкретних заходів, спрямованих на покращення криміногенної обстановки силами територіальних громад у північних прикордонних регіонах України. Важливу роль автор відводить аналізу та запобіганню на цій території

наркозлочинності, визначаючи цей напрямок зміцнення законності в якості одного зі стратегічних у стабілізації соціально-кримінологічної ситуації у регіоні[278,с.148-159]. Виходячи з об'єкта, предмета, мети та завдань дослідження, О.С.Шереметом проаналізовані регіональні особливості злочинності (в тому числі і у сфері обігу наркотичних засобів) у північних регіонах нашої країни. У той час, як злочини у сфері збуту наркотиків у Причорноморському регіоні материкової України залишилися поза сферою наукової уваги вченого.

Колективна монографія А.М.Бабенка, В.Я.Конопельського, І.М.Чекмарьової «Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України», видана у Харкові у 2019 році безпосередньо присвячена комплексному аналізу злочинності у Одеській, Миколаївській та Херсонській областях[14,с.6-264]. У роботі автори справедливо зазначають, що злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення у значній мірі формують криміногенний облік прикордонних регіонів Причорномор'я України. Така ситуація, за твердженням науковців, пряму пов'язана із наближеністю цих регіонів до кордонів, легкістю транспортування наркотичних засобів, недоліками в роботі правоохоронних органів і т.п. Не секрет, що саме цей вид злочинності багато в чому обумовлює злочини, пов'язані із добуванням коштів для придбання наркотиків: крадіжки, грабежі, розбої, вимагання, вбивства тощо. Суспільна небезпека, а отже і вплив наркозлочинності на криміногенну обстановку Причорноморського прикордоння залишається доволі високою. З 29010 злочинів цього виду по Україні (5,5% від загальної злочинності у країні) практично кожен дев'ятий вчиняється в Одеській – 1379 (4% від злочинності в регіоні), Миколаївській – 905 (5,4% від злочинності в регіоні) або у Херсонській 957 (5,7% від злочинності в регіоні) областях[14,с.65-66]. Незважаючи на важливість отриманих згаданими вченими результатів для

теорії та практики, питання запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у Причорноморському регіоні материкової України не набуло свого спеціального розв'язання. І це при тому, що за результатами фахівців, злочини вказаної категорії стабільно посідають друге місце у структурі наркозлочинності, а Причорноморський регіон відносить до одного із найпривабливіших в Україні для злочинного наркобізнесу.

У науковій літературі також широко відомі роботи і інших вчених 2001-2022 років С.А. Бандурки, В.С.Батиргарєєвої, Н.А.Орловської, А.М.Собко, В.Я.Конопельського, М.В.Корнієнка, С.В. Слинко, О.В. Одерія, В.Д. Рудой, Є.Д. Скулиш, А.С.Беніцького, А.М. Поляха, К.Ю.Писаренка, М.П.Легецького та ін.. присвячених запобігання незаконного наркообігу та наркозбуту[21;203;49;28;29;154;237,с.4-68;179,с.14-57;153;152;254;285;24;26;25;206;207;208]. Безумовно, надбання зазначених досліджень у сфері запобігання наркоз буту уявляє істотний науково-практичний інтерес. Основні позиції стосовно окреслених питань нами або вже висвітлені у наукових роботах, або знайшли своє відображення в якості розвинення певних ідей, або обґрунтування окремих положень у процесі викладення основного змісту нашої дисертації.

Отже, підсумовуючи цю частину нашого дослідження, слід зазначити, що вивчення географії та регіональних особливостей і специфіки запобігання наркоз буту протягом багатьох років привертало увагу вітчизняних вчених. Останні роки характеризувалися істотним збільшенням сфери пропозиції та споживання наркотиків, а, отже, і виникненням проблемам у сфері запобігання організованим формам злочинності, в тому числі і пов'язаної із наркобізнесом. Тому вище зазначені проблеми були в центрі уваги вчених – представників різних наукових шкіл. В ці роки вчені намагалися вирішити проблеми наркоз буту за допомогою кримінально-правових і кримінологічних заходів протидії наркоманії та наркобізнесу; на основі вдосконалення міжнародного

співробітництва; за допомогою вдосконалення національної системи запобігання цьому виду протиправної діяльності; зменшення обсягів незаконного культивування наркотиковмісних рослин та припинення власного виробництва наркотиків на території нашої країни; посилення медичних заходів до наркозалежних та замісної терапії; широкого впровадження організаційно-тактичних та правових заходів; посилення міжнародного співробітництва, застосування різноманітних заходів, адміністративно-правового, кримінально-правового, медичного, криміналістичного та кримінологічного впливу незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

1.2. Незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні як негативне соціально-історичне явище та кримінологічний феномен

Досвід виготовлення та споживання наркотиків має давню історію. Історичні знахідки та письмові джерела вказують на те, що позитивні якості окремих наркотиковмісних рослин та сумішей людству відомі за багато тисячоліть до нашої ери. У давнині люди споживали наркотичні вироби з метою викликання ейфорії, полегшення страждань під час хвороби, для зниження відчуття болю після поранень. Так само, відомі і негативні якості наркотичних сумішей та речовин, у разі частого вживання яких виникала залежність і страждання у разі припинення їх споживання[126,с.7]. Вже люди кам'яного періоду знали про властивості опію, гашишу, коки, різного роду психотропних грибів та рослин, які вони вживали з метою зміни свідомості, для підвищення працездатності, зниження відчуття втоми, страху чи голоду, набуття особливих якостей під час бою [151,с.6-7]. У науковій та довідковій літературі мітиться велика кількість прикладів, про вживання опію у 5 тисячоріччі до н.е. на Близькому сході[126,с.7]. Люди вживали наркотичні

суміші піднімаючи собі бойовий дух та змінюючи психічний стан під час релігійних обрядів[237,с.15]. У Персидських письмових творах збереглися стародавні описи отримання і використання наркотичного засобу, так званого «макового соку» [145, с.241-247]. На старовинних малюнках середини III тисячоліття до н. е., нанесених на стінах печер у місцях проживання індіанців у Центральній та Південній Америці містяться малюнки людей, які жують листя коки. У 2700 році до нашої ери у Китаї під час церемоній у чай добавляли коноплі. Навіть сам Імператор Шен Нунг рекомендував своїм підлеглим і населенню вживати чай з наркотиковмісними рослинами для профілактики різного роду захворювань[237,с.15].

А.М.Бабенко описує декілька теорій розповсюдження знань і досвіду виготовлення та споживання наркотичних речовин. Одна з них пов'язана із військовими походами Олександра Македонського у 356-323 рр. до н.е. Медицині того часу, дійшов висновків вчений, вже були відомі знеболюючі якості наркотичних речовин та процедура виготовлення і використання їх під час операцій та зниження болю від поранень[12,с.16-17]. Друга версія вказує на розповсюдження знань про наркотики з Індії або Китаю. Ці країни були територіями традиційного вирощування наркотиковмісних рослин, з давнім досвідом виготовлення і споживання наркотичних виробів. А торгівля, військові походи і культурна інтеграція із сусідніми країнами сприяли розповсюдженню не лише самих наркотиків, а і досвіду їх виготовлення та споживання[12,с.17]. Досвід широкого використання опіуму у медичній практиці пов'язують з відомим лікарем Гіппократом (440-377 рр. до н.е.). В його роботах згадується про процес виготовлення так званого «макового соку», або «меканіну» та використання його у різних медичних практиках. У Європі практика використання опіуму в якості медичного препарату широко застосовується у період хрестових походів. У XV столітті європейські лікарі того часу радили застосовувати наркотичні препарати виключно у медичних

цілях і не рекомендували ними зловживати, будучи обізнаними про негативні наслідки таких препаратів [151,с.8].

Досвід виготовлення і вживання наркотичних речовин був відомий також і на території Київської Русі. Як правило, тут використовували наркотичні вироби рослинного походження не лише у лікувальних цілях, а і для покращення самопочуття і підняття настрою. Наркотичні вироби споконвіку на теренах нашої країни використовували лікарі, служителі релігійних культів, знахарі та народні цілителі [147,с.202]. У той же час, на теренах Київської Русі були відомі і негативні якості наркотичних виробів – їх здатність викликати залежність, враження центральної нервової системи, тяжкі хвороби внутрішніх органів та смерть. За тих часів було відомо понад 100 різновидів наркотичних та одурманюючих засобів, які виготовлялися з різноманітних ягід, трав, мохів, грибів та інших продуктів [147,с.202]. У наукових джерелах містяться данні, згідно до яких Київські князі, розуміючи небезпеку неконтрольованого обігу та споживання наркотиків, намагалися обмежити їх розповсюдження. По-перше, владою того часу дозволялося вживати і надавати наркотичні препарати, які йменувалися «зілля», виключно під наглядом священнослужителів, лікарів або знахарів; по-друге, обмежувалися знання стосовно складу та процесу виготовлення такого «зілля»; по-третє, передбачалося суворе покарання у вигляді тілесних ушкоджень за вільне виготовлення, розповсюдження або споживання вказаних виробів. Так, за Статутом князя Володимира Мономаха «Про десятини, суди і людей церковних» (XII століття) особи, які порушували правила поводження із «зіллям», піддавалися суворому переслідуванню з боку влади, навіть передбачалася смертна страта за такі дії [147,с.202-203]. Вивчення історичної і наукової літератури дає підстави стверджувати, що в цілому, заборони і механізм державного, релігійного та соціального контролю за наркотиками, на відміну від азіатських, американських та західноєвропейських країн, до початку минулого століття був ефективним, а зловживання

наркотиками на теренах нашої країни не викликало тяжких соціальних наслідків[147,с.202-203].

Пересічні громадяни, в силу правових, інформаційних, релігійних та культурних традицій, як правило, вели здоровий спосіб життя. Цьому сприяли і традиції і життєвий уклад українського населення. Наприклад, народні звичаї та традиції виключали можливість використання снотворного маку до його біологічного визрівання та освячення церквою на світо Маковія, який відзначався 8 серпня [191, с. 52-57]. Що з стосується конопель, то вони вирощувалися вже за часів скіфів. На теренах України пересічні громадяни їх використовували для виготовлення одягу, канатів; а олію та насіння використовували, переважно, для харчування. Відвари з маку та конопель використовували в якості снодійного чи заспокійливого засобу. В той же час, українські жінки і чоловіки знали, що вільне поводження або часте вживання таких засобів може призвести до лиха, і, навіть до смерті [181, с. 692-693; 280 с. 25].

Розвиток мореплавства, торгівлі, подорожей та військові союзи і походи сприяли збільшенню контактів між людьми і поширенню різноманітних знань, в тому числі і про наркотики. А властивості наркотиків і їх висока ціна вже з давніх часів сприяли високій прибутковості торгівлі цими речовинами. У результаті подорожив Марко Поло європейцям став відомим досвід споживання наркотичних виробів з опію, гашишу та з інших наркотичних рослин, що були широко поширені на Сході. Пізніше мореплавство, торгівельні і військові походи французів, іспанців, англійців, португальців до Америки стали наслідком потрапляння до Європи різноманітних наркотичних і психоактивних засобів, - виробів з коки, всіляких галюціногенів із Центральної та Північної Америки тощо[237,с.17;236].

Поступово наркотичні вироби почали вживати з метою отримання наркотичного сп'яніння. Цей процес з початку швидко розповсюджувався у кранах традиційного вирощування наркотиковмісних рослин, а враховуючи

високий попит та ціну на такі вироби із розвитком мореплавства згодом торгівля наркотичними виробами перетворювалася у вигідний бізнес. Вже у 1530-1570 роках масове немедичне вживання наркотичних виробів фіксувалося в Перу, у різних районах Південної Америки, Індії, та у Китаю [12, с. 17-18; 84,с.22-23]. З часом вживання наркотиків поступово стало перетворюватися на масове, негативне явище у європейських країнах, а в Індії та Китаї ці явища набували рис соціального лиха. Колоніальна політика Британії та Франції у Індії та Китаю, яка ґрунтувалася на отриманні надприбутків від торгівлі опієм протягом XVI- XIX сторіччя призвели до збільшення вирощування маку та конопель, а також до виготовлення з них наркотиків[12,с.9-10].

Протягом 1750 – 1790 років керівництво Європейських країн заохочувало споживання виробів із коки, снодійного маку та конопель, завезених з Америки, Індії та Китаю, намагаючись таким чином уникнути соціальних невдоволень з боку населення з метою позбавлення бідних верств населення відчуття страху перед майбутнім, та зниження голоду та спраги. З метою підвищення працездатності, марихуаною, кокою, та опієм керівництвом торговельних компаній забезпечувалися моряки європейських суден[126, с. 9-10].

Розуміючи небезпеку, високу смертність серед населення та соціально-економічні наслідки від неконтрольованого обігу наркотичних засобів, керівництво окремих країн вже з XVI століття робило спроби обмежити обсяги продажу та споживання наркотиків. Так у 1550 р. іспанський віце-король вів заборону на продаж наркотиків і обмежив обсяги культивування коки в Перу[126,с.9-10]; у 1729 р. керівництво Китаю видало перший у світі указ про заборону розповсюдження опію. Згідно цього указу до дрібних посередників та перевізників наркотиків застосовувалися тілесні покарання, а за торгівлю ними – передбачалася смертна кара; пізніше, враховуючи обсяги потрапляння наркотиків та темпи поширення наркоманії, китайський імператор видав низку законів, які обмежували сферу пропозиції та споживання наркотиків: у 1796 р. видано указ на заборону куріння опію, а у 1800 р. – на заборону його ввезення

до країни [280, с. 17]. Але заходи, які проводилися в окремих країнах не могли зупинити проблеми торгівлі наркотиками, оскільки вже у кінці XVII століття ця проблема набула планетарного масштабу, а до торгівлі наркотиками були вже залучені великі корпорації. В силу великої прибутковості, такий вид «бізнесу» підтримувався урядами цілих країн. Спроби Китаю протистояти європейським країнам процесам наркотизації країни призвели до англо-китайської війни 1840 - 1842 років – так званої першої “опіумної війни”, а потім до другої англо-франко-китайської війни 1856-1860 р. У цих війнах Китай зазнав поразки, в результаті чого між переможеною країною та переможцями було підписано так званий договір про “Свободу торгівлі”. Ця угода надавала право іноземним торговцям заготовляти і вивозити з країни макову сировину і безперешкодно ввозити у Китай готовий опій. В наслідок цього у Китаї було збільшено обсяги культивування наркотиковмісних рослин, шаленими темпами відбувалася наркотизація місцевого населення, а Китай перетворився у колоніальну країну, а вже наприкінці 19 – початку 20 століття образ китайця асоціювався з опійним наркоманом[280,с.17].

Західноєвропейські країни збільшували обсяги виробництва опію і розширювали ринку збуту наркотиків. Впродовж XVII - XIX ст. фіксувалося поступове збільшення зловживання наркотичними засобами за межами країн традиційного вирощування наркотиковмісних рослин (маку, конопель, коки психотропних грибів). З одного боку, цьому сприяли економічні реформи, війни та буржуазні революції і пов'язані з ними негативні соціальні та економічні перетворення; з іншого – поява так званої «моди на вживання наркотиків» серед ділової та культурної еліти європейських країн[12,с.10-11].

Перша Світова війна 1914-1918 рр була катастрофічною за своїми масштабами та наслідками. Ця війна для Центральних держав (Німеччина, Італія, Туреччина та Австро-Угорська імперії) та країн Антанти (Великобританія, Франція, Російська імперія, Сполучені Штати Америки) носила масовий і тотальний характер, спрямований на

самознищення [260, с. 296]. Розміри знищеного майна та кількість людських жертв виявилися приголомшливими. У війні були задіяні 38 макрорегіонів – держав світу (тобто 67 % всієї Земної кулі). Загальна кількість населення, втягнутого у війну становила понад 1 млрд. осіб, [141, с. 20]. Соціально-економічні та політичні наслідки виявилися руйнівними для всіх країн учасників; були зруйновані традиційні імперії – Австро-Угорська, Германська, Російська, Османська; більшість країн охопила руйнівна хвиля революції та громадянської війни; у країнах запанували розруха, злиденність та голод [220, с. 102]. В Україні, яка стала ареною битв для сусідніх країн і зазнала найважчих втрат, набули різкого загострення криміногенна обстановка, пияцтво та наркоманія. Останнє явище було викликане з одного боку, важкими умовами соціально-економічного життя, психологічними травмами від війни; а з іншого, великою кількістю поранених та скалічених, які спочатку отримували наркотики під час лікування, а потім пристрастилися до них у повсякденному житті.

Таким чином, Перша світова війна, революція, інтервенція та громадянська війна обумовили «демократизацію умов для наркоділків» і подальше розповсюдження наркоманії. Якщо до 1914-1917 років вживання наркотиків, в силу високої ціни, було доступним в основному для «культурної еліти» та для заможних осіб, то після революції наркотики почали вживати широкі верстви населення. Важливу роль у розповсюдженні наркотиків у 1914 році відіграло введення «сухого закону». Впродовж 1914-1924 рр. алкогольні напої можна було купити тільки на «чорному ринку» за високою ціною, у той час, як опій, морфій, кокаїн чи марихуану можна було придбати у будь-якій аптеці або просто на вулиці у безробітних, повій, дезертирів, жебраків, безпритульних та у інших соціальних груп [283, с. 95].

Не останню роль у розповсюдженні наркотиків та наркоманії того часу відігравала медицина. Медична практика рекомендувала ліки із вмістом опію, морфію, кокаїну та марихуани для лікування астми, бронхиту, простуди та у

педіатрії. Лікарі широко призначали ліки із вмістом наркотиків в якості заспокійливого або снодійного засобу. Наприклад, морфій та опій призначали при діареї, кашлі, цукровому діабеті; кокаїн виписували при лікуванні стенокардії, захворюванні очей, при токсикозі у вагітних і т.д. [283,с.95]. Героїн рекомендували в якості зміни морфіну і кодеїну при лікуванні туберкульозу, ларингіту, пневмонії, неврозів серця, емфіземи та коклюшу[283,с.95].

За офіційними даними того часу серед хворих на наркоманію, які офіційно проходили лікування протягом 1919-2022 рр. 50% наркозалежних відносилися до медичного персоналу – лікарі, санітари, медсестри, студенти-медики, а також їх родичі. Наприкінці 1920-их рр.. з 1000 хворих на морфінізм 30% хворих становили представники медичної сфери. Ці категорії осіб у ті часи були також одними із розповсюджувачів наркотиків[283,с.96].

Схожа ситуація була і в Європейських країнах, які також потерпали від наслідків війни та революцій. Країни заходу охопили хвилі наркотизації населення, вони були насичені легальними та нелегальними наркотиками, а їх населення, перебуваючи у злиднях, знаходили вихід у масовому вживанні наркотиків. Причому наркотики вживали різні соціальні верстви населення, в тому числі і медичні працівники, 40% лікарів і 10% їх членів родини зловживали наркотиками; вони ж були і головними рекламувачами та розповсюджувачами «наркотичної продукції»[283,с.96;286,с.74-84; 84,с.109-115]. Наприклад, у 1912 році тільки одна з провідних лікарень Лондону використовувала 6 кілограмів опіуму і 100 гр. морфіну, а через 20 років ці цифри становили – 10 кілограмів опіуму і 500 гр. морфію[84,с.109-115]. Аналіз історичної та наукової літератури дає підстави стверджувати, що масштаби проблеми, пов'язаної зі збутом та пропагування наркотиків в якості ліків у країнах заходу були схожими з Україною, так само тотожними були і категорії споживачів та розповсюджувачів наркотиків; збігалися і основні причини та умови описаних явищ.

Соціальний склад споживачів наркотиків 1917-1922 рр. характеризувався таким чином: повії (у цьому середовищі вживання наркотиків мало місце ще до революції); безробітні; дезертири; революціонери – представники «нової еліти»; безпризорники (діти, які вживали кокаїн не відчували холоду, голоду, були не чутливими до побоїв); кримінальні елементи (крадії, грабіжники, вбивці, «кримінальні авторитети»); представники творчої інтелігенції; колишні дворяни, офіцери білої гвардії, священнослужителі, а також інші верстви населення, які не сприйняли революцію 1917 року і перебували у стані психологічного потрясіння; соціальні верстви так званої «нової еліти» - робітники комендатур, красноармійці та революційні матроси, які не змогли встояти від спокуси спробувати конфісковані наркотичні засоби; представники робочої молоді і «організованого пролетаріату». Ці ж категорії, одночасно, були і розповсюджувачами наркотиків у своєму середовищі[283,с.96]. Канали потрапляння наркотиків в Україну в ті часи були як легальними, так і нелегальними. Легальні канали являли собою офіційний експорт наркотичних засобів в якості ліків по лінії гуманітарної допомоги з Америки, Франції та Німеччини. Нелегальні – це опіум та гашиш з Китаю, Персії, Польщі та Фінляндії, які доставлялися до України різними контрабандними шляхами. Великі обсяги наркотиків (як легальних, так і нелегальних) вже у ті часи потрапляли до нашої країни через порти Причорноморського регіону [283,с.97], а території нинішніх Одеської, Миколаївської та Херсонської областей вже з тих часів були надзвичайно привабливими для контрабандистів та розповсюджувачів наркотиків.

Історичні джерела вказують також на те, що наркотики були супутниками Другої Світової війни. Наприклад, у 1937 році у Німеччині запатентували медичний препарат метамфетамін (первентин) – стимулятор, який підвищував працездатність, знижував відчуття болю та страху. Його добавляли у цукерки та шоколад, а у липні 1940 року понад 35 млн. доз пігулок були відправлені до німецької армії. Препарати первентину широко застосовувалися солдатами в

усіх родах та видах військ під час вторгнення до країн Європи та СРСР[157]. Документальні джерела також вказують, що під час визволення Європейських країн від нацистів у ході воєнних компаній американські десантники та морські піхотинці спожили мільйони доз амфетамінів. У літературних джерелах та у спогадах учасників подій містяться чисельні данні про широке використання психостимулюючих та наркотичних препаратів солдатами та місцевим населенням під час війни 1959-1975 рр. у В'єтнамі [157;222]. Відомий американський письменник та журналіст польського походження Лукаш Каменський наводить багато доказів, які вказують на безпрецедентний рівень вживання психоактивних та наркотичних речовин військовослужбовцями під час різних військових конфліктів, в тому числі і у ході війни у В'єтнамі[157]. Ірландський лікар Кальвін Джеймс, який працював медиком, протягом 2015-2019 років наводив чисельні приклади масового вживання наркотичних та психостимулюючих засобів серед місцевого населення під час війни у Сирії, а також серед бойовиків Ісламської держави Ірак групи Левант, більше відомих, як «ІДІЛ» [157].

Що стосується України стали, то зростання пропозиції та попиту на наркотики тісно пов'язані із наслідками Другої світової війни. Мільйони загиблих та травмованих, зруйнована економіка, знищена соціальна інфраструктура все це призвело до спалаху злочинності і зловживання алкоголем та наркотиками після закінчення війни. За даними нашого дослідження, значне поширення наркотиків і наркоманії в Україні розпочалися саме після закінчення Другої світової війни. Сотні тисяч поранених, мільйони скалічених долей, армії безпритульних дітлахів все це стало сприятливим соціально-економічним і психологічним середовищем для злочинності і її незмінними супутниками – наркотизації та алкоголізації населення. Війна та її наслідки призвели до збільшення попиту та пропозиції наркотиків на нелегальному ринку. Українські лікарі та очевидці того часу вказують на збільшення попиту та фактів розповсюдження наркотиків не лише на «чорному

ринку», а й на базі лікарень та шпиталів серед поранених військовослужбовців та інших категорій населення[178, с.21-22].

Зі смертю Й.Сталіна у 1953 році та у період «Хрущовської відлиги» під приводом критики західного способу життя з'явилися публікації з критикою капіталістичного строю, обов'язковими темами яких були культура, музика та наркоманія. Але не певні категорії, як правило, молодь, відносилися не з осудом а із зацікавленістю до нової в умовах тоталітарного режиму інформації. Протягом 1960-кінця 1970 років «західна культура» все більше починає впливати на молодь УРСР та на поведінку населення. В УРСР з'являються молодіжні рухи та прихильники «рок-н-ролу», «стиляги», «бітломани», «хіпі», атрибутом поведінки яких стають вживання алкогольних напоїв та наркотиків[178, с.21-22].

Наприкінці 80-их років в УРСР набуває обертів раніше абсолютно недоступна тема щодо поширення наркоманії серед військовослужбовців, які приймали участь у збройних конфліктах. У 1987 році Держінспекцією із залученням київських кримінологів було проведено масштабне (з грифом таємно) дослідження щодо вживання наркотиків серед військовослужбовців. У результаті перевірки та анонімного анкетування виявилось, що близько 10% колишніх військовослужбовців, які приймали участь у бойових діях визнали, що вони раніше вживали (або на момент опитування вживають) наркотики[178, с.18].

Кардинальні соціально-економічні зміни 90-х років, послаблення державного контролю за соціальною поведінкою населення та зростання злочинності призвели до поширення різноманітних асоціальних і девіантних форм поведінки, в тому числі до зростання попиту та пропозиції наркотиків. В ті часи Україну заповнили різноманітні наркотичні та психотропні речовини вітчизняного та зарубіжного походження. А правоохоронна система тих часів виявилася неспроможною протистояти зростанню корупції, контрабанди та організованої злочинності. В нашій країні набували нові оберти масового

поширення моди та «культури» споживання наркотиків[126,с.19-20;178, с.24]. У цьому сенсі морські та курортні регіони, такі як Причорноморського типу завжди були більш схильними до впливу «західної культури», в тому числі і негативної. Вони були осередками та першопрохідцями усього нового, в тому числі і негативного «субкультурного» впливу. Сюди різноманітні «субкультурні», в тому числі і наркотичні продукти потрапляли через моряків, мандрівників та культурних діячів.

У цілому слід зазначити, що вивченням феномену незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в історичній ретроспективі дозволяє дійти висновку, що масове зловживання наркотиками та збільшення обсягів їх виробництва і продажу розпочинається у суспільному середовищі під час воїн, революцій, різких соціальних та економічних змін, чи катаклізмів, тобто у періоди коли державні і соціальні інституції перебувають у процесі руйнації, модернізації, трансформації або у стані стагнації.

У сучасній науковій літературі використовують різну узагальнюючу термінологію, що відображає діяльність, пов'язану із незаконним розповсюдженням наркотиків, психотропних речовин та їх аналогів. Найчастіше вчені вживають «збут наркотичних засобів», «торгівля наркотиками», «наркозбут», або «наркобізнес». Часто ці терміни використовують в якості синонімів, або у вузькому розумінні, об'єднуючи в собі всі різновиди дій та предмет кримінального правопорушення, передбаченого ч.1,2 та 3 статті 307 Кримінального кодексу України. А саме – «виробництво», «виготовлення», «придбання», «зберігання», «перевезення», «пересилання» та «збут», а в якості предмета цих правопорушень є, відповідно, наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги[36, с.13-77;40,с.194-204;37, с.43-47]. Що ж стосується наркобізнесу, то таким терміном охоплюють всі передбачені розділом XIII КК України вчинені суспільно небезпечні, винні діяння, що пов'язані із отриманням доходів від збуту наркотиків та легалізації доходів[204,с.14-15]. Залежно від певних стадій технологічного процесу, на

думку Ю.В.Бауліна, В.І.Борисова та співавторів, наркобізнес об'єднує у собі всі процеси незаконного обігу наркотиків – від виробництва та вживання, а також і інші діяння, як створюють умови для його існування. Головними стадіями такої діяльності – є отримання наркотиків, їх виробництво, виготовлення, переміщення (різними способами), а кінцевими стадіями цієї злочинної діяльності є збут наркотиків, отримання прибутків від такої діяльності та їх легалізація[204,с.14-15]. Центральним терміном нашого дослідження є «незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів». Таке поєднання у нашому вживанні є скороченням та кримінологічним узагальненням редакції ст.307 КК України. Тобто, у сфері наукового інтересу нашого дослідження є дії, пов'язані із незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням, пересиланням чи збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, тобто всі дії, які передбачені ч.1,2 та 3 статті 307 Кримінального кодексу України[161]. Також нагадаємо, що дії з наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами можуть підпадають під ознаки ст.307 КК лише у разі, якщо їх незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання були вчинені з метою збуту. Кримінально караними вважаються всілякі протиправні оплатні або безоплатні форми й види передачі чи реалізації наркотиків іншим особам. Це можуть бути дії, пов'язані із продажем, даруванням, обміном, сплатою боргу, позикою тощо[233;243,с.250].

Що стосується територіальних меж нашого дослідження, то вони окреслюються Причорноморським регіоном материкової України.

Відповідно до економічного районування, та підходів, які склалися у кримінологічній науці, до Причорноморського регіону материкової України відносяться схожі за своїми соціальними, економічними, географічними, природно-ресурсними, історико-культурними та демографічними ознаками соціально-економічні системи. До Причорноморського регіону материкової України традиційно відносяться території Одеської, Миколаївської та

Херсонської областей [214,с.35;211,с.110-119;212,с.141-143;215,с.88-94;271,с.5-7;5,с.57-60]. В силу географічного розташування, курортного статусу, саме території цих областей традиційно завжди відносилися до найбільш складних (а в умовах війни – тим більше) у поширеності злочинів, пов'язаних з незаконним збутом та споживанням наркотиків.

Аналіз наукової літератури, кримінальних проваджень та власний практичний досвід боротьби з незаконним обігом наркотиків дозволяє представити узагальнену характеристику сучасного наркозбуту на території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, який характеризується такими рисами: по-перше, у Причорноморському регіоні материкової України збут наркотиків являє собою негативне соціальне правове явище, що має системний характер, що функціонує на основі наявності взаємозалежних сфер попиту та пропозиції; по-друге, наркозбут у досліджуваному регіоні являє собою протиправну діяльність певної сукупності осіб у сфері наркообігу в якості основного виду професійної діяльності; по-третє, на території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей має місце товарна диверсифікація «чорного ринку наркотиків»; по четверте, наркозлочинці прагнуть до зорганізованості і постійного розширення асортименту пропозиції наркопродукції; по-п'яте, відбувається постійна реструктуризація товарного сегменту нелегального наркоринку; по-шосте, має місце постійна розробка нових способів та методів виготовлення і синтезу наркотиків, вдосконалення способів виготовлення, транспортування, збуту наркотиків; по-сьоме, мають місце впровадження рекламування наркопродукції через сучасні засоби комунікації; по-восьме, наркоділки у Причорноморському регіоні здійснюють впровадження сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій, які реалізуються за допомогою сучасних апаратно-програмних комплексів, в тому числі на основі інформаційних та технологічних ресурсів Інтернету[243,с.249-253;14,с.65-66;8,с.16-18;259,с.226-230;264,с.122-128]; по-дев'яте, у сучасному кримінальному наркобізнесі домінують тенденції до міжрегіоналізації,

співорганізованості, розподілу сфер впливу місцевого наркобізнесу, інтеграції з владними та правоохоронними структурами і транскордонними злочинними угрупованнями; по-десяте, має місце побудова діяльності наркозлочинності за принципами легального бізнесу з використанням найсучасніших знань у галузі економіки, науки і техніки; по-одинадцяте, відбувається проникнення організованої наркозлочинності до легальних інституцій, використання соціально-економічних та воєнно-політичних труднощів у регіоні та використання кадрових та інформаційних ресурсів з метою втягнення у наркобізнес широких верств населення (людей, які залишилися без роботи, переселенців, біженців і т.д.) [243,с.249-253;14,с.65-66;8,с.16-18;259,с.226-230;264,с.122-128].

Перефразуючи А.І.Кіхтенко, зазначимо, що вигідне географічне розташування Причорноморського регіону України, наближеність до кордонів з країнами Європейського Союзу (Румунія, Болгарія) та Туреччини, вихід до Азовського та Чорного морів, а також розгалужена мережа морських, річних, залізничних, транспортних та повітряних шляхів на фоні специфічного соціально-економічного середовища обумовлює привабливість Одеської, Миколаївської та Херсонської областей для осіб, які займаються транспортуванням та збутом наркотичних та інших психостимулюючих речовин. За даними експертів, та за нашим досвідом запобігання наркозлочинності, території цих регіонів традиційно використовують: по-перше, для контрабанди психоактивних сполук та метадону із Китаю; по-друге, кокаїну з країн Латинської Америки та Європи; по-третє героїну – з країн Азії та Сходу і т. ін.[146,с.12-15]. Причорноморські регіони виявилися не лише важливим шляхом транзиту наркотиків, а і завжди розглядалися в якості привабливого ринку для збуту заборонених законом речовин як транскордонними, так і вітчизняними злочинними організаціями для збуту наркотиків.

Посилення контролю на кордонах в умовах війни обумовило той факт, що наркоугруповання налагоджують нові маршрути та канали постачання до України, а також шляхи транзиту наркотиків через нашу країну так званим «Балканським маршрутом» - з Афганістану, Ірану, Турції. Наркоугруповання дуже оперативно та гнучко адаптуються до нових реалій і швидко адаптуються і прокладають нові маршрути транспортування та переміщення наркотиків до місць їх потенційного збуту[146,с.14].

У числі основних способів переміщення та доставки наркотичних та психотропних речовин до споживача в Причорноморському регіоні фахівці називають: залізничний; авіаційний; морський; річний; вантажний, легковий та громадський автотранспорт; поштові відправлення; кур'єрська доставка тощо (при цьому перевізник або кур'єр може бути як обізнаний, так і необізнаний про факт перевезення наркотичних, або психотропних речовин). Зловмисники, як правило переміщують наркотики ручною кладдю, у багажі, приховують наркотики у одягу, використовують порожнини тіла, різноманітні вантажі та схованки. Великі партії наркотиків переміщують приховуючи їх у контейнерах, різноманітних схованках у транспорті, вантажівках із продукцією харчового, побутового, або промислового призначення тощо[146,с.14]. Наркоділками для перевезення наркотиків часто використовується специфіка конструкції транспортних засобів (як легкових так і вантажівок), а також спеціально обладнуються сховища в причепах, кабінах водія, у багажних відсіках автомобілів[146,с.14]. Останніми роками в Україні набули популярності серед споживачів наркотиків різноманітні психоактивні сполуки, курильні суміші, солі для ванн, всілякі психоактивні рослини та гриби тощо. Наркопостачальники їх завозять з Китаю використовуючи міжнародні поштові та експрес-відправлення[146,с.15]. У теперішній час, враховуючи високий попит, в Україну експортуються контрабандним шляхом: а) Екстазі (МДМА), метамфетамін, та ЛСД з країн Європи; б) ефедрин і сильнодіючі лікарські препарати з Болгарії, Молдови та Румунії; в) метадон та інші синтетичні

наркотики в нашу країну поступають, як із-за кордону, так і за рахунок внутрішнього налагодженого незаконного виробництва[146,с.15].

Природні особливості Одеської, Миколаївської та Херсонської областей характеризуються наявністю великих плодородних земельних угідь, лісних масивів та водоймів. Такі природні умови наркоділками використовуються для незаконного посіву та вирощування наркотиковмісних рослин (маку та конопель). Причому обсяги таких посівів часто конкурують з територіями посівів легальних культур – кукурудзи, сонячнику і т.д. Нелегальні пункти вирощування, виготовлення наркотиків та нарколабораторії на території Причорноморського регіону, як правило, є замаскованими (часто під легальне виробництво товарів широкого використання), добре захищені, охороняються озброєними охоронцями та собаками; обладнані системами відео спостереження, сигналізації та оповіщення. Наркоторгівці постійно удосконалюють системи виробництва, рекламування, переміщення та доставки наркотиків до споживачів. Вони постійно розширюють ринки збуту та асортимент пропозиції наркотиків; вдосконалюють способи розповсюдження наркотиків, змінюють маршрути пересування, використовують заходи конспірації та приховування протиправної діяльності.

Останніми роками важливою особливістю діяльності наркоділків у Причорноморському регіоні є той факт, що домінуюча частина наркотиків реалізовується через мережі Інтернет. З розвитком високих технологій та всесвітньої мережі Інтернет, все більше злочинів, в тому числі і збут наркотиків перейшли у віртуальну сферу. Мережі Інтернет у Одеській, Миколаївській та Херсонській областях використовуються наркоділками з метою рекламування асортименту, розширення сфери пропозиції та безконтактного збуту наркотиків. Така практика обумовлює складність виявлення, документування та затримання злочинців, а отже, в цьому сегменті найбільш висока латентність оборудок з наркотиками.

З цього приводу експерт ООН С.Шоула зазначає, що Інтернет останнім часом став віртуальною лабораторією з рекламування, пропозиції та розповсюдження різних видів наркотичних і психотропних речовин, головним чином синтетичних препаратів нового покоління[259,с.227]. Українські вчені провели розгорнутий, репрезентативний аналіз веб-сторінок за рубрикою «наркотик». В результаті виявилось що понад 80% інформації (серед новин, інформації правоохоронних органів про затримання, повідомлень і т.д.) у цьому сегменті є анонімними пропозиціями, або інструкціями к отриманню наркотичних засобів. При цьому 77,8% такої інформації стосувалися пропозиції важких наркотиків, амфетамінів, галюциногенів тощо[259,с.228]. Такий показник для вітчизняного Інтернету виявився у півтори рази вищим, ніж для зарубіжних країн[259,с.228]. Тобто в нашій країні Інтернет пропозиції та збуту наркотиків є вищими за аналогічні дії ніж за кордоном. Досвід правоохоронної діяльності вказує на те, що небезпека діяльності наркоділків у мережі Інтернет полягає у наступному: велика частина здійснюваних операцій з наркотиками; анонімність та швидкість здійснюваних наркооборудок; злочинець або їх група може знаходитися в одному регіоні, а злочин вчиняти у іншому; складність практики виявлення та документування такої діяльності; легкість уникнення кримінальної відповідальності злочинцями.

Підсумовуючи цю частину нашого дослідження, зазначимо, що вивченням феномену незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в історичній ретроспективі дозволяє дійти висновку, що масове зловживання наркотиками та збільшення обсягів їх виробництва і продажу розпочинається у суспільному середовищі під час воїн, революцій, різких соціальних та економічних змін, чи катаклізмів, тобто у періоди коли державні і соціальні інституції перебувають у процесі руйнації, модернізації, трансформації або у стані стагнації. Причорноморський регіон України у цьому сенсі, в силу вигідного географічного становища та наближення до безпосередніх військових дій, опинився в економічно, соціально і демографічно

привабливому становищі для негативних тенденцій у сфері незаконного попиту та пропозиції наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

Висновки до розділу 1

Проведений аналіз проблем незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів як одного з різновидів кримінальних правопорушень у Причорноморському регіоні материкової України дає змогу виділити ряд наукових положень, які характеризують специфіку його пізнання в якості негативного історичного соціально-правового явища та кримінологічний феномен.

1. Вивчення досвіду аналізу і запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів останнім часом перетворилося на один із важливих напрямів дослідження у вітчизняній кримінології. З початком російської широкомасштабної агресії проти України і окупацією значної частини території нашої країни, в тому числі і у Причорноморському регіоні материкової України, одним із наслідків війни зафіксовано суттєве збільшення рівня споживання і торгівлі наркотиками. Особливо гострою ця проблема виявилась на наших територіях у місцях де окупації та у зонах, наближених до активних бойових дій, в тому числі, і на територіях Одеської, Миколаївської та Херсонської області.

2. Встановлено, що Одеська, Миколаївська, Херсонська області належать до негативної групи з однією з найвищою в Україні інтенсивністю наркозлочинності. Сумарна доля збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, вчинених у Причорноморському регіоні України перевищує 10% від загальної сукупності цих правопорушень в нашій країні.

3. Кримінальні правопорушення, злочини у сфері збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, вчинених у Причорноморському

регіоні України у значній мірі формують криміногенний облік прикордонних регіонів Причорномор'я України. Така ситуація на пряму пов'язана із наближеністю цих регіонів до кордонів, а також до зон активних бойових дій, викликаних військовою агресією російської федерації проти України. Зростання тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень призвело до зниження активності з боку правоохоронних органів у запобіганні цьому виду правопорушень. Зростання контрабанди, обсягів виробництва та збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, у Причорноморському регіоні материкової України автоматично призводить до зростання протиправних дій, пов'язані із добуванням коштів для придбання наркотиків: крадіжок, грабежів, розбоїв, вимагань, вбивства, а також рецидивної та насильницької злочинності тощо.

4. Вивченням незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в історичній, соціально-правовій та кримінологічній ретроспективі дало можливість встановити залежність між негативними соціальними, економічними, політичними, кліматичними змінами та розширенням сфери попиту та пропозиції на наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги тощо. Особливо безпрецедентне зростання збуту та споживання наркотиків відбувається на територіях, де відбуваються війни, революції, регіональні чи локальні військові конфлікти.

5. Історичний досвід Китаю, Індії, Іраку, Афганістану і інших країн засвідчив, що демократизація та лібералізація відносин у сфері позитивного ставлення до «культури споживання наркотиків» призводить до розповсюдження досвіду споживання наркотиків серед широких верств населення, насичення країни наркотиками, обмеження суверенітету, її колонізації з подальшим встановленням диктатури криміналітету.

6. Вигідне географічне розташування Причорноморського регіону України, наближеність до кордонів з країнами Європейського Союзу (Румунія, Болгарія) та Туреччини, вихід до Азовського та Чорного морів, а також розгалужена

мережа морських, річних, залізничних, транспортних та повітряних шляхів на фоні війни і специфічного соціально-економічного середовища обумовлює привабливість Одеської, Миколаївської та Херсонської областей для осіб, які займаються транспортуванням та збутом наркотичних та інших психостимулюючих речовин.

7. Сучасні наркозлочинці використовують території Причорноморського регіону: по-перше, для контрабанди психоактивних сполук та метадону із Китаю; по-друге, для транспортування кокаїну з країн Латинської Америки та Європи; по-третє героїну – з країн Азії та Сходу і т. ін.. Причорноморські регіони виявилися не лише важливим шляхом транзиту наркотиків, а і розглядаються наркоманією в якості привабливого ринку для збуту заборонених законом речовин як транскордонними, так і вітчизняними злочинними організаціями для збуту наркотиків.

8. В умовах війни наркоторгівці постійно удосконалюють системи виробництва, рекламування, переміщення та доставки наркотиків до споживачів. Вони постійно розширюють ринки збуту та асортимент пропозиції наркотиків; вдосконалюють способи розповсюдження наркотиків, змінюють маршрути пересування, використовують заходи конспірації та приховування протиправної діяльності.

РОЗДІЛ 2. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ У ПРИЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ МАТЕРИКОВОЇ УКРАЇНИ

2.1. Кількісні та якісні показники незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України

Незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів довгі часи залишається однією з найбільших проблем та соціальних загроз сучасності. Протиправний наркобізнес руйнує політичну, соціальну, демографічну, економічну та правоохоронну системи, підриває стабільність будь-якої країни. Цей різновид злочинності призводить до зростання рівня наркотизації населення, вчинення корисливих злочинів, пов'язаних із добуванням коштів для придбання наркотиків, сприяє поширенню насильницької злочинності, викликає наслідки у вигляді деградації та вимирання населення. Особливої гостроти ця діяльність набула в умовах військової агресії російської федерації проти України. Наркодільки швидко пристосувалися до умов воєнного стану та зростання рівня споживання наркотичних та психостимулюючих засобів. Опанували нові форми й методи реалізації наркотичних засобів, пристосувалися до нових викликів та потреб сьогодення. Майже щоденно на нелегальному ринку з'являються все нові види наркотичних засобів та психотропних речовин, вживання яких здійснює все більш руйнівний вплив на життя та здоров'я населення. Широке поширення немедичного споживання наркотичних засобів і психотропних речовин в умовах війни перетворилося не лише на соціальне лихо, а й на один із факторів, що здійснює найбільш негативний вплив на криміногенну обстановку, як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Останнім часом щорічний

обсяг продажу наркотичних засобів і психотропних речовин на нелегальному ринку України в середньому оцінюється в 6,5 млрд. грн., з яких тільки від збуту канабісу прибуток становить близько 1,3 млрд. грн., а також 5,2 млрд. грн. від реалізації кокаїну, героїну, синтетичних наркотиків, солі, альфа-ПВП, екстазі, галюциногенних грибів тощо [251]. В умовах війни у нашій країні сума прибутку наркоторговців від здійснення незаконних операцій з наркотиками перевищила бюджети окремих країн світу таких, як Грузія, Латвія, Литва, Естонія тощо.

Російське вторгнення обумовило загострення в нашій країні масу соціально-економічних, політичних та медико-психологічних проблем. В тому числі і пов'язаних з споживанням та збутом наркотиків. На сьогодні Причорноморський регіон, опинився в числі регіонів, які найбільше постраждав від російського вторгнення (окупація та де окупація Херсонської та Миколаївської областей, обстріли та руйнування інфраструктури Одеської області тощо). Всі ці обставини призвели до збільшення кількості злочинів у сфері незаконного збуту та споживання наркотичних засобів і психотропних речовин.

Пізнання справжніх масштабів незаконного обігу, в тому числі і збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів є неможливим без комплексного вивчення його кількісних і якісних показників на регіональному рівні. Це надасть можливість простежити зміни характеру, стану, динаміки, рівня, структури, географії та інтенсивності незаконного наркоз буту у довоєнний та воєнний період. Дозволить виявити основні закономірності кількісно-якісних параметрів наркоз буту; виявити специфічні риси осіб, які вчиняють цей злочин; а також запропонувати дієві заходи запобігання наркоз буту на регіональному рівні саме у період військової агресії. Іншими словами, головним завданням і провідною гіпотезою цієї частини нашого дослідження є виявлення кримінологічних особливостей незаконного наркоз буту у Причорноморському регіоні і підтвердження тези, задекларованої нами у

першому розділі, що у період війн, революцій та різких соціально-економічних потрясінь автоматично збільшується рівень пропозиції та попиту на наркотики. Тобто ми зробимо спробу надати порівняльну «кримінологічну характеристику» незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів у Причорноморському регіоні України у довоєнний та у період військової агеї рф проти України.

Але перед цим ми визначимося з тим, що саме ми маємо на увазі, коли ведемо мову про «кримінологічну характеристику» і співставимо це розуміння з традиційно використовуваними термінами у сучасній вітчизняній кримінологічній науці. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень є обов'язковою складовою будь-яких кримінологічних досліджень. Однак, дотепер учені-кримінологи, так і не визначилися щодо обов'язкових елементів, які складають зміст цього поняття, у зв'язку з чим пропонуються різні варіанти обсягу необхідних ознак, що входять до «кримінологічної характеристики». Так, певна частина вчених є прихильниками розширеного розуміння кримінологічної характеристики, тоді, як інші є прибічниками більш вузького розуміння цієї категорії.

Так, прибічниками широкого розуміння кримінологічної характеристики є В.О. Глушков, П.М. Коваленко, А.Ф. Зелінський, А.Є. Гутнік, М.Л. Давиденко, Л.В. Новікова, Р.М. Павленко, В.М. Руфанов, О.О. Титаренко та багато інших. Наприклад, В.О. Глушков та П.М. Коваленко пропонують розглядати кримінологічну характеристику, як конкретну характеристику окремих видів злочинів і криміногенних факторів, що призвели до вчинення злочинів; стан виду або групи злочинів, що виражається в суспільній небезпечності, динаміці, прогнозі, питомій вазі, інтенсивності, структурі, латентності, територіальній поширеності; кримінологічний портрет особи злочинця; а також характеристику наслідків злочинів даного виду у формі кількості жертв та розмірі матеріальних збитків [277, с. 156]. Кримінологічна характеристика, на думку В.М. Руфанова та О.О. Титаренко, включає: аналіз

кількісно-якісних показників окремої групи злочинів, кримінологічно-значущих груп ознак особи злочинця; криміногенні детермінанти, які обумовлюють вчинення злочинів; встановлення кореляційного зв'язку між соціальними, економічними, політичними, організаційно-управлінськими причинами та умовами вчинення конкретних злочинів [250, с. 24]. Тобто, учені визначають, що складовими елементами кримінологічної характеристики є просторово-часові, детермінаційні та попереджувально-значущі ознаки.

Кримінологічна характеристика, на твердження А.Ф. Зелінського, є комплексним поняттям, що характеризується поширеністю відповідної протиправної поведінки, її різновиди, типові способи вчинення злочинних посягань, їх мотивацію, місце і час вчинення, а також особливості суб'єктів злочинів [132,с.38]. А.Є. Гутнік, розглядаючи кримінологічну характеристику у межах свого дослідження, запропонував такий перелік її складових елементів, як: кримінологічно значущі ознаки злочину; способи вчинення злочину; фактори, що детермінують злочинну діяльність; обстановку, місце, географію, середовище реалізації злочину; особистість злочинця, особливості та детермінацію індивідуальної злочинної поведінки; характеристику осіб, які сприяють вчиненню злочинам; тривалість вчинення злочинів; групове вчинення злочину [80,с.10]. М.Л. Давиденко та Л.В. Новікова вважають, що кримінологічна характеристика злочинів – це опис найбільш значимих властивостей таких злочинів, що мають неабияке значення для наукового розуміння їх причин та розробки заходів щодо їх запобігання. Зазначена характеристика, на думку вчених, припускає відображення в ній відомостей про такі ознаки злочину, як: форми та методи; осіб, засуджених за їх вчинення (стать, вік, освіта, соціальне положення, морально-психологічні властивості тощо); цілі та мотиви; характер та розмір збитків; системні зв'язки з іншими злочинами; ступені латентності; поширеність злочинів за регіонами країни, галузями господарської діяльності та ін. [162, с. 125]. Також Р.М. Павленко у межах дослідження, присвяченого наркозлочинності, широко розглядав

кримінологічну характеристику, яка, на його думку, має включати опис стану, структури, динаміки, місця й часу, способів здійснення тих чи інших наркооперацій, особливостей особи наркозлочинця, а також виявлення причин вчинення наркозлочинів такого роду й умов, що їм сприяють [217, с.90].

У більш вузькому розумінні категорію «кримінологічна характеристика» розглядали О.Г. Кальман, А.Б. Блага, М.Ю. Валуйська, О.В. Тихонова та багато інших вчених, які включають до цієї категорії стан, структуру та динаміку злочинності [169, с.24]. О.Г. Кальман вважав, що кримінологічна характеристика охоплює кількісно-якісні статистично значущі показники про злочини та особу злочинця, які відбивають ступінь їх суспільної небезпечності [143]. У свою чергу А.Б. Блага [31] та М.Ю. Валуйська [60, с.8] відносять до кримінологічної характеристики обмежений перелік елементів, зокрема: кількісні та якісні показники стану злочинності й відомості про особистість злочинця. Так само й О.В. Тихонова стверджує, що кримінологічна характеристика злочинів – це сукупність статистично значимих показників про злочинність (злочини) і особистість злочинців, які відображають ступінь їх суспільної небезпеки, попри те, вчена вважає, що статистично значущі показники про злочинність не дають змогу з'ясувати її детермінанти [262, с.248]. Учені-кримінологи, які є прихильниками вузького розуміння кримінологічної характеристики, на думку І.М. Даньшина, обґрунтовують свою позицію тим, що причини й умови вчинення злочинів, а також заход запобігання їм, виходять за межі кримінологічної характеристики, оскільки взаємодіють зі злочинністю як відокремленні соціальні категорії [224, с.36].

Отже, кримінологічна характеристика злочину являє собою значиму для теорії та практики інформацію про закономірності функціонування злочинів. У кримінологічній теорії категорія «кримінологічна характеристика злочину» розглядається, як суто у вузькому, так і у більш широкому розумінні. Суб'єктивний погляд на наукові тлумачання вчених щодо цієї кримінологічної категорії дав можливість встановити, що у вузькому розумінні до

кримінологічної характеристики відносяться – цифрові показники, а у широкому розумінні до кількісних показників додаються – детермінаційні та запобіжні ознаки.

Разом із тим, у наукових працях, що безпосередньо присвячені вивченню злочинам у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, кримінологічною характеристикою охоплюється: аналіз кількісних і якісних показників цього виду злочину, а саме: структура, динаміка, рівень, інтенсивність, питома вага, географія й т.д.; вивчення статистичних параметрів, що характеризують осіб, які вчиняють ці злочини на територіях регіонів; детермінанти злочинної діяльності на регіональному рівні [88, с.44-90;12, с. 80; 81, с. 86-135]. Варто погодитися, що в такому сенсі вивчення кримінологічної характеристики надає комплексну інформацію про закономірності функціонування певного виду злочинів або злочину, в нашому випадку злочину у вигляді незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Ми дотримуємося позиції, що концентрація на найбільш характерних властивостях злочину, пов'язаного з незаконним збутом наркотичних засобів і психотропних речовин, а також на специфічних рисах особи, що вчиняє цей вид злочину, надає можливість визначити загальнодержавні й регіональні особливості наркозлочинності, виявити її територіальні детермінанти, а також запропонувати дієву систему запобігання цьому виду кримінальних правопорушень в умовах конкретного місця та часу. Саме такого підходу ми і будемо дотримуватися при аналізі діяння, передбаченого ст. 307 КК України у межах Причорноморського регіону, обмеженого Одеською, Миколаївською та Херсонською областями.

Кримінальні правопорушення, що пов'язаний з незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України має характеризуватися як з точки зору кількісних, так і якісних показників. У кримінологічній науці до кількісних показників злочинності відносять її стан, рівень, коефіцієнти та динаміку. Тоді,

як якісними показниками злочинів є: питома вага, структура, характер, ціна та географія [170, с. 32-36; 171, с. 57-59; 164, с. 56-64]. Розкриємо кожний із названих показників злочинності окремо.

Одним із важливих показників, що характеризує незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України із кількісної сторони є його стан. У кримінології стан кримінальних правопорушень – це абсолютне число злочинів, вчинених на певній території й за окремий період часу, а також осіб, які їх скоїли [171, с. 57]. З метою надання характеристики стану незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України застосовують такі показники, як: рівень, коефіцієнт та динаміка. Так, рівень визначає міру й величину вище вказаних кримінальних правопорушень, тобто кількість вчинених злочинів і чисельність осіб, які їх вчинили за певний проміжок часу на визначеній території, - у нашому випадку у Причорноморському регіоні України [129, с. 156]. Для отримання комплексної інформації щодо незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України недостатньо розглядати лише рівень цього виду злочинності, варто виділяти й відносні кількісні показники – їх коефіцієнти. Коефіцієнт наркозбуту характеризує його інтенсивність на певній території та виражається в кількості цих правопорушень, що припадає на кожну тисячу, 10 тис. або 100 тис. осіб населення території Причорноморського регіону. Коефіцієнт дає можливість здійснити порівняння інтенсивності наркоз буту в різних адміністративно-територіальних одиницях з різною чисельністю населення, а також у різний проміжок часу в одному й тому самому районі, області, місті й регіоні, з урахуванням зміни чисельності населення [170, с. 33]. Коефіцієнт наркоз буту будемо розраховувати за загальновідомою кримінологічною формулою:

$$K = \frac{\Pi (Л) \times 1 \text{ тис. (10 чи 100 тис.)}}{N}$$

де P – абсолютне число наркозбуту; L – абсолютне число наркозлочинців; N – чисельність населення осудного віку, що проживає на території того або іншого Причорноморського регіону [170, с. 33].

Динаміка незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України – це показник, який відображає зміну його стану, рівня та структури протягом того чи іншого періоду часу [169]. Дослідження наркоз буту в динаміці являє собою: по-перше, поточний аналіз, який полягає в співставленні параметрів про цей різновид кримінальних правопорушень за декілька років у порівнянні із параметрами за попередні роки; по-друге, послідовний аналіз, при якому незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України аналізується хронологічно по роках, при цьому виділяються певні періоди; по-третє, моніторинг коливань цього виду правопорушень в залежності від певних періодів. Аналіз динаміки правопорушень, пов'язаних з незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України дасть можливість здійснити прогноз про ймовірні зміни в кількісно-якісних показниках цього виду кримінально-караних діянь у майбутньому.

Значимими показниками, що характеризують внутрішню структуру сукупності облікованих незаконних збутів наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України та осіб, які їх вчинили, є – якісні показники. Структура незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України – це внутрішньо властива їй ознака, яка розкриває її будову, окремі складові частини в загальній їх сукупності за визначений відрізок часу та на визначеній території [165]. Ключовим показником структури незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України є питома вага, тобто процентне співвідношення кількості облікованих правопорушень певного виду до

загальної кількості облікованих злочинів [160, с.105]. У кримінології питома вага наркозлочинності розраховується за формулою:

$$\Pi = \frac{Зв \times 100\%}{Зз},$$

де $Зв$ – кількість наркозлочинів певного виду; $Зз$ – загальна кількість зареєстрованих наркозлочинів [168, с. 23].

У такий же спосіб можуть розраховуватися структурні складові виявлених осіб, які вчинили незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України у співвідношенні до загальної кількості облікованих наркозлочинів [32, с. 58]. Щодо характеру наркозлочинності, то під цим показником розуміється кількість найбільш небезпечних наркозлочинів у структурі наркозлочинності, а також характеристика осіб, які їх вчинили [171]. Під ціною незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України розглядається фізична, майнова, економічна, моральна та інші види шкоди від вчинених цих наркозлочинів. В умовах війни ціна незаконного наркоз буту дає уявлення про обсяг і характер збитків, яких завдає незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України суспільству загалом та конкретним його членам зокрема [137, с.69-70;171]. У межах проведення регіонального кримінологічного дослідження передове місце посідає географія незаконного наркозбуту. Географія незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України – це показник, який розраховується шляхом взяття за ціле загальну кількість злочинів, вчинених на території країни, а за частку – кількість злочинів, учинених у менших територіальних одиницях (регіоні, області, місті, районі), з яких вона складається [132, с.28; 171, с.59]. Отже, у рамках нашого дослідження отримання повної комплексної інформації щодо незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних

речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні являє собою комплексне вивчення сукупностей абсолютних (кількісних), та відносних (якісних) показників цього виду наркозлочинності в усіх їх різноманітних сполуках.

В умовах військової агресії та соціально-економічних негараздів, які виникли в нашій країні нелегальний ринок наркотиків практично щоденно розширюється і стає все більш привабливим для різних анти суспільних елементів: збільшуються обсяги торгівлі наркотиками, розширюється їх асортимент; вдосконалюються маркетингові ланцюги розповсюдження наркотичних засобів і психотропних речовин тощо. За таких обставин, вказана проблема в умовах воєнного стану тягне за собою все більш суттєві негативні соціальні та медичні наслідки для життя та здоров'я великої кількості населення. У зв'язку зі зростанням кількості осіб, які вживають наркотичні засоби у Причорноморському регіоні, збільшується й кількість злочинів у цій сфері, в тому числі, що пов'язані зі збутом наркотичних засобів і психотропних речовин. Описана ситуація ґрунтується на економічному законі Сея – попит породжує пропозицію [130], тобто високий попит на наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги спонукає злочинний сегмент більш стрімкіше збувати їх особам, які цього потребують. Так, за останні роки кількість осіб, які вживали будь-які наркотики у всьому світі зросла з 210 мільйонів до 269 мільйонів, більше ніж на чверть (28 %), що складає близько 5,4 % від населення світу у віці від 15 до 64 років [284, с.10]. В Україні за різними оцінками кількість споживачів наркотиків нараховується від 1,5 до мільйонів осіб [87; 8,с.16-26]. При цьому в умовах війни чисельність споживачів наркотиків зросла приблизно на 8-10 %[87; 8;15,с.436-440;13,с.54-58]. Як нами зазначалося у попередньому розділі, війни, революції та соціальні потрясіння обумовлюють збільшення рівня споживання алкоголю та наркотиків. Війна росії проти України стала сумним підтвердженням цієї гіпотези для нашої країни. Останнім часом нашу країну заповнили різноманітні наркотики власного та іноземного походження, а організовані

злочинні угруповання переорієнтували свою діяльність на виробництво та збут наркотиків в нашій країні, на що вказує не лише суттєве збільшення споживачів наркотиків, а і негативні кількісно-якісні зміни показників кримінальних правопорушень, передбачених ст.307 КК України, а також дані Міністерства охорони здоров'я щодо збільшення кількості осіб, які здійснюють лікування від різноманітних наркотичних розладів[15,с.436-440]. Особливо гострими ці проблеми виявилися на території Причорноморського регіону нашої країни – в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях, тобто у регіонах, які, порівняно із західними областями нашої країни найбільше постраждали від військової агресії російської федерації.

Звернемося до офіційних даних кримінальної статистики. Так, за останній період часу в Україні кількість зареєстрованих злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів або прекурсорів знаходиться на дуже високому рівні. Інформаційні джерела та судова практика вказують на те, що українська держава перетворилася не лише на транзитну країну, але й на споживача та виробника наркотичних засобів та психотропних речовин. За офіційною статистичною інформацією офісу Генеральної прокуратури України встановлено, що у 2022 році на території України зареєстровано 362 636 кримінальних правопорушень, з яких – 34 398 становили кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. Варто відмітити, що в продовж війни зафіксовано істотне зростання частки кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів і психотропних речовин у структурі всієї злочинності. Так, загальна кількість кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів становила: у 2015 році – 25 908 фактів (питома вага у загальній структурі злочинності – 4,5 %); у 2016 році – 23 029 (4 %); у 2017 році – 29 010 злочинів (5,5 %); у 2018 році – 27 077 фактів (5,5 %); у 2019 році – 28 774 (6,5 %); у 2020 році – 28 204 (8 %) злочинів; у 2021 році – 29587 (9,2 %); тоді, як у 2022 році – 34 398 відповідно (10

%) [91;92;93;94;95;96;101;105;109;119;121] (Додаток Б.1). Представлені результати свідчать про значне зростання наркозлочинності і їх істотне збільшення у загальній структурі злочинності. Якщо протягом 2015 – 2021 років доля наркозлочинів в середньому становила близько 5%, то з початком війни, - у 2022 році їх питома вага зросла до 10%, тобто, зростання відбулося у два рази (з 4,5 % у 2015 році до 10% у 2022 році). На сьогоднішній день кожне десяте кримінальне правопорушення, що вчиняється в Україні, пов'язане із незаконним обігом наркотиків. Структура кримінальних правопорушень Причорноморського регіону багато в чому обумовлювалася особливостями воєнного стану та окупацією значної частини Миколаївської та Херсонської областей (з відсутністю повних офіційних даних про злочинність у останніх двох областях). Поряд із цим, Питома вага наркозлочинів у Одеській області значно перевищила загальноукраїнські показники. З 16383 кримінальних правопорушень, вчинених на Одещині, 2390 випадків (14,6%) відносилися до сфери незаконного обігу наркотиків, що у тричі перевищило довоєнну частку (2014-2020 рр.: 4,5-5,2%) цих правопорушень.

У контексті викладеного, слід зазначити, що Причорноморський регіон вже давно характеризувався складною ситуацією у сфері незаконного обігу наркотиків. Свого часу А.М. Бабенко, В.Я. Конопельський та І.М. Чекмарьова ще у 2019 році вірно зазначали, що злочини у вигляді незаконного збуту наркотиків утворює криміногенний облік Причорномор'я України. Вчені таку ситуацію на пряму пов'язували із наближеністю регіонів до кордонів, легкістю транспортування наркотичних засобів, наявністю різноманітних курортних зон, економічними зв'язками з іншими країнами, недоліками в роботі правоохоронних органів тощо [14, с. 65;11]. А з початком повномасштабної війни, незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні характеризується стрімким зростанням, високим ступенем латентності, яскраво вираженою регіональною специфікою кількісно-якісних показників, та значними темпами поширення. Особливо

негативною ситуацією в цьому сенсі характеризується Одеська область, де впродовж 2022 року два з десяти кримінальних правопорушень вчинялися у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, або прекурсорів (2390 з 16 383, тобто 15%). При цьому частка наркоз буту у Причорноморському регіоні характеризуються значними територіальними відмінностями, за яких третина кримінальних правопорушень пов'язана зі збутом заборонених законом речовин (ст.307 КК України): В Одеській області з 2390 «наркотичних» кримінальних правопорушень, діяння, пов'язані зі збутом наркотиків становили 557 факти (23,3%), з яких 372 випадки кваліфіковано, як закінчений збут; У Миколаївській – з 84 правопорушень, збут становив 31 (36%) і для Херсонщини ці показники розподілилися таким чином: з 211 наркозлочинів, 66 (31%) випадки були пов'язані зі збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів[119;120;121;122;123;124].

Порівняльний аналіз кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів засвідчив також негативну їх динаміку, особливо з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Комплексний аналіз офіційної статистики за період 2015-2022 рр. засвідчив особливості досліджуваної наркозлочинності у Причорноморському регіоні порівняно із загальнодержавними показниками динаміки незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Так, в Україні у період з 2015 по 2022 рр. кількість незаконного збуту наркотиків зросла з 4350 злочинів до 6960 (+ 63 %). У свою чергу, показник злочину цього виду в Одеській області перевищив загальнодержавний. Так, в Одеській області у 2015 р. зареєстровано 221 злочин цього виду; тоді, як у 2016 р. – 51 (- 77 %); у 2017 р. – 80 (- 64 %); у 2018 р. – 140 (- 37 %); у 2019 р. – 183 (- 17 %); у 2020 р. – 364 (+ 65 %); у 2021 році – 402 (+ 84 %); у 2022 році – 372 злочини (+ 69 %) [94;98;102;110;113;116;122]. Тобто, в Одеській області у воєнний період зафіксовано істотне зростання кількості виявлених кримінальних правопорушень, передбачених ст. 307 КК України, порівняно з довоєнним

періодом – з базовим показником 2015 року, у 2022 році зростання відбулося до 372 кримінальних правопорушень (+ 69 %). У Миколаївській області нами зафіксовано таку динаміку незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів: у 2015 р. тут було зафіксовано 201 злочин цього виду; тоді, як у 2016 р. – 24 (- 88 %); у 2017 р. – 110 (- 45 %); у 2018 р. – 106 (- 47 %), у 2019 р. – 133 (- 34 %); у 2020 р. – 205 (+ 2 %); у 2021 р. – 247 злочинів (+ 18 %); тоді, як станом на січень 2022 року (повна статистика за 2022 рік відсутня) – 7 злочинів [95;99;103;107;119;114;117;123]. Тобто, у Миколаївській області найвищий показник зниження кількості незаконного збуту наркотиків зафіксований у 2016 році (- 88 %), а найвищий показник зростання такого злочину в 2021 році (+ 18 %). Динаміку незаконного збуту наркотичних засобів і психотропних речовин за 2022 рік встановити не можливо, у зв'язку з відсутністю повної офіційної статистичної інформації. Позитивні зміни динаміки незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів фіксується у Херсонській області пов'язані не із покращенням криміногенної обстановки у регіоні, а з окупацією вказаних територій і відсутністю офіційних статистичних даних стосовно цих правопорушень. Разом з цим, загальні тенденції наркозбуту у цьому регіоні є також негативними. Якщо в 2015 році на цій території зареєстровано 253 злочини цього виду, тоді, як у 2016 році відбулось зниження на 75 % – до 62 злочинів; у 2017 р. – 93 (- 63 %); у 2018 р. – 150 (- 40 %); у 2019 р. – 158 (- 38 %); у 2020 р. – 155 (- 38 %); у 2021 році – 205 (- 19 %); а у 2022 році – 59 злочинів (- 77 %) [99;100;104;108;112;115;118;124] (Додаток Б.2).

Варто зазначити, що за період 2015-2022 рр. у середньому по Україні відбулося зростання незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на + 63 % (з 4350 до 6960 злочини), тоді, як у Одеській області на + 69 % (з 221 до 372 злочинів), у Миколаївській – на + 18 % (з 201 до 247 злочинів) (станом на 2021 рік), а у Херсонській знизилось на 77 % (з 253 до 59 злочинів). Певної уваги заслуговує факт того, що у 2022 році за кількісними

показниками у Причорноморському регіоні України систематично вчиняється близько 6,3 % злочинів у вигляді незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів від загальнодержавних даних щодо злочину цього виду, а саме: (Одеська обл. – 14,6 % (557 кримінальних правопорушень, за ст..307, з яких 372 – це безпосередньо збут наркотиків).

Зазначимо, що абсолютним «лідером» погіршення динаміки незаконного збуту наркотиків виявилась Одеська область. Отже, негативна динаміка незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів свідчить про складну криміногенну обстановку у Причорноморському регіоні України. Така ситуація багато в чому обумовлена війною та недостатнім реагуванням на кримінальні правопорушення досліджуваного виду, а також слабкою організацією правоохоронних органів запобіжних заходів. Зростання показників незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів простежується здебільшого в міському середовищі, а ніж у сільському. Зазначене підтверджується тим, що частка осіб, які перебувають на обліку з діагнозом психічні розлади, що пов'язані із вживанням наркотичних засобів і психотропних речовин є жителями міст – 63,8 %, тоді, як жителів сільської місцевості – 36,2 %. Такий розподіл може свідчити, що саме у містах легше збувати та отримувати наркотичні засоби і психотропні речовини. У Причорноморському регіоні багато в чому цьому сприяють специфічні умови міста, а саме: значна кількість розважальних закладів, нічних клубів, приватних вечірок, до яких доступ правоохоронних органів часто буває обмежений; більш різноманітній нелегальний ринок збуту наркотиків та психотропних речовин; необмежений доступ до Інтернет-ресурсів через спеціальні «інтернет-кафе» та «інтернет-клуби», де досить часто можна придбати наркотичні засоби [82,с.94-95]. У межах нашого дослідження до таких міст відносяться центри Причорноморського регіону України, а саме: місто Одеса, Миколаїв та Херсон.

Останнім часом простежується істотне зниження ефективності заходів правового реагування на злочин, що пов'язаний з наркозбутом, як в Україні

загалом, так і в Причорноморському регіоні зокрема. Перш за все, фіксується суттєва відмінність у параметрах, що демонструють незадовільне застосування уповноваженими суб'єктами у практичній діяльності засади невідворотності кримінальної відповідальності щодо осіб, винних у вчиненні збуту наркотиків. Підтвердження цього є офіційна статистика. Так, з 372 злочинів, пов'язаних з незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, вчинених у Одеській області в 2022 році, лише 261 особі (70 %) було вручено підозру у вчиненні злочину, і лише за 211 злочинами (57 %) кримінальні провадження були направлені до суду з обвинувальним актом [122]. Схожа ситуація зафіксована і у Миколаївській та Херсонській областях [123;124]. Наприклад, у Херсонській області із 59 кримінальних правопорушень, пов'язаних зі збутом наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів у 2022 році лише 18 особам (30 %) було вручено повідомлення про підозру, і лише за 6 злочинами (10 %) кримінальні провадження направлені до суду з обвинувальним актом [123;124] (Додаток Б.3). Такий розподіл свідчить про те, що в Причорноморському регіоні України знизився рівень розкриття та притягнення до відповідальності осіб, винних у незаконному збуті наркотиків. Описана ситуація свідчить, що реформування правоохоронних органів, у тому числі й органів боротьби з наркозлочинністю вивилася неефективною, оскільки було припинено діяльність на рівні районів спеціальних підрозділів протидії злочинам у сфері наркообігу. В якості результату, держава та територіальні правоохоронні органи отримали наслідок у вигляді зменшення штату працівників, та представництва спеціальних підрозділів з протидії злочинам у сфері наркообігу на місцях.

Питома вага незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у загальній структурі наркотичної злочинності в Україні характеризується певними власно притаманними особливостями. Зокрема, у 2015 р. по всій території України виявлено 25 908 злочинів у сфері наркообігу, з яких незаконного збуту – 4350 (17 %); у 2016 р. зафіксовано

23 029 злочинів у цій сфері, з яких 1276 злочинів, пов'язаного з незаконним збутом наркотичних засобів і психотропних речовин, або 6 %; у 2017 р. – 29010 злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, із яких 3429 злочинів такого виду (12 %); у 2018 р. – 27077 (незаконного збуту – 3892 або 15 %); у 2019 р. – 28774 (збуту наркотиків – 4223 або 15%); у 2020 р. – 28204 усього злочинів у сфері наркообігу, з яких злочинів у вигляді збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів зафіксовано 5992 злочинів, або 22 %; у 2021 році – 29587 (збуту наркотиків – 7448 або 25 %); у свою чергу, у 2022 році зареєстровано 34398 злочинів у сфері наркообігу, з яких незаконного збуту – 6960 (20 %) відповідно (Додаток Б.4). Тобто, протягом 2015-2022 рр. у загальній структурі наркотичної злочинності в Україні незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів становив у середньому 18 %[91;92;93]. У структурі кримінальних правопорушень сфері незаконного обігу наркотиків у Причорноморському регіоні незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів займає одну із лідируючих позицій, а його частка у середньому становить в різні роки від 20 до 30 %. Так, у 2022 році з 2390 злочинів, зареєстрованих правоохоронними органами у сфері наркообігу на території Одеської області, злочин, передбачений ст. 309 КК України, а саме: незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту становило – 1612 (або 67 %); незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України) становило – 557 (23 %), з яких збуту – 372 (або 16 %), посів або вирощування снотворного маку чи конопель (ст. 310 КК України) – 162 (6 %), інші кримінальні правопорушення – 4 % [122] (Додаток Б.5).

У той же час, у період 2021 – січень 2022 року у Миколаївській області загальна кількість злочинів у сфері наркотичної злочинності становила 874

діяння, з яких незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту становило – 295 (або 34 %); незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України) становило – 454 (52 %), з яких збут зафіксовано у кількості – 254 (або 30 %), посів або вирощування снотворного маку чи конопель (ст. 310 КК України) – 79 (8 %), інші кримінальні правопорушення – 6 % [114;123] (Додаток Б.6). У Херсонській області кримінальні правопорушення у сфері наркообігу налічували 211 діянь, з яких 134 злочинів становили незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (45 %); незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України) становило – 66 (38 %), з яких збуту – 59 (або 28 %), посів або вирощування снотворного маку чи конопель (ст. 310 КК України) – 6 %, інші кримінальні правопорушення – 11 % [118;124] (Додаток Б.7).

За своєю структурою злочини у сфері наркообігу у Причорноморському регіоні України мають такий вигляд: перше місце займає злочин, передбачений ст. 309 КК України, тобто, незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту, їх питома вага в структурі наркотичної злочинності у Причорноморському регіоні у середньому складає 55 %. Друге місце посідає злочин, передбачений ст. 307 КК України, тобто незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту, а так само незаконний збут наркотичних засобів або психотропних речовин сягає приблизному у середньому 37 %. Третє місце займає злочин, передбачений ст. 310 КК України, тобто незаконний посів або вирощуванням снотворного маку чи конопель близько 5 % (Додаток Б.5; Додаток Б.6; Додаток

Б.7). Варто відмітити, що у Причорноморському регіоні України такі показники питомої ваги незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у структурі наркотичної злочинності, свідчать про установлену тенденцію існування сталих регіональних факторів, що детермінують цей вид злочину, а також про особливості незадовільної діяльності правоохоронних органів.

Важливого значення у процесі дослідження злочину, пов'язаного з незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів набуває визначення коефіцієнта інтенсивності, оскільки один лише рівень цього виду злочину не завжди дає правильне уявлення про масштаби його поширення та інтенсивність проявів. Згідно з офіційними даними ООН, рівень усіх категорій «наркотичних» злочинів у світі становить близько 45 злочинів на 100 тис. населення [284]. Наприклад, у країнах Північної Америки інтенсивність наркозлочинів становить 20 на 100 тис. населення, у Західній Європі – 15, у Східній Європі – 18. У той же час інтенсивність наркозлочинності в різних регіонах України коливається від 50 до 200 кримінальних правопорушень на 100 тис. населення. Причорноморські регіони нашої країни традиційно вважаються територіями з високою та дуже високою враженістю наркозлочинності з такою інтенсивністю: Одеська область – 139 випадків на 100 тис. населення; Херсонська – 168; Миколаївська -171 випадки на 100 тис.населення. Для порівняння, західні регіони у декілька разів є нарконебезпечнішими, ніж Південні та Східні (Хмельницька -70; Львівська – 71; Волинська – 70 кримінальних правопорушень на 100 тис. населення)[5,с.160-161]. Що стосується коефіцієнтів інтенсивності незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів У Причорноморському регіоні України, то він становить у середньому 14 кримінальних правопорушень на 100 тис. населення. Показовим є той факт, що інтенсивність наркоз буту у досліджуваному нами регіоні значно зросла під час воєнного 2022 року. Якщо протягом 2015-2018 років у Одеській області

інтенсивність наркоз буту коливалася на рівні 8-9 випадків на 100 тис. населення, то у 2022 році зафіксовано 15 кримінальних правопорушень (+ 67 %) на 100 тис. населення; у Миколаївській області, навпаки, відбулося зменшення з 17 злочинів до 6 злочинів (- 65 %) на 100 тис. населення. Так само і у Херсонській зафіксовано зменшення інтенсивності наркоз буту з 23 злочинів до 6 (- 74 %) кримінальних правопорушень на 100 тис. населення (Додаток Б.8). Але це відбулося не за рахунок покращення загальної криміногенної обстановки, а в результаті зменшення кількості їх реєстрації під час окупації рф більших частин цих територій, а також в результаті міграції наркозлочинності до більш «небезпечних» регіонів нашої країни.

За методикою, запропонованою свого часу А.М.Бабенком, нами розраховані коефіцієнти незаконного наркоз буту на 100 тис. населення за регіонами України. Отримані дані ми проранжували і розподілили регіони на п'ять груп – з низьким, помірним, середнім, високим та дуже високим рівнем кримінальної враженості, що дозволило виявити нерівномірність поширення незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів по території України [6, с.137-138]. Так, найвищі коефіцієнти інтенсивності цього виду злочину з розрахунку на 100 тис. населення у 2022 році спостерігались у Харківській області – 37, Волинській області – 25, Дніпропетровській області – 19, Полтавській області – 17, у зв'язку з цим дані території відносяться до групи з *дуже високою* враженістю. До групи з *високою* враженістю територій незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів відноситься: Вінницька область – 16, Одеська область – 15. Представлені дві групи входять у негативну криміногенну зону та характеризуються високими і дуже високими коефіцієнтами незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів – у середньому від 15 до 37 злочинів на 100 тис. населення. До групи територій з *середньою* враженістю від незаконного збуту наркотиків відносяться: Запорізька область – 14, Чернігівська область – 14, Хмельницька область – 14, Рівненська область –

14, Івано-Франківська область – 13, м. Київ – 13, Сумська – 13, Тернопільська – 13, Житомирська область – 13. До групи територій з *помірним* рівнем криміногенної враженості від незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів відносяться: Кіровоградська область – 10, Черкаська область – 10, Донецька область – 10. У групу територій з *низькою* враженістю від злочину даного виду з розрахунку на 100 тис. населення входять: Закарпатська область – 8, Київська область – 7, Миколаївська області – 6, Херсонська область – 6, Чернівецька область – 6, Луганська область – 5, Львівська область – 4 (Додаток Б.9). Що стосується Миколаївської та Херсонської областей, ці показники є умовними, оскільки розраховані за статистичними даними не за повний рік. Традиційно, протягом 2020-2021 рр. інтенсивність наркоз буту у Миколаївській області становила на рівні 17 кримінальних правопорушень на 100 тис. населення, а для Херсонської – 23 випадки на 100 тис. населення. Розташування Одеської, Миколаївської та Херсонської областей вздовж Чорного та Азовського морів, їх курортний статус і прикордонне положення, сусідство з тимчасово анексованою РФ територією Криму, Молдовою й невизнаним Придністров'ям, Румунією відносять ці території до розряду специфічного середовища, якому притаманні власні особливості злочинності, в тому числі – незаконного збуту наркотичних засобів і психотропних речовин, у порівнянні з іншими регіонами нашої держави.

Тісно пов'язаним із «географією» злочинності є інший показник, що отримав назву в кримінології «топографія» злочинності. Цей параметр науковий обіг ввів німецький кримінолог Г. Шнайдер, під яким розуміється безпосереднє місце вчинення злочину. Необхідність дослідження топографії злочину, що пов'язаний з незаконним наркозбутом обумовлюється взаємозв'язком вчинення окремих злочинів з географічними та просторово-геометричними характеристиками певних точок простору, у межах яких вони вчиняються [138, с. 262]. За результатами аналізу судових вироків, що містяться в Єдиному реєстрі судових рішень встановлено, що незаконний збут

наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів Причорноморському регіоні, вчиняється у більшості випадків на вулицях, парках, скверах, за місцем проживання (квартири, приватні будинки), дитячі площадки, пляжі, нічні клуби тощо. Найбільш розповсюдженими способами наркоз буту є так звані «закладки», через Інтернет, при безпосередньому контакті продавця з покупцем, а також через відділення пошти – в основному «Нової пошти» та за місцем проживання наркозбувачів. Так, у вироку Малиновського районного суду м. Одеси від 25 жовтня 2019 року в справі № 521/11017/19, кримінальному провадженні 1-кп/521/1121/19, особу А. визнано винною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України. За те, що вона перебуваючи за адресою: м. Одеса, вул. Єкатерининська, 85, у відділенні «Нова пошта № 48», діючи умисно, незаконно придбав у невстановленої досудовим розслідуванням особи психотропну речовину, обіг якої обмежено – амфетамін, яка знаходилась в 11 полімерних пакетиках, з метою збуту. Продовжуючи свої злочинні дії, особа А. з метою збуту психотропної речовини у вигляді амфетаміну, направила до будинків, розташованих за адресою: м. Одеса, вул. Сільська, буд. 4 та вул. Сурікова біля буд. 21 і 23, де з метою уникнення викриття з боку оточуючих, під каменем біля стовпа електромережі, поклав по одному згортку, обмотаного червоною ізоляційною стрічкою, у кожній із зазначених адрес, всередині яких знаходився полімерний пакет з цією психотропною речовиною, про що зробив відповідні знімки на свій мобільний телефон [63]. Яскравим прикладом, що підтверджує вищевикладене є також вирок Очаківського міськрайонного суду Миколаївської області від 21 листопада 2019 року, в справі № 483/1793/19, кримінальному провадженні 1-кп/483/244/2019, за яким особу Б. визнано винною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України. Так, обвинувачений є наркозалежною особою та перебуває на програмі замісної підтримуючої терапії ЗМП у лікаря-нарколога, тому щомісячно за рецептом лікаря отримує наркотичний засіб, обіг якого обмежено – «метадон». На підставі цього у особи Б. виник умисел на

незаконне пересилання та збут наркотичного засобу метадону, власній дружині, яка перебувала в місцях позбавлення волі. Тому через відділення № 1 ТОВ «Нова Пошта», розташованого за адресою: Миколаївська область, м. Очаків, вул. Лоцманська, 21/2, виконав усі дії, направлені на пересилання та збут наркотичного засобу, а саме: передав оператору поштового зв'язку наркотичний засіб «метадон», поміщений у полімерну пляшку із медом до закладу «Чорноморської виправної колонії» № 74, що розташована в м. Одеса, по вул. Люстдорфська дорога, 15 [64]. Ще один цікавий приклад викладений у вирoku суду Херсонської області від 13 листопада 2020 року, в справі № 655/570/17, провадженні – 1-кп/649/183/19. Відповідно до якого особу В. визнано винною у вчиненні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 307, ч. 1 ст. 317, ч. 1 ст. 311, ч. 1 ст. 310 КК України. Зупиняючи увагу саме на факті злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України, встановлено, що особа В. знаходячись у себе дома, неодноразово незаконно збувала наркотичний засіб, який є особливо небезпечним та обіг якого заборонено – опій ацетильований [65]. Отримані знання про місця вчинення незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів є вкрай необхідними при розробці ефективного комплексу заходів запобігання кримінальним правопорушенням цього виду.

Важлива інформація міститься в аналізі предмета кримінального правопорушення, передбаченого ст. 307 КК України, тобто визначення видів тих наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, які найчастіше збувають суб'єкти злочину. Виявлення найбільш поширених видів наркотичних засобів і психотропних речовин дасть змогу сконцентрувати запобіжну роботу правоохоронних органів на відповідних небезпечних ділянках їх можливого походження або вирощування, а отже й підвищити якість та ефективність такої запобіжної діяльності. В абсолютній більшості випадків предметом злочину, передбаченого ст. 307 КК України, у період воєнного стану у 2022 році за постають саме наркотичні засоби – 2144226, 819 гр., питома вага яких складає

78 %, тоді, як психотропні речовини становлять – 283483, 781 гр., тобто 22 % (Додаток Б.10). У свою чергу, наркотичним засобом, який найбільш широко підлягає збуту є канабіс – 2058170, 503 гр., або, на другому місці – макова соломка (38698, 0654 гр.) або, третє місце посідає метадон (15508, 7346 гр.), четверте місце займає кокаїн (3765, 5464 гр.), або, на п'ятому місці – трамадол (176, 7168 гр.), шосте місце посідає опій (137, 9314 гр.), сьоме місце – героїн (71, 9262 гр.). Щодо психотропних речовин, то їх у Причорноморському регіоні найчастіше збувають: амфетамін (41225,0027 гр.) та ЛСД (0,2494 гр.) (Додаток Б.11;Додаток Б.12).

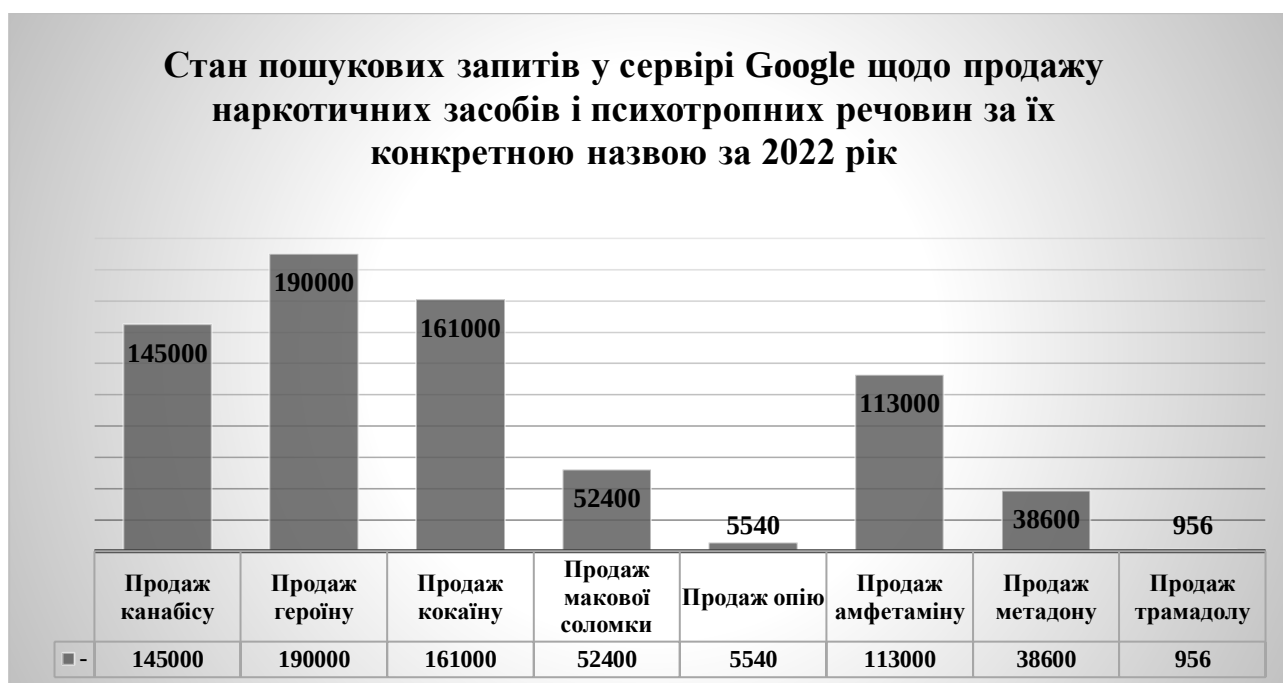
Такий високий попит саме на наркотичний засіб у вигляді канабісу, на наш погляд, пояснюється тим, що на відмінну від інших наркотичних засобів, він є більш дешевим. Крім того, канабіс є засобом рослинного походження, чим і переважає над іншими наркотиками синтетичного походження, оскільки його можна виростити в домашній умовах, тоді, як за своїми властивостями він є менш небезпечний для життя й здоров'я людини. Плюс до всього, шокуючим залишається факт того, що відповідно до Всесвітньої доповіді про наркотики ООН від 2020 року, канабіс – головний об'єкт наркотичного бізнесу у світі, який у 2013 році, по оцінкам експертів, споживали близько 3,8 % світового населення, тоді, як у 2021 році кількість осіб становила близько 192 мільйонів [284].

Заслужовують на увагу дані, отримані нами за результатами моніторингу пропозицій щодо продажу окремих видів наркотичних засобів та психотропних речовин відвідувачами пошукової системи Google. Отриманні дані дають змогу встановити лише масштаби поширення збуту наркотичних засобів і психотропних речовин, а і отримати інформацію щодо розповсюдженості тих або інших видів наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів серед споживачів за допомогою найбільш популярного в Україні та світі пошукового серверу Google. Це також дозволяє виявити конкретні види наркотиків та психотропних речовин більш широко представлені для онлайн-

продажу. Так, беручи за основу конкретну назву наркотичних засобів і психотропних речовин та ввівши її в пошукову строку вказаної системи, зокрема за запитом: «продаж, а далі (назва наркотичних засобів і психотропних речовин)», станом на 2022 рік нами зафіксовані певні закономірності, які представлені у Діаграмі 1.

Діаграма 1.

Аналіз запитів користувачів у мережі Інтернет за даними пошукової системи Google

Отже, за отриманими результатами вбачається, що найбільш популярними пропозиціями, розміщеними наркотичними торгівцями на окремих сайтах в пошуковому сервері Google, є реалізація канабісу, героїну, кокаїну, опію та амфетаміну. Аналіз результатів пошуку, свідчить про значну кількість тримачів цих сайтів та їх різнопланову спрямованість. Більш того, зміст сайтів характеризується широкою тематикою, від розважального контенту до питань медичної реабілітації та ліквідації наслідків хвороби, а також до інформації щодо певних специфічних груп наркотиків (зокрема, сайти з марихуаною, маковою соломкою або грибами), рекомендацій щодо способів їх вирощування, збуту тощо. Місцем реєстрації сайтів та онлайн-магазинів, які

пропонують наркотики, як правило є країни, з якими Україна не має дипломатичних відносин, а отже і механізмів надання взаємної правової допомоги [69,с.39].

Щодо Причорноморського регіону України, то тут предметом злочину, передбаченого ст. 307 КК України найчастіше виступають різноманітні наркотичні засоби – 83%; частка психотропних речовин тут становлять близько 17 %, найбільш поширеною речовиною такого типу є амфетаміни (Додаток Б.10, Додаток Б.11, Додаток Б.12).

Серед найбільш розповсюджених способів збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні є продаж за місцем проживання наркозбувача, кур'єрська доставка за місцем мешкання «замовника наркотиків», у місцях загального користування (вулиці, парки, прибудова територія біля магазинів тощо). Останнім часом найбільш розповсюдженим способом збуту є безконтактні – через так звані «закладенки» в за допомогою Інтернет-ресурсів, коли покупець і продавець контактують у віртуальній сфері. Хотілося б навести декілька прикладів, які відображають механізми таких продажів. Так, згідно до вироку Київського районного суду м. Одеси від 21.10.2019 року, за справою № 520/2132/16-к, провадження №1-кп/520/92/19. особа Д., маючи стійку мету спрямовану на незаконне придбання, перевезення та пересилання, зберігання з метою збуту, а також збут особливо небезпечних психотропних речовин і наркотичних засобів, переслідуючи корисливі мотиви на отримання матеріальних благ, вступила в злочинну змову з невстановленою особою на ім'я К., спільно з якою розробила план злочинної діяльності організованої групи для вчинення особливо тяжких злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин в особливо великих розмірах на території м. Одеси. Згідно до вказаного плану, збут наркотичних засобів та психотропних речовин здійснювався за допомогою умовного Інтернет-магазину, під виглядом реалізації сумішей для паління, реклама про відкриття якого особою Д. була поширена серед постійних

покупців наркотичних засобів та психотропних речовин, шляхом розповсюдження оголошень та надсилання SMS-повідомлень. Відповідно до розробленого плану, при надходженні на номер телефону умовного Інтернет-магазину замовлень від клієнтів на придбання психотропних речовин чи наркотичних засобів, оператори, в телефонному режимі чи шляхом надсилання клієнтам SMS-повідомлення, повідомляли покупцям реквізити електронного гаманця, на який клієнти перерахували грошові кошти за замовлення. Після надходження грошових коштів на електронний гаманець та отримання підтвердження оплати, оператори давали вказівки кур'єрам щодо виду та кількості заборонених для вільного обігу речовин, а також повідомляли про місце та спосіб передачі наркотків замовнику. Отримавши в телефонному режимі інформацію від кур'єрів щодо підтвердження місця схованки замовленого наркотичного засобу або психотропної речовини, оператори повідомляли про це клієнтів, шляхом надсилання SMS-повідомлень [66]. Такі випадки є непоодинокими і широко представлені у засобах масової інформації. Ступінь суспільної небезпеки незаконного збуту наркотиків і психотропних речовин у мережі Інтернет є дуже високою в силу, оскільки в силу складнощів у викритті наркоділків набувають все більшого розповсюдження. На це вказує збільшення в мережі Інтернет кількості сайтів пронаркотичного змісту. Так, у 2022 році пошуковий сервер Google надав посилання на 5 370 000 сайтів за темою продажів наркотиків і психотропних речовин. У процесі реалізації наркотичної злочинності Інтернет значно полегшує пошук потенційних клієнтів для здійснення незаконних операцій у вигляді збуту наркотичних засобів і психотропних речовин. Експерти все частіше наголошують, що Інтернет поступово перетворюється у «таємною лабораторією» для інструктажів з виробництва платформою для розповсюдження різноманітних наркотиків та психотропів.

У результаті аналізу 208 судових вироків у період 2018-2022 рр. на території Причорноморського регіону України за кримінальними

провадженнями щодо незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів нами встановлено, що переважна більшість таких збутів вчиняється з використанням Інтернету. Як правило, досліджувана злочинна діяльність пов'язана із використанням соціальних мереж, тематичних форумів, систем обміну миттєвими повідомленнями тощо. Як правило, наркокористувачі таких мереж об'єднуються в групи, обмінюються інформацією щодо видів наркотиків, ефекту від їх споживання, ціни та способів отримання. Аналіз статистики та відкритих інформаційних джерел, які представляють інформацію щодо популярності та частоти відвідування вказаних «платформ» дає підстави стверджувати про постійне розширення мережі пропозиції та споживання наркотиків і психотропних речовин. Такі факти свідчать про недостатню увагу з боку правоохоронних органів до викриття саме таких способів розповсюдження наркотиків і з притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за ознакам правопорушення, передбаченого ст. 307 КК України.

В силу описаних причин, незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів характеризується дуже високим рівнем латентності. За висловленням фахівців, правоохоронним органам вдається виявити не більше 10% від усієї кількості щорічного наркоз буту. На це вказує велика кількість осіб з наркозалежністю, а також щорічна кримінально правова статистика щодо осіб, затриманих за кримінальні правопорушення (ст.309 КК України), пов'язані з придбанням наркотичного зілля для власного поживання [244, с. 250].

Свого часу А.В. Журба в науковій публікації за темою: «Методика визначення рівня латентності незаконного обігу наркотичних засобів», встановив, що одним із підходів визначення рівня латентності злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків є проведення кореляції між штатною чисельністю підрозділів по боротьбі з незаконним обігом наркотиків та статистичними даними про стан і динаміку злочинів, пов'язаних з наркотиками, з одного боку,

а з іншого боку, врахування кількості споживачів [127, с.87-92]. Є.О. Гладкова узагальнила офіційні дані наркологічних та психіатричних обліків, а також експертних оцінок МВС України, моніторингових установ МОЗ України, та виявила, що кількість осіб, які хоча б один раз на рік допустили немедичне вживання наркотичних засобів та психотропних речовин в Україні, складає близько 1 млн. осіб. Тобто, за її підрахунками, фактів незаконного придбання наркотичних засобів та психотропних речовин не може бути менше, ніж 1 млн. Також до цього числа, на переконання авторки, варто додати ще 500 тис. фактів незаконного збуту наркотичних засобів і психотропних речовин, включаючи незаконне вирощування, культивування снотворного маку та конопель. Отже, Є.О. Гладкова дійшла висновку, що реальний рівень усієї злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин не може складати менше, ніж 1,5 млн. злочинів на рік. У цьому сенсі, вчена визначила, що рівень латентності досліджуваної злочинності сягає не менше ніж 98,2 % [72]. Наведені данні збігаються з результатами наших опитувань, де понад 80% правоохоронців зазначили, що реально вдається виявити від 5 до 20% реального наркозбуту, решта ж обслуговує 80-90% (Додаток В) обслуговують наркопопит і знаходить свого споживача, що підтверджує нашу гіпотезу щодо реальної картини і дуже високий рівень латентності у сфері збуту заборонених для вільного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів.

Отже, наявність високого рівня латентності незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів свідчить: про недостатньо задовільний рівень реєстрації злочину, передбаченого ст. 307 КК України, у тому числі й їх реєстрацію в Причорноморському регіоні Півдня України; про зниження профілактичного впливу правоохоронних органів на незаконний збут наркотиків і психотропних речовин; про підірвання засади невідворотності кримінальної відповідальності, що сприяє утворенню серед злочинного елементу тотальне відчуття безкарності за вчинення діяння у сфері наркообігу.

Підсумовуючи вищезазначене, підсумуємо, що незаконний збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів є одним з найбільш розповсюдженим видом злочинності у Причорноморському регіоні. В умовах воєнного стану нами виявлені такі кримінологічні особливості цього виду кримінальних правопорушень: 1) географічне розташування Одеської, Миколаївської та Херсонської областей вздовж Чорного та Азовського морів, їх курортний статус і прикордонне положення, місцезнаходження в районі активних бойових дій та наближеність до тимчасово анексованою рф території АР Криму, межування з Молдовою й невизнаним Придністров'ям, а також Румунією, обумовлюють привабливість цих територій для злочинного наркобізнесу; 2) Причорноморський регіон України з почутку повномасштабної військової агресії рф проти України характеризується негативними кількісно-якісними змінами у сфері незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; 3) Фіксується значне зростання рівня споживання наркотиків та розширення асортименту пропозиції наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів 4) Незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України хоча і становить близько 30% від усієї «наркотичної» злочинності, забезпечує існування всього регіонального сегменту споживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; 5) Незаконний збут наркотичних засобів і психотропних речовин багато в чому обумовлює кримінологічний облік Причорноморського регіону і детермінує велику частину злочинів, пов'язаних із добуванням коштів на придбання наркотиків; 6) Причорноморський регіон України, на фоні зростання незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, характеризується істотним зниженням виявлення та розкриття цього виду кримінальних правопорушень, істотним рівнем латентності та зниженням кількості осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності.

2.2. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України

Незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, як і будь-яке інше кримінальне правопорушення вчиняється в конкретному місці (в нашому випадку у Причорноморському регіоні) і конкретними особами. Дослідження кримінологічної характеристики особи-злочинця є важливою частиною будь-якого кримінологічного дослідження оскільки така інформація визначає конкретних носіїв злочинних властивостей. Знання про такі властивості дозволяють конкретизувати коло суб'єктів протиправної діяльності з метою запобіжного та профілактичного впливу на них. Саме особа (чи група), яка вчиняє кримінальні правопорушення, передбачені ст. 307 КК України у Причорноморському регіоні, як носій певних наборів, якостей та властивостей і є предметом цієї частини нашого дослідження.

Успішне запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним із незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів передбачає всебічний, глибокий та системний аналіз та узагальнення даних про особу, яка скоювала такі правопорушення саме у Причорноморському регіоні – на території Одеської, Миколаївської чи Херсонської областей. Інформація про кримінологічні ознаки осіб, які вчиняли незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у зазначеному регіоні використовується під час профілактики, виявлення, припинення або розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із протидією незаконному наркообігу, а також для вдосконалення системи реалізації заходів кримінально-процесуального, адміністративно-правового, кримінально-виконавчого та оперативно-розшукового характеру.

У межах нашого регіонального кримінологічного дослідження, вивчення особи, яка вчиняла незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів дає можливість проаналізувати механізм злочинної поведінки та визначити причини її стійкості, встановити тенденції злочинної активності на території Причорноморського регіону України, виявити зв'язок цього злочину із різноманітними криміногенними факторами, а також запропонувати ефективну систему заходів запобігання кримінальних правопорушень даної категорії на регіональному рівні.

Протягом багатьох років у кримінологічній науці залишається дискусійним питання щодо проблеми особи-злочинця. Спостерігається неоднозначність у підходах під час розкриття поняття та сутності феномену «особи-злочинця». Так, А.П. Закалюк визначав «особистість злочинця» як сукупність соціально-типових рис, які сформувалися у процесі неблагополучного соціального розвитку особи, що спричиняють вчинення злочину [129, с. 239]. В.В. Корольчук вважав, що особа злочинця – це сукупність психологічних властивостей, характерних для осіб, які вчиняють злочини [156, с.233]. Свого часу І.М. Даньшин, розглядав особистість злочинця як сукупність стійких суспільних ознак і соціально зумовлених біопсихологічних особливостей індивіду, що об'єктивно реалізуючись у вчиненні конкретного злочину, надають його вчинку характер суспільної небезпеки, а винній особі властивість суспільної небезпеки, у зв'язку з чим вона притягується до відповідальності, передбаченої кримінальним законом [83, с.126]. На думку О.М. Чебан, особа злочинця – це складне інтегруюче поняття, що включає в себе біологічні, психологічні й соціальні сторони людини [273, с.112]. А.Ф. Зелінський вважав, що особа злочинця – це людини, винна в злочинній діяльності, тобто, яка вчинила систему умисних цілеспрямованих дій, передбачених кримінальним законом і спрямованих на реалізацію загального для неї мотиву [132, с. 56]. Отже, як бачимо, кримінологічна категорія «особа-злочинця» ученими тлумачиться по-різному, на наш погляд, особа-злочинця – це суб'єкт, наділений

низкою специфічних рис, які підштовхують його до вчинення злочину й ведення антисоціальної діяльності.

У процесі дослідження особи, яка вчиняє незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території українського Причорномор'я, ми дотримуємось позиції, що про особу злочинця можна вести мову лише як про людину, яка вчинила злочин внаслідок властивих їй психологічних особливостей, антигромадських поглядів, негативного ставлення до моральних цінностей і вибору суспільно небезпечного шляху для задоволення своїх потреб або невияву необхідної активності в запобіганні негативного результату. Ми погоджуємось з позицією В.В. Корольчука, який вважає, що в процесі кримінологічного дослідження специфічних рис особи злочинця, у нашому випадку особи, яка вчиняє незаконний збут наркотиків і психотропних речовин на рівні Причорноморського регіону, варто вивчати кримінологічно-психологічний механізм протиправної поведінки, мотивацію злочину, ролі й співвідношення індивідуально-психологічних і соціально-культурних факторів формування особи злочинця, вплив на нього сталих і ситуативних психічних станів, а також несприятливих зовнішніх факторів [156, с.233].

Пізнання особи, яка незаконно збуває наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналогів у Причорноморському регіоні України ми будемо здійснювати за відомою у кримінології структурою, що складається з певних сукупностей та взаємопов'язаних між собою елементів. До таких елементів, як правило, вчені відносять: біофізіологічні, соціально-демографічні, соціально-рольові, морально-психологічні, кримінально-правові та кримінологічні ознаки [166, с. 175]. Зазначені елементи мають вагоме значення під час детермінації протиправної поведінки особи, що підпадає під ознаки правопорушення, передбаченого ст. 307 КК України. Саме вони і відіграють вирішальну роль у формуванні мотивації особи і у прийнятті рішення до безпосереднього вчинення правопорушення [129, с. 258]. Отже, у контексті

нашого дослідження, ми ставимо за мету під час вивчення особи, яка вчиняє незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України, сукупністю взаємопов'язаних ознак, які об'єднують у собі суму: соціально-демографічних, кримінально-правових, соціально-рольових та морально-психологічних характеристик, якостей та ознак [30, с. 92]. Так, соціально-демографічними ознаками особи злочинця є стать, вік, освіту, місце народження й проживання, громадянство та інші дані демографічного характеру [35, с.85]. Без детального аналізу соціально-демографічних ознак неможливо провести повну кримінологічну характеристику особи злочинця [30, с. 92]. Тоді, як соціально-рольові ознаки особи визначають її соціальні позиції у різних сферах життєдіяльності, статус, сімейний стан, приналежність до певних соціальних груп [265, с. 44]. Тим часом, кримінально-правові ознаки дають можливість встановити спрямованість й мотивацію злочинної поведінки, одноосібний чи груповий характер злочинних дій, тривалість та інтенсивність злочинної діяльності, наявність чи відсутність судимості тощо [171, с.108]. Ці відомості охоплюють якості, які притаманні саме особі, що отримала статус злочинця у кримінологічному розумінні. Морально-психологічні риси особи-злочинця визначають її внутрішній світ (цінності, риси характеру, емоційно-вольові якості) тощо [90]. Подібна система відповідає цілям та задачам нашого дослідження, оскільки дає змогу глибоко й всебічно проаналізувати особу, що вчиняє незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, й на цьому підґрунті запропонувати систему запобігання такому злочину. За представленою структурою нами і буде проводитися ця частина даного дослідження.

Всебічне вивчення особи-злочинця, як вірно зазначав Б.М. Головкін, має здійснюватися шляхом переходу на емпіричний рівень наукового аналізу із наступним синтезом отриманої інформації й зведенням індивідуального до соціально-типового [75, с. 120]. У рамках нашого дослідження, джерелом

інформації про особу, яка незаконно збуває наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги, виступатимуть дані, отриманні на основі аналізу офіційної статистичної інформації Генеральної прокуратури України за 2015-2022 рр. та узагальнення судових рішень за матеріалами кримінальних проваджень, передбачених ст. 307 КК України, на території юрисдикції судів Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, що містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень та отримання результатів анкетування. Отже, перейдемо до конкретного аналізу цих осіб.

Аналізуючи офіційні статистичні показники за 2022 рік нами встановлено, що найбільша кількість злочинів, що пов'язані з незаконним збутом наркотичних засобів і психотропних речовин та злочинців, які їх вчиняли, фіксувалися у східних регіонах України та м. Києві. Так, на загальнодержавному рівні із 6960 зареєстрованих фактів незаконного збуту наркотиків і психотропних речовин, лише 5698 (80 %) особам було вручено повідомлення про підозру; у Харківській області зареєстровано 836 злочини даної категорії, а вручено повідомлення про підозру 765 (90 %) особам; у Дніпропетровській області налічувалось 824 фактів незаконного збуту таких речовин, тоді, як повідомлення про підозру було вручено 693 (70 %) особам; у м. Києві зареєстровано 614 злочинів у вигляді незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, а вручено повідомлень про підозру 522 (85 %) особам. Отже, з усіх злочинів у вигляді незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів по країні, майже половина (40 %)[91;92;93;94;95;96;101;105;109;119;121], реєструється на територіях центральних і східних регіонів України. У той же час, кожний десятий з виявлених злочинців, що вчиним незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів затримується саме на території Причорноморського регіону України – в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях(Додаток В.1).

Як нами вже зазначалось раніше, у дослідженому регіоні дуже високий рівень латентності правопорушень цього виду. Багато в чому це обумовлюється не лише низьким викриттям винних осіб, а і багато в чому пов'язано і з притягненням до відповідальності лише певної – далеко не всієї кількості правопорушників. У цьому сенсі, в Одеській області у 2022 році зареєстровано 372 злочини, що пов'язані з незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, тоді, як повідомлення про підозру було вручено 261 (80 %) особам; у Миколаївській області станом на січень 2022 року ці показники становлять зокрема 7 злочинів, пов'язаних із наркотичним збутом, а повідомлення про підозру вручено 4 (60 %) особам; у Херсонській області зафіксовано 59 злочинів вказаної категорії, а пред'явлено повідомлення про підозру лише 18 (30 %) особам (Додаток В.1). На фоні зростання кількості фактично вчиненого незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, простежується зниження викриття винних осіб практично в усіх регіонах країни. В середньому на практиці притягається до відповідальності і отримують судовий вирок не більше 70% осіб, які вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Багато в чому така ситуація пов'язана із пере завантаженістю правоохоронних органів в умовах воєнного стану і не першочерговістю виявлення наркозбутів у числі основних завдань регіональних правоохоронних органів.

Особливого значення у процесі проведення регіонального кримінологічного дослідження набуває визначення коефіцієнта злочинної активності. Цей показник дає можливість відобразити частоту вчинення незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів мешканцями Причорноморського регіону, шляхом розрахування співвідношення кількості осіб, які вчинили цей злочини за конкретний період часу до кількості населення, котре проживає у зазначеному регіоні та досягло віку кримінальної відповідальності [171, с.58]. Так, найвищою злочинною

активністю у сфері незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів із коефіцієнтом 18 злочинців на 100 тис. населення, віком від 14 до 60 років, характеризується територія Одеської області. У цьому сенсі, друге місце посіла Херсонська область із показником 5 злочинців на 100 тис. населення цього регіону, віком від 14 до 60 років. Меншою кримінальною активністю від злочину даного виду характеризується Миколаївська область із показником 3 злочинці на 100 тис. населення. Варто відмітити, що загальнодержавні показники складають – 5 злочинців на 100 тис. населення, тобто, злочинна активність населення щодо вчинення незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Одеській області (15) майже в чотири рази перевищує загальноукраїнські параметри, тоді, як у Херсонській області (6) показники дорівнюють державному рівню протиправної активності, натомість у Миколаївській області (6) такі дані в 1,5-2 рази вищі, ніж зафіксовані у західних регіонах нашої країни (Додаток В.2). Парадокс дворазового перевищення активності збувачів наркотиків у Одеській області ми пов'язуємо з активними бойовими діями на територіях Миколаївської та Херсонської областей та міграцією великої кількості населення у більш небезпечну – Одеську область.

Під час характеристики осіб, які вчиняли незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в українському Причорномор'ї, слід визначити соціально-демографічні ознаки осіб, які вчиняють злочин даної категорії. Такі ознаки притаманні будь-якій людині. Попри те, в умовах формування вичерпного нариса портрету особи, яка вчинила злочин, передбачений ст. 307 КК України, в частині саме незаконного збуту, ці параметри набувають особливого кримінологічного значення, оскільки, соціально-демографічні риси осіб дають змогу визначити місце такої особистості в суспільстві [172, с. 70].

Переважає більшість учених наполягає на важливості характеристики осіб, які вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або

їх аналогів у Причорноморському регіоні України за ознаками статті й за віковим критерієм [14, с.96-97; 82, с.107-108; 20, с.69]. Що стосується першого показника, то за результатами нашого регіонального дослідження можна констатувати, що у вчиненні незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів фіксується тотальне переважання чоловіків (у середньому 90 %), відповідно частка жінок становить 10 %. Якщо в Одеській області майже 83 % злочину, пов'язаного з незаконним збутом наркотичних засобів і психотропних речовин вчиняється чоловіками, то 17 % – жінками. У свою чергу, в Херсонській області 95 % вчиняється чоловіками, а 5 % – особами жіночої статі. У Миколаївській області відсоток чоловіків сягає 94 %, тоді, як частка жінок – 6%(Додаток В.3). Отже, на території Причорноморського регіону материкової України практично дев'ять із десяти злочинців указанного виду є чоловіками і лише одна з десяти виявилася особою жіночої статі. Такий розподіл щодо вчинення злочинів, пов'язаних із незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів між чоловіками та жінками, в яких переважає частка чоловіків, пояснюється не стільки фізичними відмінностями, а стільки специфікою способу життя, своєрідністю їх діяльності, соціальними позиціями й ролями.

Характеристика особи, яка вчиняла незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів за віковим критерієм набуває особливого значення, оскільки за його допомогою є змога зробити висновки про криміногенну активність та специфіку поведінки різних вікових груп на території дослідження. На загальноукраїнському рівні найбільшою кримінальною активністю вирізняються вікова група від 18 до 28 років – 40 %, або 529 осіб; за ними йдуть 29-39 річні (37 %, або 510 осіб), 40–54 річні (18 %, або 250 осіб), особи від 55 до 60 і більше років становлять 3 %. Частка неповнолітніх злочинців складає 2 %. Щодо цих параметрів у Причорноморському регіоні України, то найвищу криміногенну активність осіб, які вчинили незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин

або їх аналогів, нами зафіксовано серед вікових груп від 18 до 28 років, зокрема: у Одеській області – 43 особи, або 41 %; у Миколаївській області – 10 осіб, або 43 %; у Херсонській області – 16 осіб, або 44 %. Серед вікових груп від 29 до 39 років зафіксовано такий розподіл: Одеська область – 37 осіб, або 37 %; Миколаївська область – 5 осіб, або 20 %; Херсонська область – 9 осіб, або 24 %. Наступною є вікова група від 40 до 54 років, у межах якої прослідковується, що в Одеській області до неї відноситься 20 осіб, або 20 %; тоді, як у Миколаївській області – 3 особи, або 12,5 %; а у Херсонській області – 10 осіб, або 27 %. Нечисленною в Причорномор'ї є група осіб у межах від 55 до 60 років і більше, яка у середньому становить від 2,5 до 3,5 відсотків. Частка неповнолітніх серед злочинців, які вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів по Україні становить близько 2 %, зокрема, це – особи віком від 14 до 17 років. У досліджуваному регіоні частка неповнолітніх злочинців мінімальна, наприклад, в Одеській та Херсонській області не зафіксовано жодної особи цієї вікової групи, яка вчиняла б злочин такої категорії, однак у Миколаївській області їх частка складає 3 особи, або 12 % (Додаток В.4). Отже, можна зазначити, що у досліджуваному нами Причорноморському регіоні, найбільшою криміногенною активністю у вчиненні злочину у вигляді незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у середньому характеризуються категорії осіб віком від 18 до 60 років.

Найбільша криміногенна активність до вчинення незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території українського Причорномор'я фіксується з боку осіб віком від 18 до 28 років. Це пояснюється тим, що цей віковий період характеризується становленням особистості та вибором життєвого шляху. Саме у цей час особи молодого віку починають вести самостійне життя, зіштовхуватися зі труднощами працевлаштування, фінансового забезпечення та пошуку шляхів для гідного існування. Різного роду перешкоди, які виникають на шляху в молодих людей,

плюс притаманний цьому віку максималізм, поривчастість, амбітність, імпульсивність, жага розбагатіти, схильність до категоричних рішень, у край часто призводять до вибору асоціальних моделей поведінки. Вважається, що на формування осіб молодого віку негативно впливають з одного боку соціально-економічна криза в країні, безробіття, бідність, соціальні мережі, а з іншого боку – особливості психічного розвитку, несталість внутрішньої системи їх цінностей тощо [43, с. 64]. Що стосується кримінальної активності осіб від 29 до 39 років до вчинення злочину даної категорії, то тут варто зазначити, що більшість засуджених вказаного віку зазнали невдачі у спробах влаштувати власне життя, а саме: забезпечити себе власним житлом, обзавестися шлюбними відносинами, побудувати кар'єру, отримати матеріальну незалежність. Більш того, чимало осіб цього вікового періоду вже були раніше засудженими й мають певний кримінальний досвід [79, с.64]. У свою чергу, подібними є вікові групи осіб від 40 до 54 років і від 55 до 60 років і більше, які характеризуються зниженням кримінальної активності, що пояснюється, на наш погляд, наявністю у таких осіб тісних суспільних відносин, а також достатнього життєвого досвіду, на основі чого їх вчинки стають більш обдуманими й виваженими. [79, с.63]. Це, безумовно, знижує у цих вікових груп необхідність займатися незаконною діяльністю у сфері збуту наркотиків. Незначна кількість незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (не більше 2%) нами зафіксована і серед осіб у підлітковому віці від 14 до 17 років. Варто відмітити, що скоріше за все, такі особи потрапили під негативний вплив криміногенно налаштованої старшої за себе молоді. Такі неповнолітні особи, як правило, позбавлені уваги з боку батьків, учителів, зростають в умовах сімейного неблагополуччя, що в більшості випадків супроводжується відсутністю належного матеріального забезпечення. Разом із цим, вони прагнуть самоствердитися й завоювати авторитет у дорослих [79, с. 64]. Тобто, найчастіше вони втягуються у вчинення

незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів із корисливих мотивів, або в наслідок збігу тяжких життєвих обставин.

Наступною важливою соціально-демографічною ознакою, за якою характеризується розподіл осіб, що вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України є громадянство. Так, за нашими даними, серед 1277 осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у досліджуваній сфері, 1260 (98 %) осіб виявилися громадянами України; 16 злочинців, або 1,5 % – іноземні громадян; тоді, як 1 злочинець, або 0,5% виявився нелегальним мігрантом. В Одеській області нами встановлено інші результати, згідно до яких 95 % незаконного збуту наркотичних засобів і психотропних речовин вчиняють громадяни України, а частка – 5 % припадає на іноземців. Щодо Миколаївської та Херсонської області, то в них зафіксовані аналогічні показники (Додаток В.5). Цікаві результати нами отримані за результатами анкетування працівників правоохоронних органів, за якими у Причорноморському регіоні найчастіше вчиняють українці – 74,6%, росіяни – 14,4% інші національно-етнічні групи – 10%. Зазначені дані схожі з результатами, які свого часу були отримані А.П.Закалюком на основі вивчення анкет засуджених[199,с.87-88].

Інформаційні джерела та судова практика свідчать про високий рівень латентності незаконного збуту наркотиків, які вчиняються організованими злочинними групами, створеними на етнічній основі. Такі угруповання характеризуються злагодженістю своєї діяльності, високим рівнем конспірації, професійністю діяльності, використанням сучасних технічних засобів комунікації та приховування протиправної діяльності. Як вказує практика, серед етнічних угруповань, які займаються наркобізнесом, як в Україні, так і в її регіонах, більшість із них є вихідцями з країн СНД, безпосередньо, російської федерації, Молдови, Таджикистану, Грузії, Азербайджану, а також Афганістану, Пакистану, Ірану, Колумбії, Нігерії. Плюс до всього, в Україні загалом та Причорноморському регіоні зокрема, сформована стійка та

розгалужена інфраструктура наркобізнесу, яка складається здебільшого з таких етнічних груп, як: Роми, таджики, азербайджанці й вірмени, що займаються доставкою та збутом різноманітних партій наркотичних засобів рослинного походження із Закавказзя [270, с.112-113].

Не менш важливого кримінологічного значення набувають дані про рівень освіти осіб, які вчинили незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України. Освіченість значно впливає на формування у особи правосвідомості, соціальних цінностей, а також визначає рівень її правової культури. Результати нашого дослідження показали, що абсолютна більшість осіб у Причорноморському регіоні України (82 %), які вчинили злочин, передбачений ст. 307 КК України (у частині незаконного збуту), мають середній освітній рівень, зокрема: базову та профільну середню освіту. Так, у Одеській області злочинці, що мають середню освіту сягають 76 %; професійно-технічну та вищу освіту мають 10 %; тоді, як решта – 4 % взагалі не освічені. Тим часом, у Миколаївській області зафіксовано, що 80 % злочинців мають базову й профільну середню освіту; професійну освіту – 17 %; вищу освіту має 5 % злочинців. Щодо Херсонської області, то там 84 % осіб, які вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів мають середню освіту; професійну освіту становлять 10 %; лише 5 % злочинців із вищою освітою (Додаток В.6). На наш погляд, рівень освіти значно впливає на розвиток особистості, її соціалізацію, якість й рівень життя, і, навіть на його подовженість. Факт того, що більше 70 відсотків злочинців у сфері незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні характеризуються лише середнім рівнем освіти, обумовлюється прямим зв'язком із місцем їх проживання та віком.

Оскільки досліджуваний вид наркозлочинності пов'язаний із отриманням прибутку, то важливі дані містяться у характері зайнятості осіб, що займаються таким видом діяльності. У цьому сенсі, наявність або відсутність у злочинця

роботи або інших законних та стабільних джерел існування здійснюють суттєвий вплив на вибір варіанту поведінки у тому числі вчинення або відмови від діяльності, пов'язаної з незаконним збутом наркотиків. У ході дослідження нами встановлено, що в Причорноморському регіоні України переважна більшість осіб, які вчиняють незаконний збут, передбачений ст. 307 КК України, на момент вчинення злочину – працездатні, які не працюють і не навчаються (у середньому – 74 %). Відсоток таких осіб, які не працюють й не навчаються у Одеській області становить 88 %, у Миколаївській області – 53 %, у Херсонській області – 81 %. Питома вага осіб, які мають роботу, в Одеській області складає 12 %, у Херсонській області – 19 %, у Миколаївській області – 47 % (Додаток В.7). Тобто у Одеській області лише одна з десяти, у Миколаївській – 2 з десяти, а у Херсонській половина осіб на момент вчинення незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів мали роботу. Що стосується отриманих показників для Миколаївської та Херсонської областей, то фактор зайнятості не зупиняє від вчинення незаконного збуту наркотиків, що вказує на низький рівень прибутку від офіційних джерел. Доволі часто такі особи зайняті на низькооплачуваних і малокваліфікованих роботах, які не вимагають суттєвого освітнього рівня. Із цього випливає, що питома вага злочинців із числа осіб, які не мають постійного джерела прибутку є у декілька разів більшою від тих, хто працює. Отже, соціальна небезпека описаної категорії осіб є доволі високою. Саме серед цих груп осіб існують підвищенні ризики скоєння злочинів, у зв'язку із відсутністю стабільних джерел доходів, які б давали змогу у достатній мірі задовольнити стандартні потреби існування людини. Отримані результати вказують на необхідність удосконалення заходів економічного характеру на рівні загальносоціального запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні.

Серед соціально-демографічних ознак варто звернути увагу також на сімейний стан осіб, які вчиняють незаконний збут наркотичних засобів,

психотропних речовин або їх аналогів. Інститут сім'ї виконує важливу утримуючу від протиправної діяльності соціальну функцію. Вона пов'язана із процесом виховання та розвитку особистості. Виховний потенціал сім'ї полягає у формуванні в осіб певних якостей, а також орієнтує спосіб життя сім'ї, її традиції й стиль взаємин між усіма членами [158, с. 44]. Особа відчуває відповідальність за родину, за дітей, утримується від незаконного наркобізнесу, що може призвести до втрати свободи та майна і шукає легальні можливості для матеріального забезпечення родини. Тому не випадково, кримінологи розглядають сім'ю як істотний запобіжний захід, зокрема, стверджують, що соціально адаптована сім'я відіграє роль стримуючого фактору, який перешкоджає вчиненню злочину [134, с. 93], у нашому випадку – від незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні. Результати вивчення 208 вироків Одеського, Миколаївського та Херсонського суду продемонстрували, що більшість осіб, що вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Причорноморського регіону України – неодружені та незаміжні – близько 78 %. Перебували у шлюбі, у тому числі громадянському – приблизно 12 %, тоді, як питома вага розлучених осіб сягає у середньому 10 %. Такий розподіл пояснюється тим, що переважна більшість кримінальних правопорушників, що вчиняють незаконний збут наркотичних засобів і психотропних речовин, передбачений ст. 307 КК України, є соціально невлаштованими особами, як правило, молодого віку. Вони не беруть на себе відповідальність створювати сім'ю, не обтяжують себе сімейними відносинами та дітьми, а обирають стиль життя пов'язаний з протиправними прибутками у постійному ризику та небезпеки бути затриманими правоохоронними органами. З цього приводу ми процитуємо А.П. Закалюк, який вдало зазначав що відсутність сім'ї як фактора суттєвого соціального зв'язку й адаптації більш характерна для осіб із протиправною, а ще більше зі злочинною поведінкою, ніж для законослухняних громадян [129, с. 63].

На основі застосування статистичних методів ми також розкрили кримінально-правову характеристику осіб, які вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України. Кримінально-правова характеристика особи включає в себе узагальнені дані про: характер вчинених кримінальних правопорушень, місце та способи вчинення кримінальних правопорушень, сукупність з іншими правопорушеннями, дані про повторність, одиничний або груповий характер діяльності тощо [35, с.87]. Що стосується характеру вчинених кримінальних правопорушень, то останнім часом в умовах воєнного стану у Причорноморському регіоні фіксується не лише зростання кількості наркоз буту, обумовленого зростанням попиту на наркотики а і зростає ступінь тяжкості цих кримінальних правопорушень (за даними статистики понад 30% становлять тяжкі та особливо тяжкі форми досліджуваних правопорушень), розширюється асортимент пропозиції наркотиків, відбувається втягування у незаконний наркобізнес різноманітних верств населення.

У процесі кримінологічного аналізу нами також з'ясовано, що переважна частина осіб, засуджених за незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорномор'ї, на момент притягнення до кримінальної відповідальності вже мали досвід злочинних посягань на різноманітні суспільні відносини. Серед засуджених за ст. 307 КК України близько 20 % раніше вчиняли злочини, з яких 12 % осіб – мали не зняту і непогашену судимість. Що стосується попереднього злочинного досвіду осіб, які вчиняли незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України, то тут показники практично відповідають загальнодержавним й розміщені вони наступним чином. Так, у Миколаївській області серед засуджених за ст. 307 КК України зафіксовано 34 % осіб, які раніше вчиняли злочини, з яких 8 % мали наявну не зняту й непогашену судимість. В Одеській області спостерігається, що 18 % осіб мали досвід вчинення різного роду злочинів, у свою чергу, 10 % вчинили

незаконний збут, передбачений ст. 307 КК України, маючи не зняту та непогашену судимість. У Херсонській області зафіксований найбільш менший показник осіб такої категорії, де серед 14 % осіб, що раніше вчиняли злочини 9 % із них мали не зняту судимість (Додаток В.8). Наявність попереднього злочинного досвіду в особи є фактором, що сигналізує про високу ймовірність вчинення нового злочину у сфері незаконного обігу наркотиків, а, отже, й про необхідність належної уваги до таких груп осіб з боку правоохоронних органів.

Певної уваги заслуговує структура злочинності осіб із наркозалежністю й тих, які вчинили злочини у стані наркотичного сп'яніння. Встановлено, що 40 % осіб під час вчинення такої категорії вчиняють злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, тоді, як 25 % злочинців скоюють посягання на суспільні відносини у сфері власності, зокрема, корисливі діяння з метою отримання прибутку.

Досвід правоохоронної діяльності та аналіз кримінальних проваджень дає підстави дійти висновку, що незаконний збут наркотиків тісно пов'язаний з іншими видами кримінальних правопорушень, оскільки з одного боку обумовлює стан наркотичного сп'яніння, а з іншого є детермінантом для добування злочинним шляхом коштів на придбання наркотиків. У ході нашого багаторічного дослідження встановлено, що понад 40 % осіб під час вчинення різних категорій правопорушень перебували у стані наркотичного сп'яніння (дорожньо-транспортні пригоди, насильницькі правопорушення, придбання наркотичних засобів їх аналогів або прекурсорів тощо), тоді, як 25 % злочинців скоюють посягання на суспільні відносини у сфері власності, зокрема, корисливі діяння з метою отримання коштів на придбання наркотичних засобів. Так, серед корисливих злочинів, що вчиняють особи хворі на наркоманію та особи у стані наркотичного, токсичного чи психотропного сп'яніння, переважають крадіжки – 80 %, тоді, як грабежі становлять приблизно 10 %, шахрайства – 6 %, розбої – 3 %. До того ж, виявлено, що серед них 20 % таких осіб вчиняють вбивства та завдають тілесних ушкоджень, а близько 13 %

злочинців реалізують зґвалтування й хуліганства, щодо інших злочинів, то їх частка становить – 2 % [121]. Ми підтверджуємо данні Є.О. Гладкової, яка вірно зазначає, що велика кількість побутових насильств, хуліганств і зґвалтувань вчиняються особами у стані наркотичного сп'яніння. Поряд із цим, для осіб, які хворі на наркоманію та перебували у стані наркотичного сп'яніння характерними є злочини, що спрямовані на безпосереднє придбання, виробництво чи виготовлення наркотичних засобів без мети збуту, а також корисливі й агресивно-насильницькі злочини [71,с.11]. Із наведеного вище вбачається, що підвищена суспільна небезпека наркотичної злочинності полягає ще й у тому, що це явище обумовлює самодетермінацію не тільки злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів (придбання, викрадання, зберігання, перевезення, збут, контрабанда тощо), а й детермінує інші злочини, які пов'язані зі здобуванням коштів для придбання наркотичних виробів (крадіжки, грабежі, розбої вбивства тощо) [12, с. 176].

З огляду на практику розгляду судами Одеської, Миколаївської та Херсонської областей справ про злочини у сфері незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та винесення за ними вироків, нами встановлено, що діяння, передбачені ст. 307 КК України, доволі часто вчиняються злочинцями у сукупності з іншими кримінальними правопорушеннями. За результатами проведення нами емпіричного дослідження, на основі двохсот восьми вироків суду за 2018-2022 рр., з'ясовано, що у сукупності із незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів інші злочини кваліфікувались приблизно у 30 % випадків. Так, у Причорноморському регіоні України незаконний збут, передбачений ст. 307 КК України, найчастіше вчинявся у сукупності із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України) (у 6 % випадків) та незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням чи пересиланням наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без

мети збуту (ст. 309 КК України) (6 %). У 2 - 4 % випадків незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів вчиняється у сукупності з такими злочинами, як: організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 317 КК України); незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів (ст. 321 КК України); створення злочинної організації (ст. 255 КК України); незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересиланням прекурсорів (ст. 311 КК України); посів або вирощування снотворного маку чи конопель (ст. 310 КК України). Незначну частку інших злочинів (приблизно 0,5 – 1,5 %), що вчиняються у сукупності зі злочином, передбаченим ст. 307 КК України, складають крадіжки (ст. 185 КК України), грабежі (ст. 186 КК України), вимагання (ст. 189 КК України), контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів (ст. 305 КК України), схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 315 КК України) (Додаток В. 9). Отже, за аналізом судових рішень 2019-2022 рр. вбачається, що незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України вчиняється особами у сукупності зі злочинами з спільним родовими об'єктом, зокрема, у сфері незаконного наркообігу. Тобто, практично за кожним п'ятим вирокі суду особа визнається винною за вчинення злочину, передбаченого ст. 307 КК України, у сукупності з іншими злочинами у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Різнноманітні інформаційні джерела та досвід правоохоронної діяльності вказує на те, що велика частина незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України

вчиняється у складі групи, у тому числі організованої групи чи злочинної організації. Географічне розміщення українського Причорномор'я робить його так званими «воротами» до інших держав, а тому ці території виявляються привабливим для організованої наркотичної злочинності, й відносять Україну до числа транзитних держав. Наприклад, вже у кінці 2000 -х років наркотичні угруповання Болгарії, Румунії та Туреччини, почали активно використовувати морські порти Одеської, Миколаївської та Херсонської областей як зони транзиту, а також залучати до вчинення злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів українських громадян [2, с. 198]. І хоча частка затриманих та засуджених осіб за організований наркобізнес за кількістю є не дуже великою, їх діяльність за своїми обсягами обумовлює функціонування великої частини всього наркоспоживання у досліджуваному нами регіоні. Так, у процесі кримінологічного аналізу незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Причорномор'я нами встановлено, що для значного сегменту злочинного наркоз буту притаманний саме груповий характер. Типовими ознаками такого організованого наркобізнесу виступають: єдина мета й програма дій; стійкий, постійний, плановий, керівний характер; корислива спрямованість злочинної діяльності; високий рівень конспірації; організація діяльності комерційних структур щодо легалізації злочинних доходів; відмивання злочинного капіталу через легальні форми комерційної й банківсько-кредитної діяльності; вихід за рамки національних кордонів і набуття масштабного міжрегіонального й міжнародного характеру [77, с.142]. Наведемо показники вчинення особами злочинів даної категорії у співучасті та в складі організованих груп чи злочинних організацій на території Причорноморського регіону України. Так, за даними 2022 року нами було виявлено, що в Одеській області близько 13 % осіб вчиняли незаконний збут, передбачений ст. 307 КК України, у складі злочинної групи чи організації. У свою чергу, в Херсонській області близько

20% осіб, яких було виявлено за вчинення злочину даного виду, реалізовували його у складі групи, у тому числі організованої групи чи злочинної організації. Тим часом, у Миколаївській області було зафіксовано 12 % осіб за вчинення незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у складі злочинних угруповань (Додаток В.10). Яскравими прикладами такої ситуації слугують випадки, які доведені в суді Миколаївської, Херсонської й Одеської областей та підтверджуються відповідними судовими вироками.

Виразним прикладом вчинення особами незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у складі групи, в тому числі організованої групи чи злочинної організації, виявився вирок Ленінського районного суду м. Миколаєва від 23.11.2015 року, за кримінальним провадженням № 1-кп/489/317/15. Відповідно до якого визнано винною особу К. за вчинення злочинів, передбачених ч. 2 ст. 307, ч. 2 ст. 317, ч. 2 ст. 311 КК України. Так, особа К. діючи за попередньою змовою з особою Л. у невстановлений в ході розслідування день та час, незаконно придбали у невідомої особи особливо небезпечний наркотичний засіб – опій ацетильований, в невстановлений в ході розслідування кількості, але не менше ніж 0,151 г , в перерахунку на суху речовину, який стали незаконно зберігати за місцем свого проживання, з метою його подальшого збуту. 27.02.2015 о 10:20 годині, особа К. діючи за попередньою змовою з особою Л., та М. реалізуючи свій злочинний намір на збут наркотичних засобів, знаходячись за місцем свого проживання, незаконно збули шляхом продажу особі Д., особливо небезпечний наркотичний засіб – опій ацетильований за грошову винагороду в розмірі 2010 грн., особливо небезпечний наркотичний засіб – опій ацетильований масою 0,182 г, в перерахунку на суху речовину, що залишився, продовжували незаконно зберігати за місцем свого проживання з метою його подальшого збуту. У той же день, приблизно о 11:15 годині, в ході проведення санкціонованого обшуку, за місцем проживання особи К. Л. та особи М. було виявлено та вилучено особливо небезпечний наркотичний засіб – опій

ацетильований масою 0,082 г, який вони незаконно зберігали за місцем свого мешкання, з метою його подальшого збуту [67].

Наведемо і інший випадок, що стався в м. Херсоні. Вироком Суворовського районного суду м. Херсону від 11.02.2016, за справою № 667/2001/15-к засуджено до 6 років позбавлення волі з конфіскацією всього належного майна особу Р. та до 4 років 9 місяців обмеження волі особу Ж., за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України. Так, 05.12.2014 особа Р., з корисливих мотивів, з метою особистого збагачення, переслідуючи умисел, спрямований на порушення встановленого законом порядку обігу наркотичних засобів, обіг яких заборонено, за попередньою змовою з особою Ж., яка виражалась в домовленості особи Р. з особою, яка проводила оперативну закупівлю наркотичної речовини під псевдонімом особа Є. про збут останньому наркотичної речовини, яку в подальшому особа Ж., а саме 05.12.2014р. близько 15:57 год., знаходячись біля магазину «Гурман», розташованого за адресою: м. Херсон, вул. Карбишева, 28а, незаконно збув особі Є., шляхом продажу за 150 грн., паперового згортку з подрібненою речовиною рослинного походження, яка є особливо небезпечним наркотичним засобом обіг якого заборонено – канабіс, масою в перерахунку на суху речовину – 1,884 г. Крім того, 13.12.2014 близько 10:25 год., особа Р. збула особі Є. (яка проводила оперативну закупівлю наркотичної речовини), шляхом продажу за 160 грн., паперового згортку з подрібненою речовиною рослинного походження, яка є особливо небезпечним наркотичним засобом обіг якого заборонено – канабіс, маса якого в перерахунку на суху речовину, становить 0,949 г. 17.12.2014р. збув особі Є., яка проводила оперативну закупівлю наркотичної речовини, шляхом продажу за 160 грн., паперового згортку з подрібненою речовиною рослинного походження, яка є особливо небезпечним наркотичним засобом обіг якого заборонено – канабіс, маса якого в перерахунку на суху речовину, становить 0,857 г. 24.12.2014 особа Р. незаконно збула особі Є., яка проводила оперативну закупівлю наркотичної речовини, шляхом продажу за 180 грн., паперовий

згорток з подрібненою речовиною рослинного походження, яка є особливо небезпечним наркотичним засобом обіг якого заборонено – канабіс, маса якого в перерахунку на суху речовину, становить 1,07 г [68].

Ще один приклад викладений у вирoku Приморському районному суді м. Одеси від 16.04.2015, за справою № 522/23022/15-к, провадження №1-кп/522/1159/15. Відповідно до якого визнано винними особу З. та особу Ю. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307, ч.2 ст.308 КК України, та призначено їм покарання у вигляді п'яти років позбавлення волі. Так, відповідно до наказів № 171 від 10 серпня 1987 року, № 48 від 15 лютого 2002 року та №104 від 19 травня 2011 року, особу З. та особу Ю., призначено на посади медичних сестер нейрохірургічного відділення клініки 411 Центрального військового клінічного госпіталю, розташований за адресою: м. Одеса, вул. Пироговська, 2. Займаючи вищезазначені посади особа З. та особа Ю., відповідно до наказу начальника ВМКЦ ПР від 25 грудня 2014 року № 434, мають доступ до наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, у зв'язку із чим обізнані у порядку їх видачі та списання. В один із днів на початку травня 2015 року у особи Ю. виник злочинний намір на незаконне збагачення шляхом привласнення наркотичного засобу тримеперидину, який міститься в лікарському препараті промедолі, наявному у нейрохірургічному відділенні клініки нейрохірургії та неврології воєнного госпіталю, доступ до якого вона має, у зв'язку із виконанням службових обов'язків, його незаконного списання, як нібито використаного для лікування хворих даного відділення, подальшого зберігання та збуту цивільним особам за відповідну грошову винагороду. При цьому особа Ю. також запропонувала особі З. та невстановленій слідством особі незаконно збагатитися вказаним шляхом та виклала наступний план скоєння злочину: при отриманні лікарського препарату промедолу, який містить наркотичний засіб тримеперидин, невстановлена слідством особа або особа З. за наявності можливості повинні набирати його в шприци, які в подальшому зберігати в приміщенні відділення до моменту

продажу цивільним особам. При цьому з метою списання отриманого лікарського препарату вони у відповідних звітних документах зазначатимуть, що він нібито використаний при проведенні інєкцій, а порожні ампули здаватимуть для знищення у встановленому порядку. Також особа Ю. зазначила, що буде підшукувати осіб, яким можна буде продати вказаний лікарський препарат. На дану пропозицію особа З. та невстановлена слідством особа погодились, досягнувши, таким чином, з особою Ю. попередньої змови на вчинення групою осіб із розподілом ролей між собою привласнення наркотичних засобів, їх незаконного зберігання з метою збуту та подальшого збуту. При цьому особа Ю. виступила в ролі організатора як особа, яка організувала вчинення злочинів та керувала їх підготовкою і вчиненням, а також в ролі співвиконавця, тобто як особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами злочину безпосередньо вчинила злочини, передбачені ч. 2 ст. 307 та ч. 2 ст. 308 КК України. Особа З. та невстановлена слідством особа виступили в ролі співвиконавців, тобто, як особи, які у співучасті з іншими суб'єктами злочину безпосередньо вчинили злочини, передбачені ч. 2 ст. 307 та ч. 2 ст. 308 КК України. У подальшому особа Ю., особа З. та невстановлена слідством особа, діючи за попередньою змовою групою осіб, умисно, відповідно до розробленого злочинного плану та відведених ним ролей, вчинили злочини, передбачені ч. 2 ст. 307 та ч. 2 ст. 308 КК України [68].

Достатньо навести невеликий перелік назв та описати зміст новин з різноманітних Інтернет - ресурсів за 2020-2022 роки щоб скласти загальну картину щодо частоти виявлених фактів розповсюдження наркотиків, способів їх переміщення, транспортування та збуту, їх обсягів, асортименту, прибутковості, масштаб поширення, привабливості серед населення, категорій та кількості осіб, які задіяні у незаконному наркобізнесі. Так, у Причорноморському регіоні є дуже розповсюдженим вирощування у сільських районах великих плантацій наркотиковмісних рослин, кінцевою метою яких є збут наркотичних засобів[55]. При цьому обсяг торгівлі виробами з

наркотиковмісних рослин тільки з однієї плантації може перевищувати 40 млн. гр-нь [196]. Здійснення великих обсягів контрабанди важких наркотиків через порти Одещини та Миколаївщини. На що вказують чисельні публікації у засобах масової інформації де висвітлюються непоодинокі випадки щодо спроб переміщення через кордони України у Причорноморському регіоні 54 кг. кокаїну[53], більше тони героїну[252], великі партії амфетамінів ЛСД, та метадону[56;197]. Місцеві наркоділки у взаємодії з міжнародними наркозлочинцями використовують налагоджені міжнародні канали постачання наркотиків; дипломатичні канали[252]; зв'язки із правоохоронними органами; у змові з відповідними працівниками – вантажні морські, залізничні та автотранспортні шляхи перевезення тощо. Така діяльність має системний характер із участю в такій діяльності великої мережі з виготовлення, транспортування та розповсюдження. Наркозлочинці на території Причорноморського регіону постійно розширюють асортимент наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів[57;44;47;54]. До своєї діяльності залучають різноманітні категорії населення (медичних працівників, молодь, переселенців, представників соціальних служб, військовослужбовців, працівників автотранспортних підприємств тощо) [256]. У центрах замісної терапії набуває розповсюдження торгівля не лише наркотичними препаратами, а і рецептами на отримання метадону та інших психостимулюючих речовин [58]. Діяльність наркоугруповань у Причорноморському регіоні відрізняється зорганізованістю, кмітливістю, використанням міжрегіональних зв'язків та налагодженням діяльності на територіях декількох областей. При цьому одні фігуранти злочинного наркоз буту забезпечують придбання наркоречовин, інші відповідають за їх транспортування, треті надають приміщення для їх зберігання, четверті відповідають за адміністрування та пропозицію різного асортименту та за розповсюдження наркотиків [50;218;59;46]. До постачання та збуту наркотиків на території Причорномор'я залучаються місцеві жителі, іноземці, раніше засуджені особи, а також такі, що відбувають покарання у

місцях позбавлення волі, переселенці, лікарі тощо [16;223;48]. Так, у Одеській області завершено розслідування кримінального провадження відносно 6 осіб за ч.1 та 2 ст.225, ч.4ст.28, ч.3 ст.307, ч.3 ст.309, ч.1 ст.263 і ч.1 ст.263-1 КК України. Зловмисники об'єдналися і діяли на території декількох областей Півдня України з 2018 року. Вони займалися незаконним придбанням, зберіганням, перевезенням та збутом наркотичних засобів та психотропних речовин. Свою «продукцію» вони рекламували на стінах будівель шляхом залучення різних категорій населення, а продукцію реалізовували через сайти та телеграм-канали, консультуючи «клієнтів» щодо ціни та місць отримання наркотиків та способів перерахування фінансових коштів. У зловмисників було вилучено великі партії канабісу, ЛСД, псилобіцину, мобільні телефони, орг.-техніку, тисячу банківських карток, фінансові кошти та зброю [45]. У Причорноморському регіоні для незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів виявлені такі характерні закономірності: організований характер, використання сучасних досягнень науки і техніки; поширення розповсюдження безконтактних форм збуту наркотиків; збільшення обсягів збуту наркотиків; розширення асортименту пропозиції наркотиків; налагодження зв'язків із корумпованими співробітниками правоохоронних органів; залучення до наркоз буту широкої мережі посередників; залучення до наркозбуту різноманітних категорій населення; налагодження власного виробництва та сітьового маркетингу розповсюдження наркотиків тощо. Вище представлені данні результати підтверджують те, що у Причорноморському регіоні України приблизно кожен шостий злочинець вчиняє незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у складі групи, в тому числі організованої групи або злочинної організації. Такий розподіл пояснюється тим, що спільне об'єднання зусиль злочинців у сфері збуту наркотиків і психотропних речовин є запорукою вдалої реалізації цього злочинного наміру, оскільки, під час вчинення злочину співучасники

заручаються підтримкою один одного для досягнення заздалегідь обумовлених цілей.

Під час детального вивчення осіб, які вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України, теоретико-практичного значення набувають соціально-рольові ознаки таких суб'єктів. Зокрема, соціально-рольові ознаки характеризують становище особи в ієрархії засуджених, формальних та малих неформальних групах. У цих умовах розкриваються функції індивіда, обумовлені його становищем у системі існуючих суспільних відносин, належність до певної соціальної групи, взаємодію з іншими людьми та організаціями в різних сферах суспільного життя [171, с.108]. Так, під час проведення дослідження нами були виділені умовні категорії осіб, що вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в українському Причорномор'ї. За прикладами раніше представлених праць В.Г. Пшеничного й С.П. Рашевського [237;240], ми визначаємо типи учасників незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Варто відмітити, що класифікація особи, що здійснює незаконний збут, передбачений ст. 307 КК України, побудована з урахуванням ступеня суспільної небезпечності й рівня, який займає така особа в кримінальній ієрархії. Так, найвищу позицію займають великі наркоділери, тобто, злочинці, які очолюють організовані групи чи інші формування й їх оточення, що здійснюють організацію наркобізнесу в Причорноморському регіоні України. Ці наркотичні злочинці вищого рівня, зокрема лідери й керівники злочинних угруповань, здійснюють транзит наркотичних засобів і психотропних речовин через територію Південної України, легалізують сферу наркообігу та реалізують відмивання коштів, отриманих від збуту наркотичних засобів і психотропних речовин на контрольованому ними регіоні. Таким злочинцям характерні такі якості, як: авторитарність, жорстокість, організаційні здібності, впевненість у власній перевазі та недоторканності. До збувачів наркотичних

засобів і психотропних речовин середнього рівня належать злочинці, які виконують організаторські функції в межах району, населеного пункту, і, які забезпечують керівництво всіма об'єктами, в яких відбувається незаконний збут наркотичних засобів та психотропних речовин синтетичного походження. Окрім цього, до середнього рівня ми також віднесемо збувальників-професіоналів, які орієнтовані виключно на збагачення [240, с.146]. Для таких осіб характерні спритність, наполегливість, уміння відшукати й переконати клієнта, прагнення встановити взаємовигідні зв'язки з працівниками правоохоронних органів, які обслуговують дану територію [237, с. 12]. Тим часом, до наркотичних злочинців низького рівня відносяться ті особи, які вчиняють незаконний збут наркотиків і психотропних речовин невисокої ціни й якості. Для таких осіб характерні такі риси, як: жадібність, егоїзм, жорстокість, готовність до силових методів вирішення конфліктів тощо. Плюс до цього, до такої групи ми віднесемо наркотичних збувачів, які самі споживають наркотичні засоби й психотропні речовини [240, с.146].

Цікавою виявилась соціально-рольова характеристика злочинців, що вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, що представлена вченою А.М. Куриндіною. Так, відповідно до ролі суб'єкта в механізмі нелегального наркотичного збуту нею виділяються такі категорії наркотичних злочинців, зокрема: організатори й керівники організованих груп, у тому числі злочинних угруповань, які нерідко формально належать до вищого світу суспільства, зовні респектабельні, але одночасно аморальні й деспотичні. Це – злочинні авторитети, які раніше судимі за злочини у сфері наркобізнесу, добре орієнтуються в області незаконного збуту, але самі операцій по такому збуту не проводять. Далі, нею визначаються такі види злочинців (варто зазначити, що у визначеннях містяться сленгові поняття): «експедитори», або «поштарі»; велико оптові, низько оптові й роздрібно оптові наркотичні збувачі; розповсюджувачі «реклами» (особи, які безкоштовно роздають наркотики всім охочим, нерідко із застосуванням різних форм

психічного насильства, у тому числі обману); «сторожа» («комірники»); власники наркотичних притонів (організують або надають приміщення для споживання, наприклад, окрему квартиру, будинок, дачу; крім того, такі особи зазвичай раніше судимі за незаконний збут наркотичних засобів, самі є споживачами або наркоманами, можуть займатися перевезенням, збутом, страждати від наркотичної залежності); «касири»; «прачки», тобто, власники (нерідко номінальних) банків, інших кредитних установ, за допомогою яких впроваджується в легальний оборот гроші, отримані від продажу наркотиків; «дах» (представники правоохоронних органів або інших органів державної влади, що забезпечують захист інших учасників злочинного збуту наркотичних засобів від кримінального переслідування й переслідування з боку конкурентів) [177, с. 84-85].

У цьому сенсі, специфіка ієрархічної побудови даних злочинних угруповань в більшості випадків виключає особисте знайомство його учасників, зокрема, нижчих ланок (кур'єрів і закладчиків) із вищими учасниками злочинної спільноти. Така особливість свідчить про те, що члени злочинної спільноти по збуту наркотиків і психотропних речовин можуть перебувати на великих відстанях один від одного, у тому числі і в різних країнах й регіонах, що ускладнює діяльність правоохоронних органів щодо встановлення вищих ланок таких злочинних спільнот у даній сфері [275].

Підсумовуючи цю частину нашого дослідження, зазначимо, що аналіз осіб, які вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів дає підстави стверджувати, що у Причорноморському регіоні України в абсолютній більшості вказані правопорушення вчиняють непрацюючі особи чоловічої статі, як молодого, так і дорослого віку від 18 до 54 років, громадяни України, українці, які на момент вчинення злочину, передбаченого ст. 307 КК України, були неодруженими. Здебільшого особи, що вчиняли незаконний збут наркотиків і психотропних речовин у досліджуваному регіоні, характеризуються середнім рівнем освіти, на момент вчинення

кримінального правопорушення ніде не працювали й не навчилися. Практично чверть осіб, що вчиняли злочин даного виду на території Причорномор'я мають досвід протиправної діяльності, зокрема, раніше засуджувалися за злочини, переважно, у сфері незаконного обігу наркотиків. Близько 20 % осіб, що вчиняють незаконний збут, передбачений ст. 307 КК України, на теренах Одеської, Миколаївської й Херсонської областей реалізують його в співучасті або у складі організованих груп чи злочинних організацій. Таким чином, дослідження кримінологічних ознак особистості злочинців за злочин цієї категорії, на наш погляд, дає змогу із високою ймовірністю визначити коло осіб, від яких походять ризики у вчиненні незаконного збуту, передбаченого ст. 307 КК України. Тому зазначені специфічні риси особи, яка вчиняє незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів мають враховуватися у процесі організації й вдосконалення системи заходів запобігання такому діянню в умовах Причорноморського регіону України.

2.3. Детермінація незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України

Кримінологічна характеристика незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів може виявитися не повною без аналізу її витоків та джерел походження самого явища. У цьому сенсі одним із напрямів наукових пошуків та формування повноцінного наукового знання відбувається через призму дослідження детермінації того або іншого явища.

Детермінацією злочинності, зазначають автори підручника з кримінології під редакцією Б.М.Головкіна, вважають відношення, взаємозв'язки, та взаємодія між явищами, процесами, станами, подіями суспільного життя, що породжують та зумовлюють злочинність[176,с.118].

Вчення про детермінацію нараховує декілька десятків видів детермінаційної взаємодії [22,с.130]. Під час вивчення злочинності і її видів, в тому числі і наркозбуту на регіональному рівні, виділяють: причинний (казуальний) зв'язок, обумовлюючий зв'язок, зв'язок станів, функціональну залежність, кореляційний, системно-структурний, статистичний та інші види взаємодії та зв'язків [163,с.240-241]. У наукових роботах, присвячених вивченню злочинності і її видів на регіональному рівні називають близько 250 факторів, що обумовлюють злочинність і продукують її у тому або іншому регіоні. Набори цих факторів і ступінь впливу у кожному регіоні на той або інший вид злочинів можуть бути різними. При цьому, за спостереженнями фахівців, правоохоронні органи не на всі з них можуть чинити вплив, а лише на 30-40 факторів, інші же знаходяться у сфері впливу державних органів, відповідних компетентних організацій чи структур, громадських організацій, або окремих громадян[5,с.204-205; 182,с.133-135].

У науковій літературі по різному вирішують питання стосовно використання термінів, які відображають детермінацію злочинності та є її складовими елементами. Одні вчені є прихильниками термінів «причини та умови» [125,с.85-88;205,с.187-194], інші, - «детермінанти», або «чинники»[142,с.121-124], окрема група авторів оперують термінами «фактори» злочинності[61,с.7-45;6,с.201-210;209,с.114-120]. Кожна з груп науковців аргументує застосування того або іншого підходу та має як своїх прихильників, так і опонентів. Не вдаючись у дискусії з термінологічної проблематики і додаткового опису аргументації з тих або інших вподобань, зазначимо, що більшість фахівців, які досліджували особливості запобігання злочинності у територіальному чи регіональному розрізі, оперують термінами «фактори злочинності» або «криміногенні фактори» злочинності[6,с.201-210;209,с.114-120;34,с.297-302;33;42;214;213].

І.М. Даньшин прийшов до висновку, що злочинність є наслідком взаємодії всіх видів детермінації. Детермінацію злочинності, на його думку,

слід розуміти у широкому сенсі. Процес детермінації охоплює всі види зв'язків, залежностей та взаємодію цього явища з іншими соціальними проявами і процесами[165, с. 57]. Такі сукупності вчений визначає термінами „фактори” (від лат. *factor* – такий, що скоює, відтворює), що означає рушійну силу якогось явища, яка обумовлює його характер. Криміногенні фактори, на його думку, – є родовим поняттям, яке включає всі види криміногенної детермінації [165, с. 57]. Під факторами злочинності І.М. Даньшин розуміє всі соціальні, економічні, демографічні, психологічні і т.д. явища і процеси, з якими вона пов'язана та взаємодіє, які мають будь-яке детермінуюче, в тому числі й казуальне (причиново-умовне) значення для пояснення того, що породжує, визначає чи обумовлює злочинність, або окремі її види [165, с. 57], в тому числі і збут наркотиків у Причорноморському регіоні України.

До речі, у кримінологічних дослідженнях, які присвячені вивченню злочинності, а також окремих її видів на регіональному рівні, більшість вчених дотримується терміну «фактори злочинності», в якості універсального та синоніму понять «чинники», «детермінанти», «причини та умови» тощо. При цьому застерігаючи, що категорії «причини та умови» не завжди є підґрунтям та поясненням відтворення злочинності в якості своїх наслідків[5,с.203]. Так, висока щільність населення або домінування кількості молодих чоловіків у демографічній структурі певного регіону може демонструвати істотні відмінності в стані злочинності порівняно з іншими регіонами. Але така ситуація не свідчить про те, що ці обставини слід вважати причинами або умовами, які сприяють злочинам на конкретній території, оскільки вони самі по собі не породжують протиправної поведінки осіб і не впливають на злочинність у регіоні в тому розумінні, в якому у кримінології прийнято розуміти роль безпосереднього впливу причин та умов на злочинність[5,с.203] або окремі її види.

Кримінологічний аналіз причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів, вважають Т.В. Корнякова та Н.С. Юзікова, має на меті визначення

факторів, чинників, обставин, які впливають на показники злочинності, сприяють зростанню, зменшенню чи стабілізації злочинності, дозволяє зрозуміти, які елементи механізму мають причинний зв'язок, а які виступають умовам зростання чи зниження показників злочинності[155,с.17]. Це же, зазначимо ми, стосується і витоків незаконного збуту наркотичних засобів у Причорноморському регіоні материкової України.

У контексті теоретичного з'ясування витоків незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні, ґрунтуючись на загальнотеоретичних міркуваннях, В.М.Дрьомін справедливо зазначає, що потрібно розрізняти причини злочинності, тобто – деструктивні явища, які її породжують; і умови злочинності, – обставини, які безпосередньо не породжують злочинність (наслідок), але слугують певними обставинами, що сприяють її виникненню та існуванню, тобто в певний спосіб впливають на розвиток причинного зв'язку, сприяючи чи не перешкоджаючи породженню злочинності [89,с.24].

Вчення про детермінацію злочинності вважається однією із найскладніших у кримінологічній науці. Поряд із цим точне визначення детермінантів, причин та умов того або іншого виду злочинності, а у нашому випадку незаконного збуту наркотиків у Причорноморському регіоні дасть змогу виявити першоджерела цього явища, а отже, дозволить ефективно впливати на весь комплекс явищ та процесів, що обумовлює це негативне явище. Вивчення злочинної поведінки та її першопричин, – пише В.С.Батиргарєєва, варто здійснювати на трьох рівнях – на загальному, особливому та одиничному[22,с.130]. А.П.Закалюк, аналізуючи причини та умови наркоманії, наркотизму та пов'язаного з ними наркобізнесу, доходить висновку, що витoki цих явищ в Україні мають соціально-історичні, соціально-медицині та бізнес-економічні джерела[199,с.94]. Інформація про масове споживання наркотичних засобів у світі і на теренах нашої країни вперше з'явилася після Першої та Другої світових війн[199,с.94]. Постійно зростаючий

попит на наркотики зробив винятково прибутковою діяльність з їх розповсюдження. У Сполучених Штатах Америки ця діяльність вже з початку XIX століття стала носити організований характер і привертала увагу лідерів злочинного світу, які вибудовували чітку структуру організованого наркобізнесу та «відмивання» доходів, отриманих від торгівлі наркотиків[199,с.95].

Нинішня ситуація у сфері наркотизму і пов'язаного з ним незаконного обігу і збуту наркотиків стала наслідком дії комплексу соціально-економічних, бізнесово-комерційних, управлінських, морально-психологічних та кримінологічних факторів. А.П.Закалюком з односторонніми узагальненнями побудовано модель причин і умов злочинності в Україні. До *соціально-економічних* віднесено: відсутність у осіб постійних законних джерел існування; низький рівень заробітної плати, що не забезпечує задоволення матеріальних потреб; висока доходність незаконного збуту наркотиків[199,с.98]. До *недоліків у роботі державних органів* віднесено: неналежне виконання законодавства щодо контролю за наркозлочинністю; прорахунки у роботі правоохоронних органів з профілактики наркозлочинності; низький рівень з виявлення та притягнення до відповідальності осіб, які приймають участь у незаконному обігу наркотиків; недоліки у роботі медичних закладів у здійсненні лікувально-профілактичних антинаркотичних заходів. *Індивідуально-особистісні* фактори являють собою: відсутність родини; низький культурний і освітній рівень особи; анти суспільний вплив на особу оточуючого середовища; зв'язок з кримінальним світом[199,с.99]. *Культурологічні* – негативний вплив засобів масової інформації, телебачення, літератури. *Фактори, пов'язані із психотравмуючою, конфліктною ситуацією* на ґрунті: незадовільних соціально-побутових та житлових умов; попереднє засудження [199,с.100].

У регіональній кримінології, що фактично сформувалася у окремий напрям наукових досліджень, послідовниками ідей і авторів, якої ми є

використовують різноманітні терміни та поняття, що відображають зміст причинно-наслідкового комплексу злочинності у територіально-просторових системах, в тому числі і збуту наркотиків у Причорноморському регіоні. Так, О.І.Остроглядов оперує терміном детермінанти, як таким, що обумовлює злочинність у великих містах Причорноморського регіону [209,с. 114;210,с.109],

Описуючи детермінацію злочинності у великих містах Причорноморського регіоні материкової України О.І.Остроглядов, важливу роль відводить негативним процесам, пов'язаним з урбанізацією; високому рівню безробіття; соціальній нерівності населення; насиченості регіону наркозлочинністю та рецидивною злочинністю; високій концентрації у мегаполісі рецидивістами, що підсилює криміногенність оточуючого середовища; надмірна насиченість регіону незаконною зброєю; низький рівень викриття злочинного наркообігу; невинуватена гуманізація кримінального законодавства; неналежна організація профілактики злочинності серед населення тощо [213,с.92].

Бойко В.В., вирішуючи питання детермінації протиправної діяльності у великих містах, в тому числі і Причорноморського регіону оперує поняттям фактори, чинники та детермінанти в якості синонімів [34, с.297-302]. Вчена доходить висновку, що злочинність у великих містах (в тому числі і Причорноморського типу) детермінують певні групи чинників різного набору і характеру. Серед них, вчена особливо наголошує на сукупностях чинників географічного, соціально-економічного, інформаційно-політичного, демографічного, соціально-психологічного, організаційно-управлінського, виховного та ін. характеру[34, с.297-302]. Для курортних міст Причорноморського регіону, в силу специфіки природно-географічного положення і рекреаційних особливостей є характерними міграція населення та злочинних елементів і, пов'язані з цим сезонні коливання. Протягом травня – вересня тисячі приїжджих прибувають до цих міст на відпочинок, за ними

мігрують і злочинні елементи [33, с.113-114]. Протягом відпочинку збільшується так званий «попит на розваги» - алкоголь, наркотики і т.д. що, й обумовлює збільшення різних видів кримінальних правопорушень, в тому числі і пропозиції та збуту наркотичних засобів. Інші фактори обумовлюють попит на наркотики у Причорноморському регіоні серед осіб переселенців, чи прибулих із зон безпосередніх бойових дій. Психологія дій таких потенційних споживачів наркотиків ґрунтується на стресі, бажанні відійти від дійсності, позбутися негативних емоцій, пов'язаних: із пораненнями; втратами майна, рідних чи близьких; страху перед майбутнім.

Під час вивчення витоків наркозлочинності на загальному рівні, ми здійснюватимемо аналіз детермінантів незаконного збуту наркотиків усього комплексу, що обумовлює це явище на загальнодержавному рівні; особливий рівень передбачатиме вивчення цього та пов'язаних з ним явищ на рівні окремих територіально-просторових систем та певних соціальних груп; і на рівні одиничних злочинних проявів ми спробуємо розкрити фактори вчинення незаконних збуту наркотиків на конкретній території – у Причорноморському регіоні материкової України, конкретними особами у певних життєвих ситуаціях та обставинах.

З цією метою цілком доречним є вивчення та узагальнення знань про детермінацію незаконного збуту наркотиків у сучасній юридичній літературі. З цього приводу, у наукових публікаціях, присвячених причинам та умовам злочинності у Причорноморському регіоні нашої країни по різному визначають її систему детермінації, в залежності від детермінації різних видів кримінальних правопорушень. Так, А.М.Бабенко, досліджуючи територіальні особливості злочинності, в тому числі і пов'язаної з незаконним обігом та збутом наркотиків у Причорноморському регіоні, важливу роль відводить регіональним особливостям географічного положення регіону, специфіці його історичного розвитку, місцю розташування території, віддаленість регіону від кордону, специфіці транспортних шляхів сполучення, наявності природних

ресурсів, ступеню його соціально-економічного розвитку, інтенсивності міграційних процесів у регіоні, домінуванню тих або інших пріоритетів у суспільній думці, особливостям діяльності органів місцевої влади, ефективності діяльності територіальних підрозділів правоохоронних органів [5, с. 207- 210].

Б.М.Головкін та В.В.Шаблистий, аналізуючи причини та умови наркозлочинів, серед широкого спектру факторів, значну роль відводять недолікам у роботі правоохоронних органів, які ведуть боротьбу із наркозлочинністю; вигідне географічне розташування України для транзиту та контрабанди наркотиків; розповсюдженість наркотичної субкультури серед населення; негативний вплив засобів масової інформації на свідомість населення та прищеплювання споживацького способу життя; наркотизація свідомості молодіжного середовища, а також установ виконання покарань[176,с.320-321]. Не остання роль фахівцями відводиться високій прибутковості діяльності пов'язаної із торгівлею наркотиками; надмірній пропозиції ринку наркотиків та психотропних речовин, які поширюються через мережі Інтернет, різноманітні веб-сайти, чат-боти, а також через приховану та відкриту рекламу у вигляді написів на стінах, на асфальті у громадських місцях[176,с.320-321]. Окреме місце відводиться сприятливому кліматичному середовищу для вирощування власної наркотиковмісної рослинної сировини, та високому попиту і прибутковості діяльності, пов'язаної зі збутом наркотиків рослинного походження кустарного виробництва.

Група авторів у складі А.М.Бабенка, В.Я.Конопельського, І.М.Чекмарьової дійшли висновків, що різні сукупності наборів факторів діють на загальнодержавному, регіональному та індивідуальному рівні й детермінують наявність певного середовища у регіоні, а отже, і обумовлюють специфічний стан злочинності[14, с.109], в тому числі і пов'язаної зі збутом наркотиків. Залежно від регіонального набору та специфіки впливу на соціальні процеси криміногенних і антикриміногенних факторів, обумовлюється власно притаманні кількісно-якісні показники (рівень, динаміка, структура, географія

тощо) кримінально караного збуту наркотиків [14, с.109]. Отже, на систему показників збуту наркотиків у Причорноморському регіоні впливає ціла сукупність не тільки загальнодержавних, місцевих, а і індивідуальних факторів, такі набори для кожного регіону є різними, в тому числі і для Причорноморського (Миколаївської, Одеської та Херсонської). Ці детермінаційні комплекси мають свою специфіку і, власне, притаманні особливості впливу на рівень, структуру, інтенсивність і т.д. збуту наркотиків у конкретних територіально-просторових системах.

По іншому підходить до вирішення проблеми витоків злочинності у Причорноморському регіоні України Р.В.Бурдега, який обґрунтовує і стоїть на позиціях – факторів, як основних термінологічних складових детермінації злочинності на регіональному рівні[41,с.110-116; 42,с.113-118]. У детермінаційному комплексі протиправної діяльності Р.В.Бурдегою представлено цілісну систему факторів злочинності у Причорноморському регіоні, яка складається із факторів загальнодержавного, місцевого та індивідуального рівня. Загальнодержавні факторами злочинності у Причорноморському регіоні представлені сукупності історичних, географічних, соціально-економічних, демографічних, психологічних, культурно-виховних та інформаційних факторів. Місцеві фактори злочинності формуються на основі: недоліків у роботі місцевих правоохоронних органів; високій концентрації установ виконання покарань у виді позбавлення або обмеження волі; високою враженістю місцевого населення тюремною ідеологією; значним рівнем безробіття; помітно вищим за суміжні області рівень споживання алкоголю, наркотиків і психотропних речовин; негативною роллю ЗМІ та ін. Індивідуальний рівень представлений схильністю певних індивідумів і категорій осіб до вчинення кримінальних правопорушень (особливості виховання, образу життя, рівня освіти, оточуючого середовища і т.д.)[42,с.4-5].

Відтворення незаконного збуту наркотичних засобів психотропних речовин та їх аналогів в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях

значно підсилює негативні зміни у стані первинних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень неповнолітніх; слабкий контроль за діяльністю організованих злочинних угруповань що спеціалізуються на вчиненні контрабанди, торгівлі наркотиками та психотропними речовинами, а так само на торгівлі зброєю, проституції, торгівлі людьми, незаконної міграції тощо[42,с.4-5].

У Причорноморському регіоні важливу роль у детермінації наркоз буту відіграють психологічні фактори: такі, як субкультура, споживацьке ставлення до життя, толерантне ставлення до протиправної поведінки, «тюремна ідеологія» і т.д.. Результати сучасних наукових досліджень також доводять, що на психологію потенційних осіб, схильних до збуту наркотиків у досліджуваному регіоні впливають: пропаганда культу наживи, отримання матеріальної вигоди будь-яким шляхом, романтизація діяльності злочинних організацій та бандитизму, героїзація кримінальних авторитетів, які стали домінуючими образами у кінематографі, телепередачах, радіо, в Інтернеті та у інших засобах масової інформації [41, с.114]. Ще одним фактором досліджуваного виду наркозлочинності можна визнати недоліки та прорахунки у реалізації замісної підтримувальної терапії наркозалежних. З одного боку замісна підтримувальна терапія допомагає наркозалежним легше перенести негаразди зі здоров'ям, з іншого боку, така терапія не є лікуванням і не позбавляє осіб,що зловживають наркотиками від такої залежності. Разом з тим, практиці відомо багато випадків, коли у середовищі осіб, які знаходяться на вказаній території процвітає і нелегальний збут наркотичних засобів. У тому числі до такої діяльності залучається і медичні працівники[256]. Отже, такий феномен, як замісна підтримувальна терапія та середовище осіб, які задіяні у її реалізації потребує особливої уваги з боку державних органів.

А.М.Бабенком свого часу доведено високу кореляційну залежність між щільністю населення (+0,80), рівнем урбанізації (+0,89), «маятниковою» (+70) міграцією; за даними вченого, ступінь тісноти взаємозв'язку між

наркозлочинністю, кількістю населення та кримінальним оточенням злочинців коефіцієнт кореляції становить $+0,76$ [8,с.16-26]. На рівень наркозлочинності у регіоні і, відповідно, наркозбуту у Причорномор'ї істотно впливає рівень алкоголізації у регіоні з коефіцієнтом кореляції $+0,64$; вченим також виявлено залежність наркозлочинності у Причорноморському регіоні від рівня безробіття, кількості розлучень, виховання злочинця у неповній сім'ї та негативним впливом родини з коефіцієнтами кореляції на рівні від $+0,50$ до $+0,54$ [8,с.16-26].

Використовуючи метод картографічного аналізу, А.М.Бабенко виявлено статистичну залежність між кількістю у регіоні наркозлочинів та концентрацією і географією розташування тюрем у регіонах. Порівняльний аналіз кількості інтенсивності наркозлочинності, рецидивної, злочинності неповнолітніх з «географією» розташованих на території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей тюрем [5,с, с. 264-267;8,с.16-26], довів наявність високої кореляції між ними. Наприклад, географія високих показників інтенсивності наркозлочинності у містах і селищах на території Одеської, Миколаївської та Херсонської практично повністю співпадали з географією місця розташування у регіонах тюрем, виправних колоній та слідчих ізоляторів [5,с, с. 264-267;8,с.16-26]. Вченим представлено карти та адреси, згідно до яких в Миколаївській області зосереджено 7 установ з виконання покарань, в Одеській та Херсонській – по 6 установ [5,с, с. 264-267;8,с.16-26]. Нагадаємо, що саме ці регіони характеризуються складною криміногенною обстановкою у сфері наркозлочинності та збуту наркотиків.

Одним із центральних і головних факторів загострення криміногенної обстановки у різних країнах, в тому числі ситуації у сфері споживання та збуту наркотичних засобів, завжди виступають гострі соціально-економічні або політичні потрясіння – війни, збройні конфлікти, стихійні лиха, негативні зміни у політичному курсі країни. Але найбільш негативними факторами зростання злочинності, в тому числі і пов'язаної зі збутом та споживанням наркотиків

завжди виступала війна. 24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала неоголошену війну проти України. Результатом практично річної збройної агресії для України виявилися сотні зруйнованих міст та селищ, знищення соціально-економічної і критичної інфраструктури; пошкодження та руйнація великої кількості домівок громадян та підприємств, тисячі загиблих, поранених і скалічених, зростання обсягів неконтрольованої зброї та наркотиків тощо. Все це, за твердженням фахівців, призвело до небувалих негативних зрушень у соціально-економічних, політичних та демографічних процесах – масова міграція, безробіття, збідніння та знедолення колосальної кількості українців все це поставило мільйони людей в умови фізичного виживання[11,с.54-55]. Масове переселення громадян з територій активних бойових дій призвели до аномальної концентрації великої кількості населення у відносно небезпечних регіонах України; велика кількість людей, залишившись без даху над головою та без засобів для існування опинилася у надзвичайно складному матеріальному становищі. Така ситуація детермінувала нові кримінологічні реалії, а саме, - загострення криміногенної обстановки, зростання злочинності, появу нових форм та видів злочинної діяльності. Особливо небезпечними виявилися організовані форми наркоз буту [11,с.54-55]. Причорноморський регіон, перебуваючи у сфері стратегічного напрямку збройної агресії зазнав різного роду нових кримінологічних викликів. Війна потягла за собою та загострила вплив різних інших факторів, що негативно впливають на стан злочинності і на поширення наркоманії і пов'язаного з нею незаконного збуту наркотиків.

Похідним від війни вагомим фактором, який істотно знижує доходи у бюджет, а отже, знижує можливості держави для забезпечення соціального сектору в нашій країні є наявність тіньової економіки. Так, за даними Міністерства економіки,протягом останніх років доля тіньової економіки у загальній структурі доходу складає у середньому 30-32 від ВВП України[263]. Протягом 2020-2022 років найбільша доля тіньових прибутків фіксувалася у

сфері нерухомості – 30-44%; істотна питома вага «тінізації» у транспортній сфері – 44%; у переробній сфері та наданні послуг – 26%; у торгівельній сфері – 26-35%; у фінансовому секторі – 30-33%; у переробній та добувній промисловості рівень тонізації становить від 31 до 39% [263]. Представлені дані свідчать про те, що більше третьої частини прибутків у різних секторах економіки знаходиться поза сферою контролю держави. На загальнодержавному та регіональному рівні це суттєво зменшує прибутковість бюджетів та можливостей з підняття рівня та якості життя населення; тягне за собою низький рівень заробітної платні зменшує привабливість для отримання законних прибутків, сприяє пошуку певними категоріями осіб прибутків у «нелегальних» видах діяльності. А враховуючи високу прибутковість сфери нелегальної торгівлі наркотиками, значна частина осіб переходить до зайняття подібного роду діяльності.

Наступним негативним економічним фактором злочинності, в тому числі і незаконного збуту наркотиків є високий рівень інфляції, який, за даними, опублікованими Державною службою статистики України, у 2022 році сягнув 26,6% [150]. У жовтні 2022 року споживча інфляція в річному вимірі пришвидшилася до 26,6% (із 24,6% у вересні). У місячному вимірі ціни зростали на 2,5%. Про це свідчать дані, опубліковані Державною службою статистики України [150]. Безумовно, такі наслідки викликані повномасштабною війною Росії проти України, які потягнули за собою руйнування об'єктів промисловості, зменшення виробництва, руйнування транспортного сполучення, порушення ланцюгів постачання, збільшення собівартості продукції, зростання цін на всі види товарів. У сукупності це призвело до надмірного навантаження на бюджети українських родин, зменшення купівельної спроможності. Це виявилось додатковим фактором привабливості злочинної діяльності для певних категорій осіб, і особливо, - для незаконного збуту наркотиків, - як альтернативи законослухняного способу життя.

Нагадаємо, що в Україні впродовж останніх років стабільно фіксується високий рівень інтенсивності наркозлочинності, який у середньому реєструється на рівні 70 злочинів та 100 тис. населення [8, с.16-26]. При цьому Одеська (139 на 100 тис. населення), Миколаївська (171 на 100 тис. населення), та Херсонська (166 на 100 тис. населення) області характеризуються одними з найбільш насичених рівнями наркозлочинності; у той час, як західні регіони – або наближаються до середньо українських, або є значно меншими за насиченістю наркозлочинністю і, відповідно, збутом наркотиків (Закарпатська – 30; Тернопільська – 54; Львівська – 71 злочини та 100 тис. населення) [5,с.161]. Середні коефіцієнти наркозлочинів на 100 тис. населення за регіонами у світі мають такий розподіл: Північна Америка – 20; Західна Європа – 15,1; Африка – 43,6; Латинська Америка – 13,6; Східна Європа – 18,4 [5,с.161]. Як правило, рівень наркотизації населення і, відповідно, наркоз буту фіксується вище у тих країнах, де є гіршими розвиток економіки та нижчим рівень життя населення.

Відсутність або наявність роботи обумовлює певний стан, поведінку та образ життя людини та її родини. У зв'язку з цим, рівень безробіття будь якої країни обумовлює той або інший стан криміногенної обстановки. Так, у період з 2015 по 2021 рік в Україні спостерігалася відносно стабільна ситуація у сфері зайнятості населення. Рівень безробіття (тобто відношення кількості безробітних до осіб працездатного віку коливалася на рівні 9-12 відсотків[246;247;248;281]. Така ситуація не у значній мірі корелювала з аналогічними зарубіжними показниками. Наприклад, при середньому відсотку безробіття у Європі – 6,2%, У Іспанії безробіття не перевищує 12,6%, у Греції – 11,9%, у Італії – 7,7%, у Франції – 7,4%[245]. Після початку повномасштабної війни Росії проти України наряду з колосальними економічними втратами, в нашій країні істотно збільшився рівень безробіття. На сьогоднішній день в Україні зафіксовано один з найвищих рівнів безробіття у Європі і за усі часи незалежності. За даними Міністерства економіки у 2022 році він сягнув 30-35%[266;248]. Тобто, рівень безробіття збільшився у три рази і практично

третина населення працездатного віку з тих або інших причин втратило роботу, а отже, позбавилося законних джерел для існування. Особливо гострою ця ситуація виявилась на території Причорноморського регіону, де такі області, як Одеська, Миколаївська, Херсонська внаслідок завдання масштабних руйнувань (а останні дві – часткової або масштабної окупації) позбавилися своїх підприємств та традиційних робочих місць. І це при тому, що за даними фахівців, Причорноморський регіон, порівняно з іншими територіями країни, в силу регіональних особливостей пропозиції та попиту на ринку праці та вимог до робітників, завжди характеризувався складною ситуацією із працевлаштуванням. Довгі роки найвищий рівень з безробіття фіксувався у Херсонській області, друге місце за складнощами у працевлаштуванні належить Миколаївській, і на третьому місці за складнощами знайти роботу у регіоні відводиться Одеській області [41,с.110-116;247; 279]. Таким чином, високий рівень безробіття виступає вагомим фактором для наркозлочинності, в тому числі і для незадовільних кількісно-якісних показників збуту наркотиків у Причорноморському регіоні нашої країни. З описаними факторами має тісний взаємозв'язок наступні два фактори - соціальна нерівність та розшарування населення.

У науковій літературі є поширеною думка, що важливим фактором злочинності, в тому числі і наркозлочинності виступає соціальна нерівність та розшарування населення. Кримінологами вже давно доведено, що стабільність у суспільстві піддається серйозному випробуванню, коли різниця між рівнем життя багатих та бідних прошарків населення перевищує 10-кратну величину. В Україні ця різниця сягає тисячу і більше разів. Розшарування в українському суспільстві призвело до появи незначного відсотку (2,8-3%) надзвичайно багатих людей, тоді як понад 60% перебувають поза межею бідності; і лише 47 % населення нашої країни умовно вважаються представниками середнього класу [126, с. 98]. За кримінологічними даними, суспільство стрімко криміналізується та радикалізується, якщо в ньому поза межею бідності

перебуває більше 10% населення. Так званий середній клас, якщо він переважає у суспільстві, є запорукою його стабільності [126, с. 98]. Отже, фактори соціальної нерівності та розшарування населення істотно впливають на природні бажання людей жити не гірше за інших, а відсутність у країні легальної можливості забезпечити гідний рівень життя, на індивідуальному рівні спонукає певних осіб шукати протиправні шляхи заробітку. А оскільки, торгівля наркотиками є дуже прибутковим видом діяльності і при високому попиті на наркотики у Причорноморському регіоні, то цілком зрозуміли виглядають негативні кількісно-якісні параметри наркоз буту на території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей. Таким чином, наявність великих матеріальних статків у одних прошарків населення, на фоні відсутності можливості для задоволення елементарних матеріальних потреб у інших, - є значним важелем для прийняття певними категоріями осіб на індивідуальному та груповому рівнях рішення зайняття незаконним збутом наркотичних засобів з метою отримання великих прибутків. І, навіть, ризики бути пригнученими до кримінальної відповідальності не стає достатньою перешкодою для убезпечення населення від (такого роду) такої діяльності.

Важливим фактором, що обумовлює загострення криміногенної обстановки, в тому числі і у сфері збуту наркотиків у Причорноморському регіоні вважають також велику кількість мігрантів та вимушених переселенців з територій, охоплених бойовими діями[14,с.123-124]. Протягом 2014-2018 років в цьому регіоні фіксувалося загострення криміногенної обстановки. У той же час вчені зафіксували зв'язок між цим явищем та великою насиченістю регіону переселенцями: в Миколаївській області їх налічувалося – 8 275, у Херсонській – 12 475, а в Одеській – 30 324 осіб; тоді, як у західних регіонах - в Тернопільській області перебувало 2 623, у Чернівецькій – 2 876, у Рівненській – 3 170 переселенців. Динаміка прибуття переселенців до регіону співпадала з динамікою ускладнення криміногенної обстановки[14,с.123-124]. Вчені, провівши відповідні спостереження, дійшли висновків, що самі по собі міграція

та масове вимушене переселення населення прямо і миттєво не впливає на злочинність, оскільки, найчастіше – це законослухняні верстви населення. Разом з цим, ситуація, коли тисячі людей залишилися без житла, роботи та засобів до існування, у перспективі призводить до збільшення соціального напруження в регіонах, загострення соціальних протиріч, і, як наслідок, до ускладнення криміногенної ситуації в регіоні[14,с.123-124]. Якщо ж врахувати, що внаслідок масштабного вторгнення РФ в Україну у 2022 році, кількість внутрішніх переселенців збільшилася з 1 млн. 428 тис. 077 осіб протягом 2014-2017 років до 5 млн. осіб у 2022 році. При цьому, якщо до 2021 року у Причорноморському регіоні проживало близько 50 тис. осіб – переселенців[14,с.123-124], то на кінець 2022 року за офіційними даними, у південному регіоні (на Одещині та Миколаївщині) проживають близько 700 тисяч внутрішньо переміщених осіб[51;86;49]. Тут можна констатувати, що соціальна напруженість, а отже і загострення соціальних протиріч, внаслідок цього у країні зросли у десятки разів.

На фоні війни з росією та пов'язаних з цим негативних соціально-економічних процесів, Україна зайняла перші сходинки за рівнем небезпеки для проживання, за кількістю загиблих та скалічених від артилерійських обстрілів та мін; є лідером за смертністю на дорогах; знаходиться у трійці самих нещасних людей у світі; наша країна вважається лідером в Європі за кількістю психічних розладів; зайняла перші сходинки рейтингів за кількістю біженців (понад 8 млн. осіб виїхали з України тільки у Європу) [33,с.118-119; 49; 76; 192, с. 6] та поствійськового синдрому. За даними кримінологічних досліджень, в Україні 41% осіб перебувають у складній соціально-економічній ситуації і вважають себе нещасними. Тільки одна з десяти осіб визнає себе щасливою, в той же час, кожна третя особа страждає від психологічного перенавантаження, нервових або психічних розладів [33,с.118-119; 49; 76; 192, с. 6] від соціально-економічних негараздів та лиха від наслідків війни. На цьому тлі у південних регіонах нашої країни фіксується велика кількість проявів

психологічного дискомфорту, нервового напруження, невпевненості у завтрашньому дні. Це зумовлює підвищену знервованість, збільшення психічних розладів і, як наслідок, у людей виникають психологічні потреби і бажання відходу від реальності, зменшення психологічного навантаження. На індивідуальному рівні у великої кількості людей виникає гостра потреба зняття психологічного стресу, що часто це знаходить прояв у вживанні алкоголю та наркотиків. Всі ці фактори у сукупності зумовлюють збільшення споживання та пропозиції наркотиків у Причорноморському регіоні України.

Важливу роль у детермінації незаконного збуту наркотиків у Причорноморському регіоні відіграють центральні та місцеві засоби масової інформації. За вдалим висловом С.Ф.Денисова, поширення злочинної поведінки через ЗМІ здійснює подвійний негативний вплив на споживачів інформаційної продукції: з одного боку, на спеціально-кримінологічному рівні це «підсилює» причинний комплекс злочинності (в тому числі і наркозлочинності) через масову інформатизацію населення; з іншого – на індивідуальному рівні стає прикладом для копіювання тієї або іншої поведінки чи прищеплювання певного стилю життя у людському середовищі [85, с. 136;282,с.2452-2457], а саме, - через демонстрацію у кінофільмах споживання алкоголю, вживання наркотиків, ведення аморального чи злочинного способу життя тощо.

Отже, підсумовуючи результати цієї частини нашого дослідження, слід зазначити, що вивчення злочинної поведінки та її першопричин детермінації незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України варто здійснювати на трьох рівнях – на загальному, особливому-спеціальному та одиничному (індивідуальному). На загально соціальному рівні незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України обумовлюють сукупність соціальних, економічних, політичних, інформаційних та інших факторів, що негативно впливають на якість життя населення. На спеціальному рівні це, як правило безпосередні фактори - недоліки

організаційно управлінського, правоохоронного, запобіжного, інформаційного та іншого характеру, що погіршують криміногенну обстановку і обумовлюють негативні зміни у кількісних та якісних показниках досліджуваного виду кримінальних правопорушень. Індивідуальний рівень передбачає набори факторів, пов'язаних із середовищем та життєдіяльності конкретної особи або групи осіб, - їх умови соціалізації, виховання, оточення, умови проживання, якість життя, можливості для задоволення власних соціальних, економічних та інших життєвих потреб тощо.

Висновки до розділу 2

На підставі вивчення кількісно-якісних показників незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України, осіб, які вчинили ці кримінальні правопорушення та їх детермінації, ми дійшли наступних висновків:

Військова агресія російської федерації проти України обумовила ускладнення криміногенної обстановки в нашій країні збільшення рівня споживання та зростання пропозиції і розширення сфери незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Особливо гострими ці проблеми виявилися на території Причорноморського регіону нашої країни – в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях, тобто у регіонах, які, безпосередньо постраждали від російського вторгнення.

З початком війни нами зафіксовано погіршення кількісно-якісних показників кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків. Якщо протягом 2015 – 2021 років доля наркозлочинів в середньому коливалася на рівні близько 5%, то з початком війни, - у 2022 році їх питома вага зросла до 10%, тобто, зростання відбулося у два рази (з 4,5 % у 2015 році до 10 % у 2022 році). На сьогоднішній день кожне десяте кримінальне

правопорушення, що вчиняється в Україні, пов'язане із незаконним обігом наркотиків. Що стосується Причорноморського регіону, більшість якого знаходилася у зоні активних бойових дій, або в яких відбувається процес відновлення після де-окупації, то тут доля наркозлочинності збільшилася від 7 до 14,6%. Причорноморські регіони характеризуються високою питомою вагою збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів: в Одеській області їх вчиняється 23,3%; у Миколаївській – 36%; і у Херсонській – 31% у структурі кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Причорноморський регіон характеризується високою інтенсивністю незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Якщо протягом 2015-2021 рр інтенсивність наркоз буту у Закарпатській області становила 8 випадки на 100 тис. населення; у Чернівецькій – 6, Львівська області – 4 випадки на 100 тис. населення, то в Одеській області вона фіксувалася на рівні – 15; у Миколаївській – 17; у Херсонській області - 23 кримінальних правопорушень на 100 тис. населення.

Проведеним дослідженням встановлено, що незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів дає підстави стверджувати, що у Причорноморському регіоні України в абсолютній більшості вчиняють непрацюючі особи чоловічої статі, як молодого, так і дорослого віку від 18 до 54 років, громадяни України, українці, які на момент вчинення злочину, передбаченого ст. 307 КК України, були неодруженими. Здебільшого особи, що вчиняли незаконний збут наркотиків і психотропних речовин у досліджуваному регіоні, характеризуються середнім рівнем освіти, на момент вчинення кримінального правопорушення ніде не працювали й не навчилися. Практично чверть осіб, що вчиняли злочин даного виду на території Причорномор'я мають досвід протиправної діяльності, зокрема, раніше засуджувалися за злочини, переважно, у сфері незаконного обігу наркотиків.

Близько 20 % осіб, що вчиняють незаконний збут, передбачений ст. 307 КК України, на теренах Одеської, Миколаївської й Херсонської областей реалізують його в співучасті та у складі організованих груп чи злочинних організацій.

Детермінація незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України здійснюється на трьох рівнях – на загальному, особливому-спеціальному та одиничному (індивідуальному). На загально соціальному рівні незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України обумовлюють сукупність соціальних, економічних, політичних, інформаційних та інших факторів, що негативно впливають на якість життя населення. На спеціальному рівні це, як правило безпосередні фактори - недоліки організаційно управлінського, правоохоронного, запобіжного, інформаційного та іншого характеру, що погіршують криміногенну обстановку і обумовлюють негативні зміни у кількісних та якісних показниках досліджуваного виду кримінальних правопорушень. Індивідуальний рівень передбачає набори факторів, пов'язаних із середовищем та життєдіяльності конкретної особи або групи осіб, - їх умови соціалізації, виховання, оточення, умови проживання, якість життя, можливості для задоволення власних соціальних, економічних та інших життєвих потреб тощо. Наведені фактори об'єднуються та підсилюються у своєму впливі наслідками військової агресії РФ проти України, що призводить до негативних змін кількісно-якісних показників незаконного збуту наркотичних засобів психотропних речовин та їх аналогів на території Причорноморського регіону України.

Відтворення незаконного збуту наркотичних засобів психотропних речовин та їх аналогів в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях значно підсилює негативні зміни у стані первинних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень неповнолітніх; слабкий

контроль за діяльністю організованих злочинних угруповань що спеціалізуються на вчиненні контрабанди, торгівлі наркотиками та психотропними речовинами, а так само на торгівлі зброєю, проституції, торгівлі людьми, незаконної міграції тощо.

РОЗДІЛ 3 КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ЗБУТУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ У ПРИЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ МАТЕРИКОВОЇ УКРАЇНИ

3.1. Міжнародний досвід запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України

Вивчення стану наркозлочинності та досвіду запобігання збуту наркотиків у зарубіжних країнах дає підстави стверджувати, що за ступенем небезпеки ставлення до незаконного наркобізнесу у світі є схожим до терористичній діяльності, торгівлі зброєю та іншим вкрай небезпечних видам злочинної діяльності. За оцінками експертів, сукупний світовий обіг наркотиків оцінюється на сьогодні в 900 млрд доларів США. Це перевищує бюджети багатьох країн світу, створює загрозу для соціально-економічного, демографічного та політичного життя окремих політичних систем. Лише у США щорічні доходи від нелегального наркобізнесу становлять понад 400 млрд доларів. Діяльність міжнародних організованих злочинних угруповань, які спеціалізують на продажі наркотиків, в тому числі і в Україні, є розповсюдженою практично в усіх регіонах і досягають надзвичайно небезпечного рівня[217,с.16]. За даними правоохоронних органів Великої Британії, на ґрунті наркоманії та незаконного збуту наркотиків вчиняється понад 75% злочинів корисливої, насильницької, корупційної і т.д. спрямованості. У США звичайний наркоман вчиняє щорічно понад 200 злочинів[261,с.28].

Географічне розташування Причорноморського регіону материкової України, наявність розгалуженої мережі транспортних шляхів (повітряні, річні, морські, залізничні, автомобільні) ставить цю територію у надзвичайно

привабливу не лише для місцевих злочинців, а і у коло інтересів міжнародної наркозлочинності. Злочинні елементи вже давно використовують територію нашої держави не лише як транспортну артерію для перевезення наркотиків, але і у якості новий ринків їх збуту[239,с.4]. В умовах війни і збільшення попиту на наркотики ситуація у цій сфері набуває нових – негативних тенденцій.

У зв'язку із війною в нашій країні склалася дуже нестандартна ситуація. Тисячі зламаних судеб, колективний психологічний стрес, тисячі біженців та переселенців (велика частина з яких постраждала саме у Причорноморському регіоні). Ці обставини створили сприятливе підґрунтя для збільшення попиту і пропозиції наркотиків як в цілому по країні, так і в описаному регіоні. З іншого боку революція в галузі електроніки і зв'язку, новітні технології, засоби зв'язку та комунікаційні, можливості швидкого обігу грошей, все це збільшило ділову активність, в тому числі і у сфері незаконного обігу наркотиків. Сучасні банківські можливості безконтактної комунікації і конфіденційність розширили можливості для ведення протиправної діяльності.

Розвиток суспільства, як вірно зазначає Е.В.Расюк, останніми роками розширив можливості для злочинних угруповань у сфері торгівлі зброєю та наркотиків. А високі прибутки від незаконного обігу наркотиків у поєднанні з швидким розширенням ринку їх споживанням наркотиків призводить до ускладнення наркоитуації у країні і пов'язаних з цим явищем інших негативних процесів[239,с.20]. За таких умов ступінь ризику бути затриманими істотно знижується, а можливостей для ведення протиправної діяльності з подальшим уникненням кримінальної відповідальності – збільшується. Цим скористалися як місцеві, так і зарубіжні злочинні елементи, які спеціалізуються на отриманні прибутків від торгівлі наркотиками.

Багаторічний досвід запобігання незаконному збуту наркотиків у різних підрозділах Причорноморського регіоні дозволяє констатувати, що важливою особливістю діяльності торгівців наркотиками останніх років є прагнення до

налагодження системи збуту наркотиків; збільшенн площ та обсягів вирощування наркотиковмісної сировини з маку та конопель; постійне удосконалення системи постачання та доставки наркотиків; розширення асортименту пропозиції наркотиків; розробка заздалегідь продуманих та нестандартних маршрутів пересування та місць зберігання наркотиків; вдосконалення способів конспірації протиправної діяльності та уникнення відповідальності. Це стосується як внутрішнього ринку «пропозиції» наркотиків, так і їх контрабанди із сусідніх країн.

Система збуту наркотиків у Причорноморському регіоні в узагальненому вигляді включає в себе у різних комбінаціях такі ланцюжки: незаконне культивування наркотиковмісних рослин; виробництво природних або синтетичних наркотиків; транспортування або доставка (новою поштою, через кур'єра і т.д.) наркотиків до місць призначення; їх розповсюдження різними способами; оримання/відмивання доходів від наркоторгівлі. Збут наркотиків є кінцевим етапом протиправної діяльності, саме він і являє собою головну мету збувачів, є найбільш небезпечним і головним завданням з виявлення, припинення, запобігання чи профілактики з боку правоохоронних органів. Роздрібна ціна, як правило є значно вищою ніж дрібного чи середнього оптової, а отже, і привабливою з точки зору злочинців.

У зв'язку з цим, систему запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України не можна визнати ефективною без урахування досвіду діяльності у цій сфері у зарубіжних країнах. Сучасна стратегія у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів та наркоманії може якісно реалізуватися на трьох рівнях: міжнародному, державному і регіональному[238,с.105].

У світовій практиці застосовується два підходи щодо політики держави у запобіганні наркозлочинності та пов'язаної з нею наркоманії. Перший – так званий «ліберальний» підхід, характеризується толерантним ставленням до

осіб, які вживають наркотики, а попит на наркотики є легалізованим через їх контрольований та облікований продаж або розподіл (Голландія, Швейцарія, Данія і т.д.). При цьому незаконний збут, особливо його організовані форми переслідуються державою і за такі дії передбачено кримінальну відповідальність[128,с.452]. Другий підхід, - жорсткий, демонструють такі країни, як США, Франція, південноамериканські країни і т.д., характеризується суворим ставленням як до споживачів, так і до збувачів наркотиків. Кримінальне законодавство цих країн відрізняється жорстким покаранням, а політика держави спрямована на суворий контроль за дотриманням антинаркотичного законодавства і переслідування всіх учасників незаконного обігу наркотиків[128,с.452-453]. І перший і другий підходи, на нашу думку мають свої переваги та недоліки. При «ліберальному» підході зберігаються права людини, держава «співчуває» хворим на наркоманію та наркозалежним і надає можливість людині на самовизначення, пропонує різноманітні форми для лікування і усунення хворобливого стану. Недоліки такого ставлення – у соціальних наслідках. За таких умов розповсюджується культура споживання наркотиків, вони є доступними для широких верств населення, а отже, розкриваються можливості до втягування у наркоманію великої кількості людей. Другий підхід ставить суворе «табу» на вживання наркотиків, засуджує таку поведінку в усіх проявах суспільного життя, негативно налаштовує суспільну думку до осіб, які приймають участь у незаконному обігу наркотиків, блокують можливість наркоспоживачам, а особливо особам, що збувають наркотики досягнення позитивного результату у соціальному житті, так би мовити, стегматизують і всіляко обмежують їх можливості у реалізації своїх можливостей у житті. Негативні наслідки від такої політики – витрати великих коштів держави на запобігання незаконному обігу наркотиків; утримання великого штату органів, які проводять боротьбу з цим явищем; значний кошторис на витрату таких осіб у місцях позбавлення волі і на їх реабілітацію. Сюди ж можна додати і високий рівень рецидивної злочинності і протиправної

діяльності, пов'язаної із здобуттям коштів на придбання наркотиків. Не зважаючи на недоліки другого підходу, досвід правоохоронної діяльності та вивчення спеціалізованої літератури переконує нас все ж таки у прийнятності для України та Причорноморського регіону нашої країни в умовах війни все ж таки другого підходу. Оскільки темпи наркотизації, поширеність збуту наркотиків в умовах війни, суспільна небезпека та соціальні наслідки від таких явищ є надзвичайно високими і за нинішніх обставин вимагають особливо жорстокої реакції правоохоронних органів та припинення такої діяльності.

Для організації ефективної роботи зі зменшення обсягів незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України, і, як наслідок, покращення ситуації у сфері їх обігу корисним може виявитися досвід США. У цій країні в результаті виваженої антинаркотичної політики протягом останніх років спостерігається зменшення кількості збуту та споживання наркотиків.

Протидія збуту наркотиків і наркоманії стала практично в усіх штатах в США загальнодержавною і являє собою системну діяльність із запобігання цим явищам всіх суб'єктів - як урядових органів держави, так і неурядових організацій (наприклад, громадська організація "За Америку, вільну від наркотиків") [238, с.129]. Основні напрямки протидії наркоз буту і наркоманії у США полягають у цілому ряді заходів на загальнодержавному рівні, які деталізуються з урахуванням криміногенної обстановки на рівні окремих штатів. США отримуються принципу жорсткої у боротьбі зі злочинністю, в тому числі і протиправного збуту наркотиків; постійне збільшення фінансування правоохоронних органів, надання їм широких повноважень та збільшення їх чисельності.

Перш за все, в цій країні прийнято низку законодавчих актів, що посилюють інтенсивність заходів протидії незаконному обігу наркотиків, а також ряд програм із протидії наркоманії, які відповідним чином фінансуються, як із федерального, так і з місцевого бюджетів. Ці нормативні документи

присвячені питанням вивчення самих явищ, розробки на цій основі відповідних контрзаходів і ефективного застосування науково-практичних механізмів, які спрямовані на усунення та нейтралізацію причин і умов ринку пропозиції наркотиків і розповсюдження наркоманії[238,с.128-129]. Важлива роль також приділяється протидії організованим формам наркоз буту, а також злочинності, що з ним пов'язана (контрабанда та виробництво наркотиків, тероризм, легалізація «брудних» коштів і т.д.). Важлива роль у антинаркотичній політиці США відводиться підготовці кваліфікованих кадрів у правоохоронних органах для боротьби з наркозлочинністю та пов'язаною з нею злочинністю; а також міжнародному співробітництву у сфері протидії наркобізнесу, тероризму і торгівлі зброєю. Урядові органи держави та неурядові організації здійснюють систематичний моніторинг ефективності реалізації політики протидії наркобізнесу та наркоманії і вносять актуальні зміни до цих програм з метою їх максимально-ефективної реалізації [238,с.128-129]. Значну увагу у США також приділяють розробці та реалізації антинаркотичних програм з протидії поширенню наркотиків (як правило, вони розробляються на 5-10 років); взаємодії різних підрозділів правоохоронних органів у запобіганні незаконному обігу наркотиків; перекриттю каналів потрапляння наркотиків у США; припинення організованої злочинності, яка спеціалізується на збуті наркотиків. Як правило, правоохоронна діяльність і інших урядових структур із протидії незаконному обігу наркотиків підкріплюється значним фінансуванням та якісним технічним забезпеченням.

Крім цього у США здійснюється залучення та стимулювання комерційних структур та благодійних організацій, які беруть участь у протидії наркозбуту; проводяться масштабні заходи із затримання осіб, причетних до збуту наркотиків, виявлення їх зв'язків і локалізації мережі збуту наркотиків; здійснення міжнародної співпраці у питаннях запобігання потрапляння наркотиків на територію США з інших держав. Діяльність з протидії і профілактики незаконному обігу наркотиків супроводжуються засобами

масової інформації; проводяться також спеціальні заходи, спрямовані на профілактику наркоманії серед молоді [238,с.128-129].

Вивчення досвіду протидії незаконному обігу, в тому числі і збуту наркотиків у Голандії, засвідчив наявність толерантного ставлення у країні до споживачів наркотиків. Всі наркотики у країні поділяють на так звані “легкі” і “важкі”. В цій країні можливе перелідування, в тому числі і кримінальне лише за незаконних збут “важких” наркотиків. У Голландії розроблена на працює спеціальна модель, згідно до якої правоохоронним органам заборонено переслідування осіб, що вживають наркотики. Вся діяльність поліції спрямована на протидію несанкціонованому продажу “важких” наркотиків, а також на профілактику та на допомогу наркозалежним. Так звані “легкі” наркотики знаходяться у вільному продажу. В Амстердамі, наприклад, дозволена безкоштовна видача метадону та організовані заходи з обміну використаних шприців на нові [238,с.130-131; 4,с.16].

У теперішній час у Голандії фіксується зростання кількості не лише споживачів, а й наркозалежних осіб. Їх лікування відбувається у спеціальних консультативних бюро. У країні працює близько 200 антинаркотичних програм. Їх основним завданням є вирішення особистих і соціальних проблем наркозалежних. Навіть розробники та прибічники такої політики визнають недосконалість цієї ліберальної системи. Це пов’язано із неспроможністю уряду ефективно впливати на незаконний обіг наркотичних засобів, особливо на організовані форми збуту «важких» наркотиків[238,с.130-131; 4,с.16].

У межах вдосконалення системи запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України заслуговує на увагу вивчення практики протидії цим кримінальним правопорушенням у Великій Британії. Сучасна система запобігання кримінальним правопорушенням у Великій Британії (у тому числі й незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на регіональному рівні) являє собою системний вплив

на детермінанти злочинності, а також контроль за дотриманням законності та порядку всіма верствами населення. [253, с.125]. Навіть програма із запобігання злочинності, в якій важлива роль відводиться також і протидії наркозлочинності, має назву «Закон і порядок». Ця програма передбачає цілісну систему заходів соціально-економічного, правового та фінансового характеру, які спрямовані на дотримання законності і забезпечення ефективного контролю за злочинністю та зменшення рівня організованої злочинності, в тому числі і пов'язаної зі збутом наркотичних засобів [253, с.125]. Важлива роль у запобіганні злочинності (і окремому її різновиду - незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів) у Великій Британії приділяється інформуванню населення про рівень безпеки і ступеню враженості конкретних територій за місцем проживання громадян. У цій країні систематично створюються електронні карти враженості територій кримінальними правопорушеннями, які потім розміщуються у відкритому доступі, які інформують населення про їх поширеність у районах і вулицях міст [149,с.100]. Основні напрями запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Великій Британії являють складаються з: розробки конкретизованих програм запобігання кримінальним правопорушенням; стимулювання громадськості до виявлення, інформування і профілактики злочинності; збільшення фінансування боротьби зі злочинністю, насамперед оплати праці і поліпшення технічної оснащеності поліції; посилення кримінальної відповідальності для осіб, винних у вчиненні незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. У Великій Британії існує багаторівнева система загальносоціальної профілактики та спеціально-кримінологічного запобігання наркозлочинності із широким арсеналом різноманітних заходів соціального, медичного, економічного, психологічного і т.д. характеру[253,с.124-126; 214,с.152-153].

Практика запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Німеччині базується на цілісному

підході у протидії не лише наркозлочинності, а і широкому спектру явищ, які з нею пов'язані: нелегальній міграції, корисливій та організованій злочинності і т.д. Велика роль відводиться матеріально-технічному забезпеченню діяльності поліції, усуненню негативних явищ та процесів, які обумовлюють наркозлочинність, профілактика наркозлочинності серед неповнолітніх та молоді. Суттєва увага приділяється перекриттю каналів потрапляння наркотиків до споживачів. З цією метою налагоджується співробітництво з іноземними країнами; впроваджуються автоматизовані інформаційні бази з даними про осіб, які здійснюють протиправну діяльність, запроваджуються центри відео-спостереження, аналізу та реагування на протиправні прояви; здійснюється моніторинг Інтернет простору на предмет продажу наркотиків. Ефективна робота правоохоронних органів будується на плануванні, взаємодії і координації відповідної запобіжної діяльності. Основні зусилля правоохоронні органи Німеччини спрямовують на профілактику, взаємодію з населенням у протидії зазначеним злочинам і посилення довіри місцевого населення до органів поліції[214,с.152;253, с.151-152].

У рамках нашого дослідження цікавим може виявитися досвід протидії злочинності у Японії. Особливість географічного розташування Японії обумовлює те, що ця країна не є виробником наркотиків. Основні обсяги наркотрафіку країни завозяться з інших країн. Японія потерпає від діяльності організованих злочинних організацій, які контролюють поставки наркотиків до Японії і інших (переважно Азіатських) країн. Щорічно в цю країну тільки метамфетаміну потрапляє більше 20 тон. В основному наркотики потрапляють в Японію через морські шляхи, який виробляються у Тайвані, Китаї та Філіпінах[214,с.150-151;253, с.128-129]. Отже, цілком очевидним є той факт, внутрішній наркобізнес країни багато в чому пов'язаний із діяльністю міжнародних наркокартелів. Звідси і особливості запобігання наркоз буту в цій країні.

В цілому стратегія протидії кримінальним правопорушенням (в тому

числі й незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогам) у Японії базується на поєднанні 3 принципів: використання муніципальних програм запобігання та профілактики кримінальним правопорушенням; налагодження ефективної взаємодії населення з органами правопорядку; організація ефективної роботи громадських організації правоохоронної спрямованості. Наприклад, у Японії кожне відділення поліції у профілактиці та запобіганні кримінальним правопорушенням (в тому числі й незаконному збуту наркотичних засобів), співпрацює з громадськими об'єднаннями та окремими громадянами, які допомагають поліції. Це всіляко підтримується і вважається почесним обов'язком громадян [253, с. 169-176; 149, с.124-139].

Вивчення та узагальнення результатів різноманітних наукових досліджень вказує на те, що запобігання злочинності в Японії, в тому числі і незаконному збуту наркотиків базується на чіткій та виваженій кримінологічній політиці із застосуванням сучасних наукових знань. Запобіжна діяльність ґрунтується на застосуванні всієї сукупності соціальних, економічних, інформаційних і правових заходів. Велика увага в Японії приділяється профілактиці – первинної, вторинної, соціалізації та ре соціалізації злочинців. В Японії велику увагу приділяють залученню громадськості до протидії злочинності. Культура орієнтована на масове прищеплювання громадянам законослухняного способу життя, пропаганда толерантного та поважливого ставлення до закону та до людей[214,с.150-151;253, с.128-129]. Із позитивного досвіду Японії у практиці запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України можна запозичити: орієнтацію діяльності правоохоронних органів на організовані форми наркоз буту; обмеження можливості для розповсюдження наркотиків на всіх етапах цієї діяльності від виробництва, транспортування тощо. Створення єдиної бази даних щодо осіб, які приймають участь у незаконному обігу наркотиків; систематичне інформування

суспільства через засоби інформації щодо результатів боротьби з незаконним обігом наркотиків та про покарання, що застосовувалося до осіб, які займалися такою діяльністю; залучення широких верств населення до роботи з виявлення фактів наркоз буту та місць виготовлення та розповсюдження наркотиків, блокування сайтів, чатів і т.д., які здійснюють рекламу та пропозиції придбання наркотиків тощо.

Польща на сьогодні є одним з основних регіональних лідерів по виробництву психотропних речовин; а також транзиту, споживання і збуту наркотичних засобів. Польські організовані злочинні угруповання приймають активну участь у збагаченні за рахунок торгівлі наркотиками[261,с.27]. І оскільки ця країна є одним із найближчих західних країн-сусідів, то досвід запобігання наркозлочинності в цій країні може бети для нас корисним для вдосконалення системи запобігання наркоз буту як на загально-державному, так і на регіональному рівні. Вивчення спеціалізованої літератури дозволяє констатувати, що у Польщі ефективність запобігання наркозлочинності і особливо небезпечних її форм – збуту наркотиків досягається за рахунок посиленних поліцейських заходів, спрямованих на виявлення та локалізацію сфери збуту наркотиків, їх контрабанди, перекриття шляхів транспортування наркотиків та взаємодії з правоохоронними органами інших країн. У цій країні Євросоюзу приймаються довгострокові антинаркотичні програми, які належним чином фінансуються з державного бюджету і сприяють зниженню пропозиції на наркотики через профілактичний вплив на потенційних споживачів наркотиків[151,с.411- 412]. Важлива роль у Польщі відводиться налагодженню взаємодії правоохоронних органів із громадськими організаціями. Ці організації допомагають правоохоронним органам не лише у інформуванні та виявленні місць збуту та осіб, які проводять таку діяльність, а і здійснюють ефективну профілактичну роботу серед споживачів наркотиків. До такої роботи долучаються школярі, студенти, робітнича молодь та політично активні громадяни з різних верств населення[151,с.411- 412; 261,с.27-28].

Як загальновідомо, Грузія є дуже схожою за своїми кліматичними, географічними, природними, соціально-економічними, логістичними та іншими параметрами з Причорноморським регіоном нашої країни. Отже, досвід запобігання досліджуваному виду наркозлочинності може виявитися також цілком корисним у межах нашої наукової роботи. Практика запобігання наркозлочинності та збуту наркотиків у Грузії ґрунтується на централізованому впливі на сфери попиту та пропозиції. Зниження рівня наркотизації населення та обсягів збуту наркотиків в цій країні досягається на основі: вироблення та впровадження сучасної антинаркотичної політики, яка базується на вітчизняному та зарубіжному досвіді протидії; систематичне вдосконалення антинаркотичного законодавства в залежності від змін та тенденцій злочинності; спрямування зусиль Міністерства освіти на виховання антинаркотичної психології у підлітків та молоді[276,с.175-177]; налагодження постійної співпраці Грузії з міжнародними партнерами у галузі протидії наркозлочинності, в тому числі організованих її форм; застосування адекватного покарання до осіб, причетних до незаконного обігу наркотиків; зниження привабливості діяльності з незаконного обігу наркотиків за рахунок різного роду соціально-економічних, медичних та профілактичних заходів[276,с.175-177].

Отже, вивчення та узагальнення позитивного досвіду зарубіжних країн дозволяє сформулювати основні положення щодо вдосконалення системи запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України. Перш за все, запобіжна практика в нашому регіоні має орієнтуватися на виявлення та припинення всіх форм та видів діяльності, пов'язаної із виготовленням, виробництвом, транспортуванням, збутом і т.д. наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Потребує розробки спеціальної регіональної антинаркотичної програми з урахуванням військового стану в країні, географічних та транспортних особливостей і специфіки соціально-

економічного становища регіону. Позитивного ефекту можна добитися за рахунок налагодження чіткої взаємодії між усіма суб'єктами запобіжної діяльності, громадськими організаціями та окремими громадянами. Враховуючи наявність великої кількості земель сільськогосподарського призначення, та розповсюдженості в регіоні практики незаконного вирощування наркотичної сировини, висока насиченість регіону наркотиками та широкий попит на них, важко переоцінити обрання протидії наркозлочинності, в якості пріоритетного напрямку протидії кримінальним правопорушенням. Доцільним також вважаємо перекриття каналів налагодження наркотиків у Причорномоський регіон морськими, залізничними, повітряними, автомобільними шляхами, а також систематичну участь правоохоронних органів України у реалізації заходів, передбачених міжнародними операціями «Шторм», «Кальмар», «Океан» тощо.

3.2 Загальносоціальне та спеціально-кримінологічне запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України

Трагічні події 24 лютого 2022 року, пов'язані із розв'язуванням агресивної війни російської федерації проти України назавжди вписані чорною сторінкою в історичне, суспільне, економічне та політичне життя нашої країни. В наслідок військового вторгнення рф наша країна отримала тисячі загиблих, масштабні руйнування цивільної інфраструктури, мільйони біженців, руйнування економіки. Це призвело до безпрецедентних негативних соціально-економічних, соціально-політичних, демографічних зрушень. Не виключенням виявилось зниження рівня дотримання законності в Україні. Останнім часом фіксуються негативні зміни у динаміці кримінальних правопорушень, структурна перебудова злочинності, зростання ступеню її тяжкості.

Скористалися важким станом населення країни і наркозлочинці. З початку війни, за даними фахівців, збільшилася кількість споживання алкоголю та наркотиків; змінилися форми та способи розповсюдження наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; фіксується збільшення зорганізованості протиправного наркобізнесу; налагоджено нові канали надходження наркотиків та шліхи і способи їх поширення серед населення; з'явилися нові способи рекламування та втягування населення у злочинний обіг наркотиків; розширилися категорії осіб, які задіяні у споживанні та у розповсюдженні наркотичних засобів. Особливо гостро ця проблема виявилася у зонах традиційно небезпечних з точки зору контрабанди, виробництва, поширення та значного споживання наркотрафіку, у регіонах «прикордонного типу», на де-окупованих територіях, у прифронтових районах, а також у адміністративних центрах, наближених, або постраждалих від бойових дій. Саме такими наборами характеристик відрізняються Причорноморські регіони материкової України, – території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей. Загострення криміногенної обстановки, в тому числі і у сфері незаконного поширення наркотиків в умовах воєнного стану обумовило необхідність пошуку нових форм та методів протидії незаконному поширенню наркотиків у нестандартних умовах роботи державних і правоохоронних органів нашої країни. У цьому сенсі ця частина нашого дослідження являє собою сукупність теоретичних та практичних рішень (які ґрунтуються на узагальненні позитивного вітчизняного і зарубіжного досвіду, осмислених через призму власного практичного досвіду протидії незаконному збуту наркотиків за результатами роботи в правоохоронних органах Причорноморського регіону у мирний та у воєнний часи.

Як загальновідомо, будь-яке теоретично-прикладне дослідження має базуватися на точному визначенні понять і термінів того або іншого явища, феномену, або виду суспільної діяльності. Це гарантує правильність розуміння їх сутності, а також злагодженість діяльності відповідних суб'єктів у тому або

іншому секторі запобігання злочинності. У нашому випадку – у запобіганні незаконному збуту наркотиків у Причорноморському регіоні материкової України.

Аналіз наукової літератури, присвяченої перешкодженню злочинності, в тому числі і пов'язаної із незаконним обігом та збутом наркотиків в Україні, її окремих регіонах і у Причорноморському регіоні материкової України, дозволяє констатувати відсутність єдності у вітчизняній науковій думці щодо відповідних термінів та понять. Під час наукового дослідження ми зустрічалися із використанням українськими науковцями таких термінів, як: «протидія», «боротьба», «попередження», «профілактика», «запобігання», і т.д. Вчені вкладають у тлумачення цих термінів різний сенс та зміст, що вносить невизначеність та плутанину у розумінні діяльності щодо убезпечення суспільства від протиправних дій, - у нашому випадку від незаконного збуту наркотиків у Причорноморському регіоні материкової України.

Наприклад, Ступник Я.В., Білаш О.В., Варга Ю.Ю., - автори навчального посібника присвяченого кримінологічному аналізу та протидії наркозлочинності (і наркоз буту, як її першопричини) оперують терміном «протидія», під яким розуміють термін, що найбільш точно відображає кримінологічну сутність та зміст діяльності, що лежить в основі захисту суспільства від кримінальних правопорушень [198,с.164]. Схожої позиції дотримується і авторський колектив на чолі з Я.І.Слободян, які розуміють «протидію» через призму використання системи гласних та негласних оперативно-розшукових заходів, спрямованих на перешкодження незаконному обігу наркотичних засобів [235,с.63-67]. Протидія наркозлочинності, на думку вище вказаних авторів, це особливий інтегрований, багаторівневий об'єкт соціального управління, який складає різноманітна за формами діяльності відповідних суб'єктів (державних, недержавних тощо), які на основі взаємодії та застосування різноманітних заходів, ефективно впливають на

наркозлочинність, а саме, - на її рівень, динаміку, інтенсивність, причини та умови та обмежують її кількість до соціально допустимого рівня[235,с.165].

У свою чергу Р.М.Павленко, під час вивчення проблем з попередження незаконного виробництва наркотичних засобів і психотропних речовин підрозділами Міністерства внутрішніх справ, віддає перевагу терміну «попередження», наголошуючи, що цей термін означає діяльність із вжиття заходів до осіб, що мають намір вчинити злочини. У ході свого дослідження він також вживає терміни протидія і запобігання в якості синонімів терміну попередження наркозлочинів [216, с.111].

Інший підхід використовує колектив авторів з курсу лекцій з актуальних проблем боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів в Україні на чолі з Є.В.Моїсєєвим. Вчені оперують терміном «боротьба», вказуючи на цю діяльність, як на необхідність застосування адекватних засобів адміністративно-правового, кримінально-правового та процесуального, оперативно-розшукового, організаційно-аналітичного і управлінського характеру з протидії поширенню наркотичних засобів [2,с.5-269]

Термін «профілактика» найчастіше застосовують коли мова йде про перешкоджання до злочинної поведінки особи, відносно якої є інформація щодо ймовірності вчинення збуту наркотиків, або поведінки щодо такої діяльності [216,с.112]. Профілактика, за твердженням фахівців, - це засіб, який використовується з метою попередження негативних явищ та наслідків шляхом усунення причин та умов протиправної діяльності [216,с.112].

Переважає більшість вчених, роботи яких присвячені вивченню проблем наркозлочинності у територіальному розрізі, в якості провідного терміну використовують «запобігання». А.П.Закалюк прямо вказує, що запобігання наркозлочинності в буквальному розумінні означає діяльність, що перешкоджає вчиненню цих кримінальних правопорушень[199,с.104]. В.В.Голіна визначає запобігання злочинності, як сукупність різноманітних видів діяльності і заходів

у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відноси з метою усунення негативних явищ і процесів, які породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки[176,с.156]. Фахівець у сфері протидії злочинності (в тому числі і наркозбуту) на регіональному рівні А.М.Бабенко також у своїх дослідженнях використовує термін «запобігання». Вчений зазначає, що змістовне наповнення поняття «запобігання злочинності» охоплює всі види, форми, способи та всіх суб'єктів з протидії злочинності. Цей термін визначається в якості узагальнюючого для всіх рівнів, форм та способів з перешкоджання злочинності [5,с.273].

Провівши ґрунтовний аналіз законодавства та сучасних підходів щодо змісту та використання понять, А.М.Бабенко зазначив на схожості термінів «запобігання» та «протидія» за змістом. Разом з цим, за висновками вченого, «запобігання» охоплює більш широке коло суб'єктів такої діяльності і є узагальнюючим, навіть за етимологічним значенням. Вчений наголошує, що у регіональних кримінологічних дослідженнях термін «протидія» має використовуватися коли мова йде про відтворення спеціального впливу на злочинність, у той час, як поняття «запобігання злочинності» застосовується в якості родового поняття, що узагальнює всі форми, рівні та види перешкоджання злочинності[5,с.273-274]. Разом з цим, слід наголосити, що за своєю сутністю термін «протидія» не є тотожним поняттю «запобігання», а має відношення, як спеціальне до загального. Саме у такому розумінні ми будемо використовувати термінологічний апарат у рамках нашого дослідження.

Незаконний збут наркотиків, в тому числі і у Причорноморському регіоні, функціонує за рахунок функціонування двох взаємопов'язаних складових, - за рахунок сфери попиту та сфери пропозиції. Отже, як вірно зазначає з цього приводу А.П.Закалюк, стратегічно запобігання наркоз буту також має включати в себе два основні напрями: по-перше, скорочення незаконного попиту на наркотики; по-друге, скорочення незаконної пропозиції на

наркотики[128,с.454]. На реалізацію цих напрямів спрямована система заходів загально-соціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального характеру.

Отже, система запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України за своїм призначенням складається з трьох взаємопов'язаних частин: 1) «загальносоціальні» заходи (які спеціально не спрямовується на кримінальні правопорушення, але створюють умови не вигідності їх вчинення); 2) «спеціальні» (безпосередня діяльність спеціальних суб'єктів з протидії цьому виду кримінальних правопорушень); 3) індивідуальні заходи (що спрямовані на запобігання наркозбуту окремих осіб або групи осіб) [74, с. 17; 169, с. 94 -120;180,с.164].

В залежності від рівня, сфери діяльності та мети застосування, суб'єкти запобіжної діяльності застосовують широкий арсенал запобіжних заходів. Модель запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України базується на різнорівневій системі заходів, які реалізуються державними та правоохоронними органами має такий вигляд:

1) на загальнодержавному рівні, це такі, що здійснюються у межах всієї країни – це вдосконалення законодавства та реалізація антинаркотичної політики, усунення соціально-економічних, психологічних та ін.. причин та умов не законного збуту наркотиків; покращення якості життя населення тощо; розвиток медицини; прищеплювання населенню законослухняного та здорового способу життя тощо.

2) на регіональному рівні, як правило, діють місцеві органи влади та правоохоронці. Такі заходи включають в себе прийняття регіональних програм з протидії наркозлочинності; впровадження на рівні району, міста, області програм соціально-економічного та культурного розвитку; вдосконалення практики протидії наркоз буту з урахуванням місцевих його особливостей та

кількісно-якісних характеристик і т.д.; профілактика рецидивізму, злочинності неповнолітніх, корисливої та насильницької злочинності, контрабанди тощо.

3) об'єктовий рівень включає в себе заходи із запобігання наркоз буту на різноманітних підприємствах, установах, закладах медицини чи освіти, підприємствах, що здійснюють виробництво наркотичних засобів чи вирощування наркотиковмісних рослин для медичних чи промислових цілей; конкретної території – вулиці, району, кварталу, села, міста;

4) індивідуальний рівень включає в себе запобігання збуту наркотиків у регіоні на рівні окремої особи, чи певних категорій осіб, що здійснюють незаконний збут наркотиків шляхом профілактики, відвернення, припинення протиправних дій та притягнення до відповідальності осіб, які приймають участь у незаконному обігу наркотиків [199,110-111;261,с.304-327; 235, с.7-60;198,с.163-170;153,с.28-45;70,с.126-132;188,с.150-153].

Отже, запобіганням незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України будемо вважати систему загальносоціальних, спеціальних та індивідуальних заходів державних, правоохоронних органів, громадських об'єднань та окремих громадян, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин, спрямованих на усунення негативних явищ і процесів, що обумовлюють цей вид кримінальних правопорушень а також недопущення їх вчинення на різних стадіях протиправної поведінки [214,с.132-133;213,с.88-94;209,с.114-120;210,с.140-143]. Структурно система запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України нами поділяється на три види: загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи[214,с.132-133; 274с.149-150]. Зупинимось більш детально на кожному з перелічених різновидах запобігання наркоз буту.

Що стосується *загальносоціальних* заходів запобігання, то основною їх метою є розв'язання соціально-економічних, психологічних, управлінських та

інших проблем з одночасним забезпеченням запобіжного впливу на передумови як усієї злочинності, так і наркозлочинності і збуту наркотиків, у тому числі [126, с. 114; 199, с. 110-111]. Враховуючи специфічний набір детермінуючих факторів незаконний збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в умовах воєнного стану в цілому по Україні та у Причорноморському регіоні її материкової частини, зокрема, стратегія загально соціального запобігання кримінальним порушенням даної категорії має базуватися на перемозі у війні, недопущенні окупації і колонізації територій нашої країни російською федерацією, або іншими недружніми до України суб'єктами. Першочергового значення також набуває післявоєнне відновлення економіки та мирного життя у країні, відбудова зруйнованої рф інфраструктури (будівель, підприємств, заводів, доріг, мостів тощо); відновлення довоєнної якості життя українського населення; відновлення та нормалізація соціально-психологічного середовища; надання соціальної, економічної та психологічної допомоги пораненим, військовослужбовцям, які приймали участь у війні та особам, які постраждали від її наслідків (втратили роботу, домівки, рідних або близьких, отримали поранення тощо). Важливу роль тут можуть відігравати створення нових робочих місць, забезпечення житлом тих, хто залишився без домівки, військовослужбовців та інші категорії осіб. Не останню роль відіграти муть прийняття різноманітних програм соціально-економічного розвитку країн та її регіонів; залучення інвестицій, грантів та фінансової допомоги західних партнерів; розвиток та впровадження у життя високотехнологічних виробничих та промислових комплексів, станкобудівництва, військовобудівництва; розвиток сучасної медицини, програмування, айті-сфери, добувної, вугільної та металургійної промисловості; сільськогосподарського комплексу; будівничої сфери тощо. Все це може виявитися неможливим без розвитку освіти, науки та техніки, без впровадження новітніх освітніх практик та високих стандартів і підвищення якості освіти; потребує також впровадження високих стандартів якості життя населення, впровадження у повсякденне життя інноваційних та

високих технологій, розвиток робо-техніки тощо. Не можна оминати увагою необхідність підвищення якості управлінської та правоохоронної діяльності, а саме, вдосконалення системи прийняття та реалізації управлінських рішень, автоматизація різноманітних сфер життєдіяльності населення діджеталізація, прийняття законодавчих актів, які б впроваджували в українську реальність європейських стандартів життя, сприяли би зміцненню законності та зменшенню рівня злочинності, в тому числі і пов'язаної із незаконним обігом наркотиків. На загальнодержавному та на регіональному рівні також необхідно прийняти ряд заходів, спрямованих на розвиток різноманітних інформаційно-пошукових та накопичувальних систем з елементами штучного інтелекту (впровадження їх у соціально-економічну та у правоохоронну системи); впровадження у вітчизняну систему запобігання злочинності міжнародного досвіду; у правоохоронній діяльності потребує налагодження взаємодії із зарубіжними партнерами; вдосконалення кримінально-правового, кримінального-процесуального та кримінально-виконавчого законодавства; потребує також побудова здорового сучасного соціально-економічного середовища. Всі з перелічених заходів на загально соціальному рівні усувають соціально-економічні, психологічні та інші умови для існування незаконного ринку наркотиків, і, як наслідок сприятиме зменшенню рівня пропозиції та попиту на наркотики на загальнодержавному та на регіональному рівні.

Спеціально-кримінологічне запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України у Причорноморському регіоні материкової України є невід'ємною складовою і, одночасно, логічним продовженням загальносоціального запобігання. Як вдало зазначає з цього приводу знаний фахівець з кримінології В.С.Батиргарєєва, загальносоціальне запобігання є основою і створює необхідні підстави для застосування спеціально-кримінологічного запобігання [22,с.181] у нашому випадку незаконному наркозбуту в Причорноморському регіоні України.

Спеціально-кримінологічні заходи, будучи логічним доповненням загально соціальних, є цілеспрямованою діяльністю компетентних державних та правоохоронних органів, спрямованої на безпосередню протидію вчиненню кримінальним правопорушенням. У нашому випадку – це діяльність спеціальних суб'єктів на конкретні криміногенні явища, процеси, фактори, причини та умови з метою їх усунення чи нейтралізації. Призначення таких заходів, у контексті нашого дослідження, є недопущення вчинення незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України; істотне зниження кількісних і позитивні зміни якісних показників цих кримінальних правопорушень у досліджуваному регіоні.

У науковій літературі, присвяченій процесу перешкоджання наркозлочинності у спеціально-кримінологічному запобіганні запобіжні заходи об'єднують у окремі напрями, такі, як: кримінально-правовий та кримінологічний. Кримінально-правовий, як стадія становить діяльність правоохоронних органів з виявлення й розслідування злочинів, установленню винних осіб і притягнення їх до кримінальної відповідальності, судовий розгляд кримінальних справ і виконання покарань. Кримінологічний – являє собою діяльність державних та правоохоронних органів із виявлення існуючих детермінант злочинності, їх усунення, нейтралізації, а також попередження вчинення нових[5,с.273-274].

Спеціально-кримінологічне запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України здійснюється широким колом суб'єктів, а саме: Національною поліцією, Службою безпеки України, Судом, Прокуратурою, митними органами, Державною прикордонною службою України, медичними установами, громадськими організаціями тощо. Всі ці органи мають розгалужену структуру, яка функціонує на загальнодержавному та

регіональному рівні, кожна з яких має своє представництво у Причорноморському регіоні.

У своїй діяльності із запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів суб'єкти такої діяльності керуються Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, Законами України – «Про Національну поліцію», «Про прокуратуру», «Про Службу безпеки України», «Про Державну прикордонну службу України», «Про статус суддів»; їх діяльність також здійснюється на основі Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» та Законів України «Про оперативно-розшукову діяльність», відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального, Кримінального процесуального, Кримінально-виконавчого, Податкового та Митного і т.д. кодексів України. Не остання роль також відводиться міжнародно-правовим угодам і договорам із протидії наркозлочинності, учасником яких є Україна, а також різноманітним загальнодержавним, регіональним, міським та районним програмам протидії кримінальним правопорушенням (в тому числі і пов'язаних із протидією наркозлочинності).

В узагальненому розумінні, спеціально-кримінологічне запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України складається із трьох напрямів діяльності: кримінологічної профілактики; відвернення кримінальних правопорушень та їх припинення [167, с. 55]. Спеціально-кримінологічне запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України здійснює широке коло суб'єктів – поліція, Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, прокуратура, Суд, і т.д.. Разом з цим, найбільше за обсягом завдань у протидії цим кримінальним правопорушенням відноситься до компетенції Національної поліції та її регіональних структурних підрозділів.

Особливості спеціально-кримінологічного запобігання незаконному наркоз буту у Причорноморському регіоні полягають у специфічній системі заходів, безпосередньо спрямованих на зниження рівня і покращення кількісно-якісних показників цих кримінальних правопорушень спеціальними суб'єктами запобіжної діяльності. Систему такого запобігання можна представити у вигляді діяльності спеціально уповноважених правоохоронних органів, спрямованих на інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності із запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України; програмування та планування заходів із запобіжної діяльності в умовах конкретного регіону; використання кращого відизняного та зарубіжного досвіду з протидії наркозлочинності; усунення причин та умов протиправної діяльності; застосування гласних та негласних засобів з протидії наркозлочинності; профілактика протиправної діяльності серед різноманітних категорій осіб, потенційно схильних до незаконного обігу наркотиків на конкретній території; виявлення та припинення випадків порушень закону у сфері обігу наркотиків; притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні антинаркотичного законодавства; призначення покарання за вчинення незаконного наркоз буту та суміжних з ним злочинів; забезпечення відбування покарання осіб, засуджених за досліджувані злочини; профілактика рецидиву кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотиків.

Що стосується індивідуальних заходів запобігання наркоз буту, то вони полягають у безпосередній роботі спеціальних суб'єктів з недопущення, профілактики, або перешкоджання вчиненню наркоз буту конкретними особами, або групами осіб у межах конкретних територіальних одиниць [126,с.114-116; 199,с.110-111]. Такі заходи, як правило застосовуються або до конкретної особи, що приймає участь у незаконному обігу (в тому числі і збуті наркотиків), так і відносно групи таких осіб. Як правило, вони застосовуються до окремих категорій населення і на регіональному рівні

полягають у впливі на неповнолітніх та молодь, які задіяні у незаконному збуті наркотиків; на осіб, які задіяні у організованому наркобізнесі; на осіб, які раніше були засуджені за незаконний збут наркотиків та звільнилися з місць позбавлення волі; на засуджених, які перебувають у місцях позбавлення волі; вплив на оточуюче особу середовище, яке сприяє втягуванню її у незаконних обіг наркотиків.

Арсенал та набір методів впливу індивідуального характеру може бути різноманітними. У науковій літературі та у практичній діяльності застосовують індивідуальну профілактику, переконання, запобігання та припинення незаконного збуту наркотиків. Профілактика являє собою виявлення причин та умов індивідуальної злочинної поведінки, спрямованої на збут наркотиків. Запобігання об'єднує комплекс індивідуальних заходів з недопущення реалізації замислених та розпочатих кримінальних правопорушень шляхом встановлення осіб, що намагаються вчинити незаконний збут наркотиків. Переконання проявляється у застосуванні заходів роз'яснювального характеру (у засобах масової інформації, під час зустрічей з трудовими колективами, з учнями та студентами навчальних закладів і т.д.). Припинення ж проявляється у перешкоджанні конкретної злочинної діяльності, у виявленні та затриманні осіб, що вчиняють збут наркотиків, притягнення їх до відповідальності, виправлення, ресоціалізація та соціальна адаптація осіб, які відбули покарання за вчинення незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України[198,с.168-170].

Отже, підсумовуючи цю частину нашого дослідження, варто зазначити, що система запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України за своїм призначенням складається з трьох взаємопов'язаних частин: 1) «загальносоціальні» заходи (які спеціально не спрямовується на кримінальні правопорушення, але створюють умови не вигідності їх вчинення); 2) «спеціальні» (безпосередня діяльність спеціальних суб'єктів з протидії цьому

виду кримінальних правопорушень); 3) індивідуальні заходи (що спрямовані на запобігання наркозбуту окремих осіб або групи осіб) Практично орієнтована модель запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України базується на різнорівневій системі заходів, які реалізуються державними та правоохоронними органами має такий вигляд: 1) на загальнодержавному рівні, це такі, що здійснюються у межах всієї країни – це вдосконалення законодавства та реалізація антинаркотичної політики, усунення соціально-економічних, психологічних та ін.. причин та умов не законного збуту наркотиків; покращення якості життя населення тощо; розвиток медицини; прищеплювання населенню законослухняного та здорового способу життя тощо. 2) на регіональному рівні, як правило, діють місцеві органи влади та правоохоронці. Такі заходи включають в себе прийняття регіональних програм з протидії наркозлочинності; впровадження на рівні району, міста, області програм соціально-економічного та культурного розвитку; вдосконалення практики протидії наркоз буту з урахуванням місцевих його особливостей та кількісно-якісних характеристик і т.д.; профілактика рецидивізму, злочинності неповнолітніх, корисливої та насильницької злочинності, контрабанди тощо. 3) об'єктовий рівень включає в себе заходи із запобігання наркоз буту на різноманітних підприємствах, установах, закладах медицини чи освіти, підприємствах, що здійснюють виробництво наркотичних засобів чи вирощування наркотиковмісних рослин для медичних чи промислових цілей; конкретної території – вулиці, району, кварталу, села, міста; 4) індивідуальний рівень включає в себе запобігання збуту наркотиків у регіоні на рівні окремої особи, чи певних категорій осіб, що здійснюють незаконний збут наркотиків шляхом профілактики, відвернення, припинення протиправних дій та притягнення до відповідальності осіб, які приймають участь у незаконному обігу наркотиків.

3.3. Шляхи вдосконалення запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України в умовах воєнного стану

Як вже раніше зазначалося, запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів є невід'ємною і пріоритетним напрямом у діяльності із протидії незаконному обігу наркотиків, оскільки багато в чому вони виступають значною частиною та вагомими детермінантами багатьох видів кримінальних правопорушень (корисливих, насильницьких, рецидивних тощо).

В умовах воєнного стану правоохоронні органи зіштовхнулися з новим викликами та складнощами у своїй повсякденній роботі, які пов'язані з додатковими навантаженнями, обумовленими правовим режимом воєнного стану. Несподівані вкрай негативні зміни соціально-економічного життя, безпрецедентні, катастрофічні за своїми наслідками зміни повсякденного життя населення викликали спалах зловживання алкоголю та наркотиків у зонах військової напруженості, в тому числі і у Причорноморському регіоні. Запобігання цьому виду кримінальних правопорушень на загальнодержавному та регіональному рівнях в умовах воєнного стану досягається злагодженою діяльністю широкого кола суб'єктів правоохоронних органів - Національною поліцією, Службою безпеки України, Судом, Прокуратурою, митними органами, Державною прикордонною службою України, медичними установами, громадськими організаціями тощо. Разом з цим, Національна поліція України є одним із основних органів, що реалізує державну політику у сфері протидії незаконному обігу наркотиків і незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів[186,с.77-83;187,с.335-340;184,с.138-140]. Саме на ці органи покладається відповідальність за злагодженість і координацію власної діяльності з роботою інших суб'єктів в питаннях запобігання кримінальним правопорушенням. Діяльність підрозділів

поліції при взаємодії з іншими правоохоронними органами у цьому сегменті правоохоронної діяльності пов'язана із профілактикою, виявленням, документуванням, розкриттям, розслідуванням та запобіганням злочинів у сфері протиправного наркообігу. Запобігання підрозділами поліції СБУ, прокуратури, Державної прикордонної служби злочинній діяльності, що пов'язана з незаконним наркозбутом у Причорноморському регіоні України базується на загальновідомих засадах, принципах і методах, серед яких: засади проведення оперативно-розшукової діяльності; методика і тактика розслідування кримінальних правопорушень; процесуальні засади документування кримінальних правопорушень; науково-теоретичні основи запобігання кримінальним правопорушенням. Разом з цим, саме на поліцію покладається основна відповідальність за результати боротьби з незаконним обігом наркотиків на тій або іншій території нашої країни.

Відповідно до статті 13 Закону України «Про Національну поліцію України» (далі ПНП), поліція має широкі можливості у протидії незаконному обігу наркотиків і незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, оскільки характеризується розвиненою структурою і наділена широкими повноваженням у запобіганні злочинності. Систему поліції становлять Центральні органи управління та територіальні органи поліції у складі яких: кримінальна поліція; патрульна поліція; органи досудового розслідування; поліція охорони; спеціальна поліція; поліція особливого призначення тощо[231]. Запобігання злочинності і незаконному обігу (в тому числі і збуту) наркотиків є одним із основних завдань всіх підрозділів Національної поліції. Поряд із цим, у структурі поліції є спеціальний орган, протидія наркоз буту для якого є одним із головних завдань. Цим органом являється Департамент протидії наркозлочинності Національної поліції України.

Департамент протидії наркозлочинності Національної поліції України (далі ДПННПУ) відіграє особливу роль у запобіганні незаконному збуту

наркотиків, в тому числі і у Причорноморському регіоні в Україні. Маючи відповідну структуру та спеціальні повноваження, вказаний орган безпосередньо реалізовує державну політику у сфері запобігання незаконному обігу, в тому числі і збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Цей орган, відповідно до діючих нормативно-правових актів, здійснює загальну та спеціальну превенцію кримінальних правопорушень, налагоджує взаємодію з іншими правоохоронними органами у сфері запобігання незаконному наркообігу, а також здійснює заходи, спрямовані на зменшення пропозиції та попиту наркотиків [226;229;228;231]. Роль, повноваження, завдання та функції вказаного Департаменту НПУ є надзвичайно широкими. Цей орган здійснює аналіз стану криміногенної обстановки, а також моніторинг та контроль за діяльністю, пов'язаною із запобіганням незаконному обігу наркотиків як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні. Несе відповідальність за стратегічне, а на регіональному рівні, ще і за тактичне та оперативне планування заходів із запобігання наркозбуту, як невід'ємної складової протидії наркозлочинності, в тому числі і у Причорноморському регіоні України[234].

Важливою функцією Департаменту є участь у розробці та вдосконаленні законодавства у сфері запобігання наркозлочинності, а також можливість внесення пропозиції у формування державної політики у сфері запобігання наркозлочинності; участь у реалізації стратегічних напрямків антинаркотичної політики держави; спрямування та координації діяльності Національної поліції України з іншими суб'єктами запобігання злочинності у сфері протидії наркоманії та наркозлочинності як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні[234].

Територіальні підрозділи цього органу у Причорноморському регіоні України разом з іншими суб'єктами правоохоронних органів здійснюють оперативно-розшукову діяльність, спрямовану на профілактику, встановлення причин та умов, а також виявлення та припинення дій, пов'язаних із

незаконним придбанням, викраданням, та збутом наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; виявляють джерела походження, транспортування, а також встановлюють усі канали, ланцюги та способи виробництва, виготовлення, переміщення, розповсюдження і т.д. наркотичних засобів від виробника до споживача[226;229;228;185].

В умовах воєнного стану на регіональні підрозділи Департаменту ПННП України [234] покладається важливе завдання з вивчення та узагальнення кримінологічних досліджень з досвіду запобігання наркозлочинності на міжнародному рівні та у вітчизняній практиці; впровадження у сучасну практику новітніх інформаційно-аналітичних та технічних досягнень щодо форм та методів з профілактики, виявлення та припинення фактів незаконного обігу, і особливо, збуту наркотичних засобів[189;183].

Невід'ємною складовою діяльності Департаменту протидії наркозлочинності під час запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів у Причорноморському регіоні є налагодження взаємодії між територіальними підрозділами Департаменту з іншими підрозділами Національної поліції України, з відповідними органами Державної прикордонної служби України, а також з правоохоронними органами зарубіжних країн та з органами місцевої влади[234;225;226;229;228].

Важлива роль у роботі ДПННП України відводиться: забезпеченню контролю за легальним виробництвом, виготовленням, зберіганням, обліком, розподілом, торгівлею, відпуском, перевезенням та використанням наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, а також за дотриманням установлених законом правил посіву або вирощування снодійного маку чи конопель для медичних та промислових цілей[234;225;226;229;228].

У відповідності до покладених завдань[234;225;226;229;228], Департамент сумісно з територіальними підрозділами Національної поліції України та з іншими компетентними органами у Причорноморському регіоні

проводить оперативно-розшукові заходи з виявлення та припинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. При цьому особлива увага приділяється організованим формам протиправної діяльності та таким, що мають міжрегіональні та транскордонні кримінальні зв'язки [232;229;228;225]. Будучи структурним підрозділом, підпорядкованим Національній поліції України, Департамент протидії наркозлочинності виконує ті ж самі функції і має права, обов'язки і повноваження у сфері запобігання наркозбуту, що і поліцейські підрозділи. Більше того, підрозділи Департаменту протидії наркозлочинності здійснюють свою діяльність на підставі нормативно-правових актів, що регламентують діяльність національної поліції, мають відповідні повноваження і виконують завдання та функції, що й Національна поліція України[234;225;226;229;228]. А саме, здійснюють превентивну та профілактичну роботу, спрямовану на протидію всім формам та різновидам незаконного наркообігу, в тому числі і незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів; виявляють причини та умови, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, які є підґрунтям для незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів вживають заходів з їх усунення; виявляють кримінальні та адміністративні правопорушення у сфері незаконного обігу наркотиків, в тому числі і незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів; припиняють таку діяльність та притягають до кримінальної відповідальності осіб, винних у вчиненні таких правопорушень.

Під час запобігання незаконному наркозбуту, виявлення протиправних посівів наркотиквмісних рослин, переслідування та затримання осіб, задіяних у злочинному наркообігу, Департамент протидії наркозлочинності та територіальні органи Національної поліції на території Причорноморського регіону мають широкі можливості у застосуванні державної авіації, безпілотних повітряних апаратів, та спеціальних технічних комплексів і засобів з протидії

кримінальним правопорушенням, в тому числі і у сфері незаконного обігу наркотиків[234;225;226;229;228]. Зазначені підрозділи також у межах своїх повноважень, провадять комплекс гласних та негласних методів і оперативно-розшукову діяльність, здійснюють затримання та розшук осіб, відносно винних у незаконному збуті наркотиків; сумісно з патрульною поліцією здійснюють зупинку, супроводження, огляд та затримання транспортних засобів, відносно яких є інформація щодо участі їх власників чи використання у незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів.

Враховуючи той факт, що Одеська, Миколаївська та Херсонські області відносяться до прикордонного типу регіонів мають велику кількість портів та розвинену систему транспортних шляхів (автотранспортних, морських, річних, залізничних, авіаційних тощо) і саме цими територіями проходять основні шляхи переміщення наркотрафіку, важко переоцінити важливість взаємодії підрозділів Департаменту, територіальними органами поліції та підрозділами Державної прикордонної служби України.

Відповідно до діючих наказів та інструкцій[225;226;229;228], співробітники Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України разом з територіальними органами поліції і підрозділами Державної прикордонної служби України організовують сумісні відпрацювання прикордонних населених пунктів, залізничних вокзалів, станцій, автовокзалів, портів тощо на предмет виявлення та затримання осіб, які здійснюють перевезення наркотичних засобів; здійснюють огляд та перевірку автотранспортних засобів, контейнерів тощо. Корисність таких сумісних заходів полягає у задіяні максимального кадрового ресурсу з великим досвідом правоохоронної діяльності, а також використання технічні можливості відповідних правоохоронних органів (автотранспорт, гелікоптери, безпілотники), а також службових собак, які спеціалізуються на виявленні наркотичних засобів. Крім цього вказані підрозділи здійснюють обстеження прибудинкових, а також важкодоступних територій на предмет виявлення та

знешкодження незаконних посівів наркотиковміних рослин. На виконання своїх правоохоронних функцій[225;226;229;228], вище зазначені органи узагальнюють та відпрацьовують інформацію щодо можливих напрямків руху осіб, які займаються транспортуванням з метою збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; затримують нелегальних мігрантів, які причетні до протиправного обігу наркотиків; здійснюють сумісний розшук та припиняють діяльність осіб, причетних до наркотрафіку на території Причорноморського регіону України; затримують правопорушників, задіяних у наркообігу і намагаються зникнути за межі України; проводять спеціальні операції разом із зарубіжними правоохоронними органами на території декількох країн, спрямовані на перекриття міжнародних каналів збуту – як експортування, так і імпортування наркотиків[234;225;226;229;228].

Наступним важливим напрямом роботи згаданого Департаменту є здійснення на території Причорноморського регіону спеціальних операцій з виявлення та затримання осіб, які: здійснюють збут наркотиків на території навчальних закладів, а також у місцях масового та культурного відпочинку громадян – у кафе, клубах, парках, у центрах дозвілля, на спортивних майданчиках тощо. Поміж це, зазначені підрозділи формують оперативну базу даних щодо осіб, які приймають участь у незаконному обігу наркотиків, форм та способів виготовлення та розповсюдження наркотиків, каналів їх надходження на «чорний» ринок, місць культивування наркосировини та місць потенційного розповсюдження заборонених речовин, а також щодо переліку осіб, які забезпечують сферу попиту на наркотики[225;226;229;228].

У обов'язки Департаменту протидії наркозлочинності та територіальних органів Національної поліції на території Причорноморського регіону також входить проведення контрольованих поставок та здійснення оперативних закупівель наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів у фізичних та юридичних осіб (на підставі ст. 271 Кримінального процесуального кодексу України) з подальшим притягнення до кримінальної відповідальності

осіб, причетних до незаконного обігу наркотиків[225;226;229;228].

Діяльність підрозділів Департаменту протидії наркозлочинності та територіальних органів Національної поліції на території Причорноморського регіону буде не повною без виявлення та припинення діяльності осіб, які здійснюють легалізацію доходів, отриманих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів. Такі дії сприяють не лише припиненню кримінальних правопорушень, пов'язаних з наркозбутом, а і підривають саму фінансову основу організованої злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним наркобізнесом[225;226;229;228].

Значний запобіжний ефект у роботі правоохоронних органів у запобіганні наркоз буту досягається шляхом проведення спеціальних комплексних поліцейських операцій – «Мак», «Конопля», «Допінг», «Аптека», «Вокзал», «Пасажир», «Ринок», «Іноземець», «Розшук», «Літо», «Квартира», «Побут», «Мігрант», «Нагляд», «Нічне місто» тощо. Загальною метою таких операцій є: по-перше, запобігання вчиненню кримінальних правопорушень за різними сферами життєдіяльності суспільства і охоронюваними цінностями; по-друге, профілактика та зниження можливості вчинення кримінальних правопорушень; по-третє, виявлення та затримання осіб, які їх вчиняють і т.д.. Спеціальною ж метою таких операцій є протидія наркозлочинності, виявлення та затримання осіб, які приймають участь у незаконному обігу (в тому числі у збуті) наркотичних засобів психотропних речовин або їх аналогів[229;226;33,с.196; 271,с.179-184].

Організація таких операцій здійснюється на рівні районних, міських, обласних, або міжрегіональних органів поліції. Запорукою успіху їх проведення є налагодження ефективної взаємодії між усіма органами та територіальними підрозділами поліції. Перед початком проведення спеціальної поліцейської операції здійснюється оцінка криміногенної обстановки на конкретній території її проведення; проводиться розрахунок сил та засобів, які необхідно задіяти для такої операції; визначаються маршрути пересування учасників поліцейської

операції; здійснюється інструктаж учасників такої операції; ставляться конкретні завдання поліцейським підрозділам та окремим групам, які планується задіяти у ході проведення спеціальної операції; налагоджується чітка взаємодія між учасниками спеціальної операції; здійснюється матеріально-технічне супроводження проведення такої операції[229;226,с.196; 33,с.179-184]. Позитивний ефект від таких операцій у контексті нашого дослідження протидії незаконному збуту наркотичних засобів важко переоцінити. Така діяльність спрямована на зменшення сфери попиту та зниження рівня пропозиції наркотиків. Реалізація завдань з проведення спеціальних операції у досліджуваному регіоні: по-перше, дає змогу виявити місця потенційного збуту наркотиків; по-друге, перекрити канали потрапляння наркотиків у незаконний обіг; по-третє, знешкодити лабораторії з виготовлення наркотичних та психотропних засобів; по-четверте, встановити місця культивування наркотиковмісних рослин; по-п'яте, затримання осіб, які займаються протиправною діяльністю у сфері придбання та збуту наркотиків тощо.

Нагадаємо, що у зв'язку із військовою агресією Російської Федерації проти України, 24.02.2022 р. на території нашої країни Указом Президента №64/2022 введено воєнний стан. На територіях Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, як і у інших регіонах України відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» (далі *ЗУ ППРВС*) та указів Президента України діє спеціальне положення, яке дозволяє діяти правоохоронним органам в умовах посиленого режиму і дозволяє задіяти додаткові можливості та сили з підтримання правопорядку. В умовах воєнного стану позитивно себе зарекомендувала практика взаємодії та сумісного проведення правоохоронних заходів органами поліції та підрозділами збройних сил України (патрулювання, охорона об'єктів, сумісне проведення поліцейських операцій, чергування на блокпостах, здійснення перепускного режиму тощо).

Так, відповідно до ст. 8 Закону України вказаного нормативного акту, військове командування та військові адміністрації у взаємодії із місцевими органами влади та правоохоронними органами[232;229;228;225] запроваджують ряд заходів (в тому числі і з тимчасовим обмеженням конституційних прав і свобод людини і громадянина), спрямованих на забезпечення правового режиму воєнного стану, здійснення цивільного захисту, громадського порядку та безпеки, захист критичної інфраструктури, охорони прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина. Як показує досвід практичної діяльності у Причорноморському регіоні, велика частина з цих заходів істотно розширює можливості державних та правоохоронних органів у запобіганні незаконному збуту наркотичних засобів [232;229;228;225].

У свою чергу, надані п.1 ст.8 ЗУ вище зазначеного нормативного акту, правові можливості дозволяють військовому командуванню, військовим адміністраціям та правоохоронним органам встановлювати та посилювати охорону об'єктів критичної інфраструктури, та таких, що забезпечують життєдіяльність населених пунктів дозволяє припинити виток у незаконних обіг наркотичних речовин шляхом підсилення контролю за діяльністю установ та підприємств, які задіяні у легальному обігу наркотиків, із мережі аптек, а також із закладів охорони здоров'я[232;229;228;225].

Законне право використання потужностей і трудових ресурсів підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони (п.3 ст.8 ЗУ правового режиму воєнного стану) у Причорноморському регіоні збільшує зайнятість населення, що відволікає їх у участі в незаконному обігу наркотиків[232;229;228;225]. Крім цього, як загально відомо, встановлення комендантської години (п.5 ст.8 зазначеного закону) у Причорноморському регіоні [232;229;228;225] обмежує перебування громадян у певний період доби на вулицях, а також в інших громадських місцях. Ці обставини, як показує практика та данні кримінально-правової статистики, істотно обмежує діяльності осіб, задіяних у незаконному обігу наркотичних засобів,

психотропних речовин та їх аналогів; суттєво знижує можливості кур'єрської доставки наркотиків у нічний час.

Досвід запобігання злочинності у Причорноморському регіоні також вказує на те, що передбачений у п.6 вказаного закону [232;229;228;225] особливий режим пересування, виїзду та в'їзду, законні обмеження пересування громадян, осіб без громадянства та іноземців, контроль за рухом та перевірка транспортних засобів істотно ускладнюють перевезення, пересилання, транспортування і т.д. наркотичних засобів до їх потенційних місць призначення.

Зменшенню обсягів наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів, як вказують результати правоохоронної діяльності у Причорноморському регіоні, також сприяють надані можливості для посилення поліцейського контролю відповідно до п.7 ст.8 ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» [232;229;228;225], згідно до якого правоохоронним органам у взаємодії з військовими підрозділами надається можливість зупиняти транспортні засоби, перевіряти документи, здійснювати огляд автотранспорту та особистих речей, багажу, а у разі відповідних підстав, – багажу, службових приміщень, а також житла громадян. На практиці це знайшло відображення у виконанні правоохоронних функцій органами поліції з військовими підрозділами під час несення служби на «блок постах» та пересувних пунктів контролю; під час оперативних чергувань, сумісних нарядів та патрулів на території обслуговування; а також під час здійснення виїзних перевірок відповідно до приписів та наказів військових адміністрацій, керівництва збройних сил та територіальних поліцейських підрозділів. Такі заходи надають додаткові можливості у підсиленні контролю з боку сил правопорядку за криміногенною обстановкою, для виявлення та затримання осіб, які займаються протиправною діяльністю (в тому числі і у сфері незаконного обігу наркотиків).

Широкі можливості у запобіганні військовими підрозділами та органами правопорядку у сфері рекламування, популяризації та інформаційному

супроводженню незаконному наркобізнесу містяться у можливості регулювати згідно до п.11 ст.8 ЗУ ППРВС[232;229;228;225], а у разі необхідності і оперативно реагувати на випадки використання злочинними структурами, задіяними у наркоз буті електронних комунікаційних мереж, видавництв, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій, телевізійних центрів, медійних закладів, а також електронні та комп'ютерні мережі. Правоохоронні органи, у разі потреби, можуть блокувати їх діяльність, або використовувати вказані майданчики не лише для військових потреб а і для інформування військових, державні органи і населення про потенційні ризики і загрози, в тому числі і у сфері профілактики і запобігання незаконному обігу наркотиків.

Відповідно до п.13 та п.14 ст.8 ЗУ ЗУ ППРВС військові адміністрації наділені правом на заборону торгівлею сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, алкогольними напоями, речовинами, виробленими на спиртовій основі; а також на період воєнного стану можуть встановлювати особливий режим у сфері виробництва та реалізації лікарських засобів, які мають у своєму складі наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги, чи інші сильнодіючі або психотропні речовини[232;229;228;225]. Безумовно, перелічені заходи є додатковими впливовими факторами, які важливо використовувати для зниження рівня наркотизації населення та зменшення рівня пропозиції на нелегальному ринку наркотиків.

В умовах воєнного стану діє особливий правовий режим щодо діяльності та взаємодії підрозділів поліції у протидії злочинності, в тому числі і незаконному збуту наркотичних засобів. Такий правовий режим ґрунтується на цілій низці Законів, наказів, інструкцій та настанов. Взаємодія поліцейських підрозділів, в тому числі і Департаменту протидії наркозлочинності, як структурного підрозділу Національної поліції України здійснюється на рівні головних управлінь Національної поліції, а також міжрегіональних територіальних органів поліції і її структурних підрозділів. В умовах воєнного

чи надзвичайного стану вказані поліцейські підрозділи об'єднують свої зусилля під час виконання службових завдань із забезпечення громадського порядку та публічної безпеки, забезпечують усунення наслідків надзвичайних ситуацій та оперативно реагують на загострення криміногенної обстановки[139]. Одним із ефективних засобів у збільшенні запобіжного впливу у разі нестандартних ситуацій, або при загостренні криміногенної ситуації, в тому числі і у сфері збуту наркотиків є введення спеціального режиму – посиленого варіанту службової діяльності поліцейських. Посилений варіант являє собою комплекс організаційно-правових, превентивних, оперативних та профілактичних запобіжних заходів, пов'язаних із підвищенням інтенсивності виконання службових обов'язків та завдань у сфері запобігання злочинності (в тому числі і у сфері обігу наркотиків), реагування на надзвичайні ситуації, забезпечення громадської безпеки та правопорядку під час воєнного стану тощо. Під час посиленого варіанту службової діяльності збільшується чисельність поліцейських, продовжується тривалість їх робочого часу (за рахунок зменшення часу на відпочинок), залучаються додаткові кадрові та технічні сили і засоби з інших підрозділів тощо. Такі заходи проводяться у разі потреби для швидкої стабілізації криміногенної обстановки і являють собою проведення добре спланованих поліцейських заходів на рівні району (декількох районів), міста, регіону, групи регіонів, або країни[139].

Багаторічний практичний досвід роботи у Причорноморському регіоні та вивчення спеціалізованої літератури дозволяють зробити акцент на важливості застосування під час розкриття, розслідування та профілактики діянь, пов'язаних із наркозбутом сучасного інформаційно-аналітичного забезпечення. До важливих інформаційно пошукових ресурсів можна віднести Єдину інформаційну систему МВС України. Вона являє собою єдину багатофункціональну автоматизовану систему, яка здійснює інформаційну підтримку та супроводження роботи правоохоронних органів на основі багатофункціонального програмно-інформаційного комплексу, що втілює в собі

складні програмно-технічні та технічні засоби електронної комунікації, пошуку, накопичення та обробку інформації з різних джерел[227;219;230]. Ця система дозволяє оперативно отримувати та обробляти інформацію щодо ідентифікації особи, її рухомого та нерухомого майна, соціального статусу, роду заняття, наявності судимості, притягнення до адміністративної відповідальності, наявності зброї, перетинання кордону тощо. За допомогою цієї системи правоохоронні органи можуть оперативно отримувати відомості відносно осіб, які займаються збутом наркотиків, оскільки ця система здатна отримувати та узагальнювати відомості з Єдиного державного реєстру транспортних засобів; з реєстру адміністративних правопорушень; з інтегрованої інформаційно-пошукової системи; з Єдиного державного демографічного реєстру; з національної системи біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства; з Єдиного реєстру досудових розслідувань про правопорушення; з Єдиного державного реєстру судових рішень; з Реєстру обліку вогнепальної зброї; з дактилоскопічного обліку; з Реєстру осіб, які перетнули державний кордон тощо [227;219;230]. Також у запобіганні незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів важко переоцінити значення таких, як інформаційно-пошукові системи, як «Аркан», «Армор», «Гарт-1», «ГІС-Наркотики» тощо. Вище зазначені системи дозволяють правоохоронним органам узагальнювати, отримувати та обробляти інформацію щодо: подій та фактів незаконного обігу наркотиків (в тому числі і їх збуту); про осіб, причетних до незаконного обігу наркотиків; про місця, у яких здійснювалося вирощування наркорослин, виробництво, виготовлення, придбання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів; відомості про наявність наркозалежності. Також зазначені інформаційні бази дають змогу цілеспрямовано здійснювати оперативно-розшукові заходи щодо осіб, причетних до незаконного наркоз буту; виявляти їх зв'язки, наявність нерухомого майна, транспортних засобів або зареєстрованої зброї тощо. Також

за допомогою вказаних інформаційних систем правоохоронні органи здійснюють більш ефективну взаємодію між різними органами та підрозділами з виявлення, отримання інформації і реагування на факти незаконного збуту наркотиків. Також, важко переоцінити значення зазначених систем для ведення оперативно-профілактичних обліків з метою затримання «злочинців у законі», лідерів та авторитетів злочинного світу, що приймають участь у організації та контролі за незаконним збутом наркотиків; осіб, які вчиняють наркозлочини після відбуття покарання тощо[159,с.343-347].

Важливим елементом удосконалення системи запобігання кримінальним правопорушенням (в тому числі і збуту наркотиків) у Причорноморському регіоні України вважається кримінологічне картографування. Це специфічна інформаційно-аналітична система, яка дозволяє на основі використання сучасних можливостей Гео-інформаційних програм та Гіс-технологій здійснювати оперативний аналіз криміногенної обстановки, виявляти найбільш криміногенно активні зони та на цій основі здійснювати обґрунтоване планування заходів запобіжної діяльності. Використання програмно-цільових аналітичних комплексів, заснованих на кримінологічному картографуванні дозволяє виявляти найбільш вражені незаконним збутом наркотичних засобів та психотропних речовин територій (на рівні групи регіонів, окремої області, міста, району та вулиці або окремого інфраструктурного об'єкту); узагальнювати інформацію щодо маршрутів пересування наркоділків та відслідковувати канали збуту наркотиків; дає змогу групувати території за рівнем кримінальної враженості; формувати бази даних щодо місць вирощування наркотиковмісних рослин з метою збуту, місць перетину кордону під час контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; виявляти закономірності щодо місць збуту, а також данні щодо проживання осіб, які займаються злочинним наркобізнесом[42,с.184-185; 16,с.446-449].

Як вже неодноразово зазначалося, наркозлочинці у своїй протиправній діяльності дуже швидко опановують сучасні досягнення науки та техніки. У

своєму арсеналі вони використовують найсучасніші зв'язку, мережі Інтернет та різноманітні соціальні мережі, безготівкові банківські операції, різноманітні психологічні прийоми, закономірності сучасного маркетингу тощо. Сучасна ефективна стратегія протидії незаконному збуту наркотиків також передбачає застосування державними та правоохоронними органами досягнень науково-технічного процесу і інноваційних можливостей у сфері використання штучного інтелекту та інформаційних і смарт-технологій. У цьому сенсі на практиці позитивно себе зарекомендували різноманітні міські програми, які відомі під назвами «Розумне місто», або «Безпечне місто». У зарубіжній та вітчизняній практиці такі програми використовуються як комплексні системи з автоматизованого спостереження та управління містом, для контролю за міським та криміногенним середовищем і своєчасним реагуванням на різноманітні виклики, в тому числі і на виклики протиправного характеру [214,с.134-136;148,с.120-124;135,с.157-158]. Вказані комплекси здатні обробляти і порівнювати великі обсяги даних з метою виявлення, розкриття та фіксації різноманітних безпекових викликів соціального, техногенного, і правового характеру, а також кримінальних правопорушень (в тому числі і пов'язаних з незаконним обігом наркотиків). Програми «Безпечне місто» і її різновиди «Безпечний район» являють собою систему апаратних комплексів із найсучаснішим відео-технічним та програмним забезпеченням (пристосованих під архітектуру та дизайн конкретних населених пунктів), із розгалуженими каналами зв'язку, з серверним обладнанням і єдиним центром моніторингу та «штабом прийняття рішень»[27].

У 2018 році вище зазначені програми вдосконалено шляхом введення системи автоматичної обробки великих обсягів даних на основі штучного інтелекту. Таким чином створюється єдиний інформаційний простір зі збору та обробки інформації з метою оперативного реагування на різноманітні виклики та анти суспільні прояви[27]. Поступово такі програмно-цільові комплекси запроваджуються у багатьох регіонах України – на Вінниччині, Львівщині,

Чернігівщині, Харківщині, Київщині і т.д.[148,с.122]. Не виключенням стали і населені пункти Причорноморського регіону. Так, на Одещині з 2017 року функціонує програма «Безпечне місто Одеса», на Миколаївщині запроваджено програму «Безпечне місто Миколаїв», на Херсонщині – «Безпечний Херсон»[193; 258;195; 190;268;144]. Суть таких програм полягає в тому, що місцеві органи влади виділяють спеціальне фінансування для запровадження та розвитку спеціальних програмно-технічних комплексів, які забезпечують безпеку і контроль над місцевим соціальним, архітектурно-будівельним, екологічним та криміногенним простором. Вона являє собою розгалужену систему відео спостереження з єдиним центром управління, узагальнення, зберігання та обробки інформації. Така інформація надходить з відеокамер, які зазвичай встановлюються органами поліції та місцевої влади, охоронними агенціями у місцях життєдіяльності міського середовища: у магазинах, банках, організаціях, на підприємствах, у житлових комплексах, в місцях масового перебування та відпочинку громадян, у будівлях, закладах освіти, на автошляхах, найбільш небезпечних ділянках доріг, на перехрестях тощо. Ця система функціонує на основі найсучаснішого програмного забезпечення з елементами штучного інтелекту і включають в себе замкнуту систему камер відео-спостереження і систем відео-нагляду остатнього покоління (розумні відеокамери). Вона включає в себе систему фіксації правопорушень; систему відео-нагляду за транспортною інфраструктурою; комплекси спостереження за рухом автотранспорту (з можливістю розпізнавання номерних знаків та марки автомобілів) та пересуванням населення (з функціями розпізнанням обличчя); інтерактивну систему освітлення вулиць, автошляхів та перехресть; єдину інформаційно-консультативну службу; мережу інформаційних панелей для населення[27]. Впровадження описаних систем у Причорноморському регіоні України дозволяє державним та правоохоронним органам забезпечувати високотехнологічний контроль за середовищем життєдіяльності людей, а також здійснювати захист прав, законних інтересів громадян, підтримувати належний

рівень правопорядку та громадської безпеки, а також ефективно протидіяти незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. З метою вдосконалення системи виявлення та реагування на кримінальні правопорушення (в тому числі і на незаконних збут наркотиків) і своєчасне їх документування вказані технічні та програмні комплекси доцільно об'єднати з можливостями «Ситуативних центрів», які створюються на базі регіональних Головних управлінь Національної поліції України. Головною метою зазначених центрів[1, с.1; 73, с.127-128] у сфері протидії незаконному збуту наркотиків є цілодобовий моніторинг оперативної обстановки на рівні області, міста та окремих населених пунктів області; централізоване управління поліцейськими підрозділами та автомобільними поліцейськими нарядами під час перешкоджання незаконному наркообігу; раціональний розподіл сил та засобів з протидії наркозлочинності; швидке реагування на вчинення наркозлочинів; оперативне опрацювання інформації від кол-центрів за лінією “102” щодо місць наркоз буту та осіб, які вчиняють такі дії; зменшення термінів реагування нарядами поліції за повідомленнями громадян про вчинення наркозлочинів та пов'язаних з ними кримінальних правопорушень; затримання кримінальних правопорушників по “гарячих слідах”, які вчинили кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу та збуту наркотиків у Причорноморському регіоні України. У контексті вдосконалення практики протидії наркоз буту в Причорноморському регіоні, є остання роль нами відводиться необхідності розширення структури підрозділів Департаменту протидії наркозлочинності зі створенням їх представництв на рівні управлінь, а також міських та районих представництв (відділень) у регіональній структурі територіальних органів Національної поліції України; також є важливим відновлення практики підготовки кадрів у ЗВО зі специфічними умовами навчання на основі цільової підготовки та набуття здобувачами вищої освіти спеціальних компетенцій у сфері протидії незаконному обігу наркотиків у регіонах та населених пунктах різних видів та типів (у промисловому,

аграрному, курортному, кризовому, екстримально-критичному, у де-окупованому тощо).

Як вже зазначалося нами у попередніх розділах, розвиток високих інформаційних технологій, телекомунікаційних мереж, засобів зв'язку, новітніх можливостей зберігання та передачі інформації за допомогою мережі Інтернет, поширеність безготівкових розрахунків, не лише сприяють розвитку суспільних процесів, а і використовуються злочинцями для реалізації своїх антисупільних планів, спрямованих на розповсюдження наркотичних засобів та психотропних речовин. Зокрема, у Причорноморському регіоні нашої країни наркоділки використовують новітні технології для приховування каналів постачання наркотиків; для рекламування та формування ринку пропозиції наркотиків; виконують електронні розрахунки за фактами збуту наркотиків; здійснюють перекази грошових коштів між членами, які приймають участь у наркаторгівлі тощо.

Якщо п'ять, десять років тому збут наркотиків або їх партій відбувався за конкретними адресами та між конкретними суб'єктами у конкретних місцях, то сьогодні наркоділки опанували безконтактні форми збуту та постачання наркотиків. Завдяки сучасним технічним можливостям, наркоділки у змозі забезпечити конфіденційність на всіх етапах незаконного збуту наркотиків: від виробника, постачальника, рекламувача, перевізника збувача та споживача; з проведенням розрахунків за допомогою електронних карток. Такі можливості ускладнюють практику протидії наркоз буту і ставлять нові завдання перед правоохоронними органами досліджуваного нами регіону. Враховуючи стрімкий розвиток і високий ступінь розповсюдженості незаконного обігу наркотиків, використання особами, які збувають наркотики новітніх технологій, в тому числі і технічних можливостей, різноманітні форми безконтактного збуту наркотиків, певною новелою у протидії наркоз буту у Причорноморському регіоні України, можуть бути новітні методи та інформаційні технології із протидії наркоз буту, які апробовані у місті Київ.

Однією з таких новел може виявитися використання програмно-цільового комплексу «Drag Hunters». Ця інформаційно-технологічна система в перекладі на українську називається «мисливець за наркотиками»[202;62]. Вона функціонує на основі спеціально розробленої програми із приєднанням до інформаційної системи патрульної поліції з одночасним зв'язком з районними відділеннями поліції. Працює за допомогою чат-бот «шпигуна», який працює у месенджері соціальної мережі Телеграм, якою користуються особи, які займаються збутом наркотиків, психотропних речовин або їх аналогів. Спосіб використання цього методу полягає у залученні через засоби масової інформації та СМС повідомлення від поліції небайдужих до боротьби з розповсюдженням наркотиків широких верств населення[202;62]. Свідомі громадяни приєднуються до чату і мають можливість в оперативному режимі повідомляти операторів про: місця збуту наркотичних засобів; про написи, які рекламують та пропагують наркотики; про інформаційні джерела (Інтернет сайти, чат-боти, Інтернет-форуми, Інтернет-блоги і т.д.), які вказують на конкретні факти можливі дії зі збуту наркотиків; про осіб, відносно яких є інформація про участь у незаконному культивуванні рослинної наркосировини, виробництві, виготовленні, перевезенні, пересиланні і т.д., або факти збуту наркотиків; про дії так званих «закладників наркотиків», тобто про осіб, які залишили наркотичні засоби у конкретному місці з метою їх продажу. Така інформація потрапляє до поліції, що сприяє оперативному реагуванню на такі факти, а також виявленню та затриманню наркозлочинців[202;62].

Аналіз існуючої практики запобігання наркоз буту вказує на наявність великого ринку пропозиції наркотиків, через так звані «наркокрамниці», які спеціалізуються на продажу наркотиків з використанням розгалуженої маркетингової мережі. Потенційний покупець має можливість придбати наркотики попередньо перевіривши гроші на вказаний у об'яві рахунковий номер карти і забравши наркотики у заздалегідь обумовленому місті «закладки», або отримати їх за допомогою кур'єрської доставки, навіть не виходячи з місця

свого проживання. Як правило, наркоділки об'єднуються у злочинні угруповання з чітким розподілом ролей. Одні з учасників збуту наркотиків виконують роль закупівельників наркотиків і формують їх пропозицію; інші виконують функції «менеджерів» з реклами та продажу наркотиків; третя група забезпечує постачання та кур'єрську доставку наркотиків до споживача наркотиків. У своїй діяльності наркоділки використовують різноманітні надписи «графіті» (на асфальті, будівлях, парканах і т.д.) з вказівкою для зв'язку Інтернет ресурсу, номера телефонів, «чат-боти», або мобільні додатки[242,с.210-217].

На практиці вдосконалення запобігання таким видам наркоз буту включають у себе – блокування відповідних акаунтів у Telegramі; залучення громадськості для інформування та знищення надписів «графіті» з інформацією про джерела рекламування та розповсюдження наркотичних виробів; сприяння правоохоронним органам у протидії наркозбуту. У Причорноморському регіоні України позитивно себе зарекомендувала практика співробітництва правоохоронних органів з різноманітними «антинаркотичними» громадськими рухами, об'єднаннями та окремими активістами (накшальт – Narcostop, Narconon і т.д.). Ці громадські структури спеціалізуються на співпраці з правоохоронним органам у сфері інформування про осіб, які займаються протиправною діяльністю; на виявленні аптек, у яких здійснюється не рецептурний продаж заборонених наркотичних та одурманюючих речовин; на викритті наркоділків; на повідомленні інформації про місця вироблення, виготовлення та збуту наркотичних засобів; на інформуванні населення про шкоду та кримінальну відповідальність від злочинної діяльності у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин[267;272].

У протидії незаконному збуту наркотиків у Причорноморському регіоні позитивно себе зарекомендував програмний додаток до смартфонів «NarkoInfo», який був розроблений ученими Одеського державного університету внутрішніх справ і який з 2018 року успішно використовується під час протидії

наркозлочинності. Вказаний додаток дозволяє правоохоронним органам за допомогою небайдужих громадян отримувати інформацію про місця реклами та збуту наркотичних засобів; розповсюджувати інформацію серед населення про форми та засоби втягування наркоділками населення у незаконних обіг наркотиків; інформувати громадян про відповідальність за діяльність, пов'язану із незаконним обігом наркотиків тощо[131].

Важливою складовою вдосконалення практики запобігання незаконному наркоз буту є впровадження у правоохоронну діяльність сучасних технічних засобів відео-спостереження, гелікоптерів, новітніх інформаційно-аналітичних систем, нових транспортних засобів, комп'ютерної техніки та програмного обладнання. Це покращить рівень інформаційно-аналітичного забезпечення та реагування на випадки протиправної діяльності, дозволить більш оперативно виявляти кримінальні правопорушення та своєчасно затримувати осіб, які їх вчинили[214,с.76].

Підсумовуючи, зазначимо, що військова агресія РФ в Україні та повномасштабне вторгнення обумовили негативні зміни у криміногенній обстановці, в тому числі і у сфері незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Обумовлене поставило правоохоронні органи у принципово нові умови роботи, які потребують принципово нових, злагоджених та оперативних рішень. У цьому сенсі важливу роль у запобіганні незаконному збуту наркотиків, в тому числі і у Причорноморському регіоні в Україні відіграє узгоджена робота всіх суб'єктів територіальних підрозділів правоохоронних органів - Національної поліції України, СБУ, прокуратури, Суду, Державної прикордонної служби і т.д., а також спеціального підрозділу - Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України і його регіональних підрозділів.

В умовах воєнного стану важливою запорукою ефективності діяльності правоохоронних органів є налагодження системної взаємодії у здійсненні оперативно-розшукової діяльності, у профілактиці, встановленні причин та

умов незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів Причорноморському регіоні в Україні, а також виявлення та припинення дій, пов'язаних із незаконним придбанням, викраданням, та збутом наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; Важлива роль відводиться виявленню джерел походження, транспортування, а також встановлення усіх каналів, ланцюгів та способів виробництва, виготовлення, переміщення, розповсюдження і т.д. наркотичних засобів від виробника до споживача.

Регіональні правоохоронні органи на території Причорноморського регіону мають застосовувати можливості державної авіації, безпілотних повітряних апаратів, та спеціальних технічних комплексів і засобів з протидії кримінальним правопорушенням, у сфері незаконного обігу наркотиків: виявлення незаконних посівів наркотиковмісних рослин, відстеження маршрутів постачання наркотиків, виявлення та затримання осіб, задіяних у незаконному збуті наркотичних засобів тощо. Важлива роль відводиться проведенню комплексних спеціальних операцій, спрямованих на виявлення осіб, які займаються транспортуванням та збутом наркотиків, перекриття каналів їх постачання до споживачів, блокування можливостей для придбання наркотиків.

Позитивний ефект у протидії незаконному збуту наркотиків, в тому числі і у Причорноморському регіоні в Україні досягається за допомогою сумісних відпрацювань прикордонних населених пунктів, залізничних вокзалів, станцій, автовокзалів, портів тощо на предмет виявлення та затримання осіб, які здійснюють перевезення наркотичних засобів; здійснюють огляд та перевірку автотранспортних засобів, контейнерів тощо.

Законодавство, що регулює діяльність сил правопорядку в умовах воєнного стану надає додаткові можливості у протидії незаконному збуту наркотиків у Причорноморському регіоні. Так, правоохоронним органам у взаємодії з військовими підрозділами надається можливість зупиняти

транспортні засоби, перевіряти документи, здійснювати огляд автотранспорту та особистих речей, багажу, а у разі відповідних підстав, – багажу, службових приміщень, а також житла громадян. На практиці це може знаходити відображення у виконанні правоохоронних функцій органами поліції з військовими підрозділами під час несення служби на «блок постах» та пересувних пунктах контролю; під час оперативних чергувань, сумісних нарядів та патрулів на території обслуговування; а також під час здійснення виїзних перевірок відповідно до приписів та наказів військових адміністрацій, керівництва збройних сил та територіальних поліцейських підрозділів. Такі заходи надають додаткові можливості у підсиленні контролю з боку сил правопорядку за криміногенною обстановкою, для виявлення та затримання осіб, які займаються протиправною діяльністю у сфері незаконного обігу наркотиків.

Ефективним засобом у посиленні запобіжного впливу у разі нестандартних ситуацій, або при загостренні криміногенної ситуації, в тому числі і у сфері збуту наркотиків є введення спеціального режиму – посиленого варіанту службової діяльності поліцейських. Посилений варіант надає можливість застосувати додатковий собою комплекс організаційно-правових, превентивних, оперативних та профілактичних запобіжних заходів, пов'язаних із підвищенням інтенсивності виконання службових обов'язків та завдань у сфері запобігання незаконному обігу наркотиків, підсилити інтенсивність реагування на надзвичайні ситуації, забезпечити громадську безпеку та правопорядку під час зростання незаконного збуту наркотиків на території Причорноморського регіону в умовах воєнного стану.

Важлива роль відводиться застосуванню сучасних інформаційно-аналітичних комплексів у сфері протидії незаконному збуту наркотиків, а саме, за допомогою «Ситуаційних центрів» та можливостей кримінального аналізу і кримінологічного картографування правоохоронним органам доцільно здійснювати цілодобовий моніторинг оперативної обстановки на рівні області,

міста та окремих населених пунктів області; централізоване управління поліцейськими підрозділами та автомобільними поліцейськими нарядами під час перешкоджання незаконному наркообігу; раціональний розподіл сил та засобів з протидії наркозлочинності; швидке реагування на вчинення наркозлочинів; оперативне опрацювання інформації від кол-центрів за лінією “102” щодо місць наркоз буту та осіб, які вчиняють такі дії; зменшення термінів реагування нарядами поліції за повідомленнями громадян про вчинення наркозлочинів та пов’язаних з ними кримінальних правопорушень; затримання злочинців по “гарячих слідах”, які вчинили кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу та збуту наркотиків у Причорноморському регіоні України.

Позитивно себе зарекомендувала практика співробітництва правоохоронних органів з різноманітними «антинаркотичними» громадськими рухами, об’єднаннями та окремими активістами (накшальт – Narcostop, Narconon і т.д.). Є доцільним посилити протидію організованим формам контрабанди та збуту наркотиків, особливо таких, що функціонують у Інтернет просторі, а також блокування Інтернет сайтів, чат-ботів, Інтернет-форумів, Інтернет-блогів і т.д., які спеціалізуються на рекламуванні та розповсюдженні наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Не останню роль відіграє міжнародне співробітництво в удосконаленні практики запобігання незаконному збуту наркотиків.

Висновки до розділу 3

Вивчення та узагальнення позитивного досвіду зарубіжних країн дозволяє сформулювати основні положення щодо вдосконалення системи запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України. Перш за все, запобіжна практика в нашому регіоні має орієнтуватися на виявлення та

припинення всіх форм та видів діяльності, пов'язаної із виготовленням, виробництвом, транспортуванням, збутом і т.д. наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Потребує розробки спеціальної регіональної антинаркотичної програми з урахуванням військового стану в країні, географічних та транспортних особливостей і специфіки соціально-економічного становища регіону. Позитивного ефекту можна добитися за рахунок налагодження чіткої взаємодії між усіма суб'єктами запобіжної діяльності, громадськими організаціями та окремими громадянами. Враховуючи наявність великої кількості земель сільськогосподарського призначення, та розповсюдженості в регіоні практики незаконного вирощування наркотичної сировини, висока насиченість регіону наркотиками та широкий попит на них, важко переоцінити обрання протидії наркозлочинності, в якості пріоритетного напрямку протидії кримінальним правопорушенням. Доцільним також вважаємо перекриття каналів налагодження наркотиків у Причорномосрський регіон морськими, залізничними, повітряними, автомобільними шляхами, а також систематичну участь правоохоронних органів України у реалізації заходів, передбачених міжнародними операціями «Шторм», «Кальмар», «Океан» тощо.

Система запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Причорноморського регіону материкової України має ґрунтуватися на сукупності заходів загально соціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального характеру, впровадження кращих зарубіжних практик протидії незаконному обігу наркотиків, а саме, на: 1) створенні якісних соціально-економічних, психологічних, інформаційних та культурних умов життя населення у країні та у Причорноморському регіоні; відновлення зруйнованої критичної та цивільної інфраструктури населених пунктів; забезпечення житлом на пільгових умовах осіб, які постраждали від війни; 2) потребує вдосконалення інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності; 3) налагодження взаємодії

з правоохоронними органами зарубіжних країн та використання їх кращих запобіжних практик у запобіганні незаконного обігу наркотиків; 4) покращення матеріально-технічного забезпечення правоохоронних органів, які здійснюють запобігання незаконного обігу наркотиків; 5) на основі використання сучасних технічних систем: «Ситуаційний Центр» регіональних ГУНП, програм «Безпечне місто», програмно-цільових комплексів з відео спостереження та елементів штучного інтелекту потребує посилення контролю за поведінкою місцевих жителів та гостей міст та селищ за допомогою сучасних технічних засобів відеоспостереження та моніторингу; оперативне реагування та припинення випадків незаконного збуту заборонених речовин. Наголошується на необхідності відновлення практики підготовки кадрів у ЗВО зі специфічними умовами навчання на основі цільової підготовки та набуття здобувачами вищої освіти спеціальних компетенцій у сфері протидії незаконному обігу наркотиків у регіонах та населених пунктах різних видів та типів (у промисловому, аграрному, курортному, кризовому тощо).

Законодавство, що регулює діяльність сил правопорядку в умовах воєнного стану надає додаткові можливості у протидії незаконному збуту наркотиків у Причорноморському регіоні. Рекомендується правоохоронним органам у взаємодії з військовими підрозділами здійснювати зупинку транспортні засоби, перевіряти документи, проводити огляд автотранспорту та особистих речей, багажу, а у разі відповідних підстав, – багажу, службових приміщень, а також житла громадян. На практиці це може знаходити відображення у виконанні правоохоронних функцій органами поліції з військовими підрозділами під час несення служби на «блок постах» та пересувних пунктах контролю; під час оперативних чергувань, сумісних нарядів та патрулів на території обслуговування; а також під час здійснення виїзних перевірок відповідно до приписів та наказів військових адміністрацій, керівництва збройних сил та територіальних поліцейських підрозділів. Такі заходи надають додаткові можливості у підсиленні контролю з боку сил

правопорядку за криміногенною обстановкою, для виявлення та затримання осіб, які займаються протиправною діяльністю у сфері незаконного обігу наркотиків.

Потребує розширення застосування сучасних інформаційно-аналітичних комплексів у сфері протидії незаконному збуту наркотиків, а саме, за допомогою «Ситуаційних центрів» та можливостей кримінального аналізу і кримінологічного картографування правоохоронним органам доцільно здійснювати цілодобовий моніторинг оперативної обстановки на рівні області, міста та окремих населених пунктів області; централізоване управління поліцейськими підрозділами та автомобільними поліцейськими нарядами під час перешкоджання незаконному наркообігу; раціональний розподіл сил та засобів з протидії наркозлочинності; швидке реагування на вчинення наркозлочинів; оперативне опрацювання інформації від кол-центрів за лінією “102” щодо місць наркозбуту та осіб, які вчиняють такі дії; зменшення термінів реагування нарядами поліції за повідомленнями громадян про вчинення наркозлочинів та пов’язаних з ними кримінальних правопорушень; затримання злочинців по “гарячих слідах”, які вчинили кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу та збуту наркотиків у Причорноморському регіоні України.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі дослідження вітчизняних та зарубіжних практик вирішене наукове завдання, що полягає у поглибленому кримінологічному вивченні незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України, осіб, що їх вчиняють, систему детермінації та представлено систему удосконалення запобігання цим кримінальним правопорушенням, які містяться у такому.

1. З'ясовано, що з початком широкомасштабної російської агресії проти України і окупацією значної частини території нашої країни, в тому числі і у Причорноморському регіоні материкової України, одним із наслідків війни зафіксовано суттєве збільшення рівня споживання і торгівлі наркотиками. Особливо гострою ця проблема виявилась на наших територіях у місцях де-окупації та у зонах, наближених до активних бойових дій, в тому числі, і на територіях Одеської, Миколаївської та Херсонської області.

2. Встановлено, що дослідження регіональних особливостей і специфіки запобігання наркоз буту в умовах мирного часу намагалися вирішити представники різних вітчизняних та зарубіжних наукових шкіл за допомогою адміністративно-правових, організаційних, криміналістичних, кримінально-правових і кримінологічних заходів протидії наркоманії та наркобізнесу; на основі вдосконалення міжнародного співробітництва; за допомогою вдосконалення національної системи запобігання цьому виду протиправної діяльності; завдяки зменшенню обсягів незаконного культивування наркотиковмісних рослин та припинення власного виробництва наркотиків на території нашої країни; посилення медичних заходів до наркозалежних та замісної підтримувальної терапії; широкого впровадження організаційно-тактичних та правових заходів; посилення міжнародного співробітництва, застосування різноманітних заходів, адміністративно-правового, кримінально-правового, медичного, криміналістичного та кримінологічного впливу на незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або

прекурсорів. В умовах воєнного стану не всі з цих заходів виявляються ефективними.

3. Доведено, що сучасний наркозбут в умовах воєнного стану на території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей, який характеризується такими рисами: по-перше, у Причорноморському регіоні материкової України збут наркотиків являє собою негативне соціальне правове явище, що має системний характер та функціонує на основі наявності взаємозалежних сфер попиту та пропозиції; по-друге, наркозбут у досліджуваному регіоні являє собою протиправну діяльність певної сукупності осіб у сфері наркообігу в якості основного виду професійної діяльності; по-третє, на території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей має місце товарна диверсифікація «чорного ринку наркотиків»; по четверте, наркозлочинці прагнуть до зорганізованості і постійного розширення асортименту пропозиції наркопродукції; по-п'яте, відбувається постійна реструктуризація товарного сегменту нелегального наркоринку; по-шосте, має місце постійна розробка нових способів та методів виготовлення і синтезу наркотиків, вдосконалення способів виготовлення, транспортування, збуту наркотиків; по-сьоме, мають місце впровадження рекламування наркопродукції через сучасні засоби комунікації; по-восьме, наркоділки у Причорноморському регіоні здійснюють впровадження сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій, які реалізуються за допомогою сучасних апаратно-програмних комплексів, в тому числі на основі інформаційних та технологічних ресурсів Інтернету; по-дев'яте, у сучасному кримінальному наркобізнесі домінують тенденції до міжрегіоналізації, співорганізованості, розподілу сфер впливу місцевого наркобізнесу, інтеграції з владними та правоохоронними структурами і транскордонними злочинними угрупованнями; по-десяте, має місце побудова діяльності наркозлочинності за принципами легального бізнесу з використанням найсучасніших знань у галузі економіки, науки і техніки; по-

одинадцять, відбувається проникнення організованої наркозлочинності до легальних інституцій, використання соціально-економічних та воєнно-політичних труднощів у регіоні та використання кадрових та інформаційних ресурсів з метою втягнення у наркобізнес широких верств населення (людей, які залишилися без роботи, переселенців, біженців і т.д.)

4. Обґрунтовано, що з початком війни відбулося погіршення кількісно-якісних показників кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків. Якщо протягом 2015 – 2021 років доля наркозлочинів в середньому коливалася на рівні близько 5%, то з початком війни, - у 2022 році їх питома вага зросла до 10%, тобто, зростання відбулося у два рази (з 4,5 % у 2015 році до 10 % у 2022 році). На сьогоднішній день кожне десяте кримінальне правопорушення, що вчиняється в Україні, пов'язане із незаконним обігом наркотиків. Що стосується Причорноморського регіону, більшість якого знаходилася у зоні активних бойових дій, або в яких відбувається процес відновлення після де-окупації, то тут доля наркозлочинності збільшилася від 7 до 14,6%. Причорноморські регіони характеризуються високою питоною вагою збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів: в Одеській області їх вчиняється 23,3%; у Миколаївській – 36%; і у Херсонській – 31% у структурі кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Що ж стосується динаміки незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, то якщо в Україні з 2015 по 2022 рр. кількість незаконного наркозбуту (ст..307 КК України) зросла з 4350 до 6960 (+ 63 %) випадків, то в Одеській області за вказаний період ці кримінальні правопорушення збільшилися з 221 до 550 (+203%); у Миколаївській області – з 201 до 247 (+ 18 %) фактів наркозбуту; у Херсонській області до окупації налічувалося до 205 випадків збуту наркотиків. Причорноморський регіон останнім часом характеризується також високою інтенсивністю незаконного збуту наркотичних засобів,

психотропних речовин або їх аналогів. Якщо у Закарпатській області цей показник становить 8 випадків на 100 тис. населення; у Чернівецькій – 6; у Львівській – 4, то в Одеській області вона фіксувалася на рівні – 15; у Миколаївській – 18; у Херсонській області – 15 кримінальних правопорушень на 100 тис. населення.

5. Доведено, що незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів дає підстави стверджувати, що у Причорноморському регіоні України в абсолютній більшості вчиняють непрацюючі особи чоловічої статі, як молодого, так і дорослого віку від 18 до 54 років, громадяни України, українці, які на момент вчинення злочину, передбаченого ст. 307 КК України, були неодруженими. Здебільшого особи, що вчиняли незаконний збут наркотиків і психотропних речовин у досліджуваному регіоні, характеризуються середнім рівнем освіти, на момент вчинення кримінального правопорушення ніде не працювали й не навчилися. Практично чверть осіб, що вчиняли злочин даного виду на території Причорномор'я мають досвід протиправної діяльності, зокрема, раніше засуджувалися за злочини, переважно, у сфері незаконного обігу наркотиків. Близько 20 % осіб, що вчиняють незаконний збут, передбачений ст. 307 КК України, на теренах Одеської, Миколаївської й Херсонської областей реалізують його в співучасті та у складі організованих груп чи злочинних організацій. Серед осіб, які вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Причорноморського регіону материкової України, зокрема, фіксується зростання рецидивізму і професіоналізації серед злочинців; використання злочинцями безконтактних форм розповсюдження наркотиків серед споживачів; застосування сучасних інформаційних та технічних інструментаріїв і засобів під час вчинення злочинів

6. Встановлено залежність між негативними соціальними, економічними, політичними, кліматичними змінами та розширенням сфери попиту та пропозиції на наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги тощо.

Доводиться, що особливо безпрецедентне зростання збуту та споживання наркотиків відбувається на територіях, де відбувалися війни, революції, регіональні чи локальні військові конфлікти. У цьому сенсі аналіз кількісно-якісних показників збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України в історичній ретроспективі підтвердив задекларовану гіпотезу.

7. Обґрунтовується, що в умовах воєнного стану правоохоронні органи зіштовхнулися з новим викликами та складнощами у своїй повсякденній роботі, пов'язані з додатковими навантаженнями, обумовленими правовим режимом воєнного стану. Несподівані вкрай негативні зміни соціально-економічного життя, безпрецедентні, катастрофічні за своїми наслідками зміни повсякденного життя населення викликали спалах зловживання алкоголю та наркотиків у зонах військової напруженості, в тому числі і у Причорноморському регіоні. Запобігання цьому виду кримінальних правопорушень на загальнодержавному та регіональному рівнях в умовах воєнного стану досягається злагодженою діяльністю широкого кола суб'єктів правоохоронних органів - Національною поліцією, Службою безпеки України, Судом, Прокуратурою, митними органами, Державною прикордонною службою України, медичними установами, громадськими організаціями тощо.

Сформульовано пропозиції з удосконалення системи запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на території Причорноморського регіону материкової України основі: 1) створенні якісних соціально-економічних, психологічних, інформаційних та культурних умов життя населення у країні та у Причорноморському регіоні; відновлення зруйнованої критичної та цивільної інфраструктури населених пунктів; забезпечення житлом на пільгових умовах осіб, які постраждали від війни; 2) потребує вдосконалення інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; 3) налагодження взаємодії з правоохоронними органами

зарубіжних країн та використання їх кращих запобіжних практик; 4) покращення матеріально-технічного забезпечення правоохоронних органів із запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; 5) на основі використання сучасних технічних систем: «Ситуаційний Центр» регіональних ГУНП, програм «Безпечне місто», програмно-цільових комплексів з відео спостереження та елементів штучного інтелекту потребує посилення контролю за поведінкою місцевих жителів та гостей міст та селищ за допомогою сучасних технічних засобів відеоспостереження та моніторингу; оперативне реагування та припинення випадків незаконного збуту заборонених речовин.

8. Обґрунтовано, що законодавство, що регулює діяльність сил правопорядку в умовах воєнного стану надає додаткові можливості у протидії незаконному збуту наркотиків у Причорноморському регіоні. Рекомендується правоохоронним органам у взаємодії з військовими підрозділами здійснювати зупинку транспортні засоби, перевіряти документи, проводити огляд автотранспорту та особистих речей, багажу, а у разі відповідних підстав, – багажу, службових приміщень, а також житла громадян. На практиці це може знаходити відображення у виконанні правоохоронних функцій органами поліції з військовими підрозділами під час несення служби на «блок постах» та пересувних пунктах контролю; під час оперативних чергувань, сумісних нарядів та патрулів на території обслуговування; а також під час здійснення виїзних перевірок відповідно до приписів та наказів військових адміністрацій, керівництва збройних сил та територіальних поліцейських підрозділів. Такі заходи надають додаткові можливості у підсиленні контролю з боку сил правопорядку за криміногенною обстановкою, для виявлення та затримання осіб, які займаються протиправною діяльністю у сфері незаконного обігу наркотиків.

Зазначено на необхідності розширення застосування сучасних інформаційно-аналітичних комплексів у сфері протидії незаконному збуту

наркотиків, а саме, за допомогою «Ситуаційних центрів» та можливостей кримінального аналізу і кримінологічного картографування правоохоронним органам доцільно здійснювати цілодобовий моніторинг оперативної обстановки на рівні області, міста та окремих населених пунктів області; централізоване управління поліцейськими підрозділами та автомобільними поліцейськими нарядами під час перешкоджання незаконному наркообігу; раціональний розподіл сил та засобів з протидії наркозлочинності; швидке реагування на вчинення наркозлочинів; оперативне опрацювання інформації від кол-центрів за лінією “102” щодо місць наркоз буту та осіб, які вчиняють такі дії; зменшення термінів реагування нарядами поліції за повідомленнями громадян про вчинення наркозлочинів та пов’язаних з ними кримінальних правопорушень; затримання злочинців по “гарячих слідах”, які вчинили кримінальні правопорушення у сфері незаконного обігу та збуту наркотиків у Причорноморському регіоні України.

Доведено, що регіональні правоохоронні органи на території Причорноморського регіону мають застосовувати можливості державної авіації, безпілотних повітряних апаратів, та спеціальних технічних комплексів і засобів з протидії кримінальним правопорушенням, у сфері незаконного обігу наркотиків: виявлення незаконних посівів наркотиковмісних рослин, відстеження маршрутів постачання наркотиків, виявлення та затримання осіб, задіяних у незаконному збуті наркотичних засобів тощо. Важлива роль відводиться проведенню комплексних спеціальних операцій, спрямованих на виявлення осіб, які займаються транспортуванням та збутом наркотиків, перекриття каналів їх постачання до споживачів, блокування можливостей для придбання наркотиків. Доцільним є перекриття каналів налагодження постачання наркотиків у Причорноморський регіон з інших крїн морськими, залізничними, повітряними, автомобільними шляхами, а також систематичну участь правоохоронних органів України у реалізації заходів, передбачених міжнародними операціями «Шторм», «Кальмар», «Океан» тощо.

Позитивний ефект у протидії незаконному збуту наркотиків, в тому числі і у Причорноморському регіоні в Україні досягається за допомогою сумісних відпрацювань прикордонних населених пунктів, залізничних вокзалів, станцій, автовокзалів, портів тощо на предмет виявлення та затримання осіб, які здійснюють перевезення наркотичних засобів; здійснюють огляд та перевірку автотранспортних засобів, контейнерів тощо.

Наголошено на необхідності розширення структури підрозділів Департаменту протидії наркозлочинності зі створенням їх представництв на рівні управлінь, а також міських та районних представництв (відділень) у регіональній структурі територіальних органів Національної поліції України; доведено важливість відновлення практика підготовки кадрів у ЗВО зі специфічними умовами навчання на основі цільової підготовки та набуття здобувачами вищої освіти спеціальних компетенцій у сфері протидії незаконному обігу наркотиків у регіонах та населених пунктах різних видів та типів (у промисловому, аграрному, курортному, кризовому, екстримально-критичному, у де-окупованому тощо).

Обґрунтовано необхідність використання практики співробітництва правоохоронних органів з різноманітними «антинаркотичними» громадськими рухами, об'єднаннями та окремими активістами (накшальт – Narcostop, Narconon і т.д.). Є доцільним посилити протидію організованим формам контрабанди та збуту наркотиків, особливо таких, що функціонують у Інтернет просторі, а також блокування Інтернет сайтів, чат-ботів, Інтернет-форумів, Інтернет-блогів і т.д., які спеціалізуються на рекламуванні та розповсюдженні наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів. Не останню роль відіграє міжнародне співробітництво в удосконаленні практики запобігання незаконному збуту наркотиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аваков А.Б. Ситуативний Центр. *Головне управління Національної поліції у м.Київ*. Київ, 2019. 18 с.
2. Актуальні проблеми боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів в Україні: курс лекцій: у 2 кн. Кн.ІІ /О.М.Джуза, Д.Й.Никифорчук, О.М.Стрільців, Я.І.Слободян та ін.; за ред.. Є.М.Моїсеєва. Київ – Ів.Франківськ: Київ. нац. ун-т внутр. справ, Прикарпатський юрид. ін.-т ЛьвДУВС, 2008. 270 с.
3. Актуальні проблеми протидії тероризму та злочинності у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції / за заг. ред. академіка НАН України, д-ра техн. наук. В. П. Горбуліна. Київ: Нац. акад. СБУ, 2005. Вип 13. 346 с.
4. Антинаркотическая программа голландского правительства. *Борьба с преступностью за рубежом*. 1992. № 9. С.14-24
5. Бабенко А. М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір : монографія. Одеса : ОДУВС, 2014. 416 с.
6. Бабенко А. М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання: дис. ... д-ра юрид наук: 12.00.08 / Харк. ун-т внутр. справ. Харків, 2015. 515 с.
7. Бабенко А. М. Регіональні особливості розподілу наркозлочинності в Україні: деякі шляхи протидії / *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2012. Серія «Право». Випуск 20. Частина 1. Том 4, 2012. С. 12–14.
8. Бабенко А. М. Сучасний стан та тенденції наркозлочинності, вбивств та самогубств у містах і сільських районах України: кримінологічний вимір та запобігання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: науковий журнал*. 2018. Спеціальний

- випуск №1 (91) «Протидія наркозлочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення». Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 16–26.
9. Бабенко А. М. Шляхи вдосконалення запобігання злочинності в прикордонних регіонах України / *Південноукраїнський правничий часопис*, 2014. № 3. С. 16–18.
 10. Бабенко А.М. Тактико-психологічні, кримінально-процесуальні, адміністративно-правові та оперативно-розшукові заходи профілактики і запобігання кримінальним правопорушенням. *Південноукраїнський правничий часопис* № 1. 2021 С. 14-22.
 11. Бабенко А.М. Аналіз та запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються озброєними молодіжними організованими угрупованнями. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 1-2. 2022. С.54-59
 12. Бабенко А.М. Запобігання органами внутрішніх справ незаконному культивуванню наркотиковмісних рослин: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Донецький юрид. інст. внутрішн.справ ЛДУВС. Донецьк, 2007. 258 с.
 13. Бабенко А.М. Запобігання організованим, озброєним та терористичній злочинності як складова безпеки в умовах Євроінтеграції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4. Ч. 1. С.54-58.
 14. Бабенко А.М., Конопельський В.Я. Чекмарьова І.М. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України: монографія. Харків: Право, 2019. 264 с.
 15. Бабенко А.М., Палій М.В., Чекмарьова І.М. Взаємодія поліції, прокуратури та державної прикордонної служби України у протидії організованим кримінальним правопорушенням, пов'язаним із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетином державного кордону України. *Електронне наукове видання «Аналітично-*

- порівняльне правознавство*». №1. 2023. С.436-440. URL:<http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/04/77.pdf> (дата звернення 18.02.2023)
- 16.Бабенко, А. М.. Кримінологічна картографія у вивченні злочинності у великому місті: історія та сучасність/ *Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 12-13 жовт. 2017 р. / Нац. юрид. ун- т ім. Ярослава Мудрого, НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України, Нац. акад. прокуратури України. Харків: Право, 2017. С. 446-449.
 - 17.Бабенко А. М. Територіально-просторовий аналіз злочинності у населених пунктах Одеської області. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 2(9). URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/11_Babenko.pdf (дата звернення: 11.12.2021).
 - 18.Бабенко А.М. Кримінологічна оцінка ризиків і загроз у контексті захисту критичної інфраструктури в Україні (регіональний аспект). *Міжнародний журнал «Право і суспільство»*. 2018. №7. С. 25-33
 - 19.Бабенко А.М. Регіональні особливості злочинності у містах та сільських районах Запорізької, Дніпропетровської та Харківської областей. *Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / редкол.: В.І. Борисов та ін.* Харків: Право, 2018. №36. (0,7 д.а.). С.42-60.
 - 20.Баклан І.В. Кримінологічна характеристика та попередження злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що вчинюються неповнолітніми. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ, 2007. 272 с.
 - 21.Бандурка С.А. Наркомафія: уголовно-правовые средства борьбы: учеб. пособ. / С.А. Бандурка, С.В. Слинько. – Х.: Арсис, 2001. – 320 с.
 - 22.Батиргарєєва В. С. Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло: монографія. Харків: Одіссей, 2003. 256 с.

23. Батиргарєєва В. С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми: монографія. Харків: Право, 2009. 576 с.
24. Батиргарєєва В.С. Використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій для безконтактного збуту наркотичних засобів в Україні. *Інформація і право: науковий фаховий журнал*. 2023. № 1 (44). С. 142–153.
25. Батиргарєєва В.С. Вплив наркоманії на злочинність та замісна терапія як захід обмеження подальшого поширення наркоманії. *Наук. вісн. Дніпропетров. держ. ун-ту внутр. справ: наук. журнал*. 2018. Спец. вип. №1 (91) «Протидія накрозлочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення». С. 27–34.
26. Батиргарєєва В.С. Замісна підтримувальна терапія у місцях позбавлення волі: pro et contra. *Право України*. 2019. № 7. С. 125–139.
27. Безпечне місто. 2022. URL: <https://www.datagroup.ua/pro-kompaniyu/socialna-vidpovidalnist/bezpechne-misto> (дата звернення: 19.04.2022).
28. Беницький О.М., Дем'яненко Є.М. Окремі питання протидії транспортуванню наркотичних засобів в Україну нелегальними мігрантами. *Міжнародне співробітництво у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2007. С. 168-171.
29. Бірюков Г.М. Стратегічні й тактичні основи протидії наркобізнесу в Україні. *Міжнародне співробітництво у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – С. 16-21.
30. Блага А. Б. Насильство в сім'ї (кримінологічний аналіз і запобігання): монографія. Харків: Макаренко, 2014. 360 с.

- 31.Блага А. Б. Основні кількісно-якісні показники насильства в сім'ї: кримінологічний аналіз. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право. 2013. № 1077, Вип. 15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2013_1077_15_34. (дата звернення 18.01.2022)
- 32.Богатирьов І. Г. Кримінологія: підручник. Київ: ВД Дакор, 2019. 352 с.
- 33.Бойко В.В. Кримінологічна характеристика та запобігання тяжким насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи в особливо великих містах України: дис. ... кандид. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2018. 280 с.
- 34.Бойко В.В. Специфіка детермінації тяжкої насильницької злочинності проти життя та здоров'я особи в особливо великих містах України. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 2. С. 297-302.
- 35.Ботнаренко І.А. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють насильство в сім'ї. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 83-96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2017_2_9. (дата звернення 08.01.2022)
- 36.Бублейник В.А. Боротьба з незаконним збутом наркотичних засобів: кримінально-правовий і кримінологічний аспекти: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпропетровськ, 2007. 239 с.
- 37.Бублейник В.А. Визначення суб'єкта дій, спрямованих на незаконний збут наркотиків. *Право і безпека*. 2005. №3. С. 43-47.
- 38.Бублейник В.А. Камишов О.Л. Проблеми застосування заходів примусового лікування до осіб, хворих на наркоманію. *Влада. Людина. Закон*. 2005. № 2. С. 64–66.
- 39.Бублейник В.А. Кількісно-якісні показники злочинності у сфері незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх

- аналогів. *Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ: Збірник наукових праць. 2004. Спеціальний випуск № 2 (19) “Актуальні проблеми протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин у сучасних умовах”*. С. 186–197.
40. Бублейник В.А. Кримінологічна характеристика осіб, які займаються незаконним збутом наркотиків. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2005. №1. С. 194-204.
41. Бурдега Р. В. Географічні та соціально-економічні фактори детермінації рецидивної злочинності в Причорноморському регіоні України. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 2(63). С. 110-116.
42. Бурдега Р.В. Кримінологічна характеристика та запобігання рецидивній злочинності у Причорноморському регіоні України: дис. ... кандид... юрид наук: 12.00.08 / Одеський держ. ун-т внутр.справ. Одеса, 2018. 266 с.
43. Бурдін В. М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 1. С. 62–72.
44. В Аккермане задержали мужчину с почти сотней доз метадона. URL:<https://dumskaya.net/news/v-akkermane-zaderzhali-muzhchinu-s-pochti-sotney-138310/>(дата звернення 09.01.2023)
45. В Одессе будут судить группу сетевых наркоторговцев. URL:<https://dumskaya.net/news/odesskie-politceyskie-zavershili-rassledovanie-d-139970/>(дата звернення 05.01.2023)
46. В Одессе задержали администратора наркотического телеграм-канала. URL:https://timer-odessa.net/news/v_odesse_zaderjali_administratora_narkoticheskogo_telegram_kanala_276.html (дата звернення 05.01.2023)
47. В Одессе поймали распространителя особо опасного психотропа. URL:https://timer-odessa.net/news/v_odesse_poymali_rasprostranitelya_osobo_opasnogo_psihotropa_546.html(дата звернення 08.01.2023)

- 48.В одесский СИЗО пытались передать наркотики, спрятанные в обыкновенной морковке URL:<https://dumskaya.net/news/narkotiki-v-odesskiy-sizo-pytalis-peredat-v-mork-138730/>(дата звернення 09.01.2023)
- 49.В ООН назвали кількість українських біженців у Європі. 2022. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/05/novyna/suspilstvo/oon-nazvaly-kilkist-ukrayinskykh-bizhencziv-yevropi> (дата звернення 04.10.2022)
- 50.В суд передано дело двух украинских группировок, наладивших сбыт наркотиков. URL: <https://strana.ua/>(дата звернення 05.01.2023)
- 51.В Україні офіційно зареєстрували 4867106 переселенців. 2022. URL :<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3649695-v-ukraini-oficijno-zareestruvali-4-867-106-pereselenciv.html> (дата звернення 05.10.2022)
- 52.В Аккермане полицейские сожгли больше шести килограммов наркотиков. URL:<https://dumskaya.net/news/v-akkermane-politceyskie-sozhgli-bolshe-6-kilogr-133448/>(дата звернення 06.01.2023)
- 53.В Евросоюз через порт под Одессой пытались провезти 54 килограмма кокаина URL:<https://dumskaya.net/news/v-evrosoyuz-cherez-port-odesskoy-oblasti-pytalis-133217/>(дата звернення 06.01.2023)
- 54.В Одессе на автовокзале задержали наркоторгшляка с четырьмя килограммами амфетамина. URL:<https://dumskaya.net/news/v-odesse-na-avtovokzale-zaderzhali-narkodilera-s-137599/>(дата звернення 09.01.2023)
- 55.В Одессе обнаружили наркоплантацию – у владельца хранились больше двух килограммов конопли . URL:<https://dumskaya.net/news/v-odesse-obnaruzhili-narkoplantatciyu-u-vladeltc-132826/>(дата звернення 05.01.2023)
- 56.В Одесской области осудили двух иностранцев, которые в прошлом году пытались провезти через границу полкилограмма метадона. URL:<https://dumskaya.net/news/v-odesskoy-oblasti-osudili-dvuh-inostrantcev-kot-133025/>(дата звернення 05.01.2023)
- 57.В Одесской области полиция разоблачила группу наркоторговцев: у задержанных изъяли больше килограмма каннабиса и таблетки

- амфетамина. URL:<https://dumskaya.net/news/v-odesskoy-oblasti-politciya-razoblachila-gruppu-133483/>(дата звернення 07.01.2023)
- 58.В одесском пункте заместительной терапии незаконно продавали рецепты на получение метадона. URL:<https://dumskaya.net/news/v-odesskom-punkte-zamestitelnoy-terapii-nezakonn-134082/>(дата звернення 07.01.2023)
- 59.В центре Одессы полицейские накрыли квартиру, превращенную в склад наркотиков. URL:<https://dumskaya.net/news/v-tcentre-odessy-politceyskie-nakryli-kvartiru-p-136881/>(дата звернення 05.01.2023)
- 60.Валуйська М.Ю. Кримінологічна характеристика особистості злочинців, що вчинили умисні вбивства при обтяжуючих обставинах: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Х., 2002. 19 с.
- 61.Вербенський М.Г., Кулик О.Г., Наумова І.В. Кримінальна ситуація в Україні: основні тенденції 2020 рік: монографія за ред..М.Г.Вербенського. Вінниця: ТВОРИ, 2021. 144 с.
- 62.Використання інтернету як інструмента незаконного продажу наркотичних засобів і сильнодіючих речовин. URL:<https://cherk.otg.dp.gov.ua/novini-ta-podiyi/novini/vikoristannya-internetu-yak-instrumenta-nezakonnogo-prodazhu-narkotichnih-zasobiv-i-silnodiyuchih-rechovin> (дата звернення 03.02.2023)
- 63.Вирок із Єдиного державного реєстру судових рішень України. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85337029>. (дата звернення 08.01.2023)
- 64.Вирок із Єдиного державного реєстру судових рішень України. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85779368>. (дата звернення 08.01.2023)
- 65.Вирок із Єдиного державного реєстру судових рішень України. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93237512>. (дата звернення 08.01.2023)
- 66.Вирок із Єдиного державного реєстру судових рішень України. URL:<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85109332>. (дата звернення 08.01.2023)

67. Вирок із Єдиного державного реєстру судових рішень України. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53853007>. (дата звернення 08.01.2023)
68. Вирок із Єдиного державного реєстру судових рішень України. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/55935860>. (дата звернення 08.01.2023)
69. Волков А.В., Тисен О.Н. Противодействие наркотизации населения как неотъемлемая часть молодежной политики государства. Вістник ОГУ. 2013. № 3 (152). С. 39.
70. Волошук А. М., Юхно О.О. Організаційно-правові засади та практика запобігання незаконному обігу наркотиків : навч. пос. Одеса: «ІНТЕРПРІНТ», 2011. 272 с.
71. Гладкова Є.О. Кримінологічні засади протидії наркозлочинам в Україні. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2018. 48 с.
72. Гладкова О.Є. Латентність наркозлочинності: основні показники і тренди. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjSkueAjcD0AhVis4sKHQkZDggQFnoECAkQAQ&url=http%3A%2F%2Funivd.edu.ua%2Fscience-issue%2Fissue%2F3757&usg=AOvVaw1hWp8lSV_Yj1v8SMegZ9N6. (дата звернення 08.01.2023)
73. Гладун Ю., Ліпенцев А. Побудова типового центру забезпечення публічної безпеки на прикладі ситуаційного центру Головного управління Національної поліції у Львівській області. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 4 (49). Ч. 1 С.119-128.
74. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
75. Головкін Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія. Харків: Право, 2009. 432 с.

- 76.Гордиться нечем. Украина – лидер мировых антирейтингов. 2018. URL: <https://rian.com.ua/infografika/20171112/1029333097/Ukraine-antireyting-strana.html> (дата звернення: 10.01.2023).
- 77.Горпинюк О.П. Сучасний стан наркотичної злочинності в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. №4. 2017. С.140-143.
- 78.Гуманізація державної політики щодо людей, які вживають наркотики: монографія/ Тимошенко В.А., Яценко В.Я., Дрьомов С.В., Буяльський В.Ф. Київ: Логос, 2017. 326 с.
- 79.Гурстієва Ю. О. Кримінологічна характеристика умисних вбивств із корисливих мотивів та запобігання їм: дис. кандид. юрид. наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.08 (081-Право). Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, Харків, 2019. 226 с.
- 80.Гутник А.Е. Предупреждение налоговой милицией уклонений от уплаты налогов. К.: Атіка, 2001. С.10.
- 81.Давидова М. М. Запобігання схиланню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні: дисер. доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2020. 297 с.
- 82.Давидова М. М. Запобігання схиланню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в Україні: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2020. 297 с.
- 83.Даньшин И. Н. К вопросу о личности преступника. Проблемы соц. законности. 1980. Вып. 6. С. 117-126.
- 84.Дейвенпорт-Хайнс Р. В поисках забвения: Всемирная история наркотиков 1500 – 2000; пер. с англ. А.В. Савинова. Київ: ООО «Транзиткнига», 2004. 622 с.

- 85.Денисов С. Ф., Напиральська О. І. Формування злочинної поведінки молоді через засоби масової комунікації: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2012. 232 с.
- 86.Дніпропетровська, Харківська та Запорізька області – лідери за кількістю внутрішніх переселенців. 2022. URL : <https://social.com.ua/vijna/vpo/dnipropetrovska-harkivska-ta-zaporizka-oblasti-lidery-za-kilkistyu-vnutrishnih-pereselencziv/> (дата звернення 05.10.2022)
- 87.До 1,5 мільйона українців споживають наркотики - Венедіктова. URL: <https://suspilne.media/175098-do-15-miljona-ukrainciv-spozivaut-narkotiki-venediktova/>. (дата звернення 08.01.2023)
- 88.Доборез І.О. Кримінологічна характеристика та попередження незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (за матеріалами Автономної Республіки Крим): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. Харків, 2005. 187 с.
- 89.Дрьомін В.М. Кримінологія. Навчально-методичний посібник/[В.М. Дрьомін, Ж.В. Мандриченко, Т.В. Мельничук та ін.]. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2015. 144 с.
- 90.Дубович О. В. Про деякі морально-психологічні властивості та риси особи злочинця без визначеного місця проживання. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7253/1/Dubovich_784.pdf. (дата звернення 08.01.2023)
- 91.Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2015 року / Генеральна прокуратура України. 2016. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo#.(дата звернення 08.01.2021)

- 92.Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2015-2020 роки / Генеральна прокуратура України. 2021. URL: <http://www.gp.gov.ua>. (дата звернення 08.01.2021)
- 93.Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2016 року / Генеральна прокуратура України. 2017. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo#.(дата звернення 08.01.2021)
- 94.Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2016 року / Прокуратура Одеської області. 2017. URL: http://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=112751&libid. (дата звернення 08.01.2021)
- 95.Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2016 року / Прокуратура Миколаївської області. 2017. URL: http://myk.gp.gov.ua/ua/statnik.html?dir_id=112789&libid=101034. (дата звернення 08.01.2021)
- 96.Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2016 року / Прокуратура Херсонської області. 2017. URL: http://www.kherson.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=113257&libid=100142. (дата звернення 08.01.2021)
- 97.Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2017 року / Генеральна прокуратура України. 2018. URL:https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo#. (дата звернення 08.01.2021)
- 98.Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2017 року / Прокуратура Одеської області. 2018. URL: http://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=112751&libid. (дата звернення 08.01.2021)
- 99.Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2017 року / Прокуратура Миколаївської області. 2018. URL: http://myk.gp.gov.ua/ua/statnik.html?dir_id=112789&libid=101034. (дата звернення 08.01.2021)
100. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2017 року / Прокуратура Херсонської області. 2018. URL:

http://www.kherson.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=113257&libid=10014.
(дата звернення 08.01.2021)

101. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2018 року / Генеральна прокуратура України. 2019. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo#. (дата звернення 08.01.2021)
102. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2018 року / Прокуратура Одеської області. 2019. URL: http://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=112751&libid. (дата звернення 08.01.2021)
103. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2018 року / Прокуратура Миколаївської області. 2019. URL: http://myk.gp.gov.ua/ua/statnik.html?dir_id=112789&libid=101034. (дата звернення 08.01.2021)
104. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2018 року / Прокуратура Херсонської області. 2019. URL: http://www.kherson.gp.gov.ua/a/documents.html?dir_id=113257&libid=100142. (дата звернення 08.01.2021)
105. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2019 року / Генеральна прокуратура України. 2020. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo#. (дата звернення 08.01.2021)
106. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2019 року / Прокуратура Одеської області. 2020. URL: http://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=112751&libid. (дата звернення 08.01.2021)
107. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2019 року / Прокуратура Миколаївської області. 2020. URL: http://myk.gp.gov.ua/ua/statnik.html?dir_id=112789&libid=101034. (дата звернення 08.01.2021)
108. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2019 року / Прокуратура Херсонської області. 2020. URL:

- http://www.kherson.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=113257&libid=100142. (дата звернення 08.01.2021)
109. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року / Генеральна прокуратура України. 2021. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo#. (дата звернення 08.01.2021)
110. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року / Прокуратура Одеської області. 2021. URL: http://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=112751&libid. (дата звернення 08.01.2021)
111. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року / Прокуратура Миколаївської області. 2021. URL: http://myk.gp.gov.ua/ua/statnik.html?dir_id=112789&libid=101034. (дата звернення 08.01.2021)
112. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року / Прокуратура Херсонської області. 2021. URL: http://www.kherson.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=113257&libid=10014. (дата звернення 08.01.2021)
113. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року / Прокуратура Одеської області. 2021. URL: http://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=112751&libid. (дата звернення 08.01.2021)
114. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року / Прокуратура Миколаївської області. 2021. URL: http://myk.gp.gov.ua/ua/statnik.html?dir_id=112789&libid=101034. (дата звернення 08.01.2021)
115. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року / Прокуратура Херсонської області. 2021. URL: http://www.kherson.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=113257&libid=100142 (дата звернення 08.01.2021)
116. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року / Прокуратура Одеської області. 2021. URL: http://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=112751&libid. (дата звернення 08.01.2021)

117. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року / Прокуратура Миколаївської області. 2021. URL: http://myk.gp.gov.ua/ua/statnik.html?dir_id=112789&libid=101034. (дата звернення 08.01.2021)
118. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року / Прокуратура Херсонської області. 2021. URL: http://www.kherson.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=113257&libid=100142. (дата звернення 08.01.2021)
119. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року. Генеральна прокуратура України. 2021. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo#. (дата звернення 08.01.2022)
120. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року / Генеральна прокуратура України. 2022. URL: <https://www.gp.gov.ua>. (дата звернення 08.01.2022)
121. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року / Генеральна прокуратура України. 2023. URL: <https://www.gp.gov.ua>. (дата звернення 08.01.2022)
122. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року / Прокуратура Одеської області. 2023. URL: http://od.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=112751&libid. (дата звернення 09.01.2022)
123. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року / Прокуратура Миколаївської області. 2023. URL: http://myk.gp.gov.ua/ua/statnik.html?dir_id=112789&libid=101034. (дата звернення 09.01.2023)
124. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року / Прокуратура Херсонської області. 2023. URL: http://www.kherson.gp.gov.ua/ua/documents.html?dir_id=113257&libid=100142 (дата звернення 08.01.2023)
125. Женжеруха О. Поняття причини та умов злочинності. *Судоустрій і судочинство в Україні*. 2007. №4. С.85-88.

126. Женунтій В.І., Бабенко А.М. Незаконне культивування наркотиковмісних рослин: кримінально-правовий та кримінологічний аспекти, запобігання: монографія. Донецьк: Вид. «Вебер» (Донецька філія), 2009. 222 с.
127. Журба А.В. Методика визначення рівня латентності незаконного обігу наркотичних засобів. С. 87-92. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9035/Metodyka%20vyznachennia%20rivnia%20latentnosti%20nezakonnoho%20obihu%20narkotychnykh%20zasobiv_Zhurba_2002.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (дата звернення 08.01.2023)
128. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Київ: Ін Юре, 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 712 с.
129. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. К.: Ін Юре, 2007. Кн.1. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
130. Закон рынков сбыта (закон Сзя). URL: https://studme.org/67454/politekonomiya/zakon_rynkov_sbyta_zakon. (дата звернення 08.01.2023)
131. Захисти рідних та близьких від наркотиків // Телепрограма «LIVE STUDIO» / 7 канал (Одеса). 13.11.2018. URL: <https://youtu.be/Q4P7UcU5X1Y> (дата звернення: 21.12.2022).
132. Зелинский А. Ф. Криминология. Харьков: Рубикон, 2000. 240 с.
133. Зелінський А.Ф. Кримінологія: навчал. посіб. Х.: 2000. 239 с.
134. Злочинність у паливно-енергетичній сфері України: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія / Б. М. Головкін, Г. Ю. Дарнопих, І. О. Христич та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Х.: Право, 2013. 248 с.

135. Зменшення можливостей вчинення злочинів: стратегічний підхід: монографія/ за заг.ред.В.В.Голіни. Харків: Право, 2020. 287 с.
136. Израильтянам грозит до 12 лет за контрабанду кокаина из Перу в Одессу в металлических трубах. URL:https://timer-odessa.net/news/izrailtyanam_grozit_do_12 лет_za_kontrabandu_kokaina_iz_p eru_v_odessu_v_metallicheskih_trubah_259.html(дата звернення 06.01.2023)
137. Іванов Ю. Ф., Джужа О. М. Кримінологія: навч. посіб. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2006. 264 с.
138. Ігнатов О. Топографія злочинності. Кримінологічний довідник / за заг. ред. О.М. Бандурки, О.М. Джужі, О.М. Литвинова. Х.: Діса плюс, 2013. С. 262-263.
139. Інструкція про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку введення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: затверджено наказом Міністерства внутрішніх справ України 31 жовтня 2016 р. № 1129. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-17#Text> (дата звернення: 23.12.2022).
140. Інструкція про порядок переведення органів Національної поліції України на посилений варіант службової діяльності: затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ від 10 грудня 2015 р. № 1560 (зі змін, внес. відповідно до Наказу МВС України № 154 від 07.03.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0012-16#Text> (дата звернення: 08.03.2023).
141. Історія України XX – початку XXI століття: [навч. посіб.]/ [П.П.Панченко, Н.П. Барановська, С.С. Падалка та ін.]; за заг. ред.. В.А.Смолія. Київ: Знання, 2004. 582 с.

142. Калініна А.В. Злочинність іноземців та осіб без громадянства в Україні: кримінологічна характеристика і стратегія запобігання: монографія; [наук.ред.В.В.Голіна]. Харків: Право, 2019. 304 с.
143. Кальман О.Г. Стан та головні напрямки попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми: монографія. Х.: Гімназія, 2003. 352 с.
144. Камери спостереження в Херсоні: гарантія безпеки чи елемент поліцейської держави? 2020. URL:<https://kavun.city/articles/74540/kameri-sposterezhennya-v-misti-dosvid-kieva-ta-vidsutnist-dosvidu-hersona> (дата звернення: 25.11.2022).
145. Кармушина Г.В. История развития болезни «Пристрастия». *Проблеми розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів*. матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, курсантів і слухачів (Донецьк, 30 жовтня 2003 року). Донецьк: Донецький юрид. інститут, 2004. – С. 241 – 247.
146. Кіхтенко А.І. Вступне слово начальника Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: науковий журнал*. 2018. Спеціальний випуск №1 (91) «Протидія наркозлочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення». Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 12–15.
147. Колесник В. А., Гора І. В. Криміналістика в протидії незаконному використанню вибухових пристроїв, вогнепальної зброї та обігу наркотиків: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 400 с.
148. Колодяжний М.Г. Стратегія зменшення можливостей учинення злочинів: зарубіжні реалії, перспективи запровадження в Україні: монографія. Харків: Право, 2018. 228 с.

149. Колодяжний М.Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність: монографія: М.Г.Колодяжний; за ред.. В.В.Голіни. Харків: Право, 2017. 252 с.
150. Коментар Національного банку щодо рівня інфляції у жовтні 2022 року. URL:<https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-jovtni-2022-roku> (дата звернення 03.01.2023)
151. Комплексний підхід до захисту суспільства від незаконного наркообігу: монографія/Т.В.Корнякова, О.Л.Соколенко, В.С.Гошовський та ін.; за заг. Ред..д.ю.н. Т.В.Корнякової. Дніпро:Ліра, 2019. 532 с.
152. Конопельський В.Я., Собко Г. М. Конкуренція кримінально-правових норм у разі кваліфікації викрадання вогнепальної зброї та наркотичних засобів як предмета кримінального правопорушення. *Юридичний бюлетень*. 2022. № 27. С 66-75
153. Корнієнко М. В., Головін Д. В. Контроль за вчиненням злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: організаційно-правові аспекти : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 188 с.
154. Корнієнко М. В. Організаційно-тактичні засади проведення контрольної поставки наркотичних засобів і психотропних речовин. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. 2021. № 11.
155. Корнякова Т.В., Юзікова Н.С. Кримінологія: навчальний посібник для підготовки до екзаменів. Дніпропетровськ: Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, 2015. 100 с.
156. Корольчук В. В. Кримінологічна та загальнопсихологічна класифікація особи злочинців, які вчиняють злочини, пов'язані з податком на додану вартість. *Юридична психологія та педагогіка*. 2009. № 2. С. 233-247. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urpp_2009_2_24. (дата звернення 08.01.2023)

157. Коротка історія війни і наркотиків: Від вікінгів до нацистів.
URL:<https://worldbeyondwar.org/uk/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BA%D0%B0-%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%96%D0%B2-%D0%B2%D1%96%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%B3%D1%96%D0%B2-%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B2>
/ (дата звернення 02.01.2023)
158. Кравченко Т.В. Сучасна сім'я у фокусі наукових досліджень. *Соціологія*. С.43-48. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2006/04/43-48__по-2__vol-13__2006__UKR.pdf. (дата звернення 08.01.2023)
159. Кривонос М. В. Боднар В.С. Теорія та практика використання спеціальних знань в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : монографія. Сєверодонецьк : ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2017. 412 с.
160. Криминология: Учебник для вузов/Под общ. ред. д. ю. н., проф. А. И. Долговой. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Норма, 2005. 912 с.
161. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III (зі змінами станом на 13.12.2022 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
162. Криминологічна характеристика злочинів у сфері інтелектуальної власності / М.Л. Давиденко, Л.В. Новикова. Форум права. 2009. № 1. С. 123-129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2009_1_21. (дата звернення 08.01.2023)

163. Кримінологія. Загальна частина: альбом схем / С.Ф. Денисов, Т.А. Денисова, С.Г. Кулик, О.С. Шеремет. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2015. 658 с.
164. Кримінологія: Загальна та Особлива частини / Голіна В.В., Головкін Б.М. Навчальний посібник. Х.: Право, 2014. 513 с. URL: http://lib-net.com/book/105_Kriminologiya_Zagalna_ta_Osobliva_chastini.html. (дата звернення 08.01.2023)
165. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: [підручник для студентів юрид. спец. вищ. навч. закладів / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, О.Г. Кальман, О.В. Лисодєд]; за ред. проф. І.М. Даньшина. – Х.: Право, 2003. – 352 с.
166. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / за заг. ред. В.В. Голіни. 2-е вид. перероб. і доп. Х.: «Право», 2009. 288 с.
167. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник. 2-ге вид. переробл. і допов. / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. Харків: Право, 2009. 288 с.
168. Кримінологія: навч.-метод. посібник / Г. З. Яремко, Н. І. Устрицька. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 144 с.
169. Кримінологія: підручник / А. М. Бабенко, О. Ю. Бусол, О. М. Костенко та ін.; за заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова, Є. Л. Стрельцова. Харків: Право, 2018. 416 с.
170. Кримінологія: Підручник / За заг. ред. Л. С. Сміяна, Ю. В. Нікітіна. К.: Національна академія управління, 2010. 496 с.
171. Кримінологія: підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернея; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.
172. Кримінологія: навч. посібник / Ю. Ф. Іванов, О. М. Джужа. 2-ге вид., доповн. та перероб. Київ: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2008. 292 с.

173. Кримінологія: підручник / О.М.Джу́жа, В.В.Василевич, В. В. Черне́й, С. С. Чернявський та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Черне́я; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джу́жі. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.
174. Пшеничний В.Г. Запобігання поширенню наркотизму в Україні (кримінологічна та кримінально-правова характеристика): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Нац. акад. внутр. справ. К., 2005. 19 с.
175. Кримінологія: Підручник /Ю.Ф. Іванов, О.М. Джу́жа. URL: <https://textbooks.net.ua/content/view/52/11/>.(дата звернення 08.01.2023)
176. Кримінологія: підручник/[Б.М.Головкін, В.В.Голіна, О.В.Лисодєд та ін.]; за заг.ред. Б.М.Головкіна. Харків: Право, 2020. 384 с.
177. Курындина А.Н. Криминологическая классификация и типология личности лиц, совершающих преступления, связанные с незаконным оборотом наркотических средств. Юридическая наука и правоохранительная практика, 2008. С.82-88. URL:<https://www.docme.su/doc/1597907/kriminologicheskaya-klassifikaciya-i-tipologiya-lichnosti-lic-...>(дата звернення 08.01.2023)
178. Левченко Ю.О. Наркотизм як соціальне явище: поняття, стан та детермінація: фондова лекція. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 54 с.
179. Легецький М.П. Адміністративно-правові заходи протидії правопорушенням, вчиненим неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних зсобів, психотроприн речовин і прекурсорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2004. 222 с.
180. Лефтеров Л.В. Запобігання підрозділами Національної поліції шахрайству, що вчиняється з використанням засобів електронних комунікацій: дис... канд..юрид. наук: 12.00.08. Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2019. 284 с.

181. Лихочвор В.В. Рослинництво. Технології вирощування сільськогосподарських культур. 2-е видання, виправлене. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 808 с.
182. Мазуренко О.В. Деякі результати стану та детермінації незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у Причорноморському регіоні материкової України. *Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції* : матеріали доповідей, виступів і повідомлень учасників V-го Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 9 грудня 2019 р.). Львів : *Львівський державний університет внутрішніх справ*, 2019. С.133-135.
183. Мазуренко О.В. Актуальність та практичне значення досліджень проблем незаконного наркоз буту у Причорноморському регіоні материкової України/Державотворення та право творення в контексті Євроінтеграції: матеріали доповідей, виступів та повідомлень IV Всеукраїнського круглого столу (Львів, 8 грудня 2018 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2018. – С.78-82.
184. Мазуренко О.В. Бабенко А.М. Деякі шляхи підвищення ефективності запобігання наркоз буту у Причорноморському регіоні материкової України. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності*: матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет конф. (м. Одеса, 27 листопада 2020 року). Одеса: ОДУВС, 2020. С.138-140.
185. Мазуренко О.В. Досвід запобігання незаконному збуту наркотиків у Причорноморському регіоні України у роботах українських вчених: питання теорії, методики та практики. *Правові новели*. № 17/2022. С.77-84.
186. Мазуренко О.В. Запобігання збуту наркотичних засобів у Причорноморському регіоні України у контексті Євроінтеграції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4. Ч.2. С.77-83.
187. Мазуренко О.В. Кримінологічний аналіз та вдосконалення системи запобігання наркозбуту у Причорноморському регіоні материкової

- України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. №5. 2022. С.335-340. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/64.pdf>(дата звернення 08.01.2023)
188. Мазуренко О.В. Профілактика наркозбуту у Причорноморському регіоні материкової України. *Забезпечення прав людини і громадянина в Україні: правові та соціальні аспекти* : матеріали IV Всеукраїнської наукової конференції (м.Одеса, 17 грудня 2021 р.). Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 150-153
189. Мазуренко О.В. Кримінологічна оцінка ефективності запобігання наркозбуту на регіональному рівні. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності*: матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет. конф. (м. Одеса. 29 листопада 2019 р.). Одеса: ОДУВС, 2019. С. 115-118.
190. Миколаїв отримав 10 камер відеоспостереження для системи “Безпечне місто”. URL: <https://susplne.media/286780-mikolaiv-otrimav-10-kamer-videosposterezenna-dla-sistemi-bezpecne-misto/>(дата звернення: 19.12.2022).
191. Митрополіт Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. Київ, 1965. 424 с.
192. Міграція в Україні: факти і цифри: міграційна статистика / Міжнародна організація з міграції (МОМ) представництво в Україні; упоряд. О. Малиновська. Київ: МОМ, 2016. 31 с.
193. Міська комплексна програма зміцнення законності, безпеки та порядку на території міста Одеси «Безпечне місто Одеса» на 2017-2019 роки: затв. Рішенням Одеської міської ради від 15 березня 2017 р. № 1778-VII (зі змінами та доповн.). URL: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-miskoyi-kompleksnoyi-programi-zmicnennja-doc309397.html> (дата звернення: 25.11.2022).

194. Музика А.А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів: монографія. Київ: Логос, 1998. 322 с.
195. На Миколаївщині всього шість "розумних" камер відео спостереження. 2020. URL: <https://suspilne.media/69417-na-mikolaivsini-vsogo-sist-rozumnih-kamer-videosposterezenna/> (дата звернення: 11.10.2022).
196. На Одещині виявлено плантацію коноплі на 40 млн гривень. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Na-Odeshchini-viyavleno-plantaciyu-konopli-na-40-mln-griven/> (дата звернення 06.01.2023)
197. На Одещині прикордонники викрили міжнародний канал контрабанди кокаїну до ЄС. URL: [https://dpsu.gov.ua/ua/news/ VIDEO -Na-Odeshchini-prikordonniki-vikrili-mizhnarodniy-kanal-kontrabandi-kokainu-dos-/?fbclid=IwAR2tnK6cs8jozawCZJPqsl_-zRVpjyP7mDhd8wFrBIwkcjSVcNm3wR0gwfs](https://dpsu.gov.ua/ua/news/VIDEO-Na-Odeshchini-prikordonniki-vikrili-mizhnarodniy-kanal-kontrabandi-kokainu-dos/?fbclid=IwAR2tnK6cs8jozawCZJPqsl_-zRVpjyP7mDhd8wFrBIwkcjSVcNm3wR0gwfs) (дата звернення 05.01.2023)
198. Наркозлочинність (кримінологічний аналіз та протидія): навч. посібник. [Я.В.Ступник, О.В.Білаш, Ю.Ю.Варга та ін.]. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2016. 308 с.
199. Наркозлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання: науково-практичний посібник / Бова А.А., Женунтій В.І., Закалюк А.П. та ін.; за заг. ред. А.П. Закалюка. К.:Юрінком Інтер, 2006. 296 с.
200. Наркомания среди детей и молодежи. Комитет по делам женщин, семьи и молодежи. 3-5 ноября 1998 г. Диалог. 1999. №1. С. 40.
201. Нікітенко С.В. Профілактика корисливих та корисливо-насильних злочинів, скоєних жінками на тлі наркоманії: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2004. 235 с.
202. Нові методи боротьби з розповсюдженням наркотиків від патрульної поліції. URL: <https://i-visti.com/news/11063-nov-metodi-borotbi-z-rozpovsyudzhennyam-narkotikv-vd-patrulnoyi-polcyi.html> (дата звернення 03.02.2023)

203. Одерій О.В., Лисенко В.М. Розслідування злочинів щодо незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів: наук.-практ. посіб.. Харків: Золоті сторінки, 2004. 164 с.
204. Організований наркобізнес (поняття, форми, підстави кримінальної відповідальності) / Баулін Ю.В., Борисов В.І., Дорош Л.Д. та ін.; за заг. ред. Ю.В. Бауліна, Л.В. Дорош. Харків: Право 2005. 256 с.
205. Орлеан А.М. Причини та умови: погляд на розкриття змісту та методологію їх дослідження для певного виду умисних злочинів. *Вісник юридичного інституту*. 2004. №2(27). С.187-194.
206. Орловська Н.А. Актуальні питання державної політики щодо наркотиків в контексті запобігання наркозлочинності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Науковий журнал*. 2021. Спец. вип. № 2 (116). С.139-145.
207. Орловська Н.А., Степанова Ю.П. Актуальні питання запобігання наркообігу: європейський досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №6. С.348-351.
208. Орловська Н.А., Степанова Ю.П. Концептуальні питання євроінтеграції в сфері протидії транскордонним кримінальним правопорушенням. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. №4. Ч.2. С.104-109.
209. Остроглядів О. І. Детермінація корисливих злочинів проти власності у великих містах Причорноморського регіону (віктимологічний аспект). *Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр.* 2020. Вип. 39 С. 114-120.
210. Остроглядів О. І. Запобігання корисливим злочинам проти власності у великих містах Причорномор'я України на основі знань її регіональних особливостей. *Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку у контексті Євроінтеграції:*

- матеріали XI всеукр. наук.-конф. молодих учених, присвячена дню прийняття Прав людини (м. Одеса 17 грудня 2018 р.). Одеса: ОДУВС, 2018. С. 140-143.
211. Остроглядів О. І. Корислива злочинність проти власності у великих містах Причорноморського регіону України: теоретико-практичний вимір. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 4. С. 110-119.
212. Остроглядів О. І. Корислива злочинність проти власності у Причорноморському регіоні материкової України як об'єкт кримінологічного дослідження. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса 24 листопада 2017 р.). Одеса: ОДУВС, 2017. С. 141-143.
213. Остроглядів О. І. Кримінологічна характеристика та запобігання корисливим злочинам проти власності у великому місті Причорноморського регіону. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С. 88-94.
214. Остроглядів О.І. Запобігання корисливим злочинам проти власності у великих містах Причорноморського регіоні материкової України: дис. ...докт. філософії: 081-Право, Одеса, 2021. 240 с.
215. Остроглядів О.І. Кримінологічна характеристика та запобігання корисливим злочинам проти власності у великому місті Причорноморського регіону. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С.88-94
216. Павленко Р.М. Попередження незаконного виробництва наркотичних засобів і психотропних речовин підрозділами Міністерства внутрішніх справ України: монографія. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2005. 276 с.
217. Павленко Р.М. Попередження органами внутрішніх справ незаконного виробництва наркотичних засобів та психотропних речовин:

- дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2004. 201 с.
218. Полицейские задержали двух участниц преступной группы, наладивших сбыт наркотиков в Днепре. URL: <https://www.gorod.dp.ua/news/217571> (дата звернення 05.01.2023)
219. Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України: затв. наказом МВС України від 12 жовтня 2009 р. № 436. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-09> (дата звернення: 03 лютого 2022).
220. Полянский П.Б. Всемирная история: учебн. для 10 кл. общеобразоват. уч. завед.: рівень стандарта, академ. рівень. Київ: Генеза, 2010. 256 с.
221. Пономаренко Ю.Г. Кримінологічна характеристика та попередження злочинів у сфері незаконного наркообігу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2004. 196 с.
222. Початок В'єтнамської війни. URL: <https://www.jnsn.com.ua/h/0807M/> (дата звернення 02.01.2023)
223. Правоохоронители ликвидировали канал поставки героина из Ирана в Европу. Наркотик переправляли через Украину. URL: <https://strana.ua/news/339843-vo-vremja-spets-operatsii-pravookhraniteli-izjali-bolee-200-kh-heroina.html> (дата звернення 07.01.2023)
224. Предупреждение хищений государственного и общественного имущества / под ред. д-ра юрид. наук, проф. И.Н. Даньшина. Х., 1996. С. 36.
225. Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії дільничних інспекторів прикордонної служби Державної прикордонної служби України та дільничних офіцерів поліції Національної поліції України:

- наказ МВС України 04 серпня 2017 р. № 689. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/> (дата звернення: 06.01.2023).
226. Про затвердження Положення про Департамент протидії наркозлочинності Національної поліції України: наказ Національної поліції України № 95 від 17.11.2015 р. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/01.html> (дата звернення: 23.12.2022).
227. Про затвердження Положення про єдину інформаційну систему Міністерства внутрішніх справ та переліку її пріоритетних інформаційних ресурсів: постанова Кабінету Міністрів України від 14.10.2018 р. №1024 (зі змін. від 23.02.2022 р. № 456) URL: https://ips.ligazakon.net/document/kp181024?an=1&ed=2022_02_23 (дата звернення: 03 лютого 2022).
228. Про затвердження Положення про Національну поліцію: постанова Каб. Міністрів України від 28 жовтня 2015р. №877. (зі змінами, згідно з Постановами КМ станом на 24.01.2023 р. №64). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.01.2023).
229. Про затвердження Порядку організації проведення профілактичних заходів: наказ Національної поліції України від 27 грудня 2019 р. №1377(). URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/> (дата звернення: 23.01.2020).
230. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 5 липня 1994 р. № 80/94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03 лютого 2022).
231. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII із змін., внес. згідно із Законами України: за станом на 13 грудня 2022 р. № 2849-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 29.12.2022).

232. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII із змін., внес. згідно із Законами України. (станом на 13 грудня 2022 р. № 2849-IX) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 29.12.2022).
233. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 4. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-98#Text>(дата звернення 08.01.2023)
234. Протидія наркозлочинності: портал МВС. 2023. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/activity/protidiya-narkozlocinnosti> (дата звернення: 09.01.2023).
235. Протидія незаконному обігу наркотичних засобів: навчально-методичний посібник/ [Слободян Я.І., Басиста І.В., Іллін та ін.]. Ів.-Франківськ: Прикарпатський юридичний інститут МВС України, 2005. 218 с.
236. Пшеничний В.Г. Запобігання поширенню наркотизму в Україні (кримінологічна та кримінально-правова характеристика): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Нац. акад. внутр. справ. К., 2005. 19 с.
237. Пшеничний В.Г. Запобігання поширенню наркотизму в Україні(кримінологічна та кримінально-правова характеристика):: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2005. 196 с.
238. Раєцька Л.В. Кримінологічні засади протидії наркоманії в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Київський Нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2007. 195 с.

239. Расюк Е.В. Кримінологічна характеристика та запобігання транснаціональному наркобізнесу в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2005. 324 с.
240. Рашевський С.П. Класифікація особи наркозлочинця. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2016. С.183-186. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/3/39.pdf>. (дата звернення 08.01.2023)
241. Рашевський С.П. Регіональна модель запобігання наркозлочинності (За матеріалами Дніпропетровської області) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро, 2017. 237 с.
242. Рвачов О.М., Лактіонов В.В., Дацюк Д.О. Сучасні методи активного залучення населення до протидії збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів через мережу Інтернет. *Протидія кіберзагрозам та торгівлі людьми: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (м.Харків, 26 листопада 2019 р.)*. Харків: ХНУВС, 2019. С. 210-217.
243. Регуш А. Поняття виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів як частини незаконного обігу наркотичних засобів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №4. С. 249-253.
244. Регуш А. Поняття виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів як частини незаконного обігу наркотичних засобів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №4. С. 249-253.
245. Рівень безробіття в Україні та Європі 2022 – порівняння країн. URL:<https://ua.europa.jobs/art-riven-bezrobittia-w-ukraini-ta-ewropi-2022-porivniannia-krain/> (дата звернення 03.01.2023)

246. Рівень безробіття в Україні.
URL:<https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/2015/>(дата звернення 03.01.2023)
247. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за регіонами у 2017 році. Офіційний сайт державної служби зайнятості України. 2017.
URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rp/rp_reg/reg_u/rbn_2017_u.htm. (дата звернення 04.10.2022)
248. Рівень безробіття через війну стрибнув до рекордних 35% – НБУ.
URL <https://www.epravda.com.ua/news/2022/07/29/689786/>(дата звернення 04.10.2022).
249. Рудой В.Д. Особенности организации выявления, раскрытия и расследования наркопреступлений на транспортных магистралях Украины. *Міжнародне співробітництво у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – С. 393-396.
250. Руфанова В.М., Титаренко О.О. Запобігання органами внутрішніх справ злочинам, пов'язаних з незаконним використанням бюджетних коштів: моногр. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2012. 200 с
251. Рынок наркотиков в Украине. Как устроен и кто на нем зарабатывает. URL: <https://www.dsnews.ua/economics/industriya-durmanakak-ustroen-rynok-narkotikov-v-ukraine-14062021-428260>. (дата звернення 08.01.2023)
252. СБУ задержала в Одесском порту больше тонны героина: иностранцы пытались переслать наркотики под видом дипломатического груза. URL:<https://dumskaya.net/news/sbu-zaderzhala-v-odesskom-portu-bolshe-tonny-ger-134351/>(дата звернення 09.01.2023)

253. Семенишин М.О. Концептуальні засади запобігання корисливо-наси́льницьким злочинам органами та підрозділами Національної поліції України (За матеріалами операції Об'єднаних сил). Київ: ВД «Дакор», 2020. 550 с.
254. Собко Г.М., Мох Т.П. Суб'єктивні ознаки кримінального правопорушення ст. 307 незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. *Південноукраїнський правничий часопис*, 2021. №2. С. 56-63
255. Сорока С.О. Контрабанда наркотичних засобів: проблеми протидії: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 228 с.
256. Сотрудники одесского медцентра подозревают в торговле наркотиками. URL:https://timer-odessa.net/news/sotrudnikov_odesskogo_medtsentra_podozrevayut_v_torgovle_narkotikami_510.html (дата звернення 08.01.2023)
257. Список областей України за чисельністю населення станом на 2020 рік. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>(дата звернення 08.01.2023)
258. Столичний досвід для Миколаєва: як буде розвиватися система «Безпечне місто». 2018. URL: <https://mkrada.gov.ua/news/6976.html> (дата звернення: 25.10.2022).
259. Ступник В.Я., Когут М.Г. Протидія наркозлочинності в мережі Інтернет: виклики сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2014. Вип.26. С.226-230.
260. Субтельний О. Україна: історія / О.Субтельний; пер. з англ.. Ю.І.Шевчука; вст. ст.. С.В. Кульчицького. – К.: Либідь, 1991. – 512 с.
261. Тимошенко В.А. Наркобізнес: національна та міжнародна протидія новим викликам; монографія. Київ, 2006. 456 с.

262. Тихонова О.В. Щодо розуміння категорії «кримінологічна характеристика». Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. № 8, 2014. С. 246-249. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc8/67.pdf>. (дата звернення 08.01.2023)
263. Тіньовий сектор в Україні досягає 31% ВВП за неповний 2021 рік. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2022/02/10/682262/>. (дата звернення 03.01.2023)
264. Ткаченко В.І., Ханькевич А.М. Аналіз впливу окремих факторів на оперативно-розшукову протидію контрабанді наркотиків. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: науковий журнал. 2018. Спеціальний випуск №1 (91) «Протидія наркозлочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення»*. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. С.122-128.
265. Трофімчук А. Соціально-психологічна та професійна характеристика порушника у сфері виробництва: оптової і роздрібної торгівлі аудіовізуальною продукцією. *Правова інформатика*, № 4 (16), 2007. С. 41-47.
266. У Кабміні розповіли, на який рівень безробіття очікують до кінця року. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/24/novyna/polityka/kabmini-rozpovily-yakuj-riven-bezrobittya-ochikuyut-kincy-roku> (дата звернення 03.01.2023)
267. У Харкові створили чат-бот для блокування інтернет-ресурсів з продажу наркотиків // Харківська міська рада, міський голова, виконавчий комітет : офіц. сайт. 19.09.2019. URL: <https://www.city.kharkov.ua/uk/news/u-kharkovi-stvorili-chat-bot-dlya-blokovannya-internet-resursiv-zprodazhu-narkotikiv-42760.html> (дата звернення: 21.12.2022).

268. У Херсоні завдяки проєкту "Безпечне місто" працює 80 камер відео спостереження. URL: <https://suspilne.media/96462-u-hersoni-zavdaki-proektu-bezpecne-misto-pracue-80-kamer-videosposterezenna/>(дата звернення: 25.12.2022).
269. Уэда К. Преступность и криминология в современной Японии / пер. с япон. Програесс, 2012. 256 с.
270. Феномен транснациональной преступности: науч.- практ. пособие / А. В. Козаченко, Н. В. Клеван. Николаев: Илион, 2009. 408 с.
271. Форос Г. В. Суб'єкти діяльності щодо попередження злочинів та протидії злочинності. *Правова держава*. 2012. №14. С.179-184. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe (дата звернення: 10.12.2022).
272. Чат-бот «СтопНаркотик» від фахівців ХНУВС лише за тиждень заблокував 10 наркокрамниць // Єдиний портал органів системи МВС України: сайт. 27.09.2019. URL: https://mvs.gov.ua/ua/news/24785_CHat_bot_StopNarkotik_vid_fahivciv_HNUVS_lishe_za_tizhden_zablokuvav_10_narkokramnic.htm (дата звернення: 21.12.2022).
273. Чебан О. М. Основні кримінологічні ознаки особи, схильної до безпритульного способу життя. Держава та регіони. Сер.: Право. 2013. № 4. С. 112-116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drp_2013_4_23. (дата звернення 08.01.2023)
274. Чекмарьова І.М. Запобігання злочинності у прикордонних регіонах України: дис. ...кандид. юрид.наук: спец.12.00.08. Одеса, 2017. 307 с.
275. Чистанов Т.О. Незаконный сбыт наркотических средств с использованием телекоммуникационных сетей и устройств. 2016. URL: <https://research-journal.org/law/nezakonnyj-sbyt-narkoticheskix-sredstv-s-ispolzovaniem-telekommunikacionnyx-setej-i-ustrojstv/>.(дата звернення 08.01.2023)

276. Чихладзе К., Свіанадзе Г. Наркозлочинність у Грузії. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: науковий журнал. Спеціальний випуск. «Протидія наркозлочинності в Україні та у світі: проблеми та шляхи їх вирішення»*. 2018. №1(91). С.175-177
277. Шахрайство на фінансових ринках у біржовій торгівлі: правовий та кримінологічний аналіз / В.О. Глушков, П.М. Коваленко. Харків: Видавничий Дім «ІнЮре», 2008. 280 с.
278. Шеремет О.С. Теорія та практика запобігання злочинам територіальними громадами: монографія. Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2018. 576 с.
279. Щодо ситуації на ринку праці та результатів діяльності державної служби зайнятості у 2017 році. Офіційний сайт державної служби зайнятості України. 2017.
URL:<http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=401365>.(дата звернення 04.10.2022)
280. Юнак В.Ю. Наркоманія – дорога в бездну. Київ: Здоров'є, 2001. 192 с.
281. Як змінювався рівень безробіття в Україні з 2014 до 2018 року.
URL:<https://www.slovoidilo.ua/2019/04/16/infografika/suspilstvo/yak-zminyuvavsya-riven-bezrobittya-ukrayini-2014-2018-roku>
<https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/2015/>(дата звернення 03.01.2023)
282. Andriy Babenko, Oleksandr Mazurenko, Anastasiia Mernyk. Chronic Alcoholism Treatment in Custodial Facilities: Ukraine's Experience During Independence. *Wiadomości Lekarskie*. 2019. № 12. P.2451-2457

283. Artyomenko N.A., Petrishche T.L. Drug addiction in the 1920's: medical, legal and sociocultural aspects of the problem. *Vestnik VGMU*. 2015. №14(6). P.93-103.
284. Drug use and health consequences. United Nations Office on Drugs and Crime. 2020.URL: https://wdr.unodc.org/wdr2020/field/WDR20_Booklet_2.pdf.
285. Sobko G.M. Criminal and criminological factors affecting involvement of minors in illegal activities and inducement to use narcotics, psychotropic substances or their analogues. *Public Administration and Law Review*. № 3, 2020 p.49-57
286. Zazulin G. V. Globalization, drugs and conflict. *Bulletin of SP University*. 2014. Series 17. Release 2. P.74-84.

ДОДАТКИ

Додаток А

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дослідження

наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Мазуренко О.В. Кримінологічний аналіз та вдосконалення системи запобігання наркозбуту у Причорноморському регіоні материкової України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. №5. 2022. С.335-340. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/64.pdf>

2.Мазуренко О.В. Запобігання збуту наркотичних засобів у Причорноморському регіоні України у контексті Євроінтеграції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4. Ч.2. С.77-83.

3. Мазуренко О.В. Досвід запобігання незаконному збуту наркотиків у Причорноморському регіоні України у роботах українських вчених: питання теорії, методики та практики. *Правові новели*. № 17/2022. С.77-84.

4.Andriy Babenko, Oleksandr Mazurenko, Anastasiia Mernyk.Chronic Alcoholism Treatment in Custodial Facilities:Ukraine’s Experience During Independence. *Wiadomości Lekarskie*. 2019. № 12. P.2451-2457 (Наукометрична база Scopus).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Мазуренко О.В. Актуальність та практичне значення досліджень проблем незаконного наркоз буту у Причорноморському регіоні материкової України/Державотворення та право творення в контексті Євроінтеграції: матеріали доповідей, виступів та повідомлень IV Всеукраїнського круглого столу (Львів, 8 грудня 2018 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2018. – С.78-82.

6.Мазуренко О.В. Методика дослідження незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у

Причорноморському регіоні материкової України: матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції молодих учених «Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку» присвяченої дню прийняття Прав людини. – Одеса, 2018. – С.108-112.

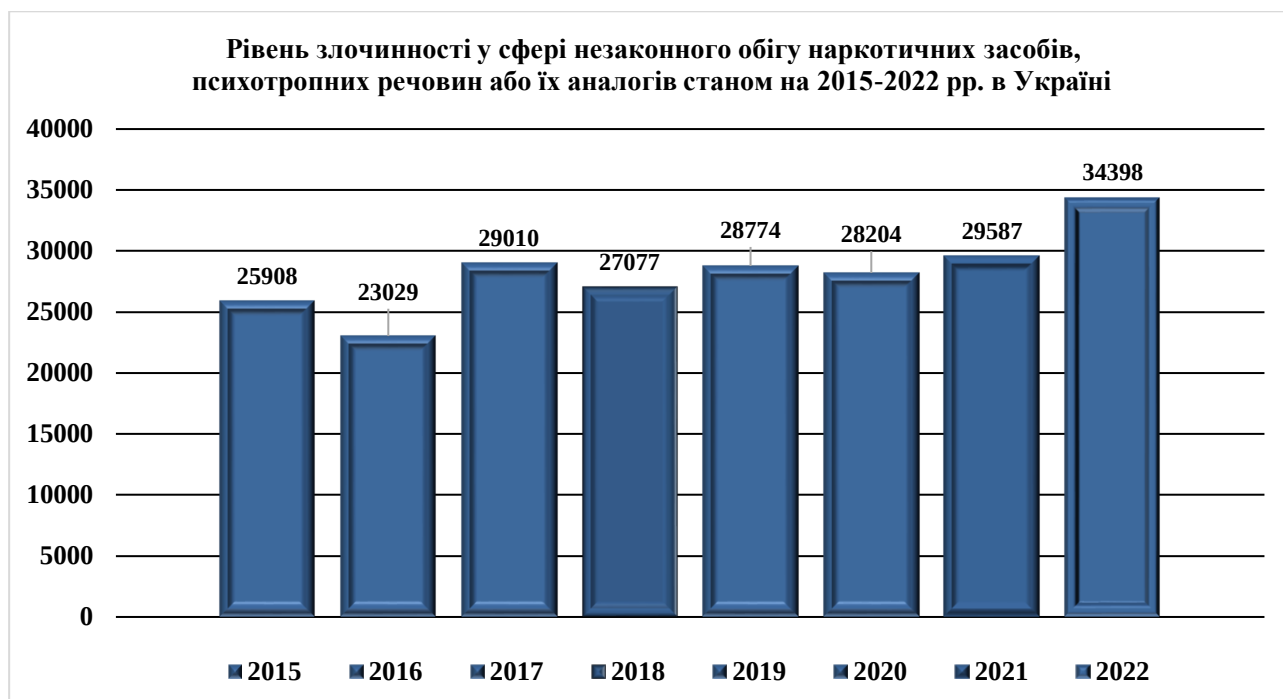
7.Мазуренко А.В. Деякі результати стану та детермінації незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у Причорноморському регіоні материкової України. *Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції* : матеріали доповідей, виступів і повідомлень учасників V-го Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 9 грудня 2019 р.). Львів : *Львівський державний університет внутрішніх справ*, 2019. С.133-135.

8.Мазуренко О.В. Кримінологічна оцінка ефективності запобігання наркозбуту на регіональному рівні. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності*: матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет. конф. (м. Одеса. 29 листопада 2019 р.). Одеса: ОДУВС, 2019. С. 115-118.

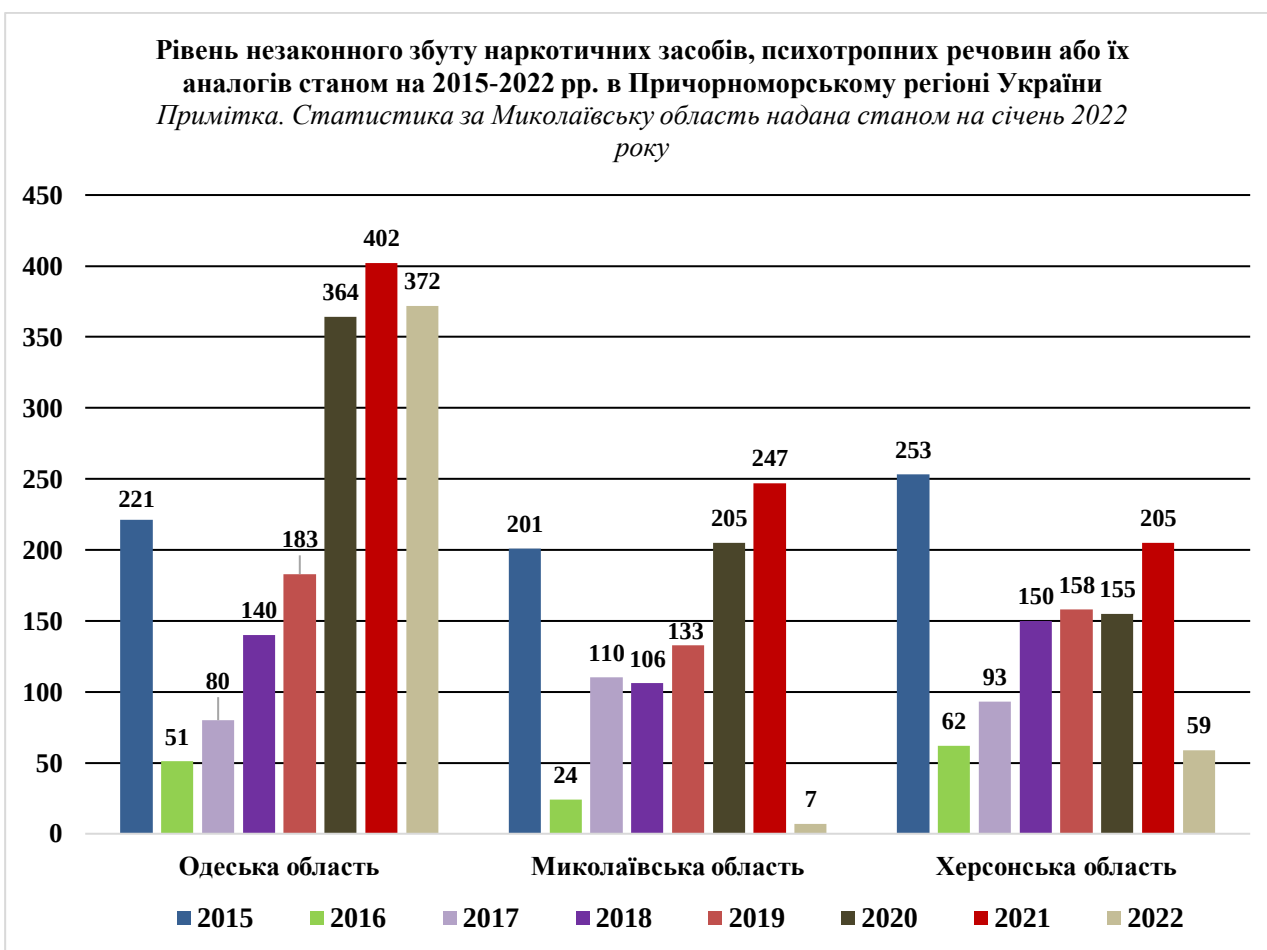
9.Мазуренко О.В. Профілактика наркозбуту у Причорноморському регіоні материкової України. *Забезпечення прав людини і громадянина в Україні: правові та соціальні аспекти* : матеріали IV Всеукраїнської наукової конференції (м.Одеса, 17 грудня 2021 р.). Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 150-153.

10.Мазуренко О.В. Бабенко А.М. Деякі шляхи підвищення ефективності запобігання наркоз буту у Причорноморському регіоні материкової України. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності*: матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет конф. (м. Одеса, 27 листопада 2020 року). Одеса: ОДУВС, 2020. С.138-140.

Додаток Б.1

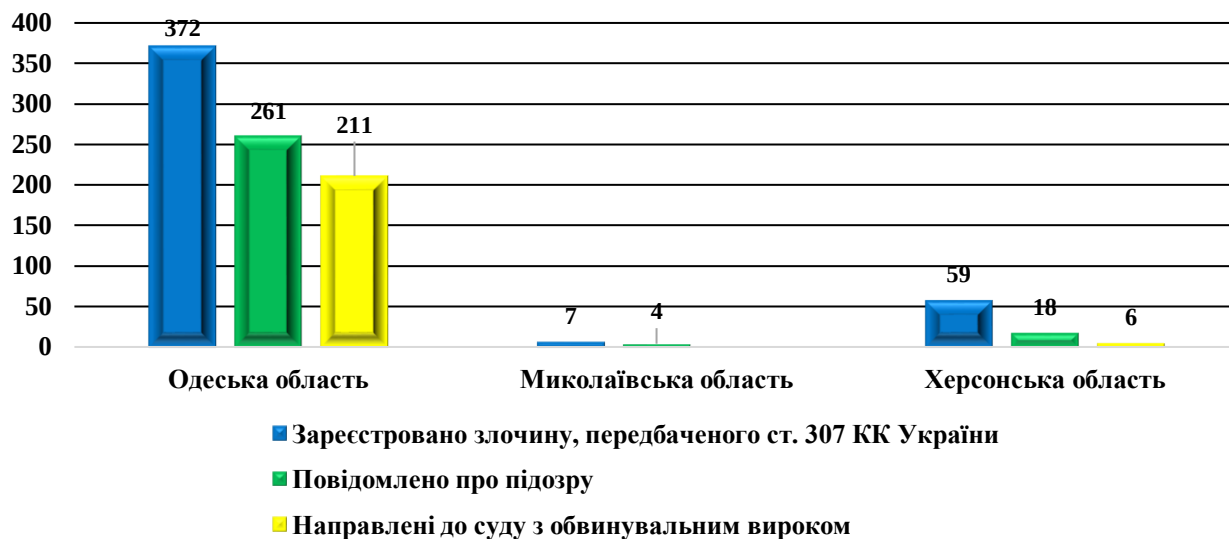
Додаток Б.2

Додаток Б.3

Стан правового реагування правоохоронних органів на незаконний збут
наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у 2022 р. у
Причорноморському регіоні України

Примітка. Статистика за Миколаївську область надана станом на січень 2022 року

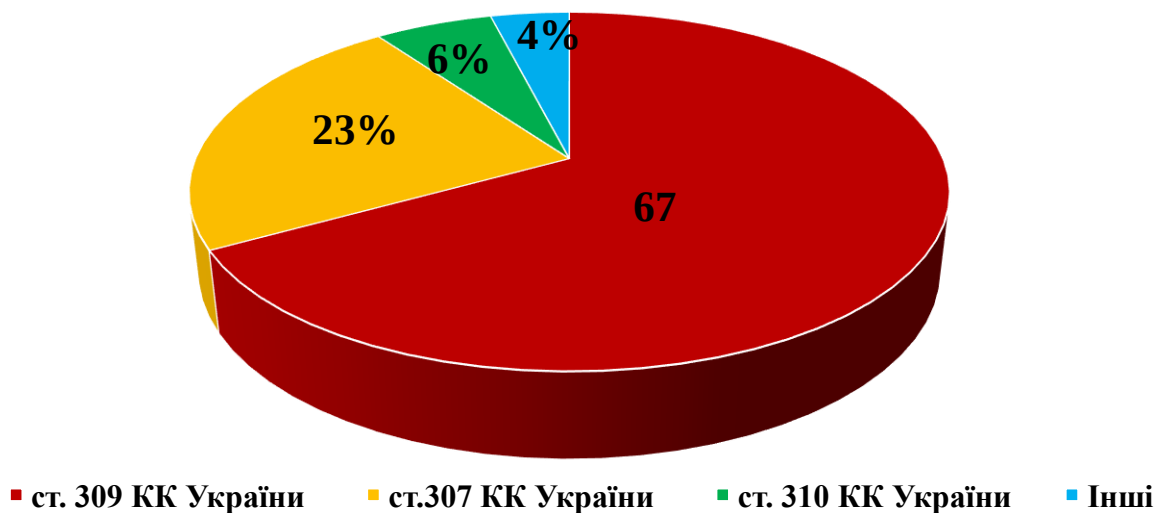
Додаток Б.4

Динаміка та питома вага незаконного збуту наркотичних засобів,
психотропних речовин або їх аналогів у загальній структурі наркотичної
злочинності в Україні станом на 2015-2022 рр.

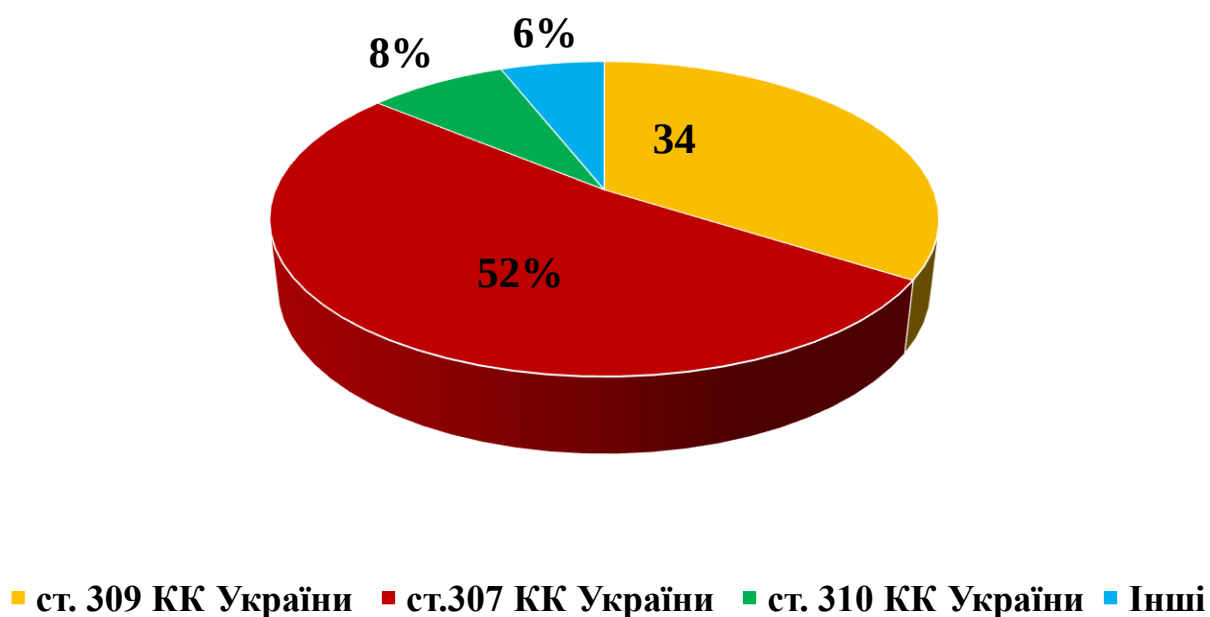
Додаток Б.5

Структура злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та прекурсорів в Одеській області станом на 2022 році

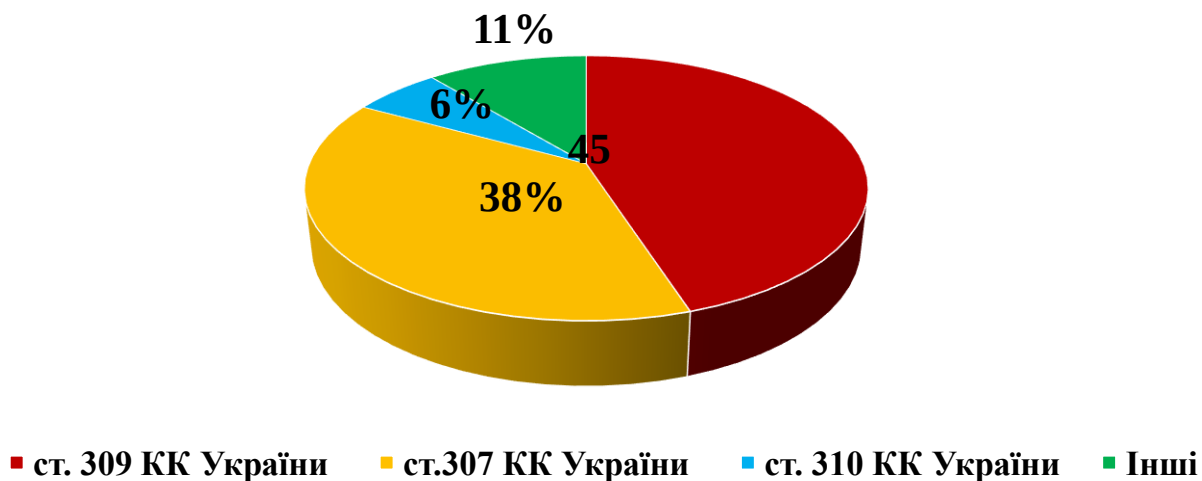
Додаток Б.6

Структура злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та прекурсорів в Миколаївській області станом на 2022 році

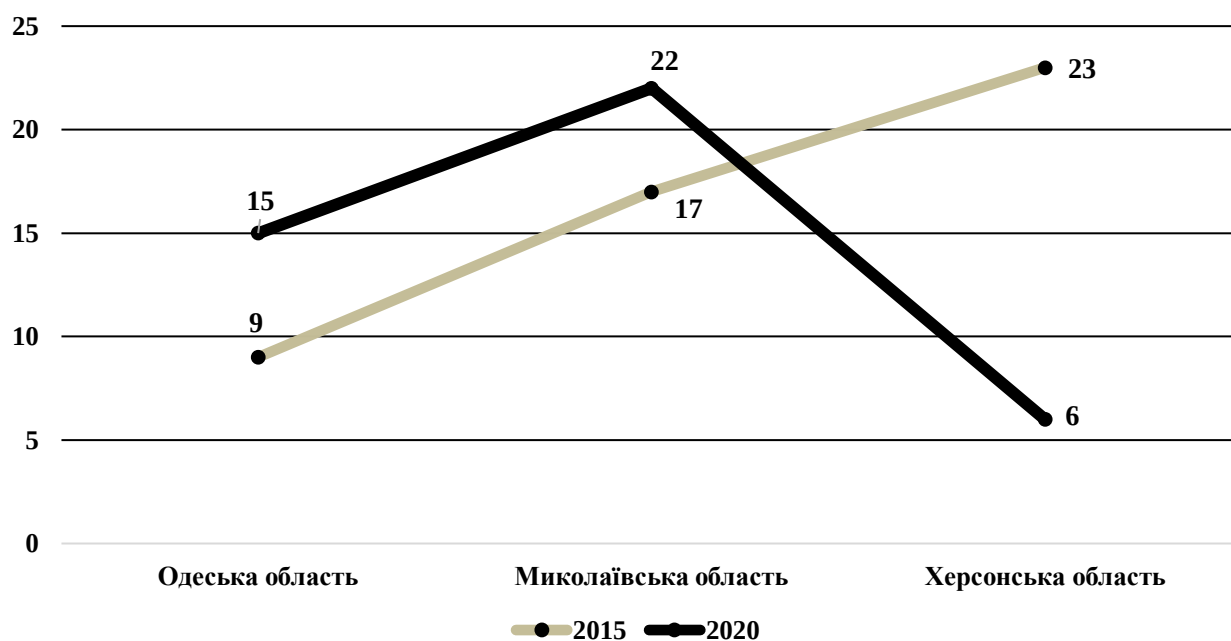
Додаток Б.7

Структура злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та прекурсорів у Херсонській області станом на 2022 році

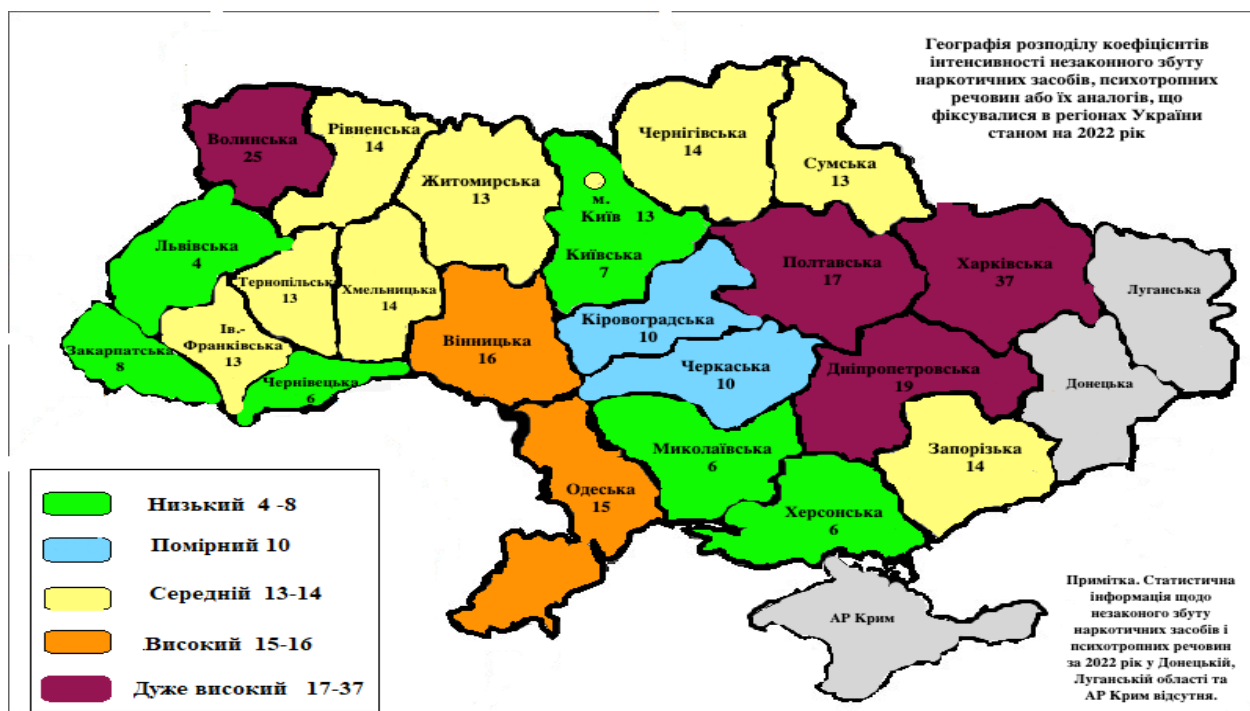
Додаток Б.8

Інтенсивність незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (порівняльний розрахунок між 2015 та 2022 рр.) у Причорноморському регіоні України на 100 тис. осіб населення

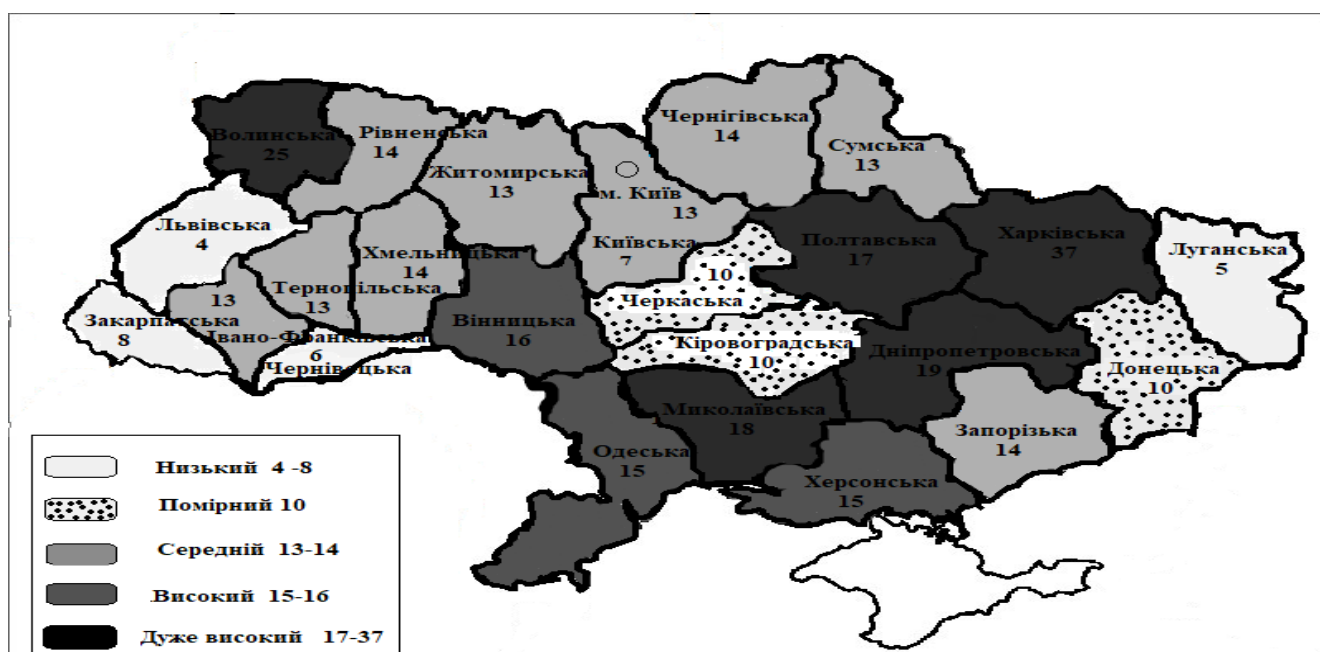
Додаток Б.9

Географія розподілу коефіцієнтів інтенсивності незаконного збуту
наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, що
фіксувалися в регіонах України станом на 2022 рік

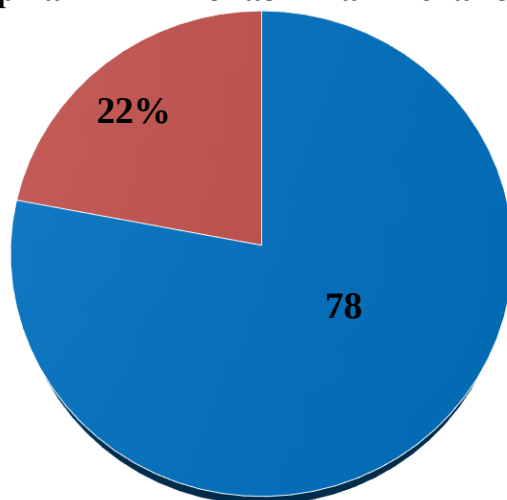
Додаток Б.9.1

Географія розподілу коефіцієнтів інтенсивності незаконного збуту
наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, що фіксувалися
в регіонах України станом на 2021 рік

Додаток Б.10

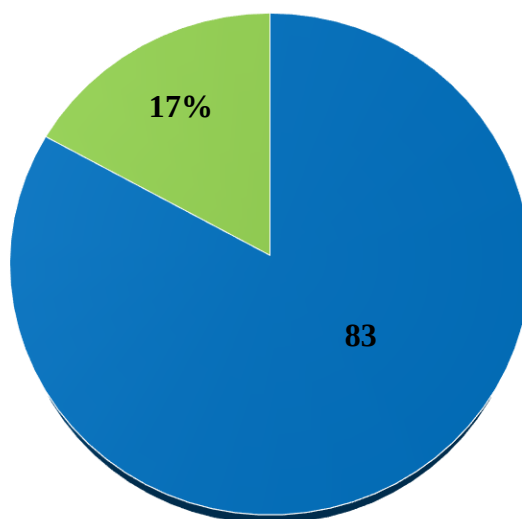
Предмет злочину, передбаченого ст. 307 КК України за загальнодержавними показниками станом на 2022 р.

■ Наркотичних засобів ■ Психотропних речовин

Додаток Б.11

Предмет злочину, передбаченого ст. 307 КК України за даними Причорноморського регіону України станом на 2022 р.

■ Наркотичних засобів ■ Психотропних речовин

Додаток Б.12

Види наркотичних засобів і психотропних речовин, які виступають предметом злочину, передбаченого ст. 307 КК України, в Україні та Причорноморському регіоні України (розрахунок в грамах) станом на 2022 рік				
	По Україні	Одеська область	Миколаївська область	Херсонська область
Канабіс	2058170,503 гр.	412140,271 гр.	6480,645 гр.	35521,456 гр.
Метадон	15508,7346 гр.	1069,0435 гр.	8,09 гр.	441,3737 гр.
Кокаїн	3765,5464 гр.	95,4931 гр.	0	0
Макова соломка	38698,0654 гр.	5138,451 гр.	446,424 гр.	0
Опій	137,9314 гр.	2,021 гр.	0	0,1406 гр.
Героїн	71,9262 гр.	1,0162 гр.	0	0

Трамадол	176,7168 гр.	0	0	0
Амфетамін	41225,0027 гр.	2534,5707 гр.	3,5818 гр.	20,2296 гр.
ЛСД	0,2494 гр.	0,0182 гр.	0	0

Додаток В.1

Співвідношення між зареєстрованими фактами незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів та кількістю осіб, яких повідомлено про підозру за них станом на 2022 рік у Причорноморському регіоні України		
Параметри/ Регіон	Кількість зареєстрованих фактів незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів	Кількість вручених особам повідомлень про підозру у вчиненні незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів
Одеська область	372	261 (80 %)
Миколаївська область (Примітка. Січень 2022 року)	7	4 (60 %)
Херсонська область	59	18 (30 %)

Додаток В.2

Коефіцієнт злочинної активності вчинення незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України станом на 2022 рік із розрахунку на 100 тис. населення

Додаток В.3

Характеристика осіб, які вчинили незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні за статтю

Параметри/Регіон	Херсонська область	Питома вага у структурі (%)	Миколаївська область	Питома вага у структурі (%)	Одеська область	Питома вага у структурі (%)
Чоловіки	35	95 %	22	94 %	75	83 %
Жінки	2	5 %	2	6 %	27	17 %

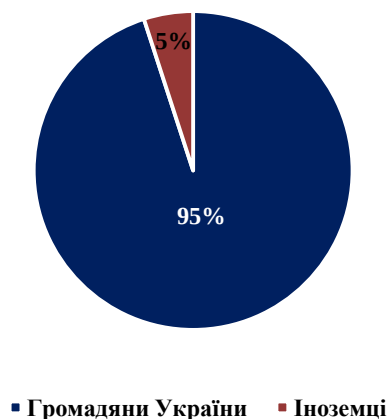
Додаток В.4

**Характеристика особи, яка вчиняла незаконний збут наркотичних засобів,
психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні за
віковим критерієм**

Параметри/Регіон	Херсонська область	Питома вага у структурі (%)	Миколаївська область	Питома вага у структурі (%)	Одеська область	Питома вага у структурі (%)
14-17 років	2 %					
18-28 років	16	44 %	10	43 %	43	41 %
29-39 років	9	24 %	5	20 %	37	37 %
40-54 років	10	27 %	3	12,5 %	20	20 %
55-60 років і більше	2,5-3,5 %					

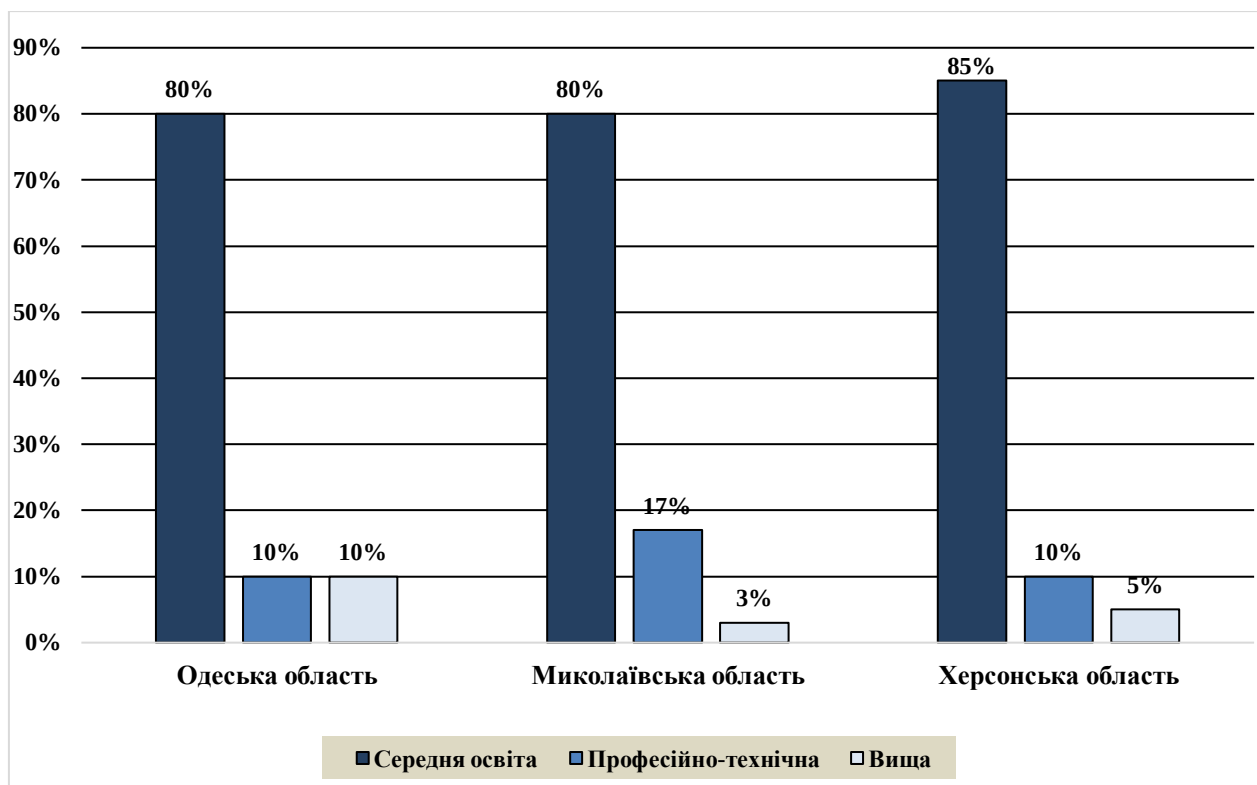
Додаток В.5

Характеристика осіб, які вчинили незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні за громадянством

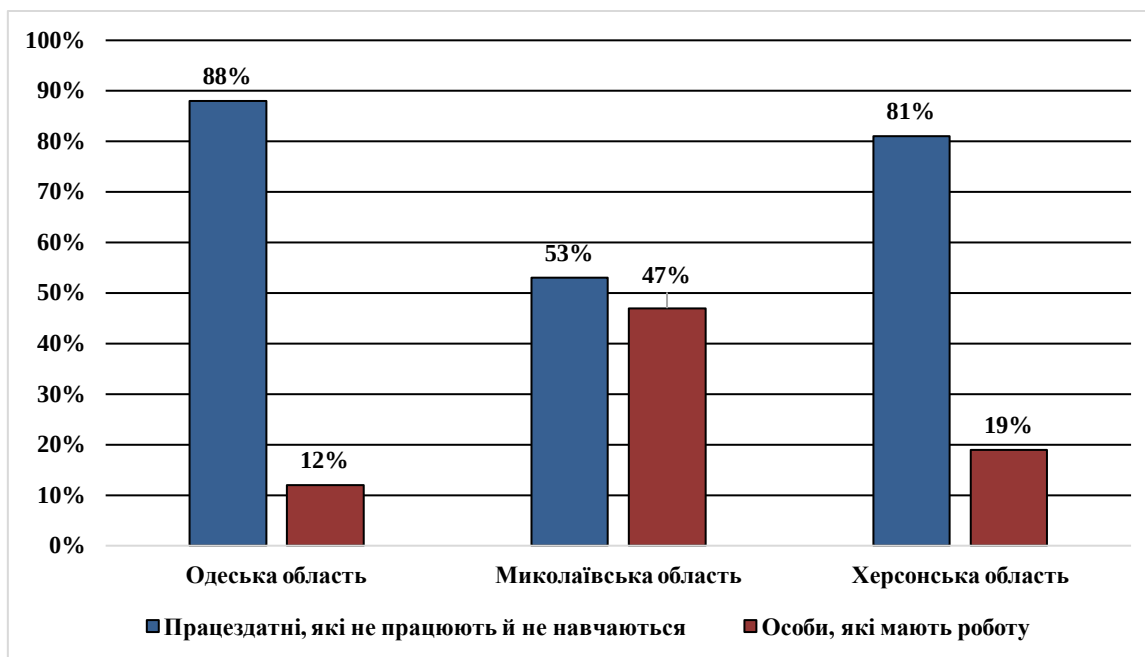
Додаток В.6

Характеристика осіб, які вчинили незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні за рівнем освіти (дані зазначені у відсотках)

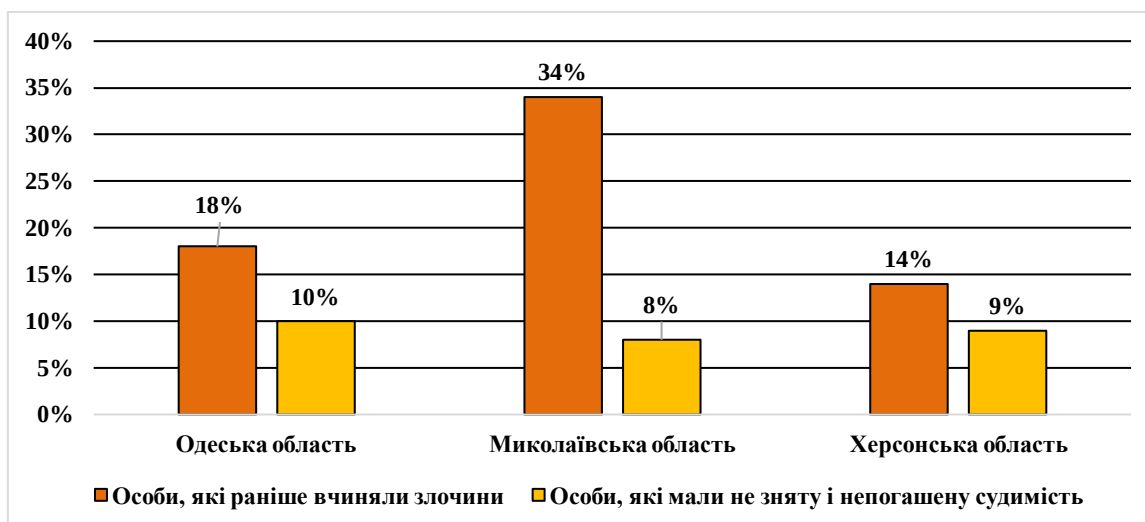
Додаток В.7

Характеристика осіб, які вчинили незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні за ступенем трудової зайнятості (дані зазначені у відсотках)

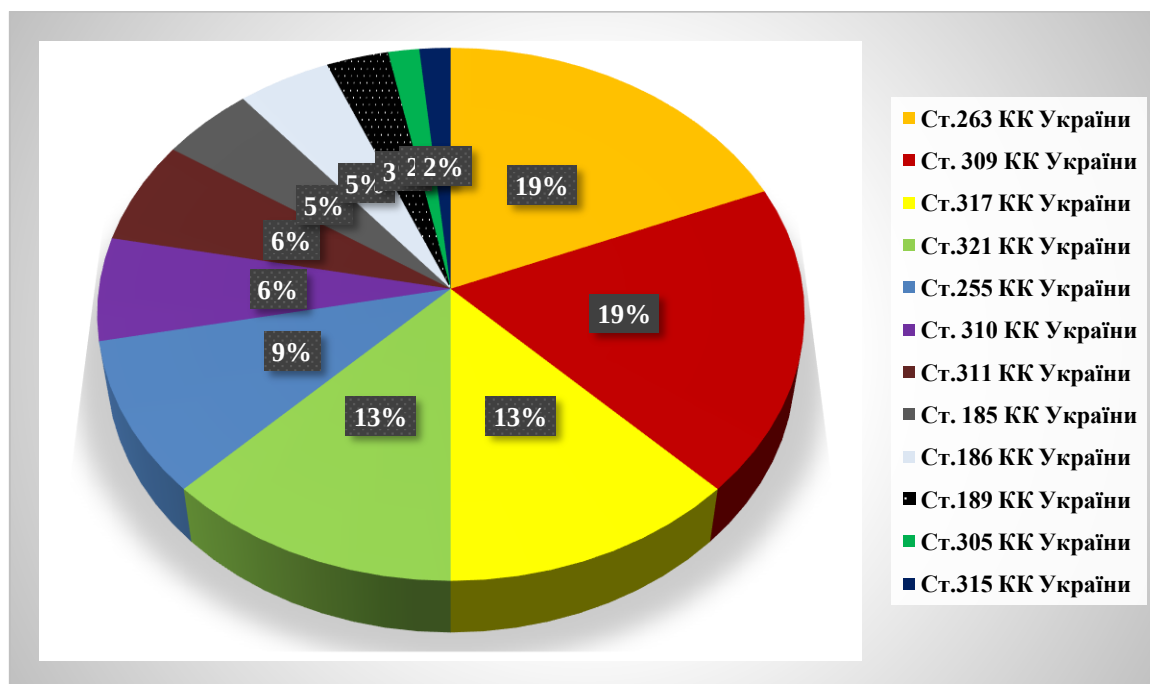
Додаток В.8

Характеристика осіб, які вчинили незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні за наявністю попередньої судимості

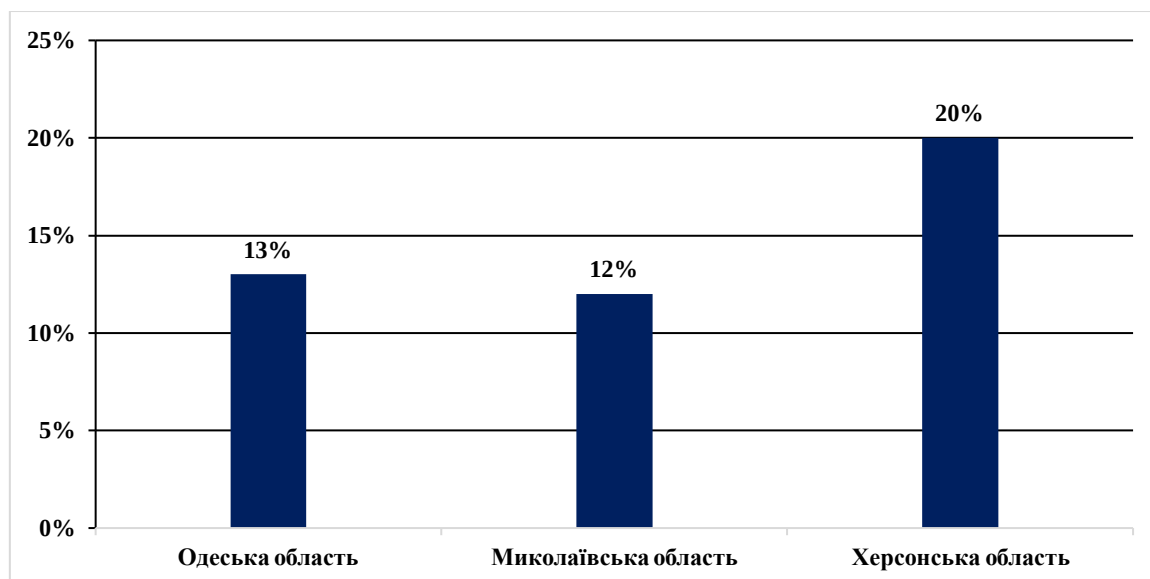
Додаток В.9

Структура злочинів, що вчинялися у сукупності із незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні України за 2019-2022 рр.

Додаток В.10

Питома вага осіб, які вчинили незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні будячи у складі організованих груп чи злочинних організацій

Додаток В

Результати анкетування

**співробітників поліції Одеської, Миколаївської та Херсонської областей
щодо особливостей та практики запобігання незаконному збуту
наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у
Причорноморському регіоні материкової України**

(опитано 225 фахівців)

1. У якій області Ви працюєте?

1. Одеська – 37% (83 осіб)
2. Миколаївська – 32% (72 осіб)
3. Херсонська – 31% (70 особи)

2. Скільки Ви працюєте в правоохоронних органах

1. До 3 років – 28 % (63 осіб)
2. До 5 років – 25% (56 особи)
3. До 10 років – 22% (50 особи)
4. До 20 років – 13% (29 осіб)
5. 20 і більше років – 12% (27 осіб)

3. Чи зі стикалися Ви у своїй роботі з випадками незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України?

1. Так, часто – 92% (207 особи)
2. Іноді – 6% (14 осіб)
3. Ні, протидія цьому виду правопорушень не входить у мої повсякденні обов'язки – 2% (5 осіб)

4. Чи відрізняються протиправні дії з незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України від інших населених пунктів?

1. Ні, вчинення цих кримінальних правопорушень ідентичне з іншими регіонами – 32% (72 осіб)

2. Так, відрізняються за кількісно-якісними показниками – 65% (146 особи)
3. Так, відрізняються за характером та способом вчинення – 59% (133 осіб)
4. Відрізняються за суб'єктами кримінальних правопорушень – 57% (128 особи)
5. Інтенсивність цих злочинів збільшується у період курортного сезону – 77% (173 особи)

5. Чи є відмінності у кримінальних правопорушеннях у сфері незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України у мирний та у воєнний час?

1. Так – 99% (223 осіб)
2. Ні – 1% (2 особи)

6. Яка ситуація у Вашій області у сфері збуту наркотичних засобів з початком повномасштабної військової агресії РФ відносно України?

1. Кількість незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів значно зменшилася – 1% (2 осіб)
2. Кількість незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів значно збільшилася – 97% (218 осіб)
3. Кількість незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів залишилася на тому ж рівні – 2% (5 осіб)

7. Які з основних тенденцій характерні для незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Вашому регіоні? (можна вказувати декілька відповідей)

1. Збільшення цього виду правопорушень серед осіб молодого віку – 56% (126 осіб)
2. Збільшення цього виду правопорушень серед осіб раніше засуджених – 58% (131 осіб)
3. Збільшення організованих форм незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів – 44% (99 осіб)

4. Збільшення цього виду правопорушень серед осіб, які в наслідок війни втратили роботу та у яких погіршилися умови життя – 79% (178 осіб)
5. Втягування у незаконний наркзбут нових верств населення – 68% (153 осіб)
6. Зростання незаконного наркозбуту серед осіб, які постраждали від війни – 66% (149 осіб)
7. Розширення сфери попиту та пропозиції наркотиків – 98% (221 осіб)

8. Які найбільш розповсюджені способи вчинення кримінальних правопорушень у сфері незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України у мирний та у військовий час? (можна вказувати декілька відповідей)

1. За місцем проживання споживача наркотиків – 52% (117 осіб)
2. За місцем проживання особи, яка виготовляє та збуває наркотики – 42% (95 осіб)
3. У громадських місцях шляхом особистого контакту продавця та покупця наркотиків – 32% (72 осіб)
4. У громадських місцях безконтактним способом шляхом «закладок» – 87% (осіб)
5. З використанням мережі Інтернет – 92% (207 осіб)
6. Через соціальні мережі «Інтернет форуми», «Чат-боти», «Інтернет меседжери» – 86% (194 осіб)
7. За допомогою поштових відправлень – 36% (81 осіб)

9. Назвіть найбільш розповсюджений час незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України у військовий час.

1. З 07.00 до 09.00 год. – 4% (9 осіб)
2. З 09.00 до 13.00 год. – 14% (32 осіб)
3. З 13.00 до 17.00 год. – 27% (61 осіб)
4. З 17.00 до 21.00 год. – 45% (101 осіб)

5. З 21.00 до 24.00 год. – 10% (23 осіб)

6. З 24.00 до 07.00 год. – 0% (осіб)

10. Чи вдається правоохоронним органам виявити всі кримінальні правопорушення у сфері незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України у військовий час.

1. Так, правоохоронні органи виявляють всі кримінальні правопорушення у сфері наркоз буту у Причорноморському регіоні – 0 % (осіб)

2. Правоохоронні органи виявляють таких правопорушень 90-98% – 0% (осіб)

3. Правоохоронні органи виявляють таких правопорушень 80-90% – 0 % (осіб)

4. Правоохоронні органи виявляють таких правопорушень 70-80% – 0 % (осіб)

5. Правоохоронні органи виявляють таких правопорушень 60-70% – % (осіб)

6. Правоохоронні органи виявляють таких правопорушень 50-60% – 1% (2 осіб)

7. Правоохоронні органи виявляють таких правопорушень 40-50% – 3% (7 осіб)

8. Правоохоронні органи виявляють таких правопорушень 30-40% – 5 % (11 осіб)

9. Правоохоронні органи виявляють таких правопорушень 20-30% – 10% (23 осіб)

10. Правоохоронні органи виявляють таких правопорушень 10-20% – 20 % (45 осіб)

11. Правоохоронні органи виявляють таких правопорушень не більше 10% – 51 % (115 осіб)

12. Правоохоронні органи виявляють таких правопорушень до 5% – 10 % (23 осіб)

11. Які на Вашу думку існують складнощі у запобіганні незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України у військовий час?
(можна вказувати декілька відповідей)

1. Недостатня чисельність підрозділів з протидії незаконному обігу наркотиків – 49% (110 осіб)

2. Слабка взаємодія поліції з іншими правоохоронними органами – 38% (86 осіб)
3. Слабка взаємодія поліції з підрозділами поліції у сусідніх областях – 44% (99 осіб)
4. Слабка взаємодія поліції з правоохоронними органами сусідніх країн – 54 % (122 осіб)
5. Високий рівень зорганізованості, професіоналізації та технічного оснащення наркозлочинців – 68 % (153 осіб)
6. Недоліки у правовій та організаційно-управлінській сфері – 78 % (176 осіб)

12. Чи погоджуєтесь Ви з твердженням, що причини та умови незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України у військовий час характеризуються власно притаманними особливостями?

1. Так – 92% (207 особи)
2. Ні – 5% (11 осіб)
3. Важко відповісти – 3% (7 осіб)

13. В чому особливості детермінації незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України у військовий час (можна відмічати декілька варіантів)?

1. Відкрита повномасштабна агресія РФ проти України – 97 % (218 осіб)
2. Падіння економіки – 77 % (173 осіб)
3. Зниження рівня та якості життя населення у Причорноморському регіоні материкової України у військовий час – 82 % (185 осіб)
4. Втрата роботи великою частиною населення у Причорноморському регіоні материкової України у військовий час – 81 % (182 осіб)
5. Психологічне навантаження, відчай, втрата віри у майбутнє – 78 % (176 осіб)
6. Безпосередня наближеність Одеської, Миколаївської та Херсонської областей до міць активних бойових – 91 % (205 осіб)

7. Наявність широкої мережі морського, залізничного, автотранспортного, залізничного сполучення із країнами – транзитерамами наркотрафіку – 84 % (189 осіб)

8. Наявність організованої міжнародної широкої мережі наркоз буту – 81 % (182 осіб)

9. Підвищення попиту на наркотики серед різних категорій населення та обрання певними прошарками населення прибутку у виді наркоторгівлі в умовах воєнного стану – 71% (160 осіб)

10. Недостатній контроль з боку правоохоронних органів за накосередовищем – 87 % (196 осіб)

11. Висока концентрація і міграція населення у Причорноморському регіоні у курортний сезон – 72 % (162 осіб)

12. Недоліки оперативної та слідчої роботи поліції в умовах воєнного стану, пов'язані із додатковим навантаженням – 64 % (144 осіб)

13. Недостатнє матеріально-технічне забезпечення правоохоронних органів Причорноморського регіону – 82 % (185 осіб)

14. Які категорії осіб найчастіше вчиняють незаконний збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України у військовий час (можна відмічати декілька варіантів)?

1. Місцеві мешканці – 70% (158 осіб)

2. Приїжджі – 57% (128 особи)

3. Особи, які перебувають у інших регіонах (безконтактно за допомогою Інтернету) – 43% (97 осіб)

4. Представники різних етнічних груп – 78% (176 осіб)

15. Які напрями є пріоритетними у запобіганні наркотичним засобам, психотропним речовинам та їх аналогам у Причорноморському регіоні материкової України у військовий час (можна відмічати декілька варіантів)?

1. Посилення протидії організованим формам наркобізнесу – 69% (155 особи)
2. Посилення запобігання всім видам організованої злочинності організований злочинності – 87% (196 осіб)
4. Посилення протидії рецидиву кримінальних правопорушень – 92% (207 осіб)
5. Посилення протидії кримінальним правопорушенням неповнолітніх – 67% (151 осіб)
6. Посилення протидії кримінальним корисливим правопорушенням – 67% (151 осіб)

16. З урахуванням особливостей кількісно-якісних змін окресліть найбільш дієві заходи з удосконалення практики запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України у військовий час (можна відмічати декілька варіантів)

1. Налагодження взаємодії з усіма силами право охорони – 76% (171 осіб)
2. Вдосконалення матеріально-технічного та кадрового забезпечення практики запобігання наркоз буту – 47% (106 осіб)
3. Проведення спеціальних поліцейських операцій із виявлення та припинення діяльності осіб, які займаються незаконним збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні – 47% (106 осіб)
4. Суб'єктам запобігання наркоз буту необхідно враховувати особливості соціальних, економічних, демографічні, природно-ресурсних та соціокультурних параметрів областей Причорноморського регіону (курортне місто, промислове, прикордонне тощо) – 68% (152 осіб)
5. Запобігання злочинності у великому місті має ґрунтуватися на міцній економічній основі і на якісному нормативно-правовому забезпеченні (закони та підзаконні акти, комплексні, регіональні, міські програми запобігання злочинності і т.д.). – 44% (99 осіб)

6. Потрібно залучати до профілактики та запобігання незаконному наркоз буту громадських активістів, та осіб, які користуються авторитетом серед молоді та місцевого населення – 85% (191 осіб)
7. Необхідно розробити спеціальну державну та регіональні програми із запобігання незаконному обігу наркотиків – 54% (122 осіб)
8. Розширення практики впровадження та використання у правоохоронній діяльності можливості програм «Безпечне місто», «Ситуаційного центру», кримінального аналізу, запровадження зарубіжного досвіду протидії накркозлочинності – 87% (196 осіб)
9. Необхідно налагоджувати взаємодію з прикордонними органами та сусідніми зарубіжними країнами – 79% (178 осіб)

Додаток Г.

Акти впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Одеського державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, професор
полковник поліції

Сергій БРАТЕЛЬ

02.2023

АКТ

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
«Запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України» Мазуренка Олександра Васильовича у навчальний процес
Одеського державного університету внутрішніх справ**

Комісія у складі:

голови комісії:

начальника навчально-методичного відділу Одеського державного університету внутрішніх справ кандидата технічних наук, доцента Сіфорова О.І.

членів комісії:

завідувача кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування доктора юридичних наук, професора Конопельського В.Я.,

завідувача докторантури та аспірантури, кандидата юридичних наук Теслюк І.О.,

склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження за темою «Запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України» Мазуренко О.В., впроваджені в наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ і використовуються науково-педагогічним складом для проведення наукових досліджень з вивчення проблем злочинності.

Для вивчення проблем злочинності використовують положення наступних наукових публікацій, які виконані у рамках дисертаційного дослідження:

1. Мазуренко О.В. Актуальність та практичне значення досліджень проблем незаконного наркозбуту у Причорноморському регіоні материкової України/Державотворення та право творення в контексті. Євроінтеграції: матеріали доповідей, виступів та повідомлень IV Всеукраїнського круглого столу (Львів, 8 грудня 2018 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2018. – С.78-82.

2. Мазуренко О.В. Методика дослідження незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у Причорноморському регіоні материкової України: матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції молодих учених «Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку» присвяченої дню прийняття Прав людини. – Одеса, 2018. – С.108-112.

3. Мазуренко А.В. Деякі результати стану та детермінації незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у Причорноморському регіоні материкової України. *Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції*: матеріали доповідей, виступів і повідомлень учасників V-го Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 9 грудня 2019 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. С.133-135.

4. Мазуренко О.В. Кримінологічна оцінка ефективності запобігання наркозбуту на регіональному рівні. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності*: матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет. конф. (м. Одеса, 29 листопада 2019 р.). Одеса: ОДУВС, 2019. С. 115-118.

5. Andriy Babenko, Oleksandr Mazurenko, Anastasiia Mernyk. Chronic Alcoholism Treatment in Custodial Facilities: Ukraine's Experience During Independence. *Wiadomości Lekarskie*. 2019. № 12. P.2451-2457 (*Наукометрична база Scopus*).

6. Мазуренко О.В. Профілактика наркозбуту у Причорноморському регіоні материкової України. *Забезпечення прав людини і громадянина в Україні: правові та соціальні аспекти*: матеріали IV Всеукраїнської наукової конференції (м.Одеса, 17 грудня 2021 р.). Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 150-153

7. Мазуренко О.В. Бабенко А.М. Деякі шляхи підвищення ефективності запобігання наркозбуту у Причорноморському регіоні материкової України. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності*: матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет конф. (м. Одеса, 27 листопада 2020 року). Одеса: ОДУВС, 2020. С.138-140.

8. Мазуренко О.В. Кримінологічний аналіз та вдосконалення системи запобігання наркозбуту у Причорноморському регіоні материкової України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. №5. 2022. С.335-340. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/64.pdf>

9. Мазуренко О.В. Запобігання збуту наркотичних засобів у Причорноморському регіоні України у контексті Євроінтеграції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4. Ч.2. С.77-83.

10. Мазуренко О.В. Досвід запобігання незаконному збуту наркотиків у Причорноморському регіоні України у роботах українських вчених: питання теорії, методики та практики. *Правові новели*. № 17/2022. С.77-84.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження Мазуренко Олександра Васильовича на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» на тему: «Запобігання незаконному збуту

наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України» впроваджені у навчальний процес Одеського державного університету внутрішніх справ та використовуються при викладанні курсів «Кримінальне право. Особлива частина», та «Кримінологія» «Актуальні проблеми сучасної кримінології» під час розкриття питань кваліфікації, а також питань, пов'язаних із аналізом та запобіганням кримінальних правопорушень у сфері незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, вивчення їх причин та умов, та вивчення питань з профілактики та запобігання цим видам кримінальних правопорушень.

Голова комісії:

**Начальник навчально-методичного відділу
Одеського державного університету внутрішніх
справ кандидат технічних наук, доцент**

Олександр СІФОРОВ

Члени комісії:

**Завідувачка кафедри кримінального
права та кримінології факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
доктор юридичних наук, професор**

Віктор КОНОПЕЛЬСЬКИЙ

**Завідувачка докторантури та аспірантури
кандидат юридичних наук**

Ірина ТЕСЛЮК

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Одеського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Максим КОРНІЄНКО

02.02.2023

АКТ

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
«Запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних
речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової
України» Мазуренка Олександра Васильовича в наукову діяльність
Одеського державного університету внутрішніх справ**

Комісія у складі:

голови комісії:

начальника відділу організації наукової роботи Одеського державного університету внутрішніх справ кандидата юридичних наук Домброван Н.В.

членів комісії:

завідувача кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування доктора юридичних наук, професора Конопельського В.Я.

завідувача докторантури та аспірантури, кандидата юридичних наук Теслюк І.О.,

склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження за темою «Запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у Причорноморському регіоні материкової України» Мазуренко О.В., впроваджені в наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ і використовуються науково-педагогічним складом для проведення наукових досліджень з вивчення проблем злочинності.

Для вивчення проблем злочинності використовують положення наступних наукових публікацій, які виконані у рамках дисертаційного дослідження:

1. Мазуренко О.В. Актуальність та практичне значення досліджень проблем незаконного наркозбуту у Причорноморському регіоні материкової України/Державотворення та право творення в контексті Євроінтеграції: матеріали доповідей, виступів та повідомлень IV Всеукраїнського круглого столу (Львів, 8 грудня 2018 р.). – Львів: ЛьвДУВС, 2018. – С.78-82.

2. Мазуренко О.В. Методика дослідження незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у Причорноморському регіоні материкової України: матеріали XI

Всеукраїнської наукової конференції молодих учених «Правова система держави: проблеми формування та перспективи розвитку» присвяченої дню прийняття Прав людини. – Одеса, 2018. – С.108-112.

3. Мазуренко А.В. Деякі результати стану та детермінації незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у Причорноморському регіоні материкової України. *Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції* : матеріали доповідей, виступів і повідомлень учасників V-го Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 9 грудня 2019 р.). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. С.133-135.

4. Мазуренко О.В. Кримінологічна оцінка ефективності запобігання наркозбуту на регіональному рівні. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності*: матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет. конф. (м. Одеса, 29 листопада 2019 р.). Одеса: ОДУВС, 2019. С. 115-118.

5. Andriy Babenko, Oleksandr Mazurenko, Anastasiia Mernyk. Chronic Alcoholism Treatment in Custodial Facilities: Ukraine's Experience During Independence. *Wiadomości Lekarskie*. 2019. № 12. P.2451-2457 (*Наукометрична база Scopus*).

6. Мазуренко О.В. Профілактика наркозбуту у Причорноморському регіоні материкової України. *Забезпечення прав людини і громадянина в Україні: правові та соціальні аспекти* : матеріали IV Всеукраїнської наукової конференції (м.Одеса, 17 грудня 2021 р.). Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 150-153

7. Мазуренко О.В. Бабенко А.М. Деякі шляхи підвищення ефективності запобігання наркоз буту у Причорноморському регіоні материкової України. *Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії злочинності*: матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет конф. (м. Одеса, 27 листопада 2020 року). Одеса: ОДУВС, 2020. С.138-140.

8. Мазуренко О.В. Кримінологічний аналіз та вдосконалення системи запобігання наркозбуту у Причорноморському регіоні материкової України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. №5. 2022. С.335-340. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/64.pdf>

9. Мазуренко О.В. Запобігання збуту наркотичних засобів у Причорноморському регіоні України у контексті Євроінтеграції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4. Ч.2. С.77-83.

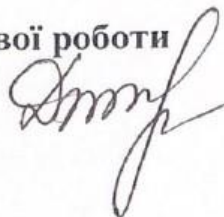
10. Мазуренко О.В. Досвід запобігання незаконному збуту наркотиків у Причорноморському регіоні України у роботах українських вчених: питання теорії, методики та практики. *Правові новели*. № 17/2022. С.77-84.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження Мазуренко Олександра Васильовича на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» на тему: «Запобігання незаконному збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у причорноморському регіоні материкової України» впроваджені у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ та

використовуються при дослідженні актуальних проблем аналізу кримінальних правопорушень у сфері незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, вивчення їх причин та умов, а також профілактики та запобігання цим видам кримінальних правопорушень.

Голова комісії:

**Начальник відділу організації наукової роботи
кандидат юридичних наук**

Наталія ДОМБРОВАН

Члени комісії:

**Завідувач кафедри кримінального
права та кримінології факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
доктор юридичних наук, професор**

Віктор КОНОПЕЛЬСЬКИЙ

**Завідувачка докторантури та аспірантури
кандидат юридичних наук**

Ірина ТЕСЛЮК